

FERDYNAND ŚLIWIŃSKI

Wizytator szkół

Przepisy egzaminacyjne

dla kandydatów na nauczycieli szkół powszechnych,
średnich ogólnokształcących i seminarjów
nauczycielskich.

1 9 2 9

NAKŁADEM RADY SZKOLNEJ OKRĘGOWEJ ŁÓDZKIEJ.

Dolnośląska Biblioteka Pedagogiczna
we Wrocławiu

WRC0038686

21019

FERDYNAND ŚLIWIŃSKI
Wizytator szkół

Przepisy egzaminacyjne

dla kandydatów na nauczycieli szkół powszechnych,
średnich ogólnokształcących i seminarjów
nauczycielskich.

P 2459

1 9 2 9

NAKŁADEM RADY SZKOLNEJ OKRĘGOWEJ ŁÓDZKIEJ.

RP

2459

Dolnośląska Biblioteka Pedagogiczna
we Wrocławiu

WRO0038686

W S T Ę P.

Przepisy egzaminacyjne dla nauczycieli szkół ogólnokształcących obejmują obszerny materiał, składający się z całego szeregu rozporządzeń i okólników, częściowo już nieaktualnych, częściowo zaś zmienionych lub uzupełnionych. Kandydaci na nauczycieli, a często i nauczyciele czynni, mając do dyspozycji jedynie roczniki Dziennika Urzędowego Ministerstwa W. R. i O. P., nie mogą zazwyczaj zorjentować się należycie w kwestji, która ich dotyczy. Zebrać, zestawić i uporządkować wszystkie przepisy o egzaminach nauczycielskich w ten sposób, aby nie pominąć żadnego szczegółu, mającego nieraz decydujące znaczenie, jest w obecnym stanie rzeczy sprawą istotnie niełatwą. Odnosi się to szczególnie do przepisów egzaminacyjnych w zakresie szkolnictwa średniego, które w naszym ustawodawstwie szkolnem rozrosły się już do znacznych rozmiarów. Możliwym pomyłkom nie zapobiegną nawet szczegółowe skorowidze do Dziennika Urzędowego Ministerstwa W. R. i O. P., gdyż z powodu różnorodnej nomenklatury w tych samych kwestjach odzyskanie wszystkich potrzebnych danych nigdy nie będzie całkowicie pewne.

To też wielce pożądanem dla Nauczycielstwa okaże się niewątpliwie wydawnictwo, w którym wszystkie aktualne i istotnie ważne przepisy egzaminacyjne wraz ze zmianami i uzupełnieniami zebrane zostaną w jedną całość, pozwalającą łatwo zorjentować się w każdej kwestji bez żmudnego i najczęściej bezowocnego szperania w rocznikach Dziennika Urzędowego Ministerstwa W. R. i O. P.

W wydawnictwie tem pomieszczone są w nawiązaniu do ustaw o kwalifikacjach nauczycielskich wszystkie obowiązujące obecnie przepisy egzaminacyjne w autentycznym brzmieniu z podziałem na dwie części, a mianowicie: przepisy egzaminacyjne 1) dla kandydatów na nauczycieli szkół powszechnych, 2) dla kandydatów na nauczycieli szkół średnich ogólnokształcących i seminarjów nauczycielskich.

Pierwszy dział obejmuje: a) przepisy, dotyczące t. zw. pierwszego egzaminu nauczycielskiego, uprawniającego do otrzymania dyplomu na nauczyciela szkół powszechnych, b) przepisy o t. zw. egzaminie praktycznym (drugim egzaminie nauczycielskim), który jest nieodzownym warunkiem nabycia prawa do ustalenia na stanowisku nauczyciela szkół powszechnych, c) przepisy egzaminacyjne w zakresie Wyższego Kursu

Nauczycielskiego, określające warunki, potrzebne do uzyskania t. zw. kwalifikacyj dodatkowych. Te ostatnie przepisy uzupełnione zostały podaniem zakresu wymagań na studjum W. K. N. i spisem dzieł, zaleconych na tem studjum do przerobienia. Przepisy, dotyczące egzaminu dla czynnych a niewykwalifikowanych nauczycieli szkół powszechnych, pominięto ze względu na termin prekluzyjny zdawania tych egzaminów, upływający z dniem 31 sierpnia 1929 r.

W dziale szkolnictwa średniego ogólnokształcącego zebrane zostały wszystkie przepisy i uzupełnienia, wiążące się z t. zw. egzaminem na nauczyciela szkół średnich. W szczególności obok zasadniczych przepisów o tym egzaminie podano program studjów i zakres wymagań na egzaminach magisterskich z wszystkich dziedzin wiedzy, będących przedmiotem egzaminu na magistra filozofji, a nadto zestawiono przepisy, odnoszące się do egzaminów uniwersyteckich, równorzędnych egzaminom magisterskim, w końcu zaś uwzględniono aktualne jeszcze obecnie przepisy o t. zw. egzaminie uproszczonym na nauczyciela szkół średnich ogólnokształcących i seminarjów nauczycielskich wraz ze szczegółowym programem i zakresem wymagań na tym egzaminie.

Każdy kandydat na nauczyciela i nauczyciel czynny, mający przed sobą ten lub inny egzamin, będzie mógł w tem wydawnictwie z łatwością odszukać potrzebne mu przepisy, a stosując do nich ściśle cały program swoich studjów, uniknie wielu niepotrzebnych rozczarowań i ułatwi sobie zdobycie kwalifikacyj nauczycielskich.

I. Przepisy dla nauczycieli szkół powszechnych.

I. W myśl rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 6-go marca 1928 r.¹⁾ kwalifikacje zawodowe do nauczania w publicznych i prywatnych szkołach powszechnych posiada osoba, która uzyskała dyplom na nauczyciela szkół powszechnych przez ukończenie państwowego lub prywatnego z prawami szkół państwowych zakładu kształcenia kandydatów na nauczycieli szkół powszechnych, albo przez zdanie równowartościowego egzaminu na podstawie przepisów, określonych przez Ministra W. R. i O. P.

Zakładami kształcenia kandydatów na nauczycieli szkół powszechnych, przez ukończenie których uzyskuje się dyplom na nauczyciela szkół powszechnych, są: a) seminarja nauczycielskie, b) kursy nauczycielskie, c) pedagogja²⁾.

Dyplom na nauczyciela szkół powszechnych można uzyskać również przez złożenie w charakterze eksterna bądź egzaminu końcowego w jednym z wymienionych zakładów, bądź też egzaminu przed ustanowioną w tym celu państwową komisją egzaminacyjną na nauczycieli szkół powszechnych.

A. Pierwszy egzamin nauczycielski.

Egzamin końcowy w seminarjach nauczycielskich określony został w regulaminie seminarjalnego egzaminu dojrzałości, dołączonym do rozporządzenia Ministerstwa W. R. i O. P. z dn. 24 marca 1925 r.³⁾.

Regulamin ten brzmi, jak następuje:

Regulamin seminarjalnego egzaminu dojrzałości.

ROZDZIAŁ I.

Egzamin absolwentów seminarjów nauczycielskich państwowych oraz prywatnych, posiadających prawa zakładów państwowych.

Cel egzaminu.

§ 1. Egzamin ma wykazać, czy kandydat osiągnął taki stopień ogólnej dojrzałości umysłowej, jaki jest niezbędny do sprawowania obowiązków nauczyciela szkoły powszechnej.

1) Dz. Urz. Min. W. R. i O. P. z 1928 r., Nr. 4, poz. 67, art. 1 i nast.

2) por. rozp. z dn. 23 listopada 1928 r., zamieszczone w Dz. U. Min. W. R. i O. P. z 1928 r., Nr. 14 poz. 224.

3) Dz. Urz. Min. W. R. i O. P. z 1925 r. Nr. 7, poz. 69.

Termin egzaminu.

§ 2. Egzaminy odbywają się z reguły w końcu każdego roku szkolnego. Ścisłe daty egzaminów w poszczególnych zakładach oznaczają Kuratorja Okręgów Szkolnych.

W wyjątkowych, spowodowanych szczególnymi okolicznościami wypadkach, Kuratorjum Okręgu Szkolnego może zarządzić odbycie egzaminów w innym terminie.

Dopuszczenie do egzaminu.

§ 3. Do egzaminu mogą przystąpić uczniowie i uczennice ostatniego kursu seminarjów nauczycielskich państwowych oraz prywatnych z prawami państwowych, którzy:

- 1) w danym roku kalendarzowym kończą przynajmniej 19 lat życia,
- 2) uczęszczali do państwowego, względnie prywatnego, ale posiadającego prawa państwowego, seminarjum nauczycielskiego przynajmniej na kurs IV i V i ukończyli kurs V,
- 3) zostali dopuszczeni do egzaminu uchwałą komisji rady pedagogicznej, złożonej z dyrektora oraz nauczycieli, uczących na ostatnim kursie zakładu.

§ 4. Uczniowie, którzy mają niedostateczną ocenę roczną z języka polskiego albo praktyki pedagogicznej, a także uczniowie, którzy mają oceną niedostateczną z dwóch lub więcej przedmiotów, wreszcie uczniowie, których sprawowanie się w ciągu całego ostatniego roku szkolnego oceniono jako nieodpowiednie, nie mogą być dopuszczeni do egzaminu i winni być traktowani w sposób wskazany w § 24.

Jeżeli uczeń ma niedostateczną ocenę roczną z takiego przedmiotu, z którego w zasadzie niema egzaminu, a do egzaminu zostanie dopuszczony, to z przedmiotu tego winien być pytany na egzaminie ustnym. Egzamin ten winien dokładnie wykazać posiadany przez ucznia zakres wiedzy materialnej z danego przedmiotu.

Komisja egzaminacyjna.

§ 5. Egzamin odbywa się przed powołaną przez Kuratorjum państwową komisję egzaminacyjną, którą stanowią:

- 1) delegat Kuratorjum jako przewodniczący,
- 2) dyrektor tego zakładu, którego uczniowie przystępują do egzaminu,
- 3) nauczyciele tych przedmiotów, z których ma się odbyć egzamin.

W seminarjach państwowych oraz prywatnych, posiadających pełne prawa seminarjów państwowych, Kuratorjum może powierzyć przewodnictwo Komisji dyrektorowi zakładu.

W seminarjach prywatnych, posiadających niepełne prawa seminarjów państwowych, zamiast osób, wskazanych w p. 3, Kuratorjum może powołać na egzaminatorów osoby z poza grona nauczycielskiego tego zakładu, którego uczniowie przystępują do egzaminu.

Egzamin piśmienny.

§ 6. Egzamin jest piśmienny i ustny.

§ 7. Egzamin piśmienny odbywa się z języka polskiego i pedagogiki. W seminarjach, w których nauka odbywa się nie w języku polskim, oraz w tych, w których są dwa języki nauczania (w dwujęzycznych), a także w tych, w których jako przedmiot nauki występuje język ruski lub białoruski, egzamin piśmienny odbywa się również z tego języka.

Pozatem Ministerstwo może zarządzić na dany rok szkolny na terenie całego państwa, albo na terenie niektórych okręgów albo tylko w niektórych seminarjach odbycie egzaminu piśmiennego z przedmiotów nie wy-

mienionych w niniejszym regulaminie. Jeżeli zarządzenie Ministerstwa w tej sprawie nie zostanie podane do wiadomości Kuratorów przed dniem 1 kwietnia danego roku, egzamin winien się odbyć tylko z przedmiotów, w niniejszym regulaminie przewidzianych.

§ 8. Jeżeli Ministerstwo przed dniem 1 kwietnia danego roku nie wyda odmiennego zarządzenia, zadanie tematów i przeprowadzenie egzaminów piśmiennych winno się odbyć w sposób następujący:

Nauczyciele przedmiotów, z których ma się odbyć egzamin piśmienny, proponują w porozumieniu z dyrektorem zakładu po pięć tematów z każdego przedmiotu. Każdy temat winien być napisany na oddzielnej kartce w dwóch egzempl. z podaniem na każdej kartce nazwy zakładu i nazwiska nauczyciela, proponującego temat. Tematy te dyrektor przesyła w kopertach opieczętowanych do Kuratorjum, które ustala po trzy tematy z każdego przedmiotu, albo wybierając je z pośród tematów, zaproponowanych przez zakład, albo wyznaczając inne.

Wyznaczone tematy Kuratorjum przesyła pod pieczęcią dyrekcji zakładu.

Otwarcie kopert przez przewodniczącego komisji egzaminacyjnej lub dyrektora zakładu następuje bezpośrednio przed egzaminem w sali egzaminacyjnej.

Każdy zdający winien sobie obrać jeden z trzech tematów.

§ 9. Na opracowanie tematu przeznaczają się 5 godzin.

Przerw zbiorowych urządzić nie wolno.

§ 10. W czasie egzaminu zdającym nie wolno korzystać z żadnych książek, ani uprzednio przygotowanych notatek. Zadania wykonywać wolno tylko na papierze z pieczęcią szkoły, otrzymanym na samym egzaminie.

Kandydat, który w czasie egzaminu posługuje się niedozwolonemi środkami pomocniczymi lub korzysta z pomocy innego zdającego, zostaje odsunięty od dalszego toku egzaminu piśmiennego z danego przedmiotu. Przewodniczący w porozumieniu z komisją decyduje, czy kandydat ma być zupełnie usunięty od dalszych egzaminów, czy też może je zdawać.

W tym ostatnim wypadku przewodniczący ma prawo uznać wypracowanie za niedostateczne lub też zażądać, aby kandydat napisał inne wypracowanie z tego samego przedmiotu na temat, zadany przez przewodniczącego.

W razie powtórnego korzystania z pomocy niedozwolonych kandydat zostaje bezwarunkowo usunięty od dalszych egzaminów i może być dopuszczony do powtórnego egzaminu nie wcześniej, niż po upływie roku, przy czem mają zastosowanie przepisy, wskazane w § 24.

§ 11. Jeżeli okaże się potrzeba udzielenia zdającym niezbędnych wskazówek, należy je zapisać do protokołu. Do protokołu zapisuje się wszelkie wydarzenia, mogące mieć wpływ na ocenę wypracowania.

§ 12. Czystopis wypracowania, jego bruljon oraz wszystkie papier, otrzymany na egzaminie, kandydat oddaje dozorującemu członkowi komisji, który, po przejrzaniu, zaznaczeniu na wypracowaniu czasu oddania i podcyfrowaniu, wręcza je dyrektorowi.

§ 13. Wypracowanie ocenia najpierw egzaminator z danego przedmiotu. Błędy winny być podkreślone z zaznaczeniem w razie potrzeby ich rodzaju. Ocena powinna być wyrażona przez jeden z przyjętych czterech stopni (bardzo dobrze, dobrze, dostatecznie, niedostatecznie) i umotywowana określeniem zalet i braków wypracowania.

§ 14. Wypracowania, opatrzone oceną, winny być przejrzane przez przewodniczącego i mogą być przeglądane przez innych członków komisji.

Przewodniczący ma prawo zmienić ocenę, wystawioną przez egzaminatora, ale zmianę tę winien umotywować piśmiennie.

Egzamin ustny.

§ 15. Komisja egzaminacyjna na specjalnym posiedzeniu decyduje o dopuszczeniu kandydatów do egzaminu ustnego, albo o zwolnieniu od tego egzaminu ze wszystkich lub z niektórych przedmiotów (§ 17). Na posiedzenie to prócz wypracowań egzaminacyjnych winny być przygotowane katalogi szkolne z wykazami ocen okresowych i rocznych, aby członkowie komisji mogli je przejrzeć.

Do egzaminu ustnego nie mogą być dopuszczeni kandydaci, którzy otrzymali oceny niedostateczne z języka polskiego. Kandydaci tacy mogą przystąpić do powtórnego egzaminu nie wcześniej, niż po upływie roku, przyczem mają zastosowanie przepisy, wskazane w § 24.

§ 16. Egzamin ustny odbywa się:

- 1) z religii,
- 2) z języka polskiego,
- 3) z drugiego języka, zależnie od warunków, wskazanych w § 7,
- 4) z pedagogiki, do której zalicza się również psychologję z nauką o dziecku i historję wychowania,
- 5) z jednego z pośród pięciu następujących przedmiotów, zależnie od wyboru zdającego: historii, geografii wraz z nauką o Polsce współczesnej, matematyki, fizyki z chemją, biologii.¹⁾ Każdy kandydat winien zawiadomić dyrekcję seminarjum o wybranym przez siebie przedmiocie przed rozpoczęciem egzaminu piśmiennego w terminie, wskazanym przez Kuratorjum.

Pozatem Ministerstwo zarządzić może na dany rok szkolny na terenie całego państwa, albo na terenie niektórych okręgów, albo tylko w niektórych seminarjach odbycie egzaminu z innych przedmiotów.

Jeżeli zarządzenie Ministerstwa w tej sprawie nie zostanie wydane przed dniem 1 kwietnia danego roku, egzamin ustny winien się odbyć tylko z przedmiotów wyżej wymienionych.

§ 17. Kandydaci, którzy co najmniej przez dwa ostatnie lata uczęszczali do tego zakładu, w którym przystępują do egzaminu, mogą być zwolnieni od egzaminu ustnego z tych przedmiotów, z których w ostatnim roku nauki uzyskali ocenę roczną bardzo dobrą.²⁾

§ 18. Egzamin ustny odbywa się w grupach po kilku uczniów w ciągu jednego dnia dla danej grupy w obecności całej komisji i trwa dla każdego kandydata ze wszystkich przedmiotów razem nie dłużej, niż 1½ godziny.

§ 19. Podczas egzaminu ustnego komisja powinna zwrócić uwagę przedewszystkiem na ogólny poziom wykształcenia kandydata i jego rozwój umysłowy oraz zbadać, czy kandydat posiada gruntowne zrozumienie rzeczy istotnych.

§ 20. Przewodniczący wyznacza kolejność przedmiotów egzaminacyjnych, czas trwania egzaminu z poszczególnych przedmiotów i zarządza przerwy, w celu dania zdającym możności wypoczynku.

§ 21. Egzaminatorem z poszczególnego przedmiotu z zastrzeżeniem, wskazanem w ostatnim ustępie § 5, jest nauczyciel danego przedmiotu,

1) Zakres materiału naukowego podany jest w „Programie nauki w państwowych seminarjach nauczycielskich”, Warszawa 1926 r.

2) Zwolnienia, przewidziane w § 17 regulaminu, dotyczą tylko przedmiotów, wymienionych w § 16 pod p. p. 1, 2, 3 i 4, nie odnoszą się natomiast do przedmiotu, wybranego przez kandydata w myśl przepisu, wskazanego w § 16 p. 5. Z wybranego przez siebie przedmiotu kandydat obowiązany jest zdawać zawsze, t. j. bez względu na stopień roczny z tego przedmiotu. (Dz. Urz. Min. W. R. i O. P. z 1925 r., Nr. 12, p. 114).

wchodzący w skład komisji. W razie potrzeby przewodniczący wyznacza zastępcę. Przewodniczący ma prawo brać czynny udział w egzaminowaniu z każdego przedmiotu.

§ 22. Po ukończeniu egzaminowania jednej grupy kandydatów komisja ustala oceny wyniku egzaminu ustnego z poszczególnych przedmiotów i następnie uchwała stopnie ostatecznie na podstawie: postępów, wykazanych przez kandydata w czasie nauki w seminarjum, ocen wypracowań egzaminacyjnych, ocen, uzyskanych na egzaminie ustnym, oraz na podstawie ogólnej opinii komisji o dojrzałości i rozwoju umysłowym kandydata.

Świadectwo dojrzałości (dyplom na nauczyciela szkół powszechnych).

§ 23. Kandydat, który ze wszystkich przedmiotów uzyskał stopnie co najmniej dostateczne, otrzymuje świadectwo według wzoru, ustalonego przez Ministerstwo W. R. i O. P.¹⁾

Z przedmiotów pedagogicznych wystawia się na świadectwie tylko dwie oceny:

1) z pedagogiki, do której zalicza się również psychologję z nauką o dziecku i historję wychowania, oraz

2) z praktyki pedagogicznej z metodyką elementarnego nauczania.

Z praktyki pedagogicznej wraz z metodyką elementarnego nauczania oraz z innych przedmiotów, z których egzaminu nie było, jako też z tych, z których kandydat został od egzaminu zwolniony, komisja wystawia stopnie ostateczne, kierując się w swej decyzji ocenami, uzyskanymi przez kandydata w ostatnim roku nauki danego przedmiotu w zakładzie, względnie otrzymanymi na egzaminie wstępnym, jeżeli kandydat został przyjęty na ten kurs seminarjum, na którym już niema nauki danego przedmiotu.

Powtórzenie egzaminu.

§ 24. Kandydaci, którzy zdali egzamin z wynikiem ujemnym, albo nie zostali do niego dopuszczeni, jeżeli pragną zakład opuścić, otrzymują zwyczajne świadectwa roczne, w których zaznacza się, że do egzaminu ostatecznego nie zostali dopuszczeni, albo od niego odstąpili, albo że egzamin dał wynik niezadowolający.

Kandydaci tacy mogą przystąpić do egzaminu nie wcześniej, niż po upływie roku, przytem ci z nich, którzy do egzaminu nie zostali dopuszczeni z powodu złych postępów w naukach (v. § 4), jeżeli w ciągu następnego roku szkolnego nie uczęszczają do zakładu, to przy zgłoszeniu się do powtórnego egzaminu winni być uważani za eksternistów i są obowiązani do wszystkich egzaminów, przewidzianych w rozdziale II. niniejszego regulaminu.

Pozostali kandydaci, t. j. ci, którzy nie zostali dopuszczeni do egzaminu wyłącznie z powodu złego sprawowania się (v. § 4), jako też ci, którzy zostali odsunięci od egzaminu z powodów, wskazanych w § 10, a wreszcie ci, którzy egzamin piśmienny lub ustny zdali z wynikiem ujemnym, przy zgłoszeniu się do powtórnego egzaminu dojrzałości w tym samym zakładzie winni być egzaminowani według zasad, przewidzianych dla absolwentów seminarjalnych, choćby kursu w zakładzie nie powtarzali, obowiązani są jednak w terminie, przewidzianym dla eksternistów, złożyć odpowiednie podanie na ręce dyrekcji zakładu, przedstawić świadectwo moralności oraz opłacić takse w wysokości, przewidzianej za egzamin uzupełniający. Kandydat, który w ciągu 2 lat po pierwszym egzaminie nie zgłosi

¹⁾ Od r. szk. 1929/30 obowiązuje nowy wzór dyplomu na nauczyciela szkół powszechnych w miejsce dawniejszego świadectwa dojrzałości. (Okólnik Ministerstwa W. R. i O. P. z dn. 30.IV. 1929 r. Nr. I-K. N. 6033/29).

się do egzaminu powtórnego, traci prawo do składania egzaminu według zasad, przewidzianych dla absolwentów seminarjalnych.

§ 25. Egzamin może być powtórzony tylko raz jeden. Kandydat, który przy powtórnym zdawaniu egzaminu zdał go z wynikiem ujemnym, traci prawo do zdawania egzaminu na nauczyciela szkół powszechnych.

Tylko w wypadku, gdy zostaną stwierdzone okoliczności wyjątkowe, usprawiedliwiające niepomyślny wynik egzaminów poprzednich, Ministerstwo na wniosek Kuratorjum może zezwolić na zdawanie egzaminu po raz trzeci.

Uwolnienie od egzaminu.

§ 26. W zakładach, wyróżniających się wybitnie dodatnio pod względem poziomu pracy dydaktycznej i wychowawczej, na wniosek Kuratorjum, poparty protokołem szczegółowej wizytacji lekcji w całym zakładzie wogóle, a na V kursie w szczególności, Ministerstwo może zezwolić na wydanie świadectwa dojrzałości uczniom tego kursu bez przeprowadzania egzaminów, zarówno piśmiennych, jak i ustnych. Wizytacja, poprzedzająca taki wniosek, winna być dokonana zbiorowo, t. j. równocześnie, przynajmniej przez dwóch delegatów Kuratorjum, w roku zaś, w którym dany zakład ma być zwolniony od przeprowadzenia egzaminu po raz pierwszy, w skład komisji wizytacyjnej prócz dwóch delegatów Kuratorjum winien wchodzić wizytator, delegowany przez Ministerstwo.

Po otrzymaniu przychyłnej decyzji Ministerstwa komisja, złożona z osób, wskazanych w § 5, odbywa posiedzenie, na którym w sposób, określony w § 23, ustala stopnie, jakie mają być wystawione na świadectwie każdego kandydata.

Na pierwszej stronie świadectw dojrzałości bezpośrednio po nazwie zakładu należy w takich razach umieszczać formułę: „decyzją Ministerstwa W. R. i O. P. z d. . . . . 192 . . Nr. : . . . . zakład został upoważniony do wydania świadectw bez przeprowadzania egzaminu dojrzałości“, zaś w tekście samego świadectwa wyrazy „zdawał seminarjalny egzamin dojrzałości po raz . . . jako“ winny być skreślone.

ROZDZIAŁ II.

Egzamin eksternistów.

Cel egzaminu.

§ 27. Egzamin ma wykazać, czy kandydat posiada zakres wiedzy ogólnej i zawodowej, objęty programem nauczania w państwowych seminarjach nauczycielskich, oraz czy osiągnął taki stopień ogólnej dojrzałości umysłowej, jaki jest niezbędny do sprawowania obowiązków nauczyciela szkół powszechnych.

Terminy egzaminów i skład komisji egzaminacyjnych.

§ 28. Terminy egzaminów, seminarja, przy których urzędować mają komisje egzaminacyjne, oraz w których mają być przechowane akta egzaminu, wreszcie skład komisji egzaminacyjnych wyznaczają Kuratorja Okręgów Szkolnych.

Dopuszczenie do egzaminu.

§ 29. Jako eksterniści i eksternistki mogą przystępować do pierwszego egzaminu nauczycielskiego osoby, które w dniu 1 sierpnia danego roku mają ukończonych co najmniej lat 19, a pod względem przygotowania naukowego odpowiadają jednemu z niżej wymienionych warunków:

- 1) ukończyły V kurs prywatnych seminarjów nauczycielskich,
- 2) ukończyły 8-mio klasową szkołę średnią ogólnokształcącą,
- 3) nie później, niż na dwa lata przed terminem egzaminu ukończyły liceum ogólnokształcące, albo 6 klas szkoły średniej ogólnokształcącej, albo 3 kursy seminarjum nauczycielskiego,
- 4) nie później, niż na trzy lata przed terminem egzaminu ukończyły pięć albo nie później, niż na dwa lata — sześć klas szkoły wydziałowej,
- 5) nie później, niż na dwa lata przed terminem egzaminu, ukończyły średnią szkołę zawodową, do której młodzież jest przyjmowana po ukończeniu conajmniej 7-klasowej szkoły powszechnej i w której nauka trwa conajmniej lat trzy.

Świadectwo złożenia egzaminu w charakterze eksternisty w zakresie, wymienionym w pp. 2, 3 i 4, przed komisją egzaminacyjną państwową lub upoważnioną przez państwowe władze szkolne do przeprowadzania takich egzaminów, uważa się za równoznaczne ze świadectwem ukończenia danej szkoły lub klasy, ale z zastrzeżeniem terminów, w tych punktach wskazanych.

Wszystkie wyżej wymienione zakłady muszą być conajmniej koncesjonowane przez państwowe władze szkolne.

W razach wątpliwych rozstrzyga Ministerstwo, które decyduje również o dopuszczaniu kandydatów, przedstawiających świadectwa ze szkół wyżej niewymienionych, a mogących być uznanymi za równorzędne, oraz ze szkół zagranicznych.¹⁾

§ 30. Podania o dopuszczenie do egzaminu wnosić należy do właściwych Kuratorów przed dniem 1 marca danego roku.

§ 31. Do podania należy dołączyć:

- a) metrykę urodzenia,
- b) życiorys własnoręcznie napisany,
- c) posiadane świadectwa szkolne,
- d) spis przestudjowanych podręczników i przeczytanych książek,
- e) świadectwo lekarskie o przydatności do zawodu nauczycielskiego,
- f) świadectwo moralności,
- g) jedną niepodklejoną fotografię, opatrzoną na stronie przedniej własnoręcznym podpisem kandydata.

§ 32. O dopuszczeniu eksternów do egzaminu rozstrzyga Kuratorium. Ono też wskazuje kandydatom komisje, przed którymi mają przystąpić do egzaminu. Od odmownej uchwały Kuratorium wolno odwołać się do Ministerstwa w przeciągu 14 dni od otrzymania decyzji.

Egzamin uzupełniający.

§ 33. Eksterni, którzy przedstawia świadectwo dojrzałości z 8-mio klasowej szk. średniej ogólnokształcącej państw., albo posiadającej prawa szkół państwowych, zdają egzamin tylko z części praktycznej (v. § 37), oraz z przedmiotów pedagogicznych, higieny, rysunków, robót ręcznych i ćwiczeń

---

1) Słuchacze rzeczywiście wydziału pedagogicznego Wolnej Wszechnicy Polskiej w Warszawie, którzy posiadają świadectwa z ukończenia kursu nauczycielskiego lub dwuletniego collegium wydziału pedagogicznego, mogą być dopuszczani bez względu na studia uprzednie do seminarjalnego egzaminu dojrzałości według postanowień §§ 29 — 50 regulaminu seminarjalnego egzaminu dojrzałości. (Dz. Urz. Min. W. i O. P. z 1928 roku Nr. 8, poz. 114).

cielesnych i mogą być zwolnieni od egzaminu z muzyki i śpiewu, jeżeli rezygnują z cenzury z tego przedmiotu na świadectwie.¹⁾

W okręgach szkolnych poznańskim i pomorskim oraz w części górnośląskiej województwa śląskiego eksterni ci zdają egzamin również z religji, ze względu na ustalony na tym terenie sposób uzyskiwania misji kanonicznej do nauczania religji.

Uwolnienia od egzaminu.

§ 34. Eksterni, którzy przedstawia świadectwo ukończenia liceum ogólnokształcącego państwowego lub posiadającego prawo publiczności, są zwolnieni od egzaminu z języka obcego, historii, geografji, fizyki z chemją i biologji.

§ 35. Eksterni, którzy przedstawia świadectwo ukończenia liceum handlowego, państwowego, lub posiadającego prawa szkół państwowych, są zwalniani od egzaminu z języka obcego, historii i geografji, zaś eksterni z ukończoną szkołą średnią techniczną państwową lub posiadającą prawa szkół państwowych, są zwalniani z matematyki, fizyki i chemji, rysunków i robót ręcznych.

Części egzaminu.

§ 36. Egzamin eksternów składa się z czterech części: praktycznej, technicznej, piśmiennej i ustnej.

Kolejność przy przeprowadzaniu poszczególnych części egzaminu jest dowolna, z tem jednak ograniczeniem, że ustna część egzaminu winna następować zawsze jako ostatnia.

Część praktyczna.

§ 37. Część praktyczną egzaminu stanowią dwie lekcje próbne, odbywane z dziećmi szkoły powszechnej lub szkoły ćwiczeń. Z tych dwóch lekcji jedna w miarę możliwości winna się odbywać z dziećmi 1-go oddziału.

Temat każdej lekcji próbnej podaje się do wiadomości kandydata w przeddzień lekcji. Bezpośrednio przed lekcją kandydat składa na ręce egzaminatora piśmiennie opracowany plan lekcji (dyspozycję).

Absolwenci prywatnych seminarjów nauczycielskich, w których praktyka pedagogiczna dla uczniów jest zdaniem Kuratorjum zorganizowana należycie, mogą być przez Kuratorjum zwolnieni od tej części egzaminu, co powinno być zaznaczone na świadectwie dojrzałości.

§ 38. Do przeprowadzenia części praktycznej egzaminu Kuratorjum wyznacza podkomisję, złożoną przynajmniej z trzech członków, z których jednemu powierza przewodnictwo.

W razie zgłoszenia się do egzaminu większej liczby kandydatów, Kuratorjum może powołać dwie lub więcej podkomisyj.

§ 39. Po ukończeniu egzaminu praktycznego jednego kandydata lub całej ich grupy, podkomisja ustala oceny każdej lekcji próbnej przez jeden z przyjętych czterech stopni, następnie ustala stopień ogólny, jaki ma być wystawiony na świadectwie kandydata z praktyki pedagogicznej.

---

1) Eksterni, którzy posiadają świadectwo dojrzałości z 7-klasowej szkoły realnej typu przedwojennego państwowej, albo posiadającej prawa publiczności, nie mogą być traktowani według § 33, dotyczącego wyłącznie maturzystów szkół 8-klasowych, lecz winni być zaliczeni do kategorii, przewidzianej w §§ 34 i 35 i mogą otrzymywać zwolnienia od egzaminu z języka obcego, historii, geografji, matematyki, fizyki z chemją, biologji i rysunków. (Dz. Urz. Min. W. R. i O. P. z 1925 r. Nr. 12, poz 114).

Kandydaci, którzy z lekcji próbnych otrzymali stopień ogólny niedostateczny, nie mogą być dopuszczeni do dalszych części egzaminu.

Podkomisja już po pierwszej lekcji próbnej może orzec o dopuszczeniu kandydata do dalszych części egzaminu bez przeprowadzenia drugiej lekcji, jeżeli wynik pierwszej lekcji uzna co najmniej za dobry.

Protokoły lekcji próbnych wraz z protokołem obrad podkomisji oraz ze stopniami, wystawionemi każdemu z kandydatów, przewodniczący podkomisji składa na ręce przewodniczącego głównej komisji egzaminacyjnej, lub dyrektora zakładu, przy którym odbywa się egzamin dojrzałości.

Zdanie tej części egzaminu z wynikiem dodatnim zachowuje wartość na przeciąg lat dwóch w tem znaczeniu, że w razie ujemnego wyniku innej części egzaminu dojrzałości kandydat przy powtórnym zgłoszeniu się nie jest obowiązany do powtarzania już raz złożonej części praktycznej. Zaświadczeń jednak o zdaniu tej części egzaminu kandydaci nie otrzymują w myśl zasady, wskazanej w § 50.

Część techniczna.

§ 40. Część techniczną egzaminu stanowi egzamin z rysunków, robót ręcznych, muzyki i śpiewu oraz ćwiczeń cielesnych.

§ 41. Egzamin z rysunków i robót ręcznych jest klauzurowy. Tematy zadań proponują właściwi egzaminatorowie, zatwierdza je przewodniczący, lub zastępujący go dyrektor seminarjum. Na wykonanie zadań z rysunków przeznaczona jest 3 godziny, z robót ręcznych — 5 godzin.

§ 42. Egzamin z ćwiczeń cielesnych, prócz części teoretycznej, w miarę możliwości winien obejmować lekcję praktyczną z dziećmi szkoły powszechnej lub szkoły ćwiczeń. Egzamin ten przeprowadza podkomisja, złożona z przewodniczącego głównej komisji egzaminacyjnej, dyrektora zakładu, przy którym odbywa się egzamin dojrzałości, oraz wyznaczonego przez Kuratorjum egzaminatora. W razie potrzeby Kuratorjum może polecić przewodnictwo podkomisji dyrektorowi, ale w takim razie prócz właściwego egzaminatora winno wyznaczyć jeszcze jedną osobę, jako trzeciego członka podkomisji.

§ 43. Egzamin z muzyki pod względem techniki gry nie powinien być traktowany rygorystycznie; winien on wykazać, że kandydat umie posłużyć się właściwym instrumentem muzycznym (skrzypcami, fortepianem, harmonjum) w stopniu wystarczającym do poprawnego prowadzenia śpiewu z dziećmi szkoły powszechnej.

Egzamin ten przeprowadza podkomisja w składzie, wskazanym w § poprzednim (42), ze zmianą tylko właściwego egzaminatora.

§ 44. Po ukończeniu tej części egzaminu podkomisja, złożona z przewodniczącego głównej komisji egzaminacyjnej (którego na polecenie Kuratorjum może zastąpić dyrektor seminarjum), dyrektora seminarjum oraz osób, biorących udział w egzaminowaniu z przedmiotów tej grupy, ustala stopnie ostateczne z tych przedmiotów na podstawie prac egzaminacyjnych z rysunków i robót ręcznych oraz na podstawie wniosków egzaminatorów z muzyki i ćwiczeń cielesnych i decyduje o dopuszczeniu kandydatów do następnej części egzaminu. Dopuszczeni mogą być tylko ci kandydaci, którzy ze wszystkich przedmiotów tej grupy otrzymali oceny co najmniej dostateczne.

Zdanie tej części egzaminu z wynikiem dodatnim zachowuje swoją wartość tak samo, jak złożenie części praktycznej, o czem mowa w ostatnim ustępie § 39.

Część piśmienna.

§ 45. Egzamin piśmienny odbywa się z języka polskiego, języka obcego, pedagogiki i matematyki, a także z drugiego języka nauczania, jeżeli kandydat ma otrzymać prawo nauczania w tym języku.

Kandydatów, którzy zdają egzamin z drugiego języka nauczania Kuratorjum może zwolnić od egzaminu z języka obcego.

Egzamin jest przeprowadzany według norm, przewidzianych w §§ 8, 9, 10, 11, 12, 13 i 14 dla egzaminu absolwentów seminarjalnych, z tem uzupełnieniem, że tematy wypracowań wyznacza Kuratorjum i wręcza je przewodniczącemu komisji albo w kopercie opieczetowanej przesyła dyrektorowi właściwego seminarjum, że kandydaci otrzymują do rozwiązania jedno zadanie z arytmetyki i jedno z geometrii (bez prawa wyboru) i że na wykonanie każdego z tych zadań przeznaczają się po dwie godziny.

§ 46. Po przeprowadzeniu egzaminu piśmiennego podkomisja, złożona z przewodniczącego komisji głównej, dyrektora zakładu oraz egzaminatorów, powołanych do tych przedmiotów, z których odbył się egzamin piśmienny, decyduje o dopuszczeniu kandydatów do dalszego toku egzaminu.

Do dalszego ciągu egzaminu nie mogą być dopuszczeni kandydaci, którzy otrzymali oceny niedostateczne z języka polskiego, albo z dwóch innych egzaminów piśmiennych, przyczem oba zadania matematyczne ocenia się łącznie.

Zdanie tej części egzaminu z wynikiem dodatnim nie zwalnia kandydata od powtórzenia egzaminu piśmiennego w razie powtórnego przystępowania do egzaminu w innym terminie.

Część ustna.

§ 47. Przedmiotami ustnego egzaminu są: religja, język polski, język obcy, ew. drugi język nauczania, matematyka, historia, geografia, nauka o Polsce współczesnej, fizyka z chemją, biologja, higjena i przedmioty pedagogiczne.

Podobnie jak przy egzaminie piśmiennym (v. § 45) Kuratorjum może zwolnić od egzaminu ustnego z języka obcego tych kandydatów, którzy składają egzamin z drugiego języka nauczania.

Egzamin ten odbywa się w obecności głównej komisji egzaminacyjnej, złożonej z delegata Kuratorjum jako przewodniczącego, dyrektora zakładu, w którym odbywa się egzamin i egzaminatorów, powołanych do poszczególnych przedmiotów egzaminu ustnego, i jest przeprowadzany według zasad, przewidzianych w §§ 18, 19, 20, oraz w dwóch końcowych zdaniach § 21, z następującymi zmianami: 1) czas trwania egzaminu jednego kandydata nie jest ograniczony czasem, wskazanym w § 18, 2) w razie potrzeby — zależnie od uznania przewodniczącego — egzamin jednej grupy kandydatów może być przeprowadzony nie na jednym, ale na większej liczbie posiedzeń, 3) w czasie egzaminu komisja winna zwrócić uwagę nie tylko na ogólny rozwój umysłowy kandydata, ale i na zasób wiedzy materalnej w zakresie przedmiotów egzaminu.

§ 48. Po ukończeniu egzaminu każdej grupy kandydatów komisja ustala oceny wyniku egzaminu ustnego z poszczególnych przedmiotów, ostateczne, jakie mają być wykazane na świadectwie. a następnie w związku z wynikiem egzaminu piśmiennego uchwała oceny

Świadectwo dojrzałości.

§ 49. Kandydat, który ze wszystkich przedmiotów uzyskał oceny conajmniej dostateczne, otrzymuje świadectwo według wzoru, zatwierdzonego przez Ministerstwo W. R. i O. P.

Wynik ujemny i powtórzenie egzaminu.

§ 50. Kandydaci, którzy złożyli z wynikiem ujemnym którąkolwiek część egzaminu, nie otrzymują świadectw dojrzałości, lecz tylko krótkie zaświadczenia bez wykazu ocen z poszczególnych przedmiotów i bez wymienienia części egzaminu, które złożyli z wynikiem dodatnim, ale z zaznaczeniem, czy i kiedy wolno im egzamin powtórzyć.

Do powtórnego egzaminu kandydaci tacy mogą przystąpić nie wcześniej, niż po upływie roku. Pozatem w sprawie możliwości powtórzenia egzaminu obowiązują zasady, wskazane w § 25.

ROZDZIAŁ III.

Przepisy ogólne.

Odstąpienie od egzaminu.

§ 51. Odstąpienie od egzaminu lub niestawienie się nań jest równoznaczne z niezdaniem, o ile nie jest należyście usprawiedliwione.

O słuszności motywów odstąpienia od egzaminu decyduje komisja—względnie właściwa podkomisja egzaminacyjna; o słuszności motywów niestawienia się na egzamin decyduje Kuratorjum.

Obrady i uchwały komisji.

§ 52. Uchwały komisji i podkomisji zapadają na zasadzie zwyczajnej większości głosów. Przewodniczący głosuje ostatni. W razie równości głosów przeważa głos przewodniczącego. Każdy członek ma jeden głos.

§ 53. Przewodniczącemu komisji głównej lub jego zastępcy (v. § 44) przysługuje prawo zgłoszenia votum separatum w sprawach, głosowanych na posiedzeniach komisji. Wtedy sprawa wraz z odpowiednim protokołem ma być przedstawiona Kuratorjum do rozstrzygnięcia. Kandydatowi zostaje w takim wypadku ogłoszone, że wynik jego egzaminu będzie mu później zakomunikowany.

§ 54. Członków komisji i podkomisji obowiązuje tajemnica co do przebiegu obrad.

§ 55. Z przebiegu wszystkich egzaminów oraz z posiedzeń komisji i podkomisji winny być spisywane protokoły, które po podpisaniu ich przez członków, biorących udział w egzaminach i naradach, mają być przechowane w aktach zakładu, przy którym komisja urzędowała.

Obecność na egzaminie.

§ 56. Egzaminom ustnym mogą się przysłuchiwać inni nauczyciele seminarjum, w którym egzamin się odbywa, oraz inspektor szkolny, na którego terenie inspekcyjnym istnieje dane seminarjum. Podczas narad mogą być obecni tylko członkowie komisji, względnie podkomisji.

Tekst świadectwa dojrzałości.

§ 57. Świadectwa dojrzałości¹⁾ winny być wystawiane wyłącznie na formularzach według wzoru, zatwierdzonego przez Min. W. R. i O. P.

¹⁾ dyplomu na nauczyciela szkół powszechnych.

Stopnie z poszczególnych przedmiotów winny być wypisane tylko słowami (bez cyfr) w formie przymiotnika rodzaju męskiego w IV przypadku liczby pojedynczej, według skali: bardzo dobry, dobry, dostateczny. W wypadkach, gdy zgodnie z § 23 niniejszego regulaminu znajdzie potrzeba ustalenia oceny na podstawie aktów szkolnych z przedmiotu, z którego egzaminu nie było i gdy okaże się, że zachowany w aktach stopień oceny nie jest przewidziany w powyższej skali, należy na świadectwie wystawić najbliższej odpowiadający tamtemu stopień skali obowiązującej. Stopień ze sprawowania się ucznia należy wypisać w formie przysłówkowej według skali: bardzo dobrze, dobrze, odpowiednio. Z przedmiotów, z których kandydat został od egzaminu zwolniony na podstawie przedłożonych świadectw (v. §§ 33, 34 i 35), stopni na świadectwie nie wystawia się, a zamiast nich umieszcza się uwagę, na podstawie jakiego świadectwa kandydat został od egzaminu zwolniony.

Pozatem przy wypisywaniu ocen należy się stosować do wskazówek, podanych w § 23.

Na świadectwach, wydawanych przez zakłady z językiem nauczania niepolskim, oraz z dwoma językami nauczania, na końcu przedostatniego ustępu, bezpośrednio po wyrazach — w szkołach powszechnych — winno być zaznaczone, do jakich pod względem języka nauczania szkół dane świadectwo uprawnia. Wszystkie wolne miejsca na świadectwie, których w danym wypadku z tych, czy innych powodów nie wypełnia się (np. zwolnienie od egzaminu z języka obcego według § 47, ustępy, odnoszące się do uczniów na egzemplarzach świadectw, wydawanych eksternom i t. p.), winny być wyraźną linią zakreślone.

Świadectwo winno być podpisane przez wszystkich członków komisji egzaminacyjnej i zaopatrzone pieczęcią zakładu, w którym odbywał się egzamin.

Duplikat świadectwa może być wydany tylko za zezwoleniem Kuratorjum i po opłaceniu przez petenta oznaczonej taksy. Duplikat ten wydaje i podpisuje dyrekcja seminarjum, w którym są przechowane akta egzaminacyjne.

Wynagrodzenie za egzaminowanie eksternów.

§ 58. Osoby, biorące udział w egzaminowaniu eksternów, otrzymują za to osobne wynagrodzenie.

W tym celu eksterni, po otrzymaniu decyzji o dopuszczeniu do egzaminu (v. § 32), a przed rozpoczęciem się samych egzaminów, składają na ręce dyrekcji zakładu, w którym ma odbyć się egzamin, ustanowioną przez Ministerstwo W. R. i O. P. opłatę egzaminacyjną, przyczem tylko kandydaci, o których mowa w ustępie 3 § 24 i w § 33, wnoszą opłatę, przewidzianą za egzamin uzupełniający¹⁾, wszyscy zaś inni opłacają kwotę, wyznaczoną za egzamin pełny.²⁾ W razie niestawienia się kandydata na egzamin, albo odstąpienia bez usprawiedliwionych powodów (v. § 51), jako też w razie niezdania którejkolwiek części egzaminu, taksa zwrotowi nie podlega.

Uzyskany tą drogą fundusz dzieli się na równe części między tych członków komisji i podkomisji, którzy egzaminowali, lub mieli egzaminować kandydata. Znaczy to, że pomimo niezdania przez kandydata którejkolwiek części egzaminu i niedopuszczenia go do dalszego ciągu egzami-

1) Zł. 15 (Dz. Urz. Min. W. R. i O. P. z 1928 r. Nr. 11, poz. 184, p. 4)

2) Zł. 60 („ „ „ „ „ „ „ „ p. 3)

nów, odpowiednia część taksy przypada na tych egzaminatorów, którzyby go egzaminowali, gdyby egzamin dał wynik pomyślny. Natomiast egzaminatorowie z tych przedmiotów, z których kandydat został od egzaminu zwolniony na podstawie §§ 24, 33, 34, 35 i 47, nie pobierają honorarium, przypadającego z taksy, wpłaconej przez danego kandydata. Dyrektor tego seminarjum, w którym odbywa się egzamin, pobiera wynagrodzenie, przypadające z taks, wpłaconych przez wszystkich eksternów. Przewodniczący komisji głównej wynagrodzenia za egzamin nie pobiera.

Termin wejścia w życie regulaminu.

§ 59. Niniejszy regulamin obowiązuje od dnia ogłoszenia.

Kursy nauczycielskie.

Kursy nauczycielskie, powołane do życia rozporządzeniem Ministerstwa W. R. i O. P. z dn. 18 czerwca 1928 r. ¹⁾, mają na celu kształcenie zawodowe kandydatów na nauczycieli szkół powszechnych, którzy obok zdolności fizycznej do zawodu nauczycielskiego, wykażą się świadectwem dojrzałości z państwowej szkoły średniej ogólnokształcącej, względnie prywatnej szkoły średniej, posiadającej prawa szkół państwowych, lub świadectwem ukończenia takiej szkoły zawodowej, którą Minister W. R. i O. P. uzna za równoważycielską do tego celu. — Nauka na państwowych kursach nauczycielskich trwa jeden rok. W zakres programu nauki na tych kursach wchodzi następujące przedmioty: psychologia, historia wychowania, pedagogika z organizacją szkolnictwa, dydaktyka ogólna i metodyka przedmiotów i zajęć w szkole powszechnej, praktyka pedagogiczna, higiena, śpiew, ćwiczenia cielesne, rysunki i roboty ręczne. ²⁾

Po ukończeniu nauki na państwowych kursach nauczycielskich, uczniowie przystępują do egzaminu dyplomowego na nauczyciela szkół powszechnych.

O dopuszczeniu ucznia do tego egzaminu decyduje Rada Pedagogiczna kursów na specjalnem posiedzeniu, uchwalając na niem równocześnie stopnie, jakie mają być wystawione w dyplomie ucznia z tych przedmiotów nauczania na kursach, z których niema egzaminu.

Uczniowie, którzy ze względu na brak słuchu muzycznego nie uczynili dostatecznych postępów w nauce śpiewu, mogą otrzymywać dyplomy bez oceny z tego przedmiotu.

Do egzaminu mogą być dopuszczeni uczniowie, którzy mają co najmniej dostateczną ocenę roczną ze wszystkich przedmiotów, z których wystawia się osobne stopnie w dyplomie.

Egzamin jest piśmienny i ustny. Egzamin piśmienny odbywa się z pedagogiki. Ocena, otrzymana z egzaminu piśmiennego, nie decyduje o dopuszczeniu lub niedopuszczeniu ucznia do egzaminu ustnego, wpływa natomiast na ocenę ogólną z pedagogiki, wystawioną w związku z egzaminem ustnym.

Egzamin ustny odbywa się: 1) z psychologii, 2) z pedagogiki i 3) z dydaktyki ogólnej. Uczniowie, którzy oprócz kwalifikacyj do nauczania w języku polskim pragną uzyskać kwalifikacje do nauczania także w innym języku, będącym językiem nauczania w publicznych szkołach powszechnych, zdają nadto egzamin z metodyki nauczania tego języka.

Egzamin odbywa się przed państwową komisją egzaminacyjną, którą stanowią: 1) delegat Kuratorjum Okręgu Szkolnego, jako przewodniczą-

1) Dz. Urz. Min. W. R. i O. P. z 1928 r. Nr. 8, poz. 134.

2) Program nauki na kursach nauczycielskich nie został dotychczas ustalony.

cy, 2) dyrektor kursu i 3) nauczyciele przedmiotów, z których odbywa się egzamin.

Uczniowie, którzy ze wszystkich przedmiotów otrzymali oceny co najmniej dostateczne, otrzymują dyplomy na nauczycieli szkół powszechnych według wzoru, ustalonego przez Ministerstwo W. R. i O. P.

Dyplom, uprawniający do nauczania w języku polskim oraz w innym języku, będącym językiem nauczania w publicznych szkołach powszechnych, mogą uzyskać tylko ci uczniowie, którzy na świadectwach szkolnych, na podstawie których zostali przyjęci na państwowe kursy nauczycielskie, mają ocenę z danego języka. Na dyplomie takim wpisuje się ocenę z metodyki danego języka, na końcu zaś (przed datą) wpisuje się zdanie: „Dyplom niniejszy daje kwalifikacje zawodowe do nauczania w szkołach powszechnych w języku polskim i w języku.....”

W szczegółach formalnej strony egzaminu, jak w sprawie odstąpienia od egzaminu, niezdania go i t. p., obowiązują przepisy, podane w regulaminie seminarjalnego egzaminu dojrzałości.¹⁾

Pedagogja.

Kształcenie zawodowe kandydatów na nauczycieli szkół powszechnych mają na celu również państwowe pedagogja z dwuletnim kursem nauczania.²⁾

Od kandydatów, wstępujących do pedagogjów, wymaga się zdolności fizycznej do zawodu nauczycielskiego, stwierdzonej przez lekarza szkolnego, oraz świadectwa dojrzałości z państwowej lub posiadającej prawa szkół państwowych szkoły średniej ogólnokształcącej, albo też świadectwa ukończenia takiej szkoły zawodowej, którą Minister W. R. i O. P. uzna za równoważycielką do tego celu.

Program nauki w państwowem pedagogjum obejmuje: 1) niezbędne przygotowanie do studjów pedagogicznych z dziedziny psychologii, filozofji i nauk społecznych, 2) przedmioty pedagogiczne, 3) praktykę zawodową, 4) przedmioty artystyczno-techniczne, 5) pewną liczbę przedmiotów naukowych, mających zastosowanie w programie szkoły powszechnej, z pośród których każdy uczeń wybiera jeden przedmiot, 6) przedmioty pomocnicze.

Uczniowie pedagogjum częściowo w czasie studjów, częściowo po ukończeniu kursu nauk zdają egzamin z przedmiotów, objętych przez program, obowiązujący w nadem pedagogjum³⁾ i otrzymują dyplomy na nauczycieli szkół powszechnych.

W przedmiotach, w których głównym środkiem nauczania jest praca w seminarjach, w szkole ćwiczeń lub w pracowniach, egzamin może być zastąpiony przez ocenę pracy ucznia.

Przepisy w sprawie zakresu i przebiegu egzaminów oraz wzór dyplomu określa osobne zarządzenie Ministra W. R. i O. P.⁴⁾

Dyplomy, wydawane przez państwowe pedagogja, oprócz kwalifikacyj zawodowych do nauczania, dają po uzyskaniu kwalifikacyj do ustalenia w publicznych szk. powszechnych uprawnienia, związane z posiadaniem kwalifikacyj dodatkowych, przewidzianych w art. 15 rozporządzenia

¹⁾ Regulamin egzaminów dla eksternów państwowych kursów nauczycielskich nie został dotychczas wydany

²⁾ Dz. Urz. Min. W. R. i O. P. z 1928 r. Nr. 8, poz. 135.

³⁾ Przepisy w sprawie organizacji pracy w pedagogjum, regulamin obowiązujący uczniów, regulamin rady pedagogicznej i programy ustanawia Minister W. R. i O. P. na wniosek rady pedagogicznej danego pedagogjum, zaopiniowany przez Kuratorjum Okręgu Szkolnego.

⁴⁾ Dotychczas zarządzenie takie nie zostało wydane, brak też przepisów, dotyczących egzaminu dla eksternów państwowych pedagogjów.

Prezydenta Rzeczypospolitej z dn. 6 marca 1928 r. o kwalifikacjach zawodowych nauczycieli szkół powszechnych.

Kwalifikacje zawodowe do nauczania w publicznych i prywatnych szkołach powszechnych uprawniają do nauczania w języku polskim lub, o ile to jest wyraźnie zaznaczone w świadectwie, do nauczania w języku polskim i innym.

Osoba, posiadająca kwalifikacje zawodowe do nauczania w publicznych i prywatnych szkołach powszechnych tylko w języku polskim, może je rozszerzyć na drugi język nauczania przez zdanie egzaminu uzupełniającego na podstawie przepisów, określonych przez Ministra W. R. i O. P.¹⁾

B. Drugi egzamin nauczycielski.

Egzamin praktyczny na nauczyciela szkoły powszechnej.

Kwalifikacje zawodowe do ustalenia w publicznych szkołach powszechnych posiada nauczyciel publicznej szkoły powszechnej, który uzyska świadectwo zdania praktycznego egzaminu na nauczyciela publicznych szkół powszechnych na podstawie przepisów, określonych przez Ministra W. R. i O. P.

Do praktycznego egzaminu na nauczyciela publicznych szkół powszechnych może przystąpić nauczyciel publicznej szkoły powszechnej, który wykaże się co najmniej dwuletnią nieprzerwaną pracą nauczycielską w wymiarze nie mniejszym, niż 14 godzin tygodniowo, odbytą w publicznej szkole powszechnej po uzyskaniu kwalifikacji zawodowych do nauczania w publicznych i prywatnych szkołach powszechnych.

Praktyczny egzamin na nauczyciela publicznych szkół powszechnych można zdawać dwa razy. — W wyjątkowych wypadkach Minister W. R. i O. P. może zezwolić poszczególnym nauczycielom na zdawanie tego egzaminu po raz trzeci, może też zwalniać od obowiązku złożenia tego egzaminu nauczycieli, posiadających kwalifikacje do nauczania w szkołach powszechnych, o ile praca ich w szkole powszechnej zostanie uznana za wybitną.

Jeżeli nauczyciel nie zda egzaminu praktycznego przed upływem pięciu lat pracy nauczycielskiej po uzyskaniu kwalifikacji do nauczania w szkołach powszechnych, stosunek służbowy zostanie z nim rozwiązany. W poszczególnych wypadkach może Kuratorjum Okręgu Szkolnego odroczyć ostateczny termin praktycznego egzaminu na nauczyciela publicznych szkół powszechnych na rok jeden.

Praktyczny egzamin na nauczyciela publicznych szkół powszechnych traci ważność, o ile osoba, która zdała ten egzamin, nie pracuje przez 10 lat z rzędu w szkole lub w administracji szkolnej.

Przepisy, dotyczące egzaminu praktycznego na nauczyciela publicznych szkół powszechnych, ogłoszone zostały w rozporządzeniu Ministerstwa W. R. i O. P. z dnia 14 grudnia 1928 r.²⁾

Brzmia one, jak następuje:

Charakter egzaminu.

§ 1. Praktyczny egzamin na nauczyciela publicznych szkół powszechnych odbywa się przed Państwową Komisją Egzaminacyjną:

a) w miarę możliwości w tej szkole powszechnej, w której dany nauczyciel jest zatrudniony,

1) Przepisy te nie zostały dotychczas wydane.

2) Dz. Urz. Min. W. R. i O. P. z 1929 r. Nr. 1, poz. 3

b) w wypadkach, gdy prezes Komisji Egzaminacyjnej z uzasadnionych powodów uzna sposób egzaminu, wymieniony pod a) za niemożliwy, w innej szkole powszechnej, względnie szkole ćwiczeń (przy zakładzie kształcenia nauczycieli), wyznaczonej przez prezesa Komisji; w tym wypadku egzamin odbywa się (w listopadzie i w marcu) w stałych kadencjach, których początek ustala Kuratorjum Okręgu Szkolnego.

Egzamin odbywa się w języku polskim; poszczególne lekcje mogą być jednak prowadzone także w innym języku w związku z programem nauczania szkoły, w której kandydat uczy.

Komisje i rejonny egzaminacyjny.

§ 2. Kurator Okręgu Szkolnego ustanawia potrzebną liczbę Komisji Egzaminacyjnych i wyznacza im siedziby oraz rejonny egzaminacyjny. Siedzibą Komisji Egzaminacyjnej jest z reguły państwowy zakład kształcenia nauczycieli, w wyjątkowych wypadkach inna szkoła państwowa (publiczna).

Rejonny egzaminacyjny oraz siedziby Komisji Egzaminacyjnych Kuratorjum podaje do wiadomości zainteresowanego nauczycielstwa.

§ 3. Prezesem Komisji Egzaminacyjnej mianuje kurator Okręgu Szkolnego w każdym rejonie egzaminacyjnym z reguły dyrektora, a w razie, gdyby to było utrudnione lub niemożliwe, jednego z nauczycieli zakładu kształcenia nauczycieli, względnie szkoły, przy której ustanowiono Komisję Egzaminacyjną; zastępców prezesa oraz pozostałych członków w potrzebnej liczbie mianuje kurator z pośród dyrektorów (kierowników) i stałych nauczycieli państwowych (publicznych) szkół sobie podległych oraz z pośród inspektorów szkolnych i ich zastępców. Mianowanie odbywa się na okresy trzechletnie.

Skład Komisji Kuratorjum podaje do wiadomości nauczycielstwa.

Sprawy biurowe Komisji Egzaminacyjnej załatwia kancelaria szkoły, przy której Komisja została ustanowiona.

§ 4. Prezes Komisji wyznacza z pośród jej członków komplet egzaminacyjny, złożony z trzech osób i powierza jednej z nich obowiązki przewodniczącego kompletu. Przy egzaminach, odbywanych w myśl postanowień § 1-a jednym z członków kompletu winien być inspektor szkolny (zastępca inspektora szkolnego) tego powiatu, w którym kandydat pracuje.

Podania kandydatów.

§ 5. Kandydaci, odpowiadający warunkom, określonym w rozporządzeniu Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 6 marca 1928 r. o kwalifikacjach zawodowych nauczycieli szkół powszechnych (Dz. U. R. P. Nr. 28, poz. 258 i Nr. 53, poz. 512), wnoszą do dnia 30 września lub do dnia 31 stycznia w drodze służbowej do prezesa Komisji Egzaminacyjnej swego rejonu egzaminacyjnego podania o wyznaczenie terminu egzaminu praktycznego, zaznaczając, czy ubiegają się o dopuszczenie do egzaminu po raz pierwszy, drugi lub trzeci.

§ 6. Do podania należy dołączyć:

- a) metrykę urodzenia,
- b) dowód, stwierdzający posiadanie kwalifikacji zawodowych do nauczania w publicznych i prywatnych szkołach powszechnych,
- c) odpis wykazu stanu służby,
- d) spis przestudjowanych do egzaminu książek i podręczników, zwłaszcza z przedmiotów pedagogicznych i z administracji szkolnej wraz ze streszczeniem przynajmniej dwu z tych książek.
- e) opłatę egzaminacyjną, którą ustala osobne zarządzenie.

f) życiorys, zawierający także sprawozdanie z dotychczasowej pracy szkolnej z dokładnym wykazem (w chronologicznym porządku) szkół i klas (oddziałów), w których kandydat dotychczas pracował i przedmiotów, których uczył.

W sprawozdaniu może kandydat nadto wymienić godne zaznaczenia doświadczenia dydaktyczne i wychowawcze, jakie zdołał zdobyć w ciągu dotychczasowej pracy; kandydat, co najmniej od roku zatrudniony w szkole, w której ma zdawać egzamin, może również dołączyć do sprawozdania charakterystykę kilkorga dzieci szkolnych, które obserwował bliżej w ciągu ostatniego roku szkolnego.

Dopuszczenie do egzaminu.

§ 7. Inspektor szkolny uzupełnia w miarę potrzeby odpis wykazu stanu służby kandydata, potwierdza jego zgodność z oryginałem, znajdującym się w Inspektoracie i dołącza wykaz kwalifikacyjny do akt kandydata. Podania kandydatów, którzy posiadają warunki, wymienione w § 5, inspektor szkolny przesyła wraz z załącznikami zbiorowo możliwie niezwłocznie po upływie terminu składania podań, najdalej jednak do dnia 10 października i 10 lutego do prezesa Komisji, dołączając opinię który rodzaj egzaminu, z wymienionych w § 1, należałoby w każdym wypadku zastosować ze względu na warunki lokalne. O ile inspektor szkolny proponuje odbyć egzamin w myśl postanowień, wymienionych w § 1-a, dołącza również wnioski w sprawie terminu egzaminu.

§ 8. Prezes Komisji Egzaminacyjnej decyduje, czy egzamin może odbyć się na podstawie postanowień, wymienionych w § 1-a.

O ile prezes Komisji stwierdzi niemożność odbycia egzaminu w myśl postanowień § 1-a, wpisuje nazwisko kandydata na listę osób, wyznaczonych do egzaminu w czasie najbliższej kadencji Komisji Egzaminacyjnej, czynnej na podstawie postanowień § 1 b.

Decyzję swą co do sposobu odbywania egzaminu (w myśl § 1 a, czy § 1 b) prezes Komisji komunikuje kandydatowi za pośrednictwem jego inspektora szkolnego możliwie niezwłocznie, najpóźniej jednak do końca października, względnie do końca lutego.

Egzamin we własnej szkole.

§ 9. Egzamin, odbywany w myśl postanowień § 1 a, składa się z wizytacji (§ 10) i z kollokwjum (§ 11).

Egzamin, w sprawie którego wpłynęło podanie (§ 5) przed 30 września, winien się odbyć o ile możności przed końcem lutego; egzamin, w sprawie którego wpłynęło podanie przed 31 stycznia, winien się odbyć o ile możności przed końcem roku szkolnego. Dzień egzaminu ustala prezes Komisji po porozumieniu z inspektorem szkolnym, w którego powiecie kandydat pracuje, najpóźniej na 2 tygodnie przed egzaminem, wyznaczając równocześnie komplet egzaminacyjny dla danego kandydata i zawiadamiając o dniu egzaminu zarówno wszystkich członków kompletu egzaminacyjnego, jak i kandydata. Wraz z zawiadomieniem o dniu egzaminu prezes przesyła interesowanym wyznaczony przez siebie rozkład lekcji na dzień egzaminu z uwzględnieniem o ile możności lekcji języka polskiego, oraz — jeżeli egzamin odbywa się w szkole z językiem nauczania niepolskim, względnie w szkole dwujęzycznej — z uwzględnieniem o ile możności również drugiego języka nauczania.

Jeżeli kandydat nie otrzyma rozkładu lekcji najpóźniej na 48 godzin przed egzaminem, ma prawo prowadzić lekcje według rozkładu normalnie w danym dniu obowiązującego.

§ 10. Część pierwsza egzaminu, odbywanego w szkole kandydata, polega na szczegółowej wizytacji klasy, względnie klas, w których kandydat uczy, przeprowadzonej w celu zbadania dotychczasowej jego pracy jako nauczyciela i wychowawcy. Komplet egzaminacyjny przysłuchuje się przynajmniej dwóm lekcjom, przeprowadzonym przez kandydata z dwu różnych przedmiotów nauczania i przegląda wypracowania uczniów i konспекty (plany) lekcji, przygotowywanych w ciągu dotychczasowej praktyki (przynajmniej w ciągu ostatniego roku szkolnego) przez kandydata. Prócz tego komplet egzaminacyjny, biorąc pod uwagę zakres pracy kandydata w związku z jego stanowiskiem służbowym, przegląda akta szkolne, sprawdza wykonywanie przez kandydata przepisów, dotyczących się organizacji nauki i wychowania, oraz bada stan urządzeń szkolnych. Uwzględniając w każdym wypadku okoliczności, wśród jakich odbywa się praca kandydata oraz zakres powierzonych mu obowiązków, komplet bada stopień dbałości kandydata o kulturę umysłową i moralną oraz wychowanie obywatelskie młodzieży (z uwzględnieniem także pracy około czytelnictwa), sprawdza starania kandydata o wychowanie fizyczne, o higienę i czystość młodzieży oraz dbałość jego o estetykę i czystość izby szkolnej. Na podstawie tego szczegółowego badania komplet stara się wyrobić sobie możliwie dokładny sąd o wpływie kandydata na rozwój umysłowy i moralny powierzonej mu działy, względnie także na ogólny stan szkoły, o ile kandydat zajmuje samoistne stanowisko.

W czasie wizytacji przewodniczący i członkowie kompletu mają prawo zadawać pytania dzieciom.

§ 11. Część druga egzaminu obejmuje kollokwjum z kandydatem, przedewszystkiem w nawiązaniu do wizytacji. Treścią kollokwjum jest omówienie z kandydatem jego pracy nad wychowaniem i nauczaniem młodzieży ze stanowiska zadań pedagogiki i dydaktyki z uwzględnieniem higieny szkolnej oraz ze stanowiska obowiązujących przepisów, zwłaszcza zaś programu nauczania w szkole powszechnej. Przy kollokwjum kandydat winien również udowodnić ogólną znajomość organizacji szkolnictwa w Polsce oraz najważniejszych przepisów w sprawach administracji szkolnej.

§ 12. Część druga egzaminu (kollokwjum) kandydata, który zdawał pierwszą część w myśl postanowień § 1 a, winna z reguły odbyć się tego samego dnia, co część pierwsza.

Jeżeli jednak w tej samej lub pobliskiej miejscowości zdaje egzamin w myśl postanowień § 1-a w tym samym okresie czasu dwóch lub więcej kandydatów, można dla uproszczenia prac kompletu przeprowadzić z tymi kandydatami wspólne kollokwjum jak najrychlej po części pierwszej egzaminu w miejscu, wyznaczonem przez przewodniczącego.

§ 13. Kollokwjum z kandydatem nie powinno trwać dłużej niż godzinę.

§ 14. Od kollokwjum może być kandydat na podstawie jednomyślnej uchwały kompletu egzaminacyjnego w całości lub częściowo zwolniony, o ile komplet egzaminacyjny w czasie wizytacji stwierdził, że wyniki jego pracy w szkole pod względem wychowawczym i dydaktycznym są bardzo dobre, jakoteż, że kandydat jest dokładnie obeznany z potrzebami mu przepisami programu nauczania oraz administracji szkolnej. Uchwała kompletu o zwolnieniu od kollokwjum winna być zanotowana w protokóle egzaminu.

Egzamin w myśl postanowień § 1 b.

§ 15. Wykaz kandydatów oraz kolejność egzaminów ogłasza przewodniczący w lokalu Komisji najpóźniej na 3 dni przed rozpoczęciem kadencji egzaminacyjnej.

Egzamin składa się z trzech części: pracy piśmiennej (§ 16 — 18), lekcji próbnych (§ 19) i kollokwjum (§ 20).

§ 16. Egzamin piśmienny pod nadzorem polega na opracowaniu tematu, wybranego przez kandydata z pośród dwu tematów, które ustala prezes Komisji Egzaminacyjnej na wniosek wyznaczonego przez siebie członka. Tematy winny być ściśle związane z pracą szkolną kandydata i obejmować bądź konspekt (plan) lekcji w jednym z oddziałów, w których kandydat uczy, bądź sprawozdanie z pewnego działu dotychczasowej pracy szkolnej kandydata z uwzględnieniem określonych problemów dydaktycznych lub wychowawczych, bądź wreszcie opracowanie praktycznego zagadnienia z dziedziny wychowania, nauczania lub organizacji szkoły.

§ 17. Pracę piśmienną wykonywa kandydat w terminie i w lokalu, wyznaczonym przez prezesa Komisji Egzaminacyjnej.

Temat pracy piśmiennej winien być wykonany w ciągu czterech godzin. Używanie jakichkolwiek środków pomocniczych jest niedozwolone prócz wyraźnie wskazanych przez prezesa Komisji. Prezes ma prawo odsunąć od egzaminu kandydata z powodu używania niedozwolonych środków pomocniczych lub zarządzić w wypadkach wątpliwych ponowne wykonanie pracy piśmiennej.

Nadzór w czasie egzaminu piśmiennego sprawują członkowie Komisji Egzaminacyjnej, wyznaczeni przez prezesa.

§ 18. Pracę piśmienną każdego kandydata ocenia, biorąc pod uwagę także to, czy kandydat poprawnie włada językiem polskim, dwu członków Komisji Egzaminacyjnej, wchodzących w skład kompletu, wyznaczonego dla danego kandydata. Ocena pierwsza winna być umotywowana. W razie niezgodności dwu pierwszych ocen, ustala ostateczną ocenę przewodniczący kompletu.

§ 19. W drugiej części egzaminu Komisja (komplet) oceni zdolności kandydata jako nauczyciela i wychowawcy, przysłuchując się najmniej dwom lekcjom próbny, z których przynajmniej jedna winna być lekcją języka polskiego.

Tematy lekcji oraz oddziały, w których one mają być przeprowadzone, wyznacza Prezes Komisji i podaje je do wiadomości kandydata na dzień przed egzaminem.

§ 20. Kollokwjum z kandydatem odbywa się z zachowaniem przepisu § 13 w sposób analogiczny do postanowień § 11. Odbywa się ono o ile możliwości tego samego dnia, co lekcje próbne (§ 19).

Egzaminy specjalistów.

§ 21. Praktyczny egzamin na nauczyciela publicznych szkół powszechnych dla nauczycieli, posiadających kwalifikacje zawodowe do nauczania w publicznych i prywatnych szkołach powszechnych, tylko jednego lub niektórych przedmiotów, wymienionych w ustępie drugim art. 1 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 6 marca 1928 r. (Dz. U. R. P. Nr. 28, poz. 258 i Nr. 53, poz. 512), odbywa się według tych samych przepisów, z tą różnicą, że kandydaci odbywają wszystkie lekcje tylko z zakresu przedmiotu, do którego posiadają kwalifikacje.

Wynik egzaminu.

§ 22. Po ukończeniu egzaminu komplet egzaminacyjny ustala wynik ogólny na podstawie wyników częściowych, zwracając uwagę szczególnie na lekcje kandydata. Wyniki każdej części egzaminu oraz wynik ogólny ocenia się przez jeden z czterech stopni: bardzo dobrze, dobrze, dostatecznie, niedostatecznie. Kandydat, który otrzymał przy wizytacji (§ 10) stopień niedostateczny, nie może być dopuszczony do dalszej części egzaminu. Komplet egzaminacyjny może nie dopuścić do dalszych części egzaminu kandydata, który wykonał niedostatecznie pracę piśmienną (§ 16—18). W wypadku niedopuszczenia do dalszych części wynik ogólny egzaminu uważa się za niedostateczny.

Wynik ogólny ogłasza się kandydatowi bezpośrednio po ostatecznej decyzji kompletu i po podpisaniu protokołu (§ 26). Przewodniczący kompletu ma prawo wstrzymać ogłoszenie wyniku i założyć przeciwko niemu „veto” aż do rozstrzygnięcia przez Kuratorjum.

§ 23. Kandydat, który na egzaminie uzyskał wynik ogólny co najmniej dostateczny, otrzymuje świadectwo według ustalonego wzoru. Świadectwo podpisuje prezes Komisji egzaminacyjnej oraz wszyscy egzaminatorowie danego kandydata. Kandydat, który nie zdał egzaminu, otrzymuje odpowiednie zaświadczenie.

Świadectwo, względnie zaświadczenie z egzaminu prezes Komisji przesyła kandydatowi za pośrednictwem inspektora szkolnego, który uwzględni je odpowiednio w wykazie stanu służby.

§ 24. Kandydat, który na egzaminie otrzymał wynik ogólny niedostateczny, winien powtórzyć cały egzamin.

Egzamin powtórzyć można najwcześniej po upływie roku.

§ 25. Nieusprawiedliwione niestawienie się do egzaminu, lub odstąpienie bez usprawiedliwionych powodów, względnie odsunięcie od egzaminu z powodów, wymienionych w § 17, jest równoznaczne z niezdaniem. Opłata egzaminacyjna nie podlega wtedy zwrotowi. O słuszności motywów usprawiedliwienia decyduje prezes Komisji po rozpatrzeniu opinii inspektora szkolnego, w którego powiecie nauczyciel pracuje. W razie usprawiedliwienia zalicza się kandydatowi złożoną przez niego opłatę na poczet powtórnego zgłoszenia.

Protokoły i akta egzaminacyjne.

§ 26. Z każdej części egzaminu spisuje się dla każdego kandydata protokół, który winien dokładnie oddawać przebieg egzaminu. Do protokołu należy wpisywać temat pracy piśmiennej wybrany przez kandydata (§ 16), ocenę pracy piśmiennej (§ 18), tematy lekcji (§§ 10 i 19) wraz z ich oceną, umotywowaną określeniem zauważonych zalet i braków, najważniejsze spostrzeżenia, poczynione w czasie wizytacji (§ 10), treść ważniejszych pytań, postawionych kandydatowi przy kollokwjum (§§ 11 i 20) oraz ocenę odpowiedzi, wreszcie wynik ogólny egzaminu (§ 22).

Protokoły i wszelkie akta egzaminacyjne przechowuje prezes Komisji Egzaminacyjnej.

Koszty egzaminów.

§ 27. Prezes i członkowie Komisji Egzaminacyjnej otrzymują za egzamin wynagrodzenie, którego wysokość określa osobne zarządzenie.

Osobne zarządzenie określa również sposób pokrywania innych kosztów egzaminacyjnych oraz sposób uiszczania opłat egzaminacyjnych.¹⁾

Sprawozdania.

§ 28. Raz na rok w terminie do dnia 15 lipca Prezes Komisji przesyła do Kuratorjum w dwóch egzemplarzach sprawozdanie z odbytych egzaminów na formularzach według ustalonego wzoru. Kuratorjum przesyła do Ministerstwa w terminie do dnia 15-go października po jednym egzemplarzu tych sprawozdań oraz sprawozdanie ogólne z odbytych w Okręgu Szkolnym egzaminów w ciągu ubiegłego roku szkolnego, zestawiając na jednym arkuszu wyniki sprawozdań wszystkich Komisji.

Postanowienia przejściowe.

§ 29. Nauczyciele, którzy na podstawie § 3 rozporządzenia Ministra W. R. i O. P. z dnia 23 listopada 1928 r. (Dz. U. R. P. Nr. 98, poz. 881, Dz. Urz. Min. W. R. i O. P. Nr. 14, poz. 224), zdadzą egzamin praktyczny do dnia 30 czerwca 1929 r. według zasad, obowiązujących dotychczas dla drugiego egzaminu (egzaminu kwalifikacyjnego), otrzymają świadectwa na formularzach, obowiązujących w danem województwie przed dniem wejścia w życie niniejszych przepisów. Niepomyślny wynik egzaminu, uzyskany na podstawie dotychczasowych przepisów, pociąga za sobą takie same skutki jak takiż wynik, uzyskany na podstawie przepisów niniejszych.

Postanowienia końcowe.

§ 30. Regulamin niniejszy wchodzi w życie z dniem 1 stycznia 1929 r.

C. Kwalifikacje dodatkowe.

Nauczyciel publicznej szkoły powszechnej, posiadający kwalifikacje zawodowe do nauczania i ustalenia w publicznych szkołach powszechnych, może uzyskiwać kwalifikacje dodatkowe przez ukończenie państwowego wyższego kursu nauczycielskiego lub zakładu o poziomie, uznanym przez Ministra W. R. i O. P. za równorzędny, lub też przez zdanie równoważnościowego egzaminu na podstawie odpowiednich przepisów.

Za zakłady równorzędne z państwowym wyższym kursem nauczycielskim uznane zostały: 1) państwowe pedagogja, 2) Państwowy Instytut Robót Ręcznych w Warszawie, 3) Państwowy Instytut Pedagogiki Specjalnej w Warszawie, 4) Państwowy Instytut Wychowania Fizycznego w Warszawie.²⁾

Nadto kwalifikacje dodatkowe przyznane zostały tym nauczycielom publicznych szkół powszechnych, którzy oprócz przepisanych kwalifikacji zawodowych do nauczania i ustalenia w publicznych szkołach powszechnych przedstawią świadectwa z ukończenia dwuletniego: 1) Collegjum wydziału matematyczno-przyrodniczego (kierunek matematyczny, fizyko-chemiczny, biologiczny, geologiczno-geograficzny), lub 2) collegjum wydziału humanistycznego (filozoficzne, historyczne, polonistyczne), lub 3) collegjum wydziału pedagogicznego, lub studjum pracy społeczno-oświatowej wydziału pedagogicznego Wolnej Wszechnicy Polskiej w Warszawie.³⁾

1) Opłata za egzamin praktyczny wynosi zł. 40 (Dz. Urz. Min. W. R. i O. P. z 1929 r., Nr. 2, poz. 17) — Sposób pokrywania kosztów egzaminacyjnych określony został w rozporządzeniu Ministerstwa W. R. i O. P. z dnia 9 stycznia 1929 r., zamieszczonem w Nr. 2, poz. 17, Dz. Urz. Min. W. R. i O. P. z 1929 r.

2) Dz. Urz. Min. W. R. i O. P. z 1928 r., Nr. 14, poz. 224, § 7.

3) " " " " z 1928 r., Nr. 14, poz. 227.

Wyższe Kursy Nauczycielskie.

Statut organizacyjny państwowych wyższych kursów nauczycielskich ogłoszony został w rozporządzeniu Ministerstwa W. R. i O. P. z dn. 1 lipca 1928 r. ¹⁾, a szczegółowe przepisy, dotyczące programu nauk, przyjmowania słuchaczy, rozkładu zajęć oraz egzaminów słuchaczy i eksternów, w regulaminie wyższych kursów nauczycielskich z dn. 2 lipca 1928 r. ²⁾

Postanowienia te brzmią, jak następuje:

Statut

Państwowych Wyższych Kursów Nauczycielskich.

§ 1. W celu pogłębienia naukowego i zawodowego wykształcenia nauczycielstwa szkół powszechnych ze szczególnem uwzględnieniem potrzeb nauczania w wyżej zorganizowanych szkołach powszechnych Minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego tworzy w miarę potrzeby Wyższe Kursy Nauczycielskie.

§ 2. Wyższe Kursy Nauczycielskie podlegają właściwemu Kuratorowi Okręgu Szkolnego.

§ 3. Na czele Wyższego Kursu Nauczycielskiego stoi dyrektor (kierownik) Wyższego Kursu Nauczycielskiego, mianowany lub powołany w drodze umowy przez Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego na wniosek Kuratora Okręgu Szkolnego.

§ 4. Nauczycieli Wyższych Kursów Nauczycielskich mianuje Minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego na wniosek Kuratora Okręgu Szkolnego.

Oprócz osób mianowanych nauczycielami Wyższego Kursu Nauczycielskiego obowiązki nauczycielskie na Wyższym Kursie Nauczycielskim mogą pełnić osoby, powołane w drodze umowy przez Kuratora Okręgu Szkolnego za zezwoleniem Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego.

Do obowiązków dyrektora (kierownika) i nauczycieli mianowanych należy również przeprowadzanie egzaminów wstępnych i końcowych słuchaczy bez osobnego wynagrodzenia; nauczyciele, powołani w drodze umowy, otrzymują za pełnienie tych obowiązków osobne umówione wynagrodzenie.

§ 5. Rada Pedagogiczna grupy Wyższego Kursu Nauczycielskiego (§ 6) składa się z dyrektora (kierownika) Wyższego Kursu Nauczycielskiego i wszystkich nauczycieli, uczących przedmiotów danej grupy. Współdziała ona z dyrektorem (kierownikiem) w prowadzeniu całokształtu pracy na kursie oraz ustala na posiedzeniach trymestralne i roczne stopnie słuchaczy.

§ 6. Wyższy Kurs Nauczycielski może obejmować następujące grupy naukowe przedmiotów:

- I. humanistyczną,
- II. geograficzno-przyrodniczą,
- III. fizyko-matematyczną,
- IV. robót ręcznych i rysunku lub robót kobiecych i gospodarstwa domowego,
- V. śpiewu i wychowania fizycznego.

Minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego może w razie potrzeby zarządzić inny podział przedmiotów na grupy naukowe.

¹⁾ Dz. Urz. Min. W. R. i O. P. z 1928 r. Nr. 9, poz. 153.

²⁾ " " " " z 1928 r. Nr. 9, poz. 154.

§ 7. Na Wyższe Kursy Nauczycielskie mogą być przyjęci:

- a) stali nauczyciele publicznych szkół powszechnych;
- b) nauczyciele prywatnych szkół powszechnych, którzy posiadają kwalifikacje zawodowe do nauczania w publicznych i prywatnych szkołach powszechnych i co najmniej trzyletnią nieprzerwaną pracę nauczycielską w szkołach powszechnych.

Nauczyciele ci winni przy egzaminie wstępnym udowodnić, że w ciągu pracy zawodowej pogłębili w obranym kierunku pod względem naukowym i metodycznym swą wiedzę, nabytą w czasie studiów uprzednich.

Nauczyciele publicznych szkół powszechnych, przyjęci przez dyrekcję Wyższego Kursu Nauczycielskiego na podstawie wyników egzaminu wstępnego, mogą otrzymywać roczne urlopy: płatne, względnie płatne za zwrotem kosztów zastępstwa, lub bezpłatne.

Urlop płatny i płatny za zwrotem kosztów zastępstwa może być udzielony jedynie wtedy, gdy nauczyciel pod rygorem zwrotu uposażenia, otrzymanego w czasie tego urlopu, zobowiąże się do pracy nauczycielskiej w ciągu trzech lat od daty ukończenia Wyższego Kursu Nauczycielskiego w szkolnictwie państwowem lub publicznem na stanowisku, wyznaczonem przez władze szkolne. Zaprzestanie uczęszczania na kurs bez usprawiedliwienia powoduje utratę urlopu na czas pozostały i zwrot uposażenia, pobranego w czasie studiów na Wyższym Kursie Nauczycielskim na podstawie urlopu płatnego lub płatnego za zwrotem kosztów zastępstwa.

§ 8. Grupa naukowa Wyższego Kursu Nauczycielskiego może liczyć najmniej 20, najwyżej 40 słuchaczy.

§ 9. Nauka na Wyższych Kursach Nauczycielskich trwa jeden rok. W razie potrzeby dla nauczycieli nieurlopowanych mogą być za zgodą Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego tworzone kursy z programem Wyższych Kursów Nauczycielskich o dłuższym czasie trwania.

§ 10. Słuchacze wnoszą za zużycie materiałów i na uzupełnienie biblioteki opłatę, której wysokość określa osobne zarządzenie.

§ 11. Egzaminy końcowe odbywają się przed Komisją egzaminacyjną, do której należą nauczyciele danej grupy naukowej przedmiotów i dyrektor (kierownik) Wyższego Kursu Nauczycielskiego.

Przewodniczącemu Komisji Egzaminacyjnej mianuje corocznie lub najwyżej na trzy lata Minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego na wniosek Kuratora Okręgu Szkolnego. Zastępcą przewodniczącego jest z urzędu dyrektor (kierownik) Wyższego Kursu Nauczycielskiego.

§ 12. Słuchacz, niedopuszczony do egzaminu końcowego, może zgłosić się do egzaminu w charakterze eksterna nie wcześniej, niż po upływie roku.

Słuchacz reprobowany na egzaminie końcowym może powtórzyć egzamin w następnym roku szkolnym łącznie ze słuchaczami Wyższego Kursu Nauczycielskiego i na prawach słuchacza. Słuchacz, który do egzaminu końcowego nie stawił się lub w toku egzaminu odstąpił z powodów przez Komisję Egzaminacyjną uznanych za dostateczne, ma prawo powtórzyć egzamin na prawach słuchacza w terminie wyznaczonem dla eksternów lub dla słuchaczy nie później niż w ciągu roku.

Niestawienie się lub odstąpienie bez usprawiedliwionych powodów od egzaminu pociąga te same skutki, co ujemny wynik egzaminu.

§ 13. Słuchacze, którzy składając egzamin z pewnej grupy naukowej przedmiotów, pragną udowodnić, że mogą tych przedmiotów uczyć także w jednym z języków innych niż polski, używanych w publicznych

szkołach powszechnych, mogą za zezwoleniem Kuratora Okręgu Szkolnego składać egzamin dodatkowy.

§ 14. Po złożeniu z pomyślnym wynikiem egzaminu końcowego słuchacze otrzymują świadectwa z ukończenia Wyższego Kursu Nauczycielskiego. Świadectwo to daje przy równych warunkach pierwszeństwo w ubieganiu się o wszelkie stanowiska w szkolnictwie powszechnem oraz dla nauczycieli publicznych szkół powszechnych prawo do pobierania osobnego dodatku, określonego w ustawie uposażeniowej pod warunkami tam wymienionemi.

§ 15. Do egzaminu z programu Wyższych Kursów Nauczycielskich w celu uzyskania świadectwa z ukończenia Wyższego Kursu Nauczycielskiego mogą być dopuszczani w charakterze eksternów:

a) stali nauczyciele publicznych szkół powszechnych,

b) osoby, które posiadają kwalifikacje zawodowe do nauczania w publicznych i prywatnych szkołach powszechnych i co najmniej trzyletnią nieprzerwaną pracę nauczycielską w szkołach powszechnych.

Wysokość opłaty za egzamin eksterna określa osobne zarządzenie.

W razie niepomyślnego wyniku egzamin można powtórzyć po upływie roku. Ekstern reprobowany ogółem 3 razy (z tej samej lub z różnych grup przedmiotów) nie może być dopuszczony do egzaminu z żadnej grupy Wyższego Kursu Nauczycielskiego.

§ 16. Przy egzaminie eksternów może być zastosowane odmienne połączenie przedmiotów w grupy niż przewidziane w § 6.

Ekstern może zdawać albo w jednym terminie egzamin ze wszystkich przedmiotów obranej grupy albo też podzielić egzamin ten na części.

§ 17. Szczegółowe przepisy, w szczególności przepisy, dotyczące programu nauk, przyjmowania i urlopowania słuchaczy, czasu trwania i rozkładu zajęć, egzaminów słuchaczy i eksternów, zawiera Program Wyższych Kursów Nauczycielskich oraz osobny Regulamin.

§ 18. Do końca r. 1928/29 mogą być dopuszczani do egzaminu z programu Wyższych Kursów Nauczycielskich nauczyciele publicznych szkół powszechnych na terenie województw: białostockiego, kieleckiego, lubelskiego, łódzkiego, nowogródzkiego, poleskiego, warszawskiego, wileńskiego i wołyńskiego oraz m. st. Warszawy, którzy w dniu zgłoszenia się do egzaminu będą posiadali kwalifikacje zawodowe do nauczania w publicznych i prywatnych szkołach powszechnych oraz trzyletnią nieprzerwaną pracę nauczycielską w publicznych szkołach powszechnych.

§ 19. Zarządzenie niniejsze wchodzi w życie z dniem 1 września 1928 roku.

W tym samym dniu tracą moc obowiązującą dotychczasowe przepisy, dotyczące Statutu Wyższych Kursów Nauczycielskich.

R e g u l a m i n

Państwowych Wyższych Kursów Nauczycielskich.

Do § 3 Statutu.

§ 1. Dyrektor (kierownik) kieruje całokształtem pracy na Wyższym Kursie Nauczycielskim, którą prowadzi przy współudziale Rady Pedagogicznej.

§ 2. Dyrektor (kierownik) sprawuje z reguły obowiązki opiekuna jednej grupy naukowej, opiekę nad pozostałemi powierza obranym przez siebie nauczycielom i zawiadamia o tem Kuratorjum.

Dyrektor (kierownik) jest zawiadamiany przez właściwe Kuratorjum w ciągu trwania kursu o wszelkich zarządzeniach, wydanych w stosunku do nauczycieli, będących słuchaczami kursu.

§ 3. Dyrektor (kierownik) kieruje sprawami administracyjnymi, związanymi z działalnością Wyższego Kursu Nauczycielskiego. Dyrektorowi Wyższego Kursu Nauczycielskiego o większej liczbie grup naukowych może być za zezwoleniem Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego przydany do pomocy osobny sekretarz.

Do § 4 Statutu.

§ 4. Nauczyciele, powołani w drodze umowy, otrzymują za przeprowadzenie egzaminów wstępnych i końcowych słuchaczy, wynagrodzenie według norm za godziny nadliczbowe na Wyższych Kursach Nauczycielskich.

Do § 5 Statutu.

§ 5. Posiedzenia Rady Pedagogicznej, w których są obowiązani brać udział wszyscy jej członkowie, odbywają się co najmniej trzy razy do roku. Na posiedzeniach tych Rada Pedagogiczna oprócz ustalenia trymestralnych, względnie rocznych stopni słuchaczy przeprowadza ogólną dyskusję nad stanem nauki na kursie.

Protokoły z posiedzeń Rady Pedagogicznej wraz z wykazem przerobionego materiału oraz statystyką stopni trymestralnych dyrektor (kierownik) przesyła najpóźniej w tydzień po posiedzeniu do wiadomości Kuratorjum.

Do § 6 Statutu.

§ 6. Przedmioty nauki na Wyższych Kursach Nauczycielskich dzielą się na:

obowiązujące słuchaczy wszystkich grup (dział A), a mianowicie przedmioty pedagogiczne oraz wiadomości o Polsce współczesnej, obowiązujące tylko słuchaczy danej grupy (dział B) i nadobowiązkowe (dział C).

W dziale B są następujące grupy:

I. *Humanistyczna*, obejmująca język polski z literaturą, język inny niż polski (z literaturą), historję Polski i powszechną w następujących połączeniach:

- a) język polski — język inny niż polski;
- b) język polski — historja;
- c) język inny niż polski — historja.

II. *Geograficzno-przyrodnicza*.

III. *Fizyko-matematyczna*.

IV. *Robót ręcznych i rysunku względnie gospodarstwa domowego*, obejmująca: rysunek, roboty ręczne, roboty kobiece i gospodarstwo domowe w następujących połączeniach:

- a) rysunek i roboty ręczne;
- b) roboty kobiece i gospodarstwo domowe.

O ile na grupę IVa — rysunek i roboty ręczne — zostanie przyjęta dostateczna liczba nauczycielek, przewiduje się możliwość za każdorazową zgodą Ministerstwa wprowadzenia dla nauczycielek nauki robót kobiecych zamiast trudniejszych działów robót drzewnych i metalowych.

V. *Śpiewu i wychowania fizycznego*.

Dział C obejmuje przedmiot nadobowiązkowy, którym może być język inny niż polski lub jeden z przedmiotów grupy IV lub V.

Ogólny zakres wymagań z każdego przedmiotu zawiera Program Wyższych Kursów Nauczycielskich.

Do § 7 Statutu.

§ 7. Podania o przyjęcie na Wyższe Kursy Nauczycielskie oraz o udzielenie w tym celu urlopu nauczyciele składają do Kuratorjum w drodze służbowej corocznie przed dniem 1 marca.

Do podania, w którem należy wyszczególnić o jaki urlop nauczyciel się podaje, winny być załączone: szczegółowy życiorys, metryka urodzenia, świadectwa studjów i kwalifikacyj zawodowych, dekret ustalenia, lista lektury przerobionej z wybranej grupy przedmiotów, świadectwo zdrowia oraz deklaracja według załącznika Nr. 1.

Nauczyciele ubiegający się o urlop bezpłatny, skreślają w deklaracji punkt 3 i ustęp ostatni.

Inspektor szkolny dołącza do podania odpis wykazu stanu służby, wykazu kwalifikacyjnego oraz szczegółowo umotywowaną opinię o kandydacie i przesyła wraz z wnioskiem do decyzji Kuratorjum.

§ 8. Najdalej do dnia 31 grudnia każdego roku Kuratorjum przesyła do Ministerstwa wnioski co do liczby płatnych urlopów, proponowanej na następny rok szkolny dla nauczycielstwa swego Okręgu na poszczególnych grupach Wyższych Kursów Nauczycielskich w różnych Okręgach.

Ministerstwo na podstawie tych wniosków ustala liczbę płatnych urlopów, przyznaną na każdej grupie dla poszczególnych Okręgów Szkolnych.

Kuratorjum kwalifikuje kandydatów z podległego Okręgu do egzaminu wstępnego na Wyższym Kursie Nauczycielskim i przesyła podania kandydatów zakwalifikowanych do Dyrekcji kursu za pośrednictwem właściwego Kuratorjum.

Z pośród kandydatów, ubiegających się o płatne urlopy, Kuratorjum może zakwalifikować do egzaminu wstępnego najwyżej podwójną liczbę osób w stosunku do liczby płatnych urlopów, wyznaczonej dla Okręgu przez Ministerstwo.

Podania kandydatów, zakwalifikowanych do urlopów płatnych za zwrot kosztów zastępstwa i bezpłatnych, są przesyłane za pośrednictwem właściwego Kuratorjum dyrektorowi (kierownikowi) Wyższych Kursów Nauczycielskich, wskazanych przez petentów.

§ 9. Egzamin wstępny odbywa się w miesiącu czerwcu lub lipcu. Dokładny termin wyznacza właściwe Kuratorjum. Egzamin wstępny, który ma charakter konkursu na wolne miejsca na kursie, składają równocześnie wszyscy kandydaci zakwalifikowani do przyjęcia na tę samą grupę danego Wyższego Kursu Nauczycielskiego. Przy egzaminie wstępnym ze wszystkich przedmiotów należy wymagać poprawnego władania językiem polskim.

Dyrektor (kierownik) Wyższego Kursu Nauczycielskiego po ustaleniu wyników egzaminu wstępnego przyjmuje najbardziej odpowiednich kandydatów z pośród osób, zakwalifikowanych przez właściwe Kuratorja do płatnych urlopów. Przyjęci mogą być jednak tylko kandydaci, którzy uzyskali stopień co najmniej dostateczny.

Liczba kandydatów, przyjętych na płatne urlopy z jednego Okręgu Szkolnego, nie może przekroczyć liczby płatnych urlopów przydzielonych przez Ministerstwo danemu Okręgowi Szkolnemu dla odpowiedniej grupy. Kuratorjum, któremu podlega Wyższy Kurs Nauczycielski, ma prawo po ustaleniu wyników egzaminu wstępnego obsadzić kandydatami ze swego Okręgu miejsca płatne, przyznane innym Okręgom, a niezajęte skutkiem niedostatecznego wyniku egzaminu wstępnego lub zbyt małej liczby zgłoszeń. Mogą to jednak być tylko tacy kandydaci, którzy odpowiedzieli w zupełności wymaganiom egzaminu, a nie pomieścili się w ramach liczby

urlopów płatnych, przyznanych przez Ministerstwo zainteresowanemu Okręgowi Szkolnemu.

Resztę miejsc aż do przepisanej maksymalnej liczby 40 słuchaczy przeznaczają na każdej grupie naukowej dla najlepiej przygotowanych kandydatów, zakwalifikowanych przez Kuratorja do dwóch innych kategorii urlopów.

Dyrektor (kierownik) Wyższego Kursu Nauczycielskiego po zakończeniu egzaminu wstępnego przesyła swemu Kuratorjum listę wszystkich kandydatów, przyjętych na Wyższy Kurs Nauczycielski, z podziałem na Okręgi Szkolne a Kuratorjum zainteresowanym listę kandydatów przyjętych z danego Okręgu.

Kandydatom tym dyrektor (kierownik) wydaje zaświadczenia według załącznika Nr. 2. Wszyscy inni kandydaci nie otrzymują zaświadczeń o wyniku egzaminu, mogą jedynie otrzymać zaświadczenie, że nie zostali przyjęci na Wyższy Kurs Nauczycielski.

§ 10. Kuratorjum udziela na mocy upoważnienia Ministerstwa rocznego urlopu kandydatom z własnego Okręgu, przyjętym na poszczególne grupy Wyższych Kursów Nauczycielskich.

Na Wyższe Kursy Nauczycielskie nie przyjmuje się wolnych słuchaczy.

Do § 9 Statutu.

§ 11. Zajęcia na Wyższych Kursach Nauczycielskich rozpoczynają się najpóźniej 7 września, kończą się najwcześniej 24 czerwca. Ferje świąteczne w ciągu roku szkolnego Kuratorjum może przedłużyć ogółem o 10 dni w stosunku do czasu trwania feryj w seminarjach nauczycielskich. Dokładne terminy zajęć na Wyższych Kursach Nauczycielskich wyznacza Kuratorjum.

§ 12. Nauka na kursie uwzględnia w należyтым stopniu samodzielną pracę słuchaczy (z podkreśleniem umiejętności korzystania z podręczników) i wykłady nauczycieli kursu. Praca słuchaczy odbywa się przy współdziałaniu i pod nadzorem nauczycieli i dyrektora (kierownika), którzy pozostają ze słuchaczami w stałym i ścisłym kontakcie.

Każdy słuchacz jest obowiązany przedłożyć w ciągu roku przynajmniej jeden dłuższy referat piśmienny, względnie jedną większą pracę praktyczną z każdego z przedmiotów obowiązkowych. Referaty oraz, o ile to możliwe, prace praktyczne, winny być przechowywane w aktach Wyższych Kursów Nauczycielskich do końca roku szkolnego.

§ 13. W sprawie kursów dla nauczycieli nieurlopowanych będą wydawane w miarę potrzeby uzupełnienia niniejszych przepisów.

Do § 10 Statutu.

§ 14. Kandydaci, przyjęci na Wyższe Kursy Nauczycielskie, wnoszą opłatę na początku roku szkolnego na ręce dyrektora (kierownika).

Funduszu powstałego z tych opłat dyrektorzy (kierownicy) używają według własnego uznania na materiały do ćwiczeń praktycznych i na uzupełnienie biblioteki.

Do § 11 Statutu.

§ 15. Egzaminy końcowe słuchaczy odbywają się w czerwcu każdego roku. Dokładne terminy wyznacza Kuratorjum i zawiadamia o nich Ministerstwo co najmniej na miesiąc naprzód.

§ 16. Warunkiem dopuszczenia słuchacza do egzaminu końcowego jest stopień roczny przynajmniej dostateczny ze wszystkich przedmiotów działów A i B programu Wyższego Kursu Nauczycielskiego (§ 6 Regulaminu).

Niedostateczny stopień roczny z działu C nie stanowi przeszkody przeciw dopuszczeniu słuchacza do egzaminu końcowego.

§ 17. Egzamin końcowy jest piśmienny (praktyczny) i ustny.

Niedostateczny wynik egzaminu piśmiennego lub ustnego jest równoznaczny z niezdaniem całego egzaminu.

§ 18. Egzamin piśmienny ma charakter klauzurowy i polega na jednej pracy z przedmiotów pedagogicznych (dział A) i dwóch pracach z dwu przedmiotów obranej grupy (dział B).

§ 19. Dyrektor (kierownik) przesyła do Kuratorjum na miesiąc przed terminem egzaminu ustalone w porozumieniu z egzaminatorem odpowiednich przedmiotów wnioski w sprawie tematów egzaminu piśmiennego, a mianowicie: trzy tematy z przedmiotów pedagogicznych (dział A) i po 3 tematy z każdego przedmiotu z działu B.

Z metodyki nauczania przedmiotu, jako nie będącej oddzielnym przedmiotem programowym, nie odbywa się osobny egzamin piśmienny.

Zamiast tematów egzaminu piśmiennego z jednego z przedmiotów programowych działu B grupy geograficzno-przyrodniczej, rysunku i robót ręcznych, robót kobiecych i gospodarstwa domowego, z fizyki w grupie fizyko-matematycznej dyrektor (kierownik) może przesłać Kuratorjum wnioski w sprawie tematów egzaminu praktycznego, który zastąpi w tym przedmiocie egzamin piśmienny.

Kuratorjum ustala dwa tematy działu A, po 2 tematy z każdego przedmiotu grupy humanistycznej oraz po jednym temacie z każdego z przedmiotów grup pozostałych. Wybór jednego z dwóch tematów pedagogicznych i humanistycznych przysługuje zdającemu.

§ 20. Klauzurowy egzamin piśmienny z działu A odbywa się jednocześnie we wszystkich grupach.

Czas trwania egzaminu piśmiennego dla przedmiotów grupy humanistycznej i czas trwania egzaminu praktycznego z wyjątkiem egzaminu z robót ręcznych i kobiecych wynosi 5 godzin, dla przedmiotów innych grup i wypracowania z działu A 3 godziny. Pauz urządzać nie wolno. Egzamin praktyczny z robót ręcznych i robót kobiecych może trwać do 8 godzin z przerwą po pierwszych 4 godzinach.

Niedopuszczalne jest używanie przy egzaminie pomocy naukowych niedozwolonych przez Komisję Egzaminacyjną.

Odpowiedzi piśmienne oceniają dwaj egzaminatorowie, zwracając uwagę także na poprawne władanie językiem polskim, drogą ustalenia jednego z przyjętych czterech stopni: bardzo dobry, dobry, dostateczny, niedostateczny. W razie wątpliwości rozstrzyga przewodniczący.

Niedostateczny stopień z dwóch prac piśmiennych (praktycznych) przesądza o niedostatecznym wyniku egzaminu piśmiennego (praktycznego).

§ 21. Komisja Egzaminacyjna ma prawo odsunąć od dalszego egzaminu słuchacza z powodu zachowania się sprzecznego z przepisami egzaminacyjnymi; w wypadkach wyjątkowych Komisja może zarządzić ponowne wykonanie prac piśmiennych (praktycznych). Tematy tych prac ustala przewodniczący w porozumieniu z właściwymi egzaminatorami.

§ 22. Egzamin ustny składają wszyscy słuchacze, którzy zdali egzamin piśmienny i nie uzyskali zwolnienia od egzaminu ustnego. Egzamin

ustny obejmuje wszystkie przedmioty działu A i odpowiedniej grupy działu B.

Słuchacze, mający z przedmiotu:

- a) roczny stopień co najmniej dobry oraz
- b) co najmniej dostateczny stopień z egzaminu piśmiennego, zwolnieni są od egzaminu ustnego z tego przedmiotu.

O ile z fizyki, geografii, przyrody, rysunku, robót ręcznych, robót kobiecych lub gospodarstwa domowego odbył się egzamin piśmienny, należy przy egzaminie ustnym sprawdzić, czy słuchacz poza teorią opanował także i laboratoryjną, względnie praktyczną stronę odpowiedniego przedmiotu.

§ 23. Egzamin ustny pod kierunkiem przewodniczącego Komisji Egzaminacyjnej odbywa się w miarę możliwości wobec całej Komisji, a co najmniej w obecności wszystkich egzaminatorów danego działu przedmiotów (A lub B).

W każdym razie egzamin winien być przeprowadzany w obecności przynajmniej 3 członków Komisji.

Czas trwania ustnego egzaminu jednego słuchacza nie może przekraczać dwóch godzin, jednorazowa odpowiedź zaś bez przerwy 40 minut.

Kolejność przedmiotów egzaminu wyznacza przewodniczący Komisji.

§ 24. Bezpośrednio po egzaminie ustnym Komisja Egzaminacyjna ustala ostatecznie stopnie z każdego przedmiotu na podstawie wyników egzaminu końcowego z uwzględnieniem stopni rocznych z danego przedmiotu, poczem bezzwłocznie ogłasza się wynik słuchaczowi.

Uchwały Komisji Egzaminacyjnej zapadają większością głosów, w razie równości rozstrzyga głos przewodniczącego. Przewodniczącemu przysługuje prawo zgłoszenia weta w sprawach uchwał Komisji i wstrzymania ich ważności aż do rozstrzygnięcia Kuratorjum.

Do § 13 Statutu.

§ 25. Słuchacze, którzy pragną rozszerzyć egzamin na drugą grupę naukową lub na jeden z przedmiotów programowych innej grupy w zakresie odpowiedniego programu z działu B, nie powtarzają egzaminu z działu A. Świadectwa z takiego egzaminu wydaje się według ustalonego wzoru.

§ 26. Egzamin dodatkowy z języka innego niż polski obejmuje:

1. jedną lekcję próbną,
2. jedno wypracowanie piśmienne,
3. odpowiedzi ustne dla wykazania umiejętności władania tym językiem oraz celem wykazania znajomości terminologii naukowej.

Wybór tematu lekcji próbnej i tematu wypracowania zależy przy tym egzaminie od uznania przewodniczącego Komisji Egzaminacyjnej.

Do § 14 Statutu.

§ 27. Po złożeniu egzaminu słuchacze otrzymują odpowiednie świadectwa.

Na świadectwie uwidocznia się stopnie z przedmiotów, wymienionych w programie Wyższego Kursu Nauczycielskiego. W grupie humanistycznej wyszczególnia się przytem oddzielnie stopień z języka i oddzielnie z literatury, w grupie geograficzno-przyrodniczej oddzielnie z przyrody martwej i oddzielnie z biologii. Ponadto w dziale B wpisuje się poszczególne stopnie z metodyki przedmiotów odnośnej grupy.

Stopień roczny z działu C wpisuje się, o ile jest co najmniej dostateczny.

§ 28. Po zakończeniu egzaminu dyrektor (kierownik) Wyższego Kursu Nauczycielskiego przesyła sprawozdanie do swego Kuratorjum, które zawiadamia właściwe Kuratorja o wynikach końcowych egzaminów słuchaczy z odpowiednich Okręgów Szkolnych.

Prace piśmienne i protokoły egzaminacyjne przechowuje się w aktach Wyższego Kursu Nauczycielskiego.

Do § 15 Statutu.

§ 29. Dla przeprowadzenia egzaminów eksternów, czynnych na określonym terenie, z zakresu programu wszystkich lub niektórych przedmiotów Wyższego Kursu Nauczycielskiego Ministerstwo na wniosek Kuratorjum uzupełnia Komisję Egzaminacyjną (§ 11 Statutu Wyższych Kursów Nauczycielskich), mianując na trzy lata egzaminatorów, nie będących nauczycielami Wyższego Kursu Nauczycielskiego.

Egzamin z przedmiotów pedagogicznych winien w miarę możliwości przeprowadzać jeden egzaminator.

Egzaminator, który jako nauczyciel na kursach prywatnych lub w jakikolwiek inny sposób przygotowywał do egzaminu eksterna, zgłaszającego się do Komisji, winien powiadomić o tem przewodniczącego, który wyznacza z pośród członków Komisji innego egzaminatora dla przeprowadzenia egzaminu powyższego kandydata, względnie przedkłada Kuratorjum wniosek o odpowiednie uzupełnienie Komisji. W poszczególnych wypadkach Ministerstwo może zezwolić na odstępstwa od tej zasady.

Ministerstwo może delegować Komisję Egzaminacyjną do przeprowadzenia egzaminów eksternów w miejscowości nie będącej siedzibą Wyższego Kursu Nauczycielskiego.

Eksterni, czynni w Okręgach Szkolnych, nie posiadających państwowego Wyższego Kursu Nauczycielskiego, zdają egzaminy przy Wyższych Kursach Nauczycielskich wskazanych przez Ministerstwo dla danego Okręgu Szkolnego.

Ekstern może zdawać egzamin tylko przed tą Komisją Egzaminacyjną, do której w myśl przepisów przynależy. Dopuszczenie wyjątkowo do egzaminu przed inną Komisją możliwe jest z uzasadnionych powodów jedynie za specjalnem zezwoleniem Ministerstwa.

§ 30. Egzaminy dla eksternów odbywają się dwa razy do roku: w lutym i październiku. Dokładne terminy wyznacza Kuratorjum i zawiadamia Ministerstwo co najmniej na miesiąc naprzód.

§ 31. Podanie o dopuszczenie do egzaminu nauczyciel składa za pośrednictwem Inspektora Szkolnego do Komisji Egzaminacyjnej w terminie zimowym najdalej do dnia 1 stycznia, w terminie jesiennym zaś najdalej do dnia 1 września.

W podaniu należy wymienić, z jakiej grupy naukowej petent pragnie zdawać egzamin, oraz dołączyć:

- a) szczegółowy życiorys własnoręcznie napisany,
- b) metrykę urodzenia,
- c) dowody posiadanych studjów i kwalifikacyj zawodowych,
- d) dekret ustalenia,
- e) listę lektury, przerobionej z wybranej grupy przedmiotów,
- f) nienaklejoną fotografię, zaopatrzoną na przedniej stronie własnoręcznym podpisem,
- g) opłatę.

Inspektor Szkolny po dołączeniu odpisu wykazu stanu służby i wykazu kwalifikacyjnego względnie dla nauczycieli, nie podlegających Inspektorowi, właściwa władza przełożona po dołączeniu odpisów tychże wykazów i sprawdzeniu, czy kandydat odpowiada warunkom § 15 Statutu Wyższych Kursów Nauczycielskich, przesyła podanie Komisji Egzaminacyjnej do decyzji.

§ 32. Egzamin eksternów obejmuje trzy stadja:

- a) lekcję próbną,
- b) egzamin piśmienny lub praktyczny,
- c) egzamin ustny.

Kolejność dwóch pierwszych stadjów egzaminu ustala dla poszczególnych kandydatów przewodniczący Komisji Egzaminacyjnej. Egzamin ustny stanowi zawsze końcowe stadium egzaminu.

Niedostateczny wynik jednego stadium egzaminu jest równoznaczny z niezdaniem całego egzaminu.

§ 33. Lekcja próbna odbywa się z reguły w wyższych oddziałach szkoły powszechnej w obecności dwóch członków Komisji Egzaminacyjnej, oraz w miarę możliwości kierownika danej szkoły powszechnej.

Temat lekcji przewodniczący Komisji podaje do wiadomości eksterna na dzień naprzód po porozumieniu się z kierownikiem szkoły i właściwymi członkami Komisji.

Lekcja próbna może być w wypadkach wyjątkowych powtórzona, o ile Komisja Egzaminacyjna stwierdzi, że na podstawie pierwszej lekcji nie można wydać opinii o metodycznym uzdolnieniu kandydata.

§ 34. Przy egzaminie piśmiennym eksternów obowiązują postanowienia §§ 18—21 niniejszego Regulaminu z tem uzupełnieniem, że tematy egzaminu piśmiennego względnie praktycznego winny być ustalane w porozumieniu z przewodniczącym Komisji.

§ 35. Egzamin ustny obejmuje wszystkie przedmioty, należące do działu A i B programu odpowiedniej grupy W. K. N.

O ile z fizyki, geografji, przyrody, robót ręcznych, robót kobiecych, rysunku lub gospodarstwa domowego odbył się egzamin piśmienny, należy przy egzaminie ustnym sprawdzić, czy kandydat poza teorią opanował także i laboratoryjną względnie praktyczną stronę odnośnego przedmiotu.

§ 36. Przy egzaminie ustnym eksternów obowiązują postanowienia § 23 niniejszego Regulaminu.

§ 37. Stopnie z egzaminu ustnego i ostateczny rezultat egzaminu na mocy stopni ze wszystkich stadjów (§ 32 Regulaminu) ustala Komisja na posiedzeniu bezpośrednio po zakończeniu egzaminu ustnego, orzekając, że kandydat zdał egzamin, względnie go nie zdał. Bezwzględnie potem ogłasza się wynik kandydatowi.

W sprawie uchwał Komisji Egzaminacyjnej obowiązują postanowienia § 24 alinea 2 Regulaminu.

§ 38. Po złożeniu egzaminu eksterni otrzymują świadectwa według ustalonego wzoru. Co do stopni obowiązują postanowienia § 27 alinea 2 Regulaminu.

Uprawnienia świadectw eksternów określają postanowienia § 14 Statutu Wyższych Kursów Nauczycielskich.

§ 39. Przy odstąpieniu od egzaminu rozstrzyga Komisja, czy egzamin uznaje się za niebyły (jeżeli powody były uzasadnione, a wynik egzaminu jeszcze niezdecydowany), czy też kandydata należy uznać za reprobowanego. Opłaty nie zwraca się w żadnym wypadku zarówno kandydatowi, który odstąpił, jak i temu, który nie stawił się do egzaminu.

§ 40. W sprawie sprawozdania z egzaminu eksternów, akt egzaminów, rozszerzenia egzaminu i składania egzaminu dodatkowego w języku innym niż polski obowiązują postanowienia §§ 25, 26 i 28 Regulaminu.

§ 41. Członkowie Komisji Egzaminacyjnej otrzymują za egzaminy eksternów wynagrodzenie, przypadające z podziału na równe części kwoty, powstałej z opłat kandydatów (§ 15 Statutu).

Do § 16 Statutu.

§ 42. Przy egzaminach dla eksternów z programu Wyższych Kursów Nauczycielskich dopuszczalne są — poza wymienionemi w § 6 Regulaminu — następujące połączenia wszystkich przedmiotów działu B:

Religia — z językiem polskim lub z historją.

Język polski — z religją lub z każdym z przedmiotów grupy IV albo V.

Język inny niż polski — z robotami ręcznemi.

Historja — z religją lub z geografją lub z robotami ręcznemi.

Przyrodoznawstwo — z matematyką lub z fizyką lub z każdym z przedmiotów grupy IV albo V.

Geografja — z historją lub z matematyką lub z robotami ręcznemi.

Matematyka — z przyrodoznawstwem lub z geografją lub z każdym z przedmiotów grupy IV albo V.

Fizyka — z przyrodoznawstwem lub z robotami ręcznemi.

Rysunek — z językiem polskim lub z przyrodoznawstwem lub z matematyką.

Roboty ręczne — z każdym z przedmiotów z wyjątkiem religji.

Roboty kobiece — z językiem polskim lub z matematyką lub z przyrodoznawstwem lub z robotami ręcznemi.

Śpiew — z językiem polskim lub z matematyką lub z przyrodoznawstwem lub z robotami ręcznemi.

Wychowanie fizyczne — z językiem polskim lub z matematyką lub z przyrodoznawstwem lub z robotami ręcznemi.

§ 43. Przy zdawaniu przez eksterna egzaminu częściami obowiązują przepisy, zawarte w § 15 Statutu Wyższych Kursów Nauczycielskich oraz w §§ 29—41 Regulaminu z uzupełnieniami, podanemi w §§ 44—50 Regulaminu.

§ 44. Do egzaminu dzielonego na części mogą być dopuszczeni nauczyciele, którzy w podaniu o dopuszczenie do egzaminu (§ 31 Regulaminu) wyrażą życzenie zdawania egzaminu częściami i wskażą, z jakiej części zamierzają zgłosić się do egzaminu w najbliższym terminie. O dopuszczenie do egzaminu z każdej części wnosi kandydat osobne podanie.

Wysokość opłaty za jedną część egzaminu określa osobne zarządzenie.

§ 45. Części egzaminu są następujące:

a) dział A,

b) jeden przedmiot programowy z działu B odnośnej grupy,

c) drugi przedmiot programowy z działu B tejże grupy.

Przy wyborze części nie obowiązują kandydatów powyższa kolejność.

§ 46. Egzamin z działu A obejmuje egzamin piśmienny i ustny. Egzamin z każdej z dwóch pozostałych części egzaminu obejmuje:

a) lekcję próbną,

b) egzamin piśmienny,

c) egzamin ustny.

Nadto z fizyki, geografji, przyrody, rysunku, robót ręcznych, robót kobiecych i gospodarstwa domowego odbywa się jeszcze egzamin praktyczny.

§ 47. Niedostateczny stopień z wypracowania piśmiennego (pracy praktycznej) rozstrzyga o niedostatecznym wyniku części egzaminu.

§ 48. Egzamin ustny jednego kandydata z każdej części egzaminu może trwać najwyżej godzinę.

§ 49. Po zdaniu części egzaminu kandydat otrzymuje zaświadczenie według ustalonego wzoru.

Świadectwo z egzaminu na ustalonym wzorze kandydat otrzymuje po zdaniu wszystkich trzech części, przytem wszystkie egzaminy częściowe muszą być zdane w okresie najwyżej 10 lat.

W świadectwie należy wpisać terminy egzaminów ze wszystkich trzech części.

§ 50. Ekstern reprobowany ogółem 3 razy z tej samej lub z różnych części egzaminu nie może być dopuszczony do egzaminu z żadnej części egzaminu.

Zakres wymagań na egzaminie z programu W. K. N.

Zakres wymagań z poszczególnych przedmiotów na egzaminie z W. K. N. jest następujący:

DZIAŁ A.

1. Przedmioty pedagogiczne.

a) *Psychologia pedagogiczna.* Powtórzenie w zarysie kursu psychologii ogólnej oraz w związku z tem przerobienie ważniejszych zagadnień i metod psychologii różnicowej, a w szczególności typu psychicznego i rozwoju dziecka. Metody i organizacja badań psychologicznych w szkole, t. zn. badań rozwoju dziecka pod względem inteligencji, charakteru i fizycznym (kwestjonariusz psychograficzny). Zagadnienia pracy umysłowej dziecka, psychika zbiorowości (klasy szkolnej).

b) *Pedagogika z dydaktyką.* Zagadnienia pedagogiki ogólnej na tle jej rozwoju historycznego ze szczególnem uwzględnieniem wieków ostatnich, a przedewszystkiem stosunek pedagogiki do nauk filozoficznych i społecznych oraz zapatrywania na cele i środki wychowania, zwłaszcza wychowania moralnego i obywatelskiego.

Zasady logiki, jako podstawa dydaktyki, zasady, środki i organizacja nauczania.

Najważniejsze wiadomości z teorii wychowania fizycznego, z higieny dziecka w szkole i higieny szkoły.

Poznanie ważniejszych dzieł pedagogów polskich i obcych. Literatura popularno-naukowa i czasopiśmiennictwo pedagogiczne.

2. Polska współczesna.

Rozwój terytorjalny Polski. Terytorjum Polski współczesnej, jej bogactwa naturalne. Rozmieszczenie ludności Polskiej i zróżnicowanie zaludnienia Polski współczesnej. Obraz gospodarstwa narodowego, rolnictwa, przemysłu i handlu. Budowa państwa polskiego, prawa i obowiązki obywatelskie, samorząd. Ustrój szkolnictwa i ustawodawstwo szkolne. Kultura narodowa, stan oświaty i szkolnictwa, organizacje społeczne, związki i stowarzyszenia, życie polityczne. Polska w kulturze powszechnej.

DZIAŁ B.

1. *Język polski i literatura.*

a) Pogłębienie znajomości gramatyki przez ćwiczenia w zakresie fonetyki, słowotwórstwa, fleksji i składni z uwzględnieniem elementów dialektologicznych i historycznych. Rozwój języka literackiego. Zasadnicze pojęcie o istocie zjawisk językowych i literatura popularno-naukowa z tego zakresu.

b) Analiza treści i formy wybitniejszych lub charakterystycznych dla danej epoki literatury polskiej utworów, zwłaszcza wieku XIX. Zapoznanie się z literaturą krytyczno-literacką, dotyczącą omawianych autorów. Charakterystyka rodzajów i prądów literatury w związku z przeczytaniami utworami. Literatura dziecięca.

c) Dykcja. Ćwiczenia w poprawnym i estetycznym czytaniu i wygłaszaniu z pamięci utworów literackich z uwzględnieniem potrzeb szkoły powszechnej.

2. *Język niepolski i literatura.*

Wprawa w poprawnym władaniu językiem w słowie i piśmie. Znajomość gramatyki języka współczesnego, ze szczególnem uwzględnieniem zasad poprawnego wymawiania. Rozumienie tekstów (utworów) literackich i naukowych. Poznanie kilku wybitnych utworów poezji i prozy danego języka w całości oraz wybranych wyjątków literackich i naukowych. Znajomość ogólna kultury danego narodu.

Zasady dykcji.

3. *Historja powszechna i polska.*

Pogłębienie kursu historii powszechnej i Polski ze szczególnem uwzględnieniem dziejów i pomników kultury materialnej i duchowej. Rozwój instytucyj prywatnego i publicznego życia w Polsce oraz jej stosunków z sąsiadami. Sprawa polska w wieku XIX i XX. Poznanie ważniejszych źródeł historycznych z uwzględnieniem przeznaczonych do lektury szkolnej. Literatura popularno-naukowa.

4. *Przyroda.*

Zasadnicze zjawiska fizyki, przerobione głównie na podstawie demonstracyj. Chemja z mineralogją i krystalografją wraz z ćwiczeniami. Pogłębienie przez ćwiczenia znajomości botaniki i zoologii ze specjalnem uwzględnieniem działów, ważnych do ustalenia zasadniczych zjawisk biologicznych. Anatomja i fizjologja człowieka.

Ćwiczenia laboratoryjne w pokazach, które mają zastosowanie przy wykonywaniu programu szkoły powszechnej.

5. *Geografja.*

Zasadnicze wiadomości z kosmografji, sposoby przedstawiania powierzchni ziemi. Skorupa ziemska i jej budowa. Łądy i wody. Klimat. Krótkie wiadomości z geobotaniki, geozologii, i antropogeografji. Krajo-braz. Geografja Polski. Państwa europejskie ze szczególnem uwzględnieniem Francji, Anglji, Włoch i państw, sąsiadujących z Polską. Pozaeuropejskie części świata.

6. *Matematyka.*

Stopniowe rozszerzanie liczby: liczby naturalne, wymierne, względne, rzeczywiste (z uwzględnieniem logarytmów) i zespolone. Elementy teorii liczb, trójkąt Pascala, dwumian Newtona. Zasada indukcji matema-

tycznej. Funkcje. Równania i nierówności 1 i 2 stopnia, wykresy, dyskusja. Powtórzenie planimetriji, zadania konstrukcyjne (symetria, przesunięcie równoległe, obrót, inwersja), elementarne zadania z miernictwa. Powtórzenie stereometriji łącznie z nauką o rzucie równoległym. Główne zasady trygonometriji. Przegląd najważniejszych pojęć i metod geometrycznych w związku z metodami analitycznymi.

7. Fizyka.

Uporządkowanie i pogłębienie posiadanych wiadomości z fizyki. Eksperyment. Matematyczne formułowanie praw, zdobytych w miarę możliwości w drodze pracy laboratoryjnej.

Konstruowanie i rozwiązywanie zadań. Technika sporządzania najprostszych przyrządów fizycznych.

Zasadnicze zjawiska chemiczne, przerobione głównie na podstawie demonstracji.

8. Rysunek.

a) Rysowanie przedmiotów płaskich z natury. Technika farb wodnych. Modelowanie. Perspektywa praktyczna. Rysowanie brył. Ćwiczenia pamięci wzrokowej. Rysowanie na tablicy. Stylizacja i jej zastosowanie. Zdobnictwo w robotach ręcznych. Zastosowanie rysunków do innych przedmiotów nauczania. Kolekcjonowanie własnych rysunków do innych przedmiotów nauczania. Kolekcjonowanie własnych rysunków i szkiców z roślin, owadów, motywów zdobniczych i architektonicznych.

b) Poznanie zasadniczych kierunków i najwybitniejszych dzieł sztuki, z uwzględnieniem sztuki ludowej. Style w architekturze. Estetyka życia codziennego.

9. Roboty ręczne.

a) Znajomość materiału i techniki robót w kartonie, tekturze i drzewie, plastynie i rafji albo wiklinie. Słójd piłkowy. Rzuty i przekroje wykonywanych modeli. Zdobnictwo i sztuka ludowa w zastosowaniu do robót ręcznych. Związek robót ręcznych z innymi przedmiotami w programie szkoły powszechnej. Roboty dzieci w różnych okresach nauki. Systemy prowadzenia i traktowania robót ręcznych w różnych krajach.

b) Powtórzenie planimetriji i stereometriji. Podstawowe wiadomości z geometrii wykreślonej wraz z kreśleniem.

10. Roboty ręczne kobiece.

Szycie. Ściegi i szwy zasadnicze, przerabiane na przedmiotach praktycznego użytku. Wykończenie roboty. Ściegi ozdobne i ściegi używane do haftu ludowego. Mereżki. Obrabianie dziurek, dzierganie. Haft. Znajomienie z maszynami do szycia różnych systemów. Szycie maszynowe. Zdejmowanie miary, rysunek form i wykonanie kilku przedmiotów codziennego użytku. Cerowanie i łatanie przedmiotów zniszczonych. Roboty drutowe i szydełkowe. Wiadomości zasadnicze z towaroznawstwa. Rysunek zawodowy.

Nadto w grupie IV-b (rysunek i roboty ręczne kobiece) — roboty ze słomy, łyka, rafji i kartonu.

11. Gospodarstwo domowe.

Gotowanie. Kuchnia, urządzenie, oświetlenie, wentylacja, utrzymanie porządku. Produkty odżywcze, badanie zafałszowania produktów, układanie racjonalnych jadłospisów. Zasady sztuki kulinarnej. Kuchnia jarska i dietetyczna. Odżywianie niemowląt, przechowywanie produktów spo-

żywych. Rachunki domowe. Budżet. Inwentarz. Wiadomości teoretyczne o mieszkaniu, utrzymaniu w niem porządku, opale, oświetleniu. Porządki domowe: sprzątanie codzienne, tygodniowe i sezonowe. Pranie i prasowanie bielizny białej i kolorowej, gładkiej i sztywnej. Wiadomości teoretyczne o substancjach, używanych do prania.

12. Śpiew.

Wiadomości o ustroju narządów głosowych i akustyce. Zasady muzyki. Solfeggio. Dykcja z ćwiczeniami. Śpiew chórowy i prowadzenie chórów. Gimnastyka rytmiczna. Literatura pieśniarska. Gra na skrzypcach lub fortepianie.

13. Wychowanie fizyczne.

Anatomja i fizjologja człowieka. Higijena młodzieży. Ratownictwo. Teorja wychowania fizycznego. Szczegółowa systematyka i metodyka ćwiczeń cielesnych. Ćwiczenia gimnastyczne. Gry i sporty. Harcerstwo: teorja i wycieczki.

14. Metodyka poszczególnych przedmiotów.

Dokładne poznanie programu szkoły powszechnej odnośnej grupy przedmiotów i zagadnień metodycznych związanych z jego wykonaniem; omówienie najważniejszych podręczników i pomocy naukowych. Ćwiczenia praktyczne, hospitacje, lekcje wzorowe i próbne.

Wskazówki bibliograficzne.

Uwaga: Podręczniki oznaczone dwoma gwiazdkami (**) są bezwzględnie obowiązujące do przerobienia, również dzieła przeznaczone na lekturę, a opatrzone jedną gwiazdką (*) są obowiązujące. Z lektury poleconej, nieopatrzonej żadnym znakiem obowiązuje znajomość conajmniej 2—3 dzieł dowolnie obranych.

DZIAŁ A.

(Obowiązuje wszystkich zdających).

- 1) ** Titchener: Początki psychologii, lub
- ** Höffler: Zasady psychologii.
- * Claparède: Psychologja dziecka i pedagogika eksperymentalna.
- ** Regener: Zasady dydaktyki ogólnej.
- ** Dr. Sośnicki: Zasady logiki.
- ** Dr. Sośnicki: Zasady dydaktyki.
- ** Higijena szkolna: Książka zbiorowa pod redakcją Dr. St. Kopyczyńskiego. Rozdziały: I, II, V.
- ** Dr. St. Kot: Dzieje wychowania.
- * Bizoń: Historia wychowania ze źródeł czerpana.
- Binet: Pojęcia nowoczesne o dzieciach.
- Foerster: Szkoła i charakter.
- Foerster: Wychowanie człowieka.
- Dawid: Inteligencja, wola i zdolność do pracy.
- Devey: Szkoła a dziecko.
- Devey: Szkoła a społeczeństwo.
- Danysz: O kształceniu.
- James: Pogadanki psychologiczne.
- Jaroszyński: Metody badań psychologicznych w szkole.
- Zarzecki: Wstęp do pedagogiki.
- Zarzecki: Dydaktyka ogólna.

Zarzecki: Charakter a wychowanie.
Rusk: Pedagogika eksperymentalna.
Dąbrowski: Nauka o dziecku.
Melchertówna: Zagadnienia pedagogiczne.
Coloin i Bagley: Postępowanie człowieka.
Saxby: Kształcenie postępowania.
Wł. Witwicki: Zarys psychologii.
Dr. M. Ziemiłowicz: Problemy wychowania współczesnego.
Dr. H. Rowid: Szkoła twórcza.

A. Hamaide: Metoda Decroly.

H. Parkhurst: Wychowanie według planu Daltonskiego.

H. Rowid: System daltonski w szkole powszechnej.

2) ** Bujak, Pazdro, Próchnicki, Sobiński: Polska współczesna.

* Gruszecka-Nitschowa: Podręcznik do nauki o Polsce. Rozdział I i II.

* Pawłowski-Bystron-Peretiatkowicz: Polska współczesna.

* Wereszczyński-Kucharski: Wiadomości o Polsce współczesnej.

Rozdziały od I do XV.

Chmielewski: Nauka o Polsce współczesnej.

Książka zbiorowa: Nasza konstytucja. Cykl odczytów.

Weinfeld Ig.: Rocznik Polski. Wyd. II.

Romer Eug.: Geograficzno-statystyczny atlas Polski. Wyd. II.

DZIAŁ B.

1. Język polski.

1a. ** Szober St.: Gramatyka języka polskiego, 3 części. Warszawa 1920.

** Stein I. i Zawiliński R.: Gramatyka języka polskiego. M. Arct, Warszawa 1920.

** Kryński A. i Kryński M.: Gramatyka języka polskiego szkolna. M. Arct, Warszawa.

** Ustalenie polskiej terminologii gramatycznej, Warszawa. Książnica Polska 1921.

* Nitsch K.: Mowa ludu polskiego, Kraków 1911.

* Nitsch K.: Rozbiór językowy Ojczenasza. Gebethner 1920.

* Szober St.: Zasady nauczania języka polskiego. Książnica Polska, Warszawa 1921.

Brückner A.: Cywilizacja i język. Warszawa 1901.

„Biblioteczka miłośników języka polskiego”. Kraków.

1) Nitsch K.: O języku polskim. Kraków 1920.

2) Nitsch K.: Wybór z pism J. Kochanowskiego. Kraków 1921.

„Bogurodzica”. Wydał i objaśnił J. Łoś. (Książeczki staropolskie. Lublin 1922).

Rozwadowski J.: O zjawiskach i rozwoju języka. I. Wydawnictwo Tow. Miłośników Jez. Polskiego, Kraków (poszczególne artykuły).

Drzewiecki K.: Zarys metodyki języka polskiego. Wyd. II. Gebethner i Wolff. 1922.

1b ** Chrzanowski J., Wojciechowski K.: Wypisy polskie dla klas wyższych szkół średnich. Cz. I. Książnica Polska. Lwów—Warszawa 1922.

** Chrzanowski J.: Literatura niepodległej Polski. Gebethner i Wolff. Warszawa.

** Komarnicki L.: Historia literatury polskiej w. XIX (do r. 1830). Cz. II. Gebethner i Wolff. Warszawa.

** Wóycicki K.: *Stylistyka i rytmika polska*. Wyd. II. Gebethner i Wolff. Warszawa.

* Skarga: *Kazania Sejmowe*.

* Kochanowski: *Treny. Pieśń o Sobótce*. Odprawa posłów greckich.

* Pasek: *Pamiętniki*.

* Krasicki: *Wybór satyr i bajek*.

* Brodziński: *Wiestaw*.

* Mickiewicz: *Życiorys*. Oda do młodości. Ballady i romanse. *Grzyzna*. *Dziady* (całość) wraz z *Ustępem*, *Sonety krymskie*, *Konrad Wallenrod*, *Farys*, *Księgi narodu i pielgrzymstwa* (wybór), *Pan Tadeusz*.

* Fredro: *Zemsta*. *Śluby panieńskie*.

* Słowacki: *Życiorys*, *Kordjan*, *Hymn o zachodzie słońca*, *Ojciec zadżumionych*, *Anhelli*, *Grób Agamemnona*, *Lilla Weneda* (wraz z listem do Krasieńskiego), *Balladyna*, *Beniowski*, *Testament mój*, *Tak mi dopomóż Chryste Panie Boże!*

* Krasieński: *Życiorys*, *Nieboska Komedja*, *Irydjon*, *Przedświt*, *Psalm dobrej woli*.

* Kraszewski J. I.: *Stara Baśń. Dziecię Starego Miasta*.

* Pol W.: *Pieśni Janusza* (wybór), *Pieśń o ziemi naszej*.

* Syrokomla W.: *Urodzony Jan Dębioróg*.

* Zaleski B.: *Rusałki*. *Dumki*.

* Lenartowicz T.: *Zachwycenie*.

* Korzeniowski J.: *Karpaccy górale*.

* Asnyk A.: *Wybór liryk ze szczególnem uwzględnieniem cyklów „W Tatrach” i „Nad głębiami”*.

* Konopnicka M.: *Wybór liryk i nowel*.

* Sienkiewicz H.: *Trylogja*. *Latarnik*. *Quo vadis*.

* Orzeszkowa E.: *Kilka nowel*.

* Prus B.: *Placówka*. *Lalka*.

* Dygasiński A.: *Co się dzieje w gniazdach?*

* *Wybór prozaików polskich w XIX i XX*, np. z pism Śniadeckich, Mochackiego, Mickiewicza, Krasieńskiego, Trentowskiego, Libelta, Cieszkowskiego, Klaczki, Szujskiego, Prusa, Szczepanowskiego, Witkiewicza, Świętochowskiego, K. Morawskiego na podstawie odpowiednich wypisów.

Zaleca się używanie poprawnych wydań autorów, jak warszawska „Wielka Biblioteka” (tania, bez objaśnień) lub krakowska „Biblioteka Narodowa” (z objaśnieniami).

* Homer: *Iliada i Odyseja* (w skróceniu).

* Sofokles: *Antygona* lub *Edyp Król*.

* Szekspir: *Makbet* albo *Król Lear* albo *Juljusz Cezar*.

U w a g a: Podkreślone utwory, wymagane w programie języka polskiego dla VII oddziału szkoły powsz. Gruntowna znajomość wspomnianych utworów jest niezbędna.

Prócz lektury powyższych dzieł literackich obowiązkowe jest przeczytanie przynajmniej jednej monografii o każdym z najwybitniejszych autorów, uwzględnionych w programie VII oddziału szkoły powszechnej. W szczególności zaleca się np. następujące:

Chlebowski B.: *Jan Kochanowski w świetle własnych utworów*.

Wojciechowski K.: *Ignacy Krasicki*. *Macierz*, Lwów.

Chlebowski B.: *Adam Mickiewicz* (Wiek XIX, Sto lat myśli polskiej), Warszawa.

Chrzanowski I.: *Chleb macierzysty*. *Ody do młodości*.

Mościcki H.: *Wilno i Warszawa w Dziadach*.

Chrzanowski I.: Za co powinniśmy kochać Pana Tadeusza. Gebethner i Wolff, Warszawa.

Gostomski W.: Arcydzieło poezji polskiej: Pan Tadeusz.

Małecki A.: Juliusz Słowacki.

Chlebowski B.: Zygmunt Krasiński (Wiek XIX, Sto lat myśli polskiej).

Wojciechowski K.: Henryk Sienkiewicz, Macierz, Lwów.

Lektura uzupełniająca (2—3 dzieł) wymagana jest według wyboru, zawartego w „Programie gimnazjum państwowego“ (wydział humanistyczny), Warszawa 1922.

1c ** Tenner J.: O nauce głośnego czytania w szkołach ludowych „Czasopismo pedag.“, Lwów 1913 styczeń.

Czapczyński T.: Ćwiczenia w mówieniu. Warszawa 1923.

Tenner J.: Podręcznik sztuki czytania. Seyfarth, Lwów 1917.

Dr. Zathey St.: Nauka przemawiania. Muzeum. 1922.

2 U w a g a: Wobec dużych braków w zakresie języków niepolskich w polskiej literaturze pedagogicznej, podręczników, wykazanych poniżej, należy używać ostrożnie, bacząc na to, że zakres wymagań wskazuje program ogólny.

Język francuski.

** Claude Augé: Grammaire de la française, cours moyen.

** Larousse: Grammaire de la langue française, cours moyen.

** Strohmeier: Französische Schulgrammatik. Teubner. Leipzig 1916

** Węcowski St. i Szarota J.: La France I i II. Książnica Polska.

Warszawa.

** Ch. M. des Grandes: Morceaux choisis des auteurs français, II cycle. Paryż 1921.

Kwiatkowski St.: Livre de grammaire, cz. I—III. Książnica Polska. Warszawa.

Język niemiecki.

** Jahner A. Dr.: Deutsche Grammatik für die polnischen Mittelschulen. Wyd. VI. Jakubowski, Lwów.

** Ippoldt J. i Stylo A.: Deutsches Lesebuch für die oberen Klassen der galizischen Mittelschulen, cz. III—IV, Jakubowski, Lwów.

Język angielski.

** Benni Tytus: Gramatyka angielska. Wyd. III. Książnica Polska, Lwów—Warszawa 1922.

** Benni Tytus: Podręcznik języka angielskiego. Książnica Polska. Lwów—Warszawa 1922.

Jespersen-England and America reader. Kopenhaga.

Nadto przy wszystkich językach niepolskich:

** Kielski B.: Wskazówki metodyczno-dydaktyczne. Jakubowski, Lwów 1921.

** Kwiatkowski S.: Dydaktyka i metodyka nauczania języków nożożytnych. Książnica Polska. Warszawa 1921.

Schweitzer et Simonnot: Méthodologie des langues vivantes.

Lektura uzupełniająca o b o w i ą z k o w a według wskazówek programu gimnazjum państwowego (wydział humanistyczny). Książnica Polska. Warszawa 1922. Pożądane jest również uwzględnienie w miarę możliwości wskazanej tam lektury uzupełniającej nieobowiązkowej.

3. *Historja.*

- ** Lewicki — Friedberg: *Dzieje Polski*. Warszawa 1921.
- ** Smoleński Władysław: *Dzieje narodu polskiego*. Gebethner i Wolff. Warszawa 1922.
- ** Kutrzeba Stanisław: *Historja ustroju Polski w zarysie*. Tom I. Korona. Wydanie V. Księgarnia Polska. B. Połoniecki, Lwów.
- ** Sobiński St.: *Uwagi metodyczne o nauczaniu historji*. Książnica Wych. Warszawa 1909.
- ** Zakrzewski Wincenty: *Historja powszechna*, tom I, wyd. XI, tom II i III, wyd. IX. Gebethner i Wolff. Lwów — Warszawa.
- * Gebert i Gebertowa: *Wypisy historyczne do nauki dziejów starożytnych*. Książnica Polska. Warszawa 1921.
- * Orsza: *Z dziejów narodu*. Tom I. M. Arct. Warszawa 1909.
- * Kosiński Kazimierz: *Pisarze polityczni i historyczni do w. XIX*. M. Arct. Warszawa 1921.
- Wachowski Kazimierz i Jastrzębska Justyna Dr.: *Wypisy historyczne*, tom I. *Historja starożytna*. Gebethner i Wolff. Warszawa 1912.
- Szelański Adam: *Historja nowoczesna. 1789 do 1914*. M. Arct. Warszawa—Kraków.
- Zakrzewski: *Mieszko I-szy jako budowniczy państwa polskiego*. Warszawa.
- Kutrzeba Stanisław: *Sejm Walny dawnej Rzeczypospolitej*. Polska Składnica Pomocy Szkolnych. Warszawa.
- Śliwiński Artur: *Stefan Batory*. Warszawa 1921.
- Łoziński: *Życie polskie w dawnych czasach*. Warszawa.
- Kubala: *Szkice historyczne*, tom I i II. Warszawa 1922.
- Askenazy Szymon: *Książę Józef Poniatowski*. Instytut Wydawniczy. Biblioteka Polska. Warszawa 1922.
- Śliwiński Artur: *Powstanie listopadowe*.
- Śliwiński Artur: *Powstanie kościuszkowskie*.
- Śliwiński Artur: *Powstanie styczniowe*.
- Kutrzeba Stanisław: *Polska Odrodzona*. Gebethner i Wolff. Kraków 1921.

4. *Przyroda.*

- ** L. Koziński i S. Moycho: *Fizyka i chemja*. Gebethner i Wolff. Warszawa.
- ** Lewiński J.: *Podstawy geologii i mineralogji*.
- ** Duchowicz Br. i Wiśniowski T.: *Wiadomości z chemji i mineralogji*. Wyd. III. Jakubowski. Lwów 1920.
- ** Rostafiński J.: *Botanika na wyższe klasy*. Warszawa—Kraków 1917.
- ** Domaniewski J.: *Podręcznik zoologii dla klas wyższych szkół średnich*. M. Arct. Warszawa.
- ** Dyakowski B.: *Zarys metodyki elementarnego kursu historji naturalnej*. Nakład Kasy im. Mianowskiego. Warszawa.
- ** Librachowa M. i Selmowiczówna H.: *Pogadanki z dziećmi*. Wyd. Min. W. R. i O. P. Skład w Książnicy Polskiej. Warszawa—Lwów.
- ** Haberkantówna W.: *Protokoły lekcji przyrodoznawstwa*, klasa I, II i III. Wydawn. Min. W. R. i O. P. Warszawa.
- ** Lewis: *Program propedeutyki przyrody*. M. Arct. Warszawa 1919.
- * Bykowski Ludwik: *Wycieczki szkolne*. Zamość.

- * Chmielewski K.: Nauka początków przyrodoznawstwa i jej historia. Biblioteka Nauczyciela Nr. 1. Lisowska. Warszawa.
- * Heilpern: Zasady metodyki ogólnej nauk przyrodniczych. Wyd. II. Wydawn. im. Staszica. Warszawa 1919.
- * Nussbaum-Hilarowicz J.: Zoologja dla klas wyższych szkół średnich. Wyd. V przejrzone i uzupełnione przez B. Fulińskiego. Jakubowski, Lwów 1922.
- * Nussbaum J.: Szlakami wiedzy. Warszawa 1922.
- * Kudelka W. Dr.: Wiadomości z botaniki. Jakubowski, Lwów 1918.
- * Rostafiński J.: Podręcznik do oznaczania roślin, Lwów—Warszawa.
- * Ostwald W.: Szkoła chemji 2 części. M. Arct. Warszawa.
- * Weyberg Z.: Wiadomości początkowe z mineralogji. Gebethner i Wolff. Warszawa.
- * Kramsztyk St.: Doświadczenia fizyczne bez przyrządów. Wydanie 4. E. Wende i S -ka. Warszawa 1920.
- Hryniewiecki B.: Zielnik i Muzeum botaniczne. Warszawa 1922.
- Zielewski B.: Podręcznik do określania minerałów. Wyd. II. M. Arct. Warszawa 1920.
- Szmoil: Świat roślinny. M. Arct. Warszawa 1917.
- Jackson J. H.: Doświadczenia botaniczne. M. Arct. Warszawa 1921.
- Fabre J. H.: Dziwy instynktu u pajaków i owadów.
- Fabre J. H.: Z życia owadów.
- Kiernik E.: Życie w nurtach oceanu.
- Nussbaum J.: Idea ewolucji w biologji.
- Schmeil: Lehrbuch der Zoologie. Quelle und Meyer. Lipsk 1921.
- Schmeil: Lehrbuch der Botanik. Lipsk 1921.
- Ostwald W.: Młyn życia.
- Faraday M.: Dzieje świecy.
- Auerbach: Władczyni świata.

5. Geografja.

- ** Nałkowski W.: Geografja fizyczna. Wyd. II przejrzał i uzupełnił L. Sawicki. M. Arct. Warszawa.
- ** Sosnowski P.: Geografja Polski w dawnych granicach. Wyd. III. Książnica Polska. Lwów—Warszawa 1922.
- * Nałkowski W.: Zarys metodyki geografji. Wyd. II. M. Arct. Warszawa 1920.
- * Hrabyk P. i Sawicki L.: Metodyka geografji dla I—III oddziału 7-klasowej szkoły powszechnej. Nakład autora. Kraków.
- * Nałkowski W.: Geografja szkolna (rozmowa), część II i III. Nakład T. Paprockiego. Warszawa.
- * Pawłowski St.: Geografja dla klas wyższych. T. II. Cz. II. Polska Książnica. Lwów—Warszawa 1921.
- Sujkowski Ant.: Geografja ziem dawnej Polski. M. Arct. Warszawa 1921.
- Lencewicz: Kurs geografji Polski.
- Nałkowski W.: Geografja malownicza, 4 części. M. Arct. Warszawa 1909.
- Łaganowski St.: Ziemia w opisach i obrazach, 2 części. M. Arct. Warszawa.
- Dobrowolski Ant.: Wyprawy polarne.
- Anczyc L.: Dzieje odkryć geograficznych.

6. *Matematyka.*

** Tannery J.: (tłum. Czubalskiego). Arytmetyka teoretyczna i praktyczna.

** Wojtowicz Wł.: Trygonometria płaska do użytku szkół średnich. Gebethner i Wolff. Warszawa.

** Zarzecki L.: Nauczanie matematyki początkowej, 3 części. M. Arct. Warszawa.

** Dickstein S.: Arytmetyka w zadaniach, część II. Ułamki. Gebethner i Wolff. Warszawa 1922.

** Łomnicki Ant.: Geometria. Wyd. III, część II, rozdziały III, IV, VII, VIII, oraz z następnych ustępy odnoszące się do geometrii wykresłej. Książnica Polska. Warszawa 1920.

* Whitehead: Wstęp do matematyki. E. Wende i S-ka. Warszawa. Young: Dwanaście wykładów.

Enriques: Zagadnienia geometrii elementarnej, 2 tomy. Gebethner i Wolff. Warszawa.

Dzieje myśli: Tom I, zeszyt II. Historia matematyki. Warszawa 1911.

Fourrey E., *Curiosités géométriques*. Paryż.

Fourrey E., *Récréations arithmétiques*. Paryż.

Cenne wskazówki zawiera Poradnik dla samouków. Tom I. Wydawnictwo A. Hoeflicha i St. Michałowskiego. Warszawa 1915.

7. *Fizyka.*

** Woynicz-Sianożęcki J.: Fizyka w zakresie szkoły średniej, 3 części. M. Arct. Warszawa.

** Sporzyński Ksawery: Fizyka do użytku szkół średnich. M. Arct. Warszawa 1922.

* Natanson Wł. i Zakrzewski K.: Nauka fizyki. Gebethner i Wolff. Warszawa 1921.

* Kalinowski St.: Fizyka. M. Arct. Gebethner i Wolff. Tow. Wydawnicze w Warszawie. E Wende i S-ka. Warszawa 1921.

* Gregory R. A. i Simmons A. T.: Podręcznik do ćwiczeń praktycznych z fizyki dla klas niższych i wyższych szkół średnich. M. Arct. Warszawa.

* Michalski W.: Przyroda martwa, 2 części. Książnica Polska. Lwów 1922.

Poszczególne rozdziały z dzieła Witkowskiego Aug.: Zasady fizyki, 3 tomy. Nakład Kasy im. Mianowskiego. Warszawa 1915.

Witkowski A. i Zakrzewski K.: Zarys fizyki. Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Lwów.

Einstein: O szczególnej i ogólnej teorii względności (wykład przystępny). Przekład T. Hubera. Książnica Polska. Lwów—Warszawa 1921.

8. *Rysunki.*

** Matzke St.: Zasady rysunku początkowego, 2 części. Książnica Polska. Cieszyn 1921.

** Matzke St.: Nauczanie rysunku przestrzennego. Książnica Polska. Warszawa 1920.

** Misky L.: Rysunki. Dydaktyka przedmiotów nauki w szkole średniej. Książnica Polska. Lwów 1918.

** Misky L., *Plastyczne uzmysławianie przedmiotów*. Część I. Książnica Polska. Lwów.

- ** Maszyński J.: Wykład elementarny zasad perspektywy. Warszawa.
- * Gołębiowski J.: Nowy kierunek w rysunku elementarnym.
- * Wójcik St.: Modelowanie w szkole elementarnej. Nakład autora. Kraków 1917.
- * Matzke St.: Przyroda modelem rysunkowym.
- * Janczyk Fr.: Nauka rysunku czynnikiem wychowania i rozwoju umysłowego. Odbitka ze sprawozdania gimnazjum I. w Nowym Sączu 1913.
- Homolacs K.: Podstawowe zasady budowy ornamentu płaskiego i metodyka kursu zdobniczego. Książnica Polska. Lwów.
- Materiały polskiej sztuki stosowanej. Kraków.
- Kształt i barwa: Kwartalnik 1914—1918. Lwów.
- Mokłowski: Sztuka ludowa w Polsce.
- Matlakowski: Zdobnictwo i sprzęt ludu polskiego na Podhalu.
- Zubrzycki: Zwięzła historia sztuki.

9. Roboty ręczne.

- ** Wójcik St.: Modelowanie w szkole i w domu. Nakład autora. Kraków 1917.
- * Kotula: Nowoczesna nauka rysunków. 3 części.
- * Łomnicki Ant.: Geometria, wyd. III, część II, rozdziały III, IV, VII, VIII oraz z następnych ustępy, odnoszące się do geometrii wykresłnej. Książnica Polska. Warszawa 1920.
- * Ramułtowa Marja: Początkowa nauka rysunku i jej znaczenie pedagogiczne. M. Arct. Warszawa 1920.
- * Bruchnalski K.: Tok nauki zręczności. Sprawozdanie Rady Szkolnej Okręgowej we Lwowie 1900.
- * Przyłuski J.: Odrodzenie młodzieży przez roboty ręczne. Warszawa.
- * Przyłuski J.: Podręcznik slöjdu przygotowawczego.
- * Dunin-Sułgostowska M.: Slöjd. Wzory do robót piłkowych. Nakład autorki. Warszawa 1909.
- * Dr. Pabst A.: Wychowanie praktyczne.
- * Szyller: Tradycje budownictwa ludowego w Polsce.
- * Domański i Wawrzyniecki: Rozróżnianie stylów w architekturze.
- * Materiały polskiej sztuki stosowanej. Kraków. Wydawn. Muzeum Przemysłu.
- * Zubrzycki: Zwięzła historia sztuki.
- Matzke St.: Zasady rysunku początkowego. Książnica Polska. Cieszyn 1921.
- Tadd Liberty I.: Nowe drogi wychowania artystycznego. M. Arct. Warszawa 1920.
- Wychowanie artystyczne w szkołach początkowych. Część I. M. Arct. Warszawa.
- Homolacs K.: Podstawowe zasady budowy ornamentu płaskiego i metodyka kursu zdobniczego. Książnica Polska. Lwów.
- Malanowicz: Kreślenie i zdobienie geometryczne. Część I i II.
- Züricher Führer durch die Knabenhandarbeit. Frankenstein i Wagner. Lipsk.
- Dr. Pabst A.: Die Knabenhandarbeit in der heutigen Erziehung.
- Enderlin M.: Erziehung durch Arbeit.

10. Roboty ręczne kobiece.

** Rogowska Anna: Jak należy uczyć robót ręcznych kobiecych. w szkołach ludowych wiejskich. Pol. Tow. Pedag. Lwów 1913.

Homolacs K.: Podstawowe zasady budowy ornamentu płaskiego i metodyka kursu zdobniczego. Książnica Polska. Lwów.

* Udziela: Hafty ludu krakowskiego.

* Dr. Pabst A.: Wychowanie praktyczne.

* Malanowicz: Kreślenie i zdobienie geometryczne. Część I i II.

* Materiały polskiej sztuki stosowanej. Wydawnictwo Muzeum Przemysłu. Kraków.

Tadd Liberty: Nowe drogi wychowania artystycznego. M. Arct. Warszawa 1920.

Misky: Plastyczne uzmysławianie przedmiotów. Książnica Polska. Lwów 1922.

Matlakowski: Zdobienie i sprzęt ludu polskiego na Podhalu.

Leysens: Cours de méthodologie. Prowince de Brabant (Conseil de perfectionnement de l'enseignement technique).

Koethe El. und Zaucke M.: Pädagogik für Handarbeits — Hauswirtschafts — Turn und Gewerbeschul — Lehrerinnenseminare. Leipzig, Berlin, Teubner.

Gautier et Capelle: Traité de composition décorative Lausanne. Librairie Plon.

11. Gospodarstwo domowe.

** Ochrowicz-Monatowa.: Gospodarstwo domowe.

* Ułaniecka: Zasady prowadzenia domu.

* Biehlerowa: Podręcznik higieny. Warszawa. Gebethner i Wolff.

L. Reymond et Delacrausaz. M. Manuel de cuisine a l'usage des écoles ménagères.

Miche de Dernaz. Manuel théorique et pratique de blanchissage et repassage. Genève. Librairie Burkhardt.

Program

12. Śpiew.

** Niewiadomski St.: Wiadomości z muzyki zasadniczej i ogólnej. Jakubowski. Lwów 1921.

** Joteyko T.: Zasady muzyki. M. Arct. Warszawa 1914.

** Sto pieśni dla szkół, ochron i ogródków dziecięcych, 4 części. Wydawnictwo ogr. im. Raua. Gebethner i Wolff. Warszawa.

** Noskowski Z.: Śpiewnik dla dzieci. M. Arct. Warszawa 1920.

* Maszyński P.: Polski śpiewnik szkolny, 2 części. Gebethner i Wolff. Warszawa 1920.

** Maszyński P.: Ćwiczenia wstępne do nauki śpiewu zbiorowego. Gebethner i Wolff. Warszawa.

* Opieński H.: Dzieje muzyki powszechnej.

Zawirski M.: Nauka harmonji w streszczeniu. M. Arct. Warszawa.

* Dietz D'Arma: Sto pięćdziesiąt ćwiczeń na jeden, dwa i trzy głosy. Juszyński. Przemysł 1898.

Piasek F.: Praktyczny podręcznik do czytania nut głosem. Wyd. II. Nakład Koła T. N. S. W. Płock.

Świerzyński M.: Pieśni narodowe. Nakład Tow. im. Kościuszki. Kraków—Warszawa.

Szopski F.: Śpiewnik narodowy. J. Lisowska. Warszawa.

Heintze: Śpiewnik szkolny, w 4-ch częściach. Część I. 20 pieśni dwugłosowych. Kuncewicz i Hoffman. Warszawa.

Reiss J.: Historia muzyki. Kraków.

Jachimecki Z.: Moniuszko. Gebethner i Wolff. Warszawa.

13. *Wychowanie fizyczne.*

** Sikorski W.: Gimnastyka. Wydanie trzecie podręcznika p. t. „System Linga w zarysie”. Lwów 1922.

** Germanówna M.: Gimnastyka w szkole powszechnej. Wyd. II. Lwów 1922.

Świątopełk-Zawadzki Wł.: O ćwiczeniach oddechowych. Warszawa 1922.

** Sikorski W.: Przykłady osnów lekcji gimnastyki. Warszawa 1922.

** Piasecki E.: Zabawy i gry ruchowe. Wyd. III. Książnica Polska. Lwów 1922.

** Dr. Wyhowski Wł.: Człowiek. Lwów—Warszawa 1920.

** Dr. Zgórski Kaz.: Krótki zarys budowy i czynności ciała ludzkiego oraz zarys higieny. Warszawa.

* Gebethnerówna, Filipowicz i Majkowski: Gimnastyka metodyczna dla szkół. Wyd. II. Warszawa 1922.

* Dr. Wernic L.: Zasadnicze postulaty higieny szkolnej. Wyd. III. Warszawa.

* Schreiber M., Pieracki E.: Harce młodzieży. Wyd. III. Książnica Polska. Lwów 1920.

Harcerstwo — praca zbiorowa pod red. St. Sedlaczka. Warszawa 1922.

* Dr. Świątopełk-Zawadzki Wł.: Metodyka ćwiczeń cielesnych 1918.

Higiena szkolna — podręcznik zbiorowy pod red. Dr. St. Kopczyńskiego. Warszawa 1921.

Demeny Georges: Les bases scientifiques de l'education physique. F. Alcan. Paris. 1920.

Lagrange: Physiologie des exercices du corps. Paris.

Schmidt Ferd. Aug.: Unser Körper, Handbuch der Anatomie.

Physiologie und Hygiene der Leibesübungen V. Aufl. Voigtländer. Leipzig 1920.

Müller Joh.: Die Leibesübung

II. Przepisy dla nauczycieli szkół średnich ogólnokształcących i seminarjów nauczycielskich.

A. Egzamin państwowy na nauczyciela szkół średnich.

W myśl art. 1 ustawy z dnia 26 września 1922 r., zmienionej ustawą z dnia 16 lipca 1924 r.¹⁾, kwalifikacje zawodowe do nauczania w szkołach średnich ogólnokształcących i seminarjach nauczycielskich posiada tylko ta osoba, która zdała egzamin państwowy na nauczyciela szkół średnich, ustanowiony rozporządzeniem Ministra W. R. i O. P.

Rozporządzenie to wydane zostało w dniu 9 października 1924 r.²⁾. Opiewa ono z uwzględnieniem późniejszych zmian, jak następuje:

Przepisy ogólne.

§ 1. Warunki dopuszczenia do państwowego egzaminu na nauczycieli szkół średnich są następujące:

- a) obywatelstwo polskie;
- b) nieskazitelność pod względem moralnym;
- c) zdatność fizyczna do zawodu nauczycielskiego;
- d) uznany osobnym rozporządzeniem Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego za uprawniający do zdawania egzaminu państwowego na nauczyciela szkół średnich stopień magistra, uzyskany na wydziale filozoficznym (względnie na wydziale humanistycznym lub matematyczno-przyrodniczym) jednego z polskich uniwersytetów, — albo stopień magistra wychowania fizycznego, uzyskany na Wydziale lekarskim tychże uniwersytetów, — albo stopień inżyniera-chemika lub inżyniera elektrotechnika, uzyskany w jednej z polskich szkół politechnicznych, — albo świadectwo z egzaminu z rysunku, muzyki i śpiewu, robót ręcznych lub ćwiczeń cielesnych, jako przedmiotu nauczania w szkołach średnich ogólnokształcących i seminarjach nauczycielskich; osobne rozporządzenie określi, jakie dyplomy szkół akademickich — po odpowiednim unormowaniu zakresu odnośnych studjów — zostaną uznane za równoważne powyżej wymienionym stopniom naukowym, względnie świadectwom, jako warunek dopuszczenia do egzaminu nauczycielskiego³⁾;
- e) świadectwo odbycia — po spełnieniu warunku określonego punktem d) — co najmniej półtorarocznego teoretycznego i praktycznego studjum pedagogicznego w Państwowym Instytucie Pedagogicznym, lub w jednym z powołanych do tego przez Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego uniwersytetów, albo w razie braków takiego świadectwa — dwuletnia zadowalająca praktyka nauczycielska w wymiarze przynajmniej 8 godzin tygodniowo w jednym z zakładów, wskazanych w tym celu przez Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, a dla kandydatów, posiadających stopień doktora, takąż praktyka roczna; kandydaci, posiadający magisterjum lub doktorat z pedagogiki, mogą

¹⁾ Dz. Urz. Min. W. R. i O. P. z 1924 r. Nr. 18, poz. 178.

²⁾ Dz. Urz. Min. W. R. i O. P. z 1924 r. Nr. 18, poz. 185.

³⁾ Przepisy, dotyczące egzaminów magisterskich oraz egzaminów z rysunku, muzyki i śpiewu, robót ręcznych i ćwiczeń cielesnych, a nadto rozporządzenia w sprawie równoważności odpowiednich dyplomów szkół akademickich jako warunku dopuszczenia do egzaminu nauczycielskiego, podane są niżej.

uczynić zadość powyższemu warunkowi tylko przez odbycie przepisanej powyżej praktyki; warunki wstępu na wyżej wymienione studjum pedagogiczne, jak również warunki dopuszczenia do praktyki nauczycielskiej, określone zostaną osobnem rozporządzeniem;

f) dowód praktycznej umiejętności prowadzenia zabaw i gier ruchowych, lub dowód uprawnienia w zakresie jednego ze sportów (pływanie, wiosłowanie, narciarstwo, piłka nożna, tenis, konna jazda, turystyka). Dowód taki stanowi świadectwo, wydane kandydatowi przez Państwowy Instytut Wychowania Fizycznego; Instytut wydaje takie świadectwo albo na podstawie bezpośredniego sprawdzenia sprawności kandydata, albo na podstawie zaświadczeń, wystawionych mu przez instytucje, które Instytut uzna za miarodajne.

§ 2. Państwowy egzamin na nauczyciela szkół średnich dzieli się na praktyczny, piśmienny i ustny. Wszystkie części egzaminu muszą się odbyć w całości w jednym terminie i przed jedną Komisją oraz w porządku tu wskazanym.

§ 3. Egzamin praktyczny polega na lekcji próbnej. Komisja egzaminacyjna może od tego egzaminu zwolnić kandydata, jeśli władze szkolne uznały jego praktykę nauczycielską za zupełnie dobrą.

§ 4. Egzamin piśmienny obejmuje jedno wypracowanie pod nadzorem z zakresu pedagogiki, dydaktyki ogólnej lub dydaktyki szczegółowej danego przedmiotu nauczania na jeden z trzech zadanych kandydatowi tematów.

§ 5. Egzamin ustny obejmuje:

a) psychologję wychowawczą, pedagogikę i dydaktykę ogólną (teorię wychowania i nauczania), dydaktykę szczegółową odnośnego przedmiotu nauczania, organizację szkolnictwa ze szczególnem uwzględnieniem szkolnictwa w Polsce, historję wychowania i higienę wychowawczą;

b) znajomość programów szkolnych (szkół średnich ogólnokształcących i seminarjów nauczycielskich), zwłaszcza w zakresie danego przedmiotu nauczania, ustaw oraz najważniejszych rozporządzeń, dotyczących szkolnictwa średniego, wreszcie należyte orjentowanie się w podręcznikach i pomocach szkolnych w zakresie danego przedmiotu nauczania.

§ 6. Kandydaci, posiadający świadectwo odbycia określonych w § 1, pkt. e), studjów w Państwowym Instytucie Pedagogicznym, lub w jednym z powołanych do tego przez Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego uniwersytetów, są uwolnieni od egzaminu piśmiennego (§ 4), o ile wykonali w instytucie, względnie uniwersytecie, dobrą pracę piśmienną z dziedziny nauk pedagogicznych, — od egzaminu praktycznego (§ 3), o ile w instytucie, względnie uniwersytecie uczestniczyli skutecznie w praktycznych ćwiczeniach w nauczaniu, — od tych przedmiotów egzaminu ustnego (§ 5), z których zdali pomyślnie egzaminy w czasie studjów w Instytucie, względnie uniwersytecie; świadectwo odbycia studjów w instytucie, wzgl. uniwersytecie winno zawierać dane potrzebne do tych zwolnień.

§ 7. Kandydaci posiadający magisterjum z pedagogiki, nie zdają egzaminu piśmiennego, a egzamin ustny zdają tylko z dydaktyki obranych przedmiotów nauczania (z dydaktyki, pedagogiki oraz drugiego przedmiotu magisterjum) i z wiadomości określonych w § 5 lit. b).

Komisja Egzaminacyjna.

§ 8. Komisje Egzaminacyjne dla odbywania egzaminów państwowych na nauczycieli szkół średnich powołuje Minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego. Każda Komisja nosi nazwę: Komisja Egzaminów Państwowych w . . . . .¹⁾ dla kandydatów na nauczycieli szkół średnich. Komisje urzędują i egzaminują w języku polskim.

§ 9. Przewodniczącego, jego zastępcę i innych członków Komisji mianuje Minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego na przeciąg lat trzech. Minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego może delegować do Komisji swego przedstawiciela, który ma prawo być obecnym na wszystkich egzaminach i posiedzeniach, nie ma jednak prawa głosowania.

§ 10. Przewodniczący Komisji kieruje pracami Komisji, prowadzi korespondencję urzędową i kieruje biurem Komisji, w którym są przechowywane akta. Akta Komisji dzielą się na ogólne oraz osobiste każdego kandydata, przystępującego do egzaminu.

§ 11. Sesje egzaminacyjne odbywają się corocznie w dwóch terminach, które przewodniczący Komisji wyznacza w ciągu miesięcy października i maja.

Przebieg egzaminów nauczycielskich.

§ 12. Podanie do Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego o dopuszczenie do egzaminu wnosi kandydat na ręce Kuratora właściwego Okręgu Szkolnego — drogą służbową, o ile jest w służbie — jeśli warunek, wymieniony w § 1, lit. e), spełnił przez odbycie praktyki szkolnej, zaś wprost do Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, jeśli warunek ten spełnił przez odbycie studjum pedagogicznego. Do podania dołączyć należy życiorys, dokumenty osobiste i opłatę w wysokości, ustanowionej przez Ministra²⁾. Wśród dokumentów osobistych winny się znajdować: 1) metryka urodzenia, 2) dowód obywatelstwa polskiego, 3) urzędowe świadectwo moralności, o ile kandydat nie jest zatrudniony w szkolnictwie lub w innej instytucji państwowej, lub też nie ukończył bezpośrednio przedtem polskiej szkoły państwowej, 4) świadectwo lekarza urzędowego o zdatności fizycznej do zawodu nauczycielskiego, 5) świadectwo jednego z egzaminów wymienionych w § 1, lit. d), 6) świadectwo odbycia w myśl § 1, lit. e), studjum pedagogicznego lub praktyki nauczycielskiej, 7) świadectwo usprawnienia wymienione w § 1, lit. f), 8) dowód tożsamości osoby z fotografią. Nadto kandydat podaje lekturę pedagogiczną oraz wskazuje, którą dziedziną pedagogiki zajmował się najwięcej³⁾.

¹⁾ por. Dz. Urz. Min. W. R. i O. P. z 1927 r. Nr. 6, poz. 79 i 84.

²⁾ Opłata za egzamin wynosi zł. 50 wraz z dodatkiem 50% na pokrycie kosztów biurowych i t. d. — Opłatę może kandydat wnieść bezpośrednio na ręce Prezesa Komisji najpóźniej po otrzymaniu wiadomości o dopuszczeniu do egzaminu. — W razie niezgłoszenia się do egzaminu bez uzasadnionej przyczyny kandydat traci połowę opłaty. (Dz. Urz. Min. W. R. i O. P. z 1927 r. Nr. 8, poz. 111).

³⁾ W myśl okólnika Ministerstwa W. R. i O. P. z dnia 15 marca 1928 r. (Dz. Urz. Min. W. R. i O. P. z 1928 r. Nr. 4, poz. 79) podania o dopuszczenie do egzaminu winni kandydaci wnieść zawczasu, a mianowicie: a) do egzaminu w czasie sesji wiosennej przed dniem 15 marca, b) w czasie sesji jesiennej przed dniem 15 sierpnia. — Kandydaci, nie będący nauczycielami, wnoszą podania wprost do Ministerstwa W. R. i O. P., nauczyciele zaś w drodze służbowej.

§ 13. Kurator Okręgu Szkolnego przesyła podanie do Ministra W. R. i O. P. wraz z opinią o wartości praktyki nauczycielskiej kandydata, opartą na dołączonym do podania świadectwie z tej praktyki oraz na własnych danych.

§ 14. O dopuszczeniu do egzaminu rozstrzyga Minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego i przesyła podania kandydatów dopuszczonych do Komisji Egzaminacyjnej, która zawiadamia ich o decyzji Ministra i wyznacza im termin egzaminu.

§ 15. Dla każdego kandydata przewodniczący Komisji wyznacza Komplet Egzaminujący, złożony przynajmniej z czterech członków Komisji. Przewodniczącym Kompletem jest przewodniczący Komisji lub jego zastępca. W wyjątkowych wypadkach może przewodniczący Komisji — za zgodą Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego — powierzyć przewodnictwo przy egzaminie jednemu z innych członków Komisji.

§ 16. Temat lekcji praktycznej wyznacza egzaminator z dydaktyki szczegółowej. Kandydat, otrzymawszy temat, winien w oznaczonym przez egzaminatora terminie przedstawić plan lekcji, którą ma przeprowadzić. Lekcja trwa $\frac{3}{4}$ godziny i odbywa się w obecności egzaminatora z dydaktyki szczegółowej i przynajmniej dwóch jeszcze członków Kompletu. Po lekcji mogą obecni na niej egzaminatorowie zadawać kandydatowi pytania, dotyczące lekcji; egzaminatorowie ci rozstrzygają o wyniku egzaminu praktycznego większością głosów. W razie zupełnie ujemnego wyniku Komplet Egzaminujący może reprobować kandydata bez odbycia z nim dalszych stadiów egzaminu.

§ 17. Tematy egzaminu piśmiennego wyznacza Komplet Egzaminujący. Egzamin piśmienny odbywa się pod nadzorem. Przy wypracowaniach wolno używać tylko środków pomocniczych wskazanych przez Komplet Egzaminujący. Przekroczenie tego wykazu pociąga za sobą usunięcie kandydata od zdawania egzaminu w tym terminie.

§ 18. Na wypracowanie piśmienne przeznacza się 5 godzin.

§ 19. O wyniku wypracowania piśmiennego decyduje zdanie egzaminatora, któremu Komplet Egzaminujący poruczy ocenę wypracowania. W razie zupełnie ujemnego wyniku wypracowania Komplet Egzaminujący może reprobować kandydata bez odbycia z nim dalszych stadiów egzaminu.

§ 20. W wyjątkowych wypadkach Komisja Egzaminacyjna może zwolnić kandydata od egzaminu piśmiennego na podstawie złożonych przez niego prac drukowanych.

§ 21. Egzamin ustny odbywa się wobec Kompletem Egzaminującego.

§ 22. Egzamin ustny nie może trwać dłużej niż 2 godziny.

§ 23. O wyniku egzaminu ustnego z poszczególnych przedmiotów rozstrzygają odnośni egzaminatorowie.

§ 24. Ostateczna decyzja o wyniku całego egzaminu, przy której uwzględnia się wyniki zarówno egzaminu piśmiennego, jak praktycznego i ustnego, zapada większością głosów wszystkich członków Kompletem

Egzaminującego. Wynik ten — o ile jest dodatni, — oznacza się jako „dobry” lub „bardzo dobry”.

§ 25. Komplet Egzaminujący nie może uznać wyniku egzaminu za dodatni, jeśli stwierdzi, że kandydat nie włada językiem polskim tak biegle i poprawnie, aby mógł nauczać w tym języku.

Kandydat na swe żądanie, zamieszczone w podaniu o dopuszczenie go do egzaminu, może uzyskać dyplom nauczycielski, upoważniający go do nauczania nie tylko w języku polskim, ale prócz tego w jednym z języków niepolskich, używanych w szkołach średnich ogólnokształcących i seminarjach nauczycielskich na obszarze Państwa, jeśli dostarczy Komisji Egzaminacyjnej dowodu, że włada wystarczająco tym językiem. Dowodem takim może być albo odbycie przewidzianej w § 1, lit. e), praktyki nauczycielskiej w tym języku, albo pomyślny wynik dodatkowego egzaminu z tego języka zarządzanego przez przewodniczącego Komisji Egzaminacyjnej przed powołanym przezeń egzaminatorem z pośród lub poza członków Komisji.

§ 26. Wynik egzaminu, traktowanego jako całość, ogłasza się kandydatowi ustnie zaraz po egzaminie.

§ 27. Jeżeli ostateczny wynik egzaminu jest ujemny, kandydat może wszystkie części egzaminu powtórzyć po upływie czasu, przez Komisję wyznaczonego, nie wcześniej jednak, niż po upływie ½ roku. Komisja Egzaminacyjna, reprobując kandydata po egzaminie ustnym, może zgóry uwolnić go — w razie powtórnego zgłoszenia się do egzaminu przed tą samą Komisją — od tych części egzaminu, względnie od tych przedmiotów egzaminu ustnego, które uzna za zdane zupełnie dobrze. W razie zgłoszenia się do egzaminu przed inną Komisją kandydat musi powtórzyć cały egzamin.

§ 28. Zgłaszając się do egzaminu powtórnego, kandydat winien wnieść ponownie przepisaną opłatę.

§ 29. Kandydat, który zdał pomyślnie egzamin państwowy na nauczyciela szkół średnich, otrzymuje dyplom nauczyciela szkół średnich według wzoru, ustalonego przez Ministerstwo W. R. i O. P.

§ 30. Kwalifikacje zawodowe stwierdza Komisja Egzaminów Państwowych na nauczycieli szkół średnich przez wpisanie ich do dyplomu według zasad, podanych w rozporządzeniu Ministerstwa W. R. i O. P. z dnia 22 marca 1927 r.¹⁾

§ 31. Kandydat, posiadający dyplom nauczyciela szkół średnich, może rozszerzyć swe kwalifikacje na nieobjęty nim przedmiot nauczania, zdając z tego przedmiotu magisterjum, względnie odpowiedni egzamin (§ 1, lit. d). Egzaminu nauczycielskiego po raz drugi nie zdaje, winien jednak wnieść podanie do Komisji Egzaminacyjnej, przed którą zdał egzamin nauczycielski, o przyznanie mu rozszerzonych kwalifikacyj²⁾.

¹⁾ Dz. Urz. Min. W. R. i O. P. z 1927 r. Nr. 6, poz. 82.

²⁾ Na zasadzie § 11 rozporządzenia Ministra W. R. i O. P. z dnia 22 marca 1927 roku (Dz. Urz. Min. W. R. i O. P. z 1927 r. Nr. 6, poz. 82) kandydat, posiadający dyplom nauczyciela szkół średnich, może uzyskać od Komisji egzaminacyjnej, która dyplom ten wydała, rozszerzenie swych kwalifikacyj na nieobjęty nim przedmiot nauczania (główny lub dodatkowy) przez przedstawienie tejże komisji świadectwa z egzaminów, będących na podstawie niniejszego rozporządzenia warunkiem uzyskania tych dalszych kwalifikacyj. Komisja stwierdza to rozszerzenie na odwrotnej stronie dyplomu z powołaniem

§ 32. Dyplom winien być podpisany przez przewodniczącego Komisji Egzaminacyjnej lub jego zastępcę, tudzież przez dwóch przynajmniej egzaminatorów, członków Kompletu Egzaminującego, i opatrzony pieczęcią urzędową Komisji.

Dyplom nosi datę dnia, w którym egzamin został ukończony.

§ 33. W razie zaginięcia dyplomu Komisja Egzaminacyjna może wydać — na pisemną prośbę właściciela — duplikat dyplomu za osobną opłatą.

Postanowienia przejściowe.

§ 34. Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie z dniem 1 stycznia 1925 r. Równocześnie tracą moc wszelkie dotychczasowe przepisy, dotyczące spraw objętych niniejszem rozporządzeniem, z wyjątkiem rozporządzeń następujących:

rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 21 czerwca 1923 r. w sprawie uproszczonych egzaminów państwowych na nauczycieli szkół średnich ogólnokształcących i seminarjów nauczycielskich (Dz. Urz. M. W. R. i O. P. z r. 1923 Nr. 13, poz. 108);

rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 11 marca 1924 r. w przedmiocie uzupełnienia rozporządzenia Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 21 czerwca 1923 r. w sprawie uproszczonych egzaminów państwowych na nauczycieli szkół średnich ogólnokształcących i seminarjów nauczycielskich (Dz. Urz. M. W. R. i O. P. z r. 1924, Nr. 7, poz. 64);

rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 20 września 1923 roku w przedmiocie uzupełnienia rozporządzenia w sprawie egzaminów państwowych na nauczycieli rysunków w szkołach średnich ogólnokształcących i seminarjach nauczycielskich (Dz. U. R. P. Nr. 103, poz. 806; Dz. Urz. M. W. R. i O. P. z r. 1923, Nr. 19, poz. 170).

Nadto obowiązywać będzie aż do końca czerwca 1932 r.¹⁾ — z którym to terminem utraci moc obowiązującą — rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 29 stycznia 1923 r. w sprawie egzaminów państwowych na nauczycieli szkół średnich (Dz. Urz. M. W. R. i O. P. z r. 1923 Nr. 9, poz. 68) ze zmianami, wprowadzonymi doń rozporządzeniem Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 14 czerwca 1923 r. w sprawie egzaminów państwowych na nauczycieli szkół średnich ogólnokształcących i seminarjów na-

---

się na niniejsze postanowienie. Stwierdzenie to powinno być opatrzone datą, nazwą i pieczęcią komisji oraz podpisem jej przewodniczącego. Postanowienie niniejsze zastępuje treść § 31 rozporządzenia Ministra W. R. i O. P. z 9 października 1924 roku (Dz. U. R. P. Nr. 91, poz. 859, Dz. Urz. Min. W. R. i O. P. Nr. 18, poz. 185), która przestaje obowiązywać.

¹⁾ Na zasadzie rozporządzenia Ministra W. R. i O. P. z 6 grudnia 1927 roku (Dz. Urz. Min. W. R. i O. P. z 1928 r. Nr. 1, poz. 1); w sprawie dopuszczenia do egzaminu pedagogicznego por. rozporządzenie z dnia 5 lipca 1927 r. punkt 2 (Dz. Urz. Min. W. R. i O. P. z 1927 r. Nr. 10, poz. 164), zmienione zarządzeniem Ministra W. R. i O. P. z dnia 17 sierpnia 1929 r. Nr. II-20121/29, którego brzmienie w § 2 jest następujące: „W okresie do końca czerwca 1931 r. do egzaminu pedagogicznego na nauczyciela szkół średnich Komisje Egzaminacyjne mogą dopuszczać także kandydatów, którzy, posiadając określone osobne przepisy warunki (obywatelstwo polskie, nieskazitelnosc pod względem moralnym, tymczasowe zaświadczenie egzaminu naukowego), mają nadto odbyłą w dowolnym czasie co najmniej 3-letnią pracę nauczycielską w wymiarze przynajmniej 8 godzin tygodniowo, uznaną przez Kuratora właściwego Okręgu Szkolnego co najmniej za zadowalającą”.

uczycielskich (Dz. Urz. M. W. R. i O. P. z r. 1923 Nr. 13, poz. 107), zmienionem rozporządzeniem Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 31 maja 1924 r. (Dz. Urz. M. W. R. i O. P. z r. 1924, Nr. 12, poz. 116), przyczem: a) ostateczny termin zdawania egzaminów w Państwowym Instytucie Pedagogicznym, o których mowa w powołanych wyżej rozporządzeniach Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 14 czerwca 1923 r. i z dnia 31 maja 1924 r., ustala się na koniec roku 1925, zaś b) ostateczny termin zdawania egzaminu uzupełniającego, przewidzianego dla absolwentów Państwowych Kursów Wychowania Fizycznego w powołanem wyżej rozporządzeniu z dnia 14 czerwca 1923 r., ustanawia się po koniec grudnia 1928 r.¹⁾

Komisje Egzaminacyjne, o których mowa w art. 5, lit. e) ustawy z dnia 26 września 1922 r. o kwalifikacjach zawodowych do nauczania w szkołach średnich ogólnokształcących i seminarjach nauczycielskich oraz w §§ 1, 2 i 22 rozporządzenia Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 29 stycznia 1923 r. w sprawie egzaminów państwowych na nauczycieli szkół średnich, przestają z końcem czerwca 1928 roku odbywać egzaminy ustanowione tem ostatniem rozporządzeniem, a odbywają jeszcze — w myśl § 7 rozporządzenia Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 21 czerwca 1923 r. oraz art. 7 ustawy z dnia 16 lipca 1924 r. — uproszczone egzaminy państwowe na nauczycieli szkół średnich ogólnokształcących i seminarjów nauczycielskich aż do końca czerwca 1931 r.²⁾, z którym to terminem przestają istnieć.

Określony w § 21 rozporządzenia Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 29 stycznia 1923 r. sposób uzyskiwania kwalifikacji zawodowej do nauczania muzyki i śpiewu w szkołach średnich ogólnokształcących i seminarjach nauczycielskich oraz wymieniona w § 22 tego rozporządzenia i w art. 5 lit. b) ustawy z dnia 26 września 1922 r. Komisja Egzaminacyjna dla nauczycieli muzyki we Lwowie przestaje funkcjonować z dniem 30 czerwca 1927 r.

§ 35. Do egzaminu państwowego na nauczyciela szkół średnich, ustanowionego niniejszem rozporządzeniem, mogą być dopuszczone, prócz osób, posiadających warunki wymienione w § 1, także następujące osoby, które nie spełniają warunku wymienionego w § 1, lit. d), o ile czynią zażość innym warunkom tego paragrafu:

a) kandydaci, którzy zdali lub zdadzą część naukową egzaminu nauczycielskiego, określonego powołanem w § 34 rozporządzenia Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 29 stycznia 1923 r.;

b) kandydaci, którzy uzyskają w roku 1925 świadectwo ukończenia rocznego Państwowego Kursu Wychowania Fizycznego w Warszawie oraz rocznego Kursu Centralnej Wojskowej Szkoły Gimnastyki i Sportów³⁾;

c) kandydaci, którzy, posiadając stopień naukowy lub dyplom ukończenia studjów z przepisany egzaminem, uzyskany w polskiej szkole akademickiej, odbyli przed końcem 1927 r. conajmniej półtoraroczne studjum w Państwowym Instytucie Pedagogicznym;

¹⁾ Na zasadzie rozporządzenia Ministra W. R. i O. P. z 6 grudnia 1927 roku (Dz. Urz. Min. W. R. i O. P. z 1928 r. Nr. 1, poz. 1).

²⁾ Na zasadzie art. 1 ustawy z dnia 12 stycznia 1929 r. (Dz. Urz. Min. W. R. i O. P. z 1929 r. Nr. 3, poz. 26).

³⁾ Dz. Urz. Min. W. R. i O. P. z 1926 r. Nr. 13, poz. 171.

d) kandydaci, którzy ukończyli dwuletni kurs (od r. 1925/26 do roku 1926/27) przy Studium Wychowania Fizycznego w Poznaniu, oraz ci, którzy ukończyli dwuletni kurs (od r. 1927/28 do r. 1928/29) przy Studium Wychowania Fizycznego w Krakowie.¹⁾

§ 36. Do egzaminu państwowego na nauczyciela szkół średnich mogą być dopuszczone również osoby, które nie posiadają warunków, wymienionych w § 1 punkt e) i f) niniejszego rozporządzenia, ale odpowiadają innym warunkom, wymienionym w tym paragrafie, a nadto wykażą się odbyciem przed końcem 1926 r. conajmniej 5-letniej praktyki nauczycielskiej w wymiarze przynajmniej 14 godzin tygodniowo, uznanej przez Ministra W. R. i O. P. za zadowalającą²⁾.

§ 37. W okresie do końca czerwca 1931 r. do egzaminu państwowego na nauczyciela szkół średnich Kuratorzy Okręgów Szkolnych mogą dopuszczać kandydatów, którzy, posiadając określone osobnymi przepisami warunki (obywatelstwo polskie, nieskazitelnosc pod względem moralnym, zdadność fizyczną do zawodu nauczycielskiego, dowód usprawnienia sportowego lub dowód praktycznej umiejętności prowadzenia zabaw i gier i stopień magistra filozofji lub inny stopień (świadectwo), uznany za równoważny), mają nadto odbytą w dowolnym czasie conajmniej 3-letnią pracę nauczycielską w wymiarze przynajmniej 8 godzin tygodniowo, uznaną przez Kuratora właściwego Okręgu Szkolnego co najmniej za zadowalającą³⁾.

B. Egzamin y i dyplomy

uprawniające do zdawania egzaminu na nauczyciela szkół średnich⁴⁾.

I. Egzamin y magisterskie.

Organizację egzaminów magisterskich normuje rozporządzenie Ministra W. R. i O. P. z dnia 26 listopada 1925 r.⁵⁾. — Brzmienie tego rozporządzenia jest następujące:

§ 1. Niższym stopniem naukowym, przewidzianym w art. 95 ustawy o szkołach akademickich, jest na wydziałach filozoficznych (humanistycznych i matematyczno-przyrodniczych) uniwersytetów stopień magistra filozofji.

Stopień magistra filozofji jest dowodem zakończenia studiów wyższych na wymienionych wyżej wydziałach uniwersytetów oraz jest warunkiem uzyskania wyższego stopnia naukowego (stopnia doktora), przewidzianego w tymże art. ustawy o szkołach akademickich.

§ 2. Uzyskanie przez studenta stopnia magistra filozofji jest uwarunkowane:

¹⁾ W brzmieniu rozporządzenia Ministra W. R. i O. P. z 26.X. 1928 r. (Dz. Urz. Min. W. R. i O. P. z 1928 r. Nr. 14, poz. 223), które rozszerzyło rozporządzenie Ministra W. R. i O. P. z 5.VIII 1927 r. (Dz. Urz. Min. W. R. i O. P. z 1927 r. Nr. 12, poz. 189).

²⁾ por. rozporządzenie Ministra W. R. i O. P. z 31 maja 1926 r. (Dz. Urz. Min. W. R. i O. P. z 1926 r. Nr. 13, poz. 175).

³⁾ według zarządzenia Ministerstwa W. R. i O. P. z 17 sierpnia 1929 roku Nr. II-20121/29.

⁴⁾ Szczegółowe zarządzenia, wynikające z treści § 1 lit. d przepisów o egzaminie na nauczyciela szkół średnich (Dz. Urz. Min. W. R. i O. P. z 1924 r. Nr. 18, poz. 185).

⁵⁾ Dz. Urz. Min. W. R. i O. P. z 1926 r. Nr. 8, poz. 65; poprzednio obowiązywało w tym względzie rozporządzenie, zamieszczone w Dz. Urz. Min. W. R. i O. P. z 1924 r. Nr. 18, poz. 179.

a) zaliczeniem odbytych w charakterze studenta przynajmniej jedenastu trymestrów studjów na jednym z wymienionych wyżej wydziałów z zastosowaniem się do wymagań programu odpowiedniego magisterjum, przytem Radzie Wydziału przysługuje prawo w wyjątkowych wypadkach zmniejszenia tej liczby do dziewięciu trymestrów,

b) przyjęciem pracy magisterskiej,

c) zdaniem z wynikiem pomyślnym przepisanych programem egzaminów.

§ 3. Ostatnie trymestry studjów w liczbie przynajmniej dwóch muszą być spędzone przez studenta na wydziale tego uniwersytetu, na którym student pragnie uzyskać stopień magistra filozofji; na tym wydziale również winna być przyjęta praca magisterska studenta.

Studja odbyte, prace wykonane i egzaminy zdane na wydziałach filozoficznych (humanistycznych i matematyczno-przyrodniczych) innych uniwersytetów państwowych w Polsce zalicza się w rozmiarach, odpowiadających naogół programowi właściwego magisterjum, na tym wydziale, na którym student kończy studja.

Studja, prace i egzaminy odbyte na innych wydziałach uniwersytetów lub w innych szkołach akademickich w Polsce i w szkołach wyższych zagranicznych mogą być zaliczane na tym wydziale, na którym student pragnie uzyskać stopień magistra filozofji, jeżeli czynią zadość naogół wymaganiom programu właściwego magisterjum.

§ 4. Minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego wyda w porozumieniu z Radami Wydziałów jednolite dla wszystkich uniwersytetów państwowych programy studjów i egzaminów w zakresie poszczególnych magisterjów filozofji, zawierające szczegółowe postanowienia co do obowiązkowych wykładów, ćwiczeń, prac seminaryjnych, laboratoryjnych i innych, egzaminów i pracy magisterskiej.

W skład programu magisterjum wchodzi, oprócz egzaminów z poszczególnych przedmiotów, egzamin, stwierdzający znajomość głównych zasad nauk filozoficznych.

§ 5. Egzaminy, przewidziane w § 2 p. c) niniejszego rozporządzenia student zdaje z każdego przedmiotu, wchodzącego w skład programu magisterjum, w toku studjów, przytem programy przewidywać będą zasady kolejności zdawania egzaminów. Jako dowód zdania egzaminu z pomyślnym wynikiem student otrzymuje odpowiednie świadectwo egzaminowe.

§ 6. Praca magisterska winna wykazać, że student włada metodami ścisłemi w zakresie pewnego zagadnienia zgodnie ze współczesnym poziomem odpowiedniej dziedziny wiedzy.

Student może zgłosić się do Komisji Egzaminacyjnej w celu otrzymania tematu pracy magisterskiej dopiero po zdaniu przepisanej programem części egzaminów. Temat pracy magisterskiej winien być taki, aby możliwem było staranne jej wykonanie w ciągu około dwóch trymestrów.

Za pracę magisterską może być uznana przez Komisję Egzaminacyjną na wniosek właściwego profesora poważniejsza praca seminaryjna lub laboratoryjna, bądź inna praca studenta.

Jeżeli praca magisterska uznana będzie za wystarczającą, Komisja wyznaczy studentowi termin dyskusji nad jego pracą przed Podkomisją Egzaminacyjną. Przy dyskusji student winien wykazać ogólną znajomość całości kształtu wiedzy z zakresu obranego przezeń magisterjum.

Student może zdawać ostatni egzamin, wskazany programem magisterjum, jeżeli wynik dyskusji oceniono: „dostatecznie”, „dobrze” lub „bardzo dobrze”.

Dyskusja nad pracą magisterską może się odbywać przy ostatnim egzaminie.

§ 7. Po zdaniu wszystkich przepisanych egzaminów, przyjęciu pracy magisterskiej i stwierdzeniu przez Komisję Egzaminacyjną dopełnienia innych warunków, wymaganych programem, student otrzymuje dyplom magistra filozofii według wzoru, ustalonego w § 15 niniejszego rozporządzenia, wymieniający wszystkie świadectwa egzaminowe z ocenami („bardzo dobrze”, „dobrze”, „dostatecznie”), — temat i ocenę pracy magisterskiej.

Świadectwa egzaminowe Komisja Egzaminacyjna zatrzymuje w aktach po wydaniu dyplomu.

§ 8. Magister może zabiegać o rozszerzenie dyplomu na inny zakres wiedzy, jednak pod warunkiem zdania wszystkich egzaminów i przyjęcia pracy magisterskiej według wymagań programu właściwego magisterjum, jeżeli Rada Wydziału nie przyzna mu pewnych ulg i zwolnień zarówno w zakresie egzaminów, jak i składania nowej pracy magisterskiej. Wyniki tych egzaminów podaje się na odwrotnej stronie dyplomu.

Oprócz tego może magister zdawać poszczególne egzaminy z przedmiotów z poza zakresu swego magisterjum, a wyniki egzaminów podaje się również na odwrotnej stronie dyplomu.

§ 9. W razie niepomysłnego wyniku egzaminu może być powtórzony egzamin nie wcześniej, jak w czasie następnej sesji egzaminacyjnej. W razie trzykrotnego niepomysłnego wyniku egzaminu student może zdawać egzamin po raz czwarty tylko na zasadzie uchwały Rady Wydziału.

Te same przepisy dotyczą ponownego opracowywania ujemnie ocenionej pracy magisterskiej.

W wypadkach, gdy egzamin zdawany był po raz pierwszy przed jednym egzaminatorem, może być powtórzony tylko przed właściwą Podkomisją Egzaminacyjną.

§ 10. Egzaminatorami są wszyscy honorowi, zwyczajni i nadzwyczajni profesorowie wydziału. W wyjątkowych wypadkach Rada Wydziału może powołać na egzaminatora profesora innego wydziału, docenta, zastępcę profesora lub adjunkta. Do prowadzenia spraw egzaminowych Rada Wydziału wyłania ze swego grona Komisję Egzaminacyjną na lat trzy, składającą się z potrzebnej liczby członków. Komisja wybiera ze swego grona przewodniczącego i odpowiednią liczbę zastępców.

§ 11. Do obowiązków Komisji Egzaminacyjnej należy:

a) wyznaczanie z grona egzaminatorów Podkomisji Egzaminacyjnych do poszczególnych egzaminów i oceny pracy magisterskiej. Podkomisja składa się przynajmniej z dwóch egzaminatorów. W wyjątkowych wypadkach przy znacznej liczbie studentów zgłaszających się do egzaminu, lub przy znacznej liczbie przedstawionych do oceny prac magisterskich można w każdej sesji egzaminacyjnej wyznaczyć zamiast Podkomisji — jednego egzaminatora w osobie profesora;

b) wyznaczanie poszczególnych terminów egzaminów w czasie sesji egzaminacyjnych, które odbywają się co najmniej dwa razy do roku;

c) ogólny nadzór nad organizacją egzaminów, załatwianie czynności administracyjnych, prowadzenie protokółów Komisji i Podkomisji, przytem akta studentów, przystępujących do egzaminów, prowadzi się imieniem. Czynności te imieniem Komisji załatwia jej przewodniczący.

Uchwały Komisji Egzaminacyjnej zapadają bezwzględną większością głosów, w razie równości głosów rozstrzyga głos przewodniczącego.

§ 12. Egzamin pisemny (lub praktyczny) pod nadzorem student zdaje na temat zadany przez właściwego profesora — członka Podkomisji Egzaminacyjnej danego przedmiotu. Profesor ten również orzeka o ocenie wyniku egzaminu. W razie niedostatecznego wyniku egzaminu profesor ten orzeka o tem, czy student może być dopuszczony do egzaminu ustnego z tego samego przedmiotu.

Egzamin ustny przeprowadza właściwa dla danego przedmiotu egzaminu Podkomisja Egzaminacyjna, która orzeka o wyniku egzaminu.

Ocenę łączną obu egzaminów: pisemnego (lub praktycznego) pod nadzorem i ustnego, które muszą się odbyć w czasie tej samej sesji egzaminacyjnej, ustanawia właściwa Podkomisja.

O przyjęciu pracy magisterskiej i jej ocenie orzeka właściwa Podkomisja Egzaminacyjna, która również prowadzi i ocenia dyskusję ze studentem nad jego pracą.

W wypadkach niezgodnienia oceny przez członków Podkomisji, składającej się z dwóch egzaminatorów, ocenę ostateczną ustanawia przewodniczący Komisji Egzaminacyjnej lub jego zastępca po wysłuchaniu opinii każdego egzaminatora. Przy liczniejszych Podkomisjach ocenę ustanawia się na podstawie głosowania, przyczem, w razie równości głosów, rozstrzyga głos przewodniczącego Podkomisji.

§ 13. Rada Wydziału podaje do wiadomości Ministerstwa skład Komisji Egzaminacyjnej oraz komunikuje o zmianach w tym składzie.

§ 14. Opłaty egzaminacyjne ustanawia oddzielne rozporządzenie.

Programy studiów i egzaminów magisterskich.

W myśl rozporządzenia Ministerstwa W. R. i O. P. z dnia 22 marca 1927 r. ¹⁾ do zdawania egzaminu państwowego na nauczyciela szkół średnich uprawniają następujące stopnie magisterskie:

a) stopień magistra filozofji w zakresie: 1) filologii polskiej, 2) filologii słowiańskiej, 3) filologii klasycznej, 4) filologii angielskiej, 5) filologii francuskiej, 6) filologii niemieckiej, 7) historii, 8) geografji, 9) matematyki, 10) fizyki, 11) chemji, 12) botaniki, 13) zoologii wraz z anatomją porównawczą, 14) biologji ogólnej, 15) krystalografji, mineralogji i petrografji, 16) nauk filozoficznych, 17) pedagogiki;

b) stopień magistra wychowania fizycznego.

W sprawie poszczególnych egzaminów, będących warunkiem uzyskania stopnia magistra filozofji, względnie magistra wychowania fizycznego, obowiązują następujące przepisy:

1. Egzaminy z zakresu filologii polskiej ²⁾ na stopień magistra filozofji oraz warunki dopuszczenia do nich są następujące:

A. Egzaminy, obowiązujące każdego studenta, studującego w powyższym zakresie:

1. Gramatyka opisowa współczesnej polszczyzny. Egzamin jest ustny.

2. Gramatyka opisowa języka starocerkiewno-słowiańskiego. Egzamin jest ustny.

3. Podstawowe wiadomości z historycznej gramatyki języka polskiego i dialektologii (z uwzględnieniem zasad nauki o języku). Egzamin

¹⁾ Dz. Urz. Min. W. R. i O. P. z 1927 r. Nr. 6, poz. 82.

²⁾ Dz. Urz. Min. W. R. i O. P. z 1926 r. Nr. 8, poz. 74.

ten student może zdawać po zaliczeniu mu ćwiczeń w seminarjum niższym języka polskiego w rozmiarach co najmniej 2 godzin tygodniowo w ciągu 3 trymestrów, zakończonych świadectwem czynnego udziału. Warunkiem dopuszczenia do seminarjum niższego języka polskiego jest zdanie uprzednio egzaminów wymienionych wyżej pod 1 i 2 oraz zaliczenie ćwiczeń pro-seminaryjnych z języka polskiego w rozmiarach co najmniej 2 godzin tygodniowo w ciągu 1 trymestru, nadto zaś wykazanie się znajomością języka greckiego i łacińskiego. Egzamin jest ustny.

4. Historia literatury polskiej wraz z podstawowemi wiadomościami z teorii literatury, poetyki i stylistyki. Egzamin ten student może zdawać po zaliczeniu mu ćwiczeń w seminarjum niższym historii literatury polskiej w rozmiarach co najmniej 2 godzin tygodniowo w ciągu 6 trymestrów, przytem warunkiem przyjęcia na drugi rok tych ćwiczeń jest wykazanie się czynnym udziałem w ćwiczeniach pierwszego roku. Egzamin jest pisemny pod nadzorem i ustny lub tylko ustny.

5. Historia polityczna, ustrojowa i kulturalna Polski. Egzamin jest ustny.

6. Główne zasady nauk filozoficznych. Egzamin jest ustny.

B. Do wyboru przez studenta jedna z następujących grup egzaminów:

a) Grupa języka polskiego:

7. Język starocerkiewno - słowiański (gramatyka szczegółowa i znajomość zabytków). Egzamin jest ustny.

8. Porównawcza gramatyka języków słowiańskich z uwzględnieniem podstaw językoznawstwa indoeuropejskiego. Egzamin jest ustny.

9. Gramatyka historyczna języka polskiego i dialektologia. Egzamin ten student może zdawać po zaliczeniu mu ćwiczeń w seminarjum wyższym języka polskiego w rozmiarach 2 godzin tygodniowo w ciągu 5 trymestrów, zakończonych napisaniem zadowalającej pracy seminaryjnej. Warunkiem dopuszczenia do tego seminarjum jest zdanie uprzednio egzaminów, wymienionych wyżej pod A — 3 i 4. Egzamin jest ustny.

b) Grupa historii literatury polskiej:

7. Historia literatury starożytnej greckiej i rzymskiej, albo jednej z literatur obcych nowożytnych. Egzamin jest ustny.

8. Historia literatury polskiej ze szczególnem uwzględnieniem jednej z epok. Rozległość tych epok ustanawia właściwa Podkomisja Egzaminacyjna. Egzamin ten student może zdawać po zaliczeniu mu ćwiczeń w seminarjum wyższym historii literatury polskiej w rozmiarach co najmniej 2 godzin tygodniowo w ciągu 5 trymestrów, zakończonych napisaniem zadowalającej pracy seminaryjnej. Warunkiem dopuszczenia do ćwiczeń w tem seminarjum jest zdanie uprzednio egzaminów wymienionych wyżej pod A — 3 i 4. Egzamin jest pisemny pod nadzorem i ustny.

Temat pracy magisterskiej student może otrzymać po zdaniu wszystkich egzaminów, wymienionych pod A oraz: przy wyborze grupy języka polskiego — egzaminów wymienionych w tej grupie pod 7 i 8, przy wyborze zaś grupy historii literatury polskiej — egzaminu wymienionego w tej grupie pod 7. Praca magisterska może być albo językowa, albo historyczno-literacka.

Ostatnim egzaminem, przy którym Podkomisja Egzaminacyjna będzie kontrolowała ogólną znajomość wiedzy studenta z zakresu filologii polskiej i przeprowadzała ze studentem także dyskusję na temat jego pracy magisterskiej, jest dla grupy języka polskiego egzamin, wymieniony

w tej grupie pod 9, a dla grupy historii literatury polskiej egzamin, wymieniony w tej grupie pod 8.

Każdy trymestr studjów studenta będzie mu zaliczony do magisterjum, jeżeli łączna liczba godzin wykładów i ćwiczeń przesłuchanych i odrobionych będzie wynosić co najmniej 10 godzin tygodniowo.

2. Egzaminy z zakresu filologii słowiańskiej¹⁾ na stopień magistra filozofii oraz warunki dopuszczenia do nich są następujące:

A. Egzaminy, obowiązujące każdego studenta, studjującego w powyższym zakresie:

1. Gramatyka opisowa języka polskiego. Egzamin jest ustny.

2. Gramatyka opisowa języka starocerkiewno - słowiańskiego. Egzamin jest ustny.

3. Gramatyka opisowa innego żywego języka słowiańskiego według wyboru przez studenta. Egzamin jest ustny.

4. Ogólne wiadomości o narodach słowiańskich, ich językach i piśmiennictwie. Egzamin jest ustny.

5. Podstawowe wiadomości z gramatyki historycznej języka polskiego i dialektologii. Egzamin jest ustny. Egzamin ten student może zdawać po zaliczeniu mu ćwiczeń w seminarjum niższym języka polskiego w rozmiarach co najmniej 2 godzin tygodniowo w ciągu 3 trymestrów, zakończonych świadectwem czynnego udziału. Warunkiem dopuszczenia do tego seminarjum jest zdanie uprzednio egzaminów pod 1 i 2 oraz zaliczenie ćwiczeń proseminaryjnych z języka polskiego w rozmiarach co najmniej 2 godzin tygodniowo w ciągu 1 trymestru, nadto zaś wykazanie się znajomością języka greckiego i łacińskiego.

Studenci, wybierający grupę językową, są zwolnieni od tego egzaminu.

6. Historia literatury polskiej. Egzamin jest ustny. Egzamin ten student może zdawać po zaliczeniu mu ćwiczeń w seminarjum niższym historii literatury polskiej w rozmiarach co najmniej 2 godzin tygodniowo w ciągu 3 trymestrów.

Studenci, wybierający grupę historii literatury, są zwolnieni od tego egzaminu.

7. Główne zasady nauk filozoficznych. Egzamin jest ustny.

B. Do wyboru przez studenta jedna z następujących grup egzaminów:

a) Grupa językowa:

8. Historyczna gramatyka języka polskiego w związku z podstawowymi wiadomościami z nauki o języku. Egzamin jest ustny.

9. Historyczna gramatyka innego żywego języka słowiańskiego (wybranego przy egzaminie pod A—3). Egzamin jest ustny.

10. Gramatyka porównawcza języków słowiańskich z uwzględnieniem podstaw gramatyki porównawczej języków indoeuropejskich. Egzamin jest ustny.

Do tych egzaminów student może przystąpić po zdaniu wszystkich egzaminów, wymienionych pod A. Egzaminy pod 9 i 10 student może zdawać po zaliczeniu mu ćwiczeń w seminarjum sławistycznym lub w seminarjum tego języka, który student wybrał za przedmiot egzaminu pod 9, w rozmiarach co najmniej 2 godzin tygodniowo w ciągu 5 trymestrów, zakończonych świadectwem czynnego udziału. Warunkiem dopuszczenia do tych seminarjów jest zaliczenie seminarjum niższego z języka polskie-

¹⁾ Dz. Urz. Min. W. R. i O. P. z 1926 r. Nr. 8, poz. 79.

go lub innych ćwiczeń uznanych za równoznaczne przez profesora oraz zdanie egzaminów wymienionych pod A—1, 2, 3 i 6.

b) Grupa historii literatury:

8. Historia literatury polskiej w związku z teorią nauki o literaturze. Egzamin jest pisemny pod nadzorem i ustny.

9. Historia literatury innego narodu słowiańskiego (wybranego przy egzaminie pod A—3). Egzamin jest pisemny pod nadzorem w języku przedmiotu egzaminu oraz ustny częściowo w tym języku.

10. Historia literatur słowiańskich w zarysie z uwzględnieniem zasadniczych prądów w literaturze powszechnej. Egzamin jest ustny.

Egzaminy pod 8 i 9 student może zdawać po zdaniu uprzednio wszystkich egzaminów wymienionych pod A oraz po zaliczeniu ćwiczeń w seminarjum wyższem historii literatury polskiej lub innej słowiańskiej w rozmiarach co najmniej 2 godzin tygodniowo w ciągu 5 trymestrów. Warunkiem dopuszczenia do tych seminarjów jest zaliczenie seminarjum niższego historii literatury polskiej lub innych ćwiczeń uznanych za równoznaczne przez profesora oraz zdanie egzaminów wymienionych pod A—1, 2, 3 i 5.

c) Grupa etnograficzna:

8. Etnografia słowiańska. Egzamin jest ustny.

9. Prehistorja słowian. Egzamin jest ustny.

10. Historia kultury ludów słowiańskich, lub antropologja, lub historia sztuki u słowian. Egzamin jest ustny.

Egzaminy te student może zdawać po zdaniu uprzednio wszystkich egzaminów wymienionych pod A oraz po zaliczeniu odpowiednich ćwiczeń uznanych za wystarczające przez właściwą Podkomisję Egzaminacyjną. Warunkiem dopuszczenia do tych ćwiczeń jest zdanie uprzednio egzaminów wymienionych pod A—1, 2, 3, 5 i 6.

Temat pracy magisterskiej student może otrzymać po zdaniu wszystkich egzaminów, wymienionych pod A oraz jednego co najmniej egzaminu z grupy wybranej z wymienionych pod B.

Praca magisterska winna być wykonana na temat z dziedziny grupy wybranej przez studenta.

Ostatnim egzaminem, przy którym Podkomisja Egzaminacyjna będzie kontrolować ogólną znajomość wiedzy studenta z zakresu filologii słowiańskiej i przeprowadzać ze studentem także dyskusję na temat jego pracy magisterskiej, jest:

a) dla grupy językowej — gramatyka porównawcza języków słowiańskich z uwzględnieniem podstaw gramatyki porównawczej języków indoeuropejskich;

b) dla grupy historii literatury — historia literatury jednego z narodów słowiańskich i

c) dla grupy etnograficznej — etnografia słowiańska.

Każdy trymestr studjów studenta będzie zaliczony do magisterjum, jeżeli łączna liczba godzin wykładów i ćwiczeń, przesłuchanych i odrobionych będzie wynosić co najmniej 10 godzin tygodniowo.

3. Egzaminy z zakresu filologii klasycznej¹⁾ na stopień magistra filozofji oraz warunki dopuszczenia do nich są następujące:

A. Egzaminy, obowiązujące każdego studenta, studującego w powyższym zakresie:

¹⁾ Dz. Urz. Min. W. R. i O. P. z 1926 r. Nr. 8, poz. 75.

1. Wstęp do studjum filologii klasycznej (zarys historii i geografii starożytnej Grecji i Rzymu, starożytności grecko - rzymskie wraz z topografią Aten i Rzymu i główne wiadomości z archeologii klasycznej). Egzamin jest ustny.

2. Gramatyka opisowa i zarys gramatyki historycznej języka greckiego i łacińskiego wraz z metryką, retoryką i stylistyką (łacińską). Egzamin jest ustny. Przy tym egzaminie student winien wykazać pisemnie biegłość stylistyczną w języku łacińskim.

3. Historia literatury greckiej i rzymskiej ze szczególnem uwzględnieniem najważniejszych autorów przedewszystkiem szkolnych. Egzamin jest ustny.

4. Wpływ świata klasycznego w kulturze nowożytnej, zwłaszcza polskiej. Egzamin jest ustny.

5. Główne zasady nauk filozoficznych. Egzamin jest ustny.

B. Do wyboru przez studenta jeden z następujących egzaminów:

6. Historia języka greckiego i łacińskiego na podstawie językoznawstwa indoeuropejskiego.

6. Historia literatury klasycznej (studja szczegółowe w dowolnie obranym kierunku).

6. Metryka, retoryka i stylistyka,

6. Historia kultury grecko-rzymskiej w jej związku z kulturą europejską,

6. Archeologia klasyczna w związku z ogólną historją sztuki.

Egzaminy te są ustne.

C. Do wyboru przez studenta jeden z następujących egzaminów w zmniejszonym zakresie:

7. Zarys filologii polskiej, zarys filologii francuskiej, zarys filologii niemieckiej, zarys filologii angielskiej, zarys jednej z filologii słowiańskich lub filologii litewskiej, historia starożytna, zarys historii powszechnej, zarys historii sztuki, zarys muzykologii, i innych egzaminów w takimże zakresie według uznania Rady Wydziału. Egzaminy te są ustne.

D. Egzamin ostateczny. Zadaniem tego egzaminu jest stwierdzenie należytego oczytania studenta w autorach klasycznych, posiadania przez niego umiejętności tłómaczenia tekstów na język polski oraz ogólnej orientacji w zakresie przedmiotów, wymienionych pod A—1, 2, 3 i 4.

Egzaminy wymienione pod A student może zdawać po 2 trymestrach ćwiczeń proseminaryjnych. Egzaminy wymienione pod A—2, 3 i 4 może student zdawać po odbyciu jednorocznego seminarjum. Egzamin wybrany przez studenta z wymienionych pod B student może zdawać po odbyciu ćwiczeń seminaryjnych w łącznej sumie 6 trymestrów.

Wymienione egzaminy mogą być zdawane w liczbie nie większej, niż 2 w czasie jednej sesji egzaminacyjnej.

Temat pracy magisterskiej student może otrzymać po zdaniu wszystkich egzaminów wymienionych pod A.

Zadaniem pracy magisterskiej jest wykazanie, że student posiadał umiejętność samodzielnego operowania na obranym lub wskazanym materiale metodą naukową.

Praca winna być napisana zasadniczo w języku łacińskim.

Każdy trymestr studjów studenta będzie mu zaliczony do magisterjum, jeżeli łączna liczba godzin wykładów i ćwiczeń przesłuchanych i odbytych będzie wynosić co najmniej 10 godzin tygodniowo.

4. Egzaminy z zakresu filologii angielskiej¹⁾ na stopień magistra filozofii oraz warunki dopuszczenia do nich są następujące:

A. Egzaminy, obowiązujące każdego studenta, studującego w powyższym zakresie:

1. Gramatyka opisowa języka angielskiego ze szczególnym uwzględnieniem ortofonji. Egzamin jest ustny.

2. Zarys dziejów angielskich ze szczególnym uwzględnieniem prądów kulturalnych i dzisiejszego ustroju w Anglii i Stanach Zjednoczonych Ameryki. Egzamin jest ustny.

3. Główne zasady nauk filozoficznych. Egzamin jest ustny.

B. Do wyboru przez studenta jeden z następujących egzaminów:

4. Historia języka angielskiego ze szczególnym uwzględnieniem jednego z działów lub jednej z epok. Egzamin jest pisemny pod nadzorem i ustny i odbywa się w języku angielskim.

4. Szczegółowa znajomość historii jednego okresu literatury lub historii jednego gatunku literackiego. Egzamin jest pisemny pod nadzorem i ustny i odbywa się w języku angielskim.

C. Do wyboru przez studenta jeden z następujących egzaminów w zmniejszonym zakresie:

5. Język łaciński wraz z zarysem historii rzymskiej, zarys filologii klasycznej, zarys filologii jednego z narodów romańskich, zarys filologii niemieckiej, zarys filologii polskiej, zarys językoznawstwa indoeuropejskiego, zarys historii sztuk plastycznych lub muzyki ze szczególnym uwzględnieniem twórczości angielskiej, zarys historii średniowiecznej i nowożytnej ze szczególnym uwzględnieniem angielskiej, jeden z działów nauk filozoficznych. Egzaminy te są ustne.

D. Egzamin ostateczny. Zadaniem tego egzaminu jest stwierdzenie ogólnej orientacji studenta w zakresie filologii angielskiej oraz stusunkowo szczegółowej znajomości tego działu wiedzy, z którego student wykonał pracę magisterską.

Student obowiązany jest wykazać się zaliczeniem 6 trymestrów seminarjum. Warunkiem dopuszczenia studenta na pierwszy rok seminarjum jest zdanie uprzednio egzaminu pod A—1. Warunkiem dopuszczenia na drugi rok tego seminarjum jest zdanie uprzednio egzaminów pod A—1, 2.

Temat pracy magisterskiej student może otrzymać po zdaniu wszystkich egzaminów wymienionych pod A oraz wybranych egzaminów z wymienionych pod B i C i po zaliczeniu co najmniej 6 trymestrów ćwiczeń seminaryjnych.

Praca magisterska winna być wykonana na temat z dziedziny przedmiotu egzaminu, wybranego z wymienionych pod B, w języku angielskim. Zadaniem pracy magisterskiej jest wykazanie, że student posiadał umiejętność samodzielnego operowania na obranym lub wskazanym materiale metodą naukową.

Każdy trymestr studjów studenta będzie mu zaliczony do magisterjum, jeżeli łączna liczba godzin wykładów i ćwiczeń przesłuchanych i odrobionych będzie wynosić co najmniej 10 godzin tygodniowo.

5. Egzaminy z zakresu filologii francuskiej²⁾ na stopień magistra filozofii oraz warunki dopuszczenia do nich są następujące:

A. Egzaminy, obowiązujące każdego studenta, studującego w powyższym zakresie:

¹⁾ Dz. Urz. Min. W. R. i O. P. z 1926 r. Nr. 8, poz. 78.

²⁾ Dz. Urz. Min. W. R. i O. P. z 1926 r. Nr. 8, poz. 76.

1. Gramatyka opisowa języka francuskiego z podstawowymi wiadomościami z fonetyki ogólnej oraz zasady wersyfikacji francuskiej. Egzamin jest ustny.

2. Zarys gramatyki historycznej języka francuskiego wraz ze wstępnymi wiadomościami z językoznawstwa romańskiego. Egzamin jest ustny.

3. Historia literatury francuskiej wraz z dokładną znajomością najważniejszych arcydzieł i z uwzględnieniem podstawowych wiadomości o Francji. Egzamin jest pisemny pod nadzorem i ustny. Egzamin pisemny odbywa się w języku francuskim.

4. Główne zasady nauk filozoficznych. Egzamin jest ustny.

B. Do wyboru przez studenta jeden z następujących egzaminów:

5. Historia i gramatyka historyczna języka francuskiego wraz z literaturą średniowieczną oraz podstawowe wiadomości z paleografii i krytyki tekstów. Egzamin jest pisemny pod nadzorem i ustny. Egzamin pisemny odbywa się w języku francuskim, ustny zaś częściowo w tym języku.

5. Historia literatury francuskiej nowożytnej oraz podstawowe wiadomości z bibliografii, krytyki i metodologii. Egzamin jest pisemny pod nadzorem i ustny. Egzamin pisemny odbywa się w języku francuskim, ustny zaś częściowo w tym języku.

C. Do wyboru przez studenta jeden z następujących egzaminów w zmniejszonym zakresie:

6. Język łaciński wraz z zarysem historii literatury rzymskiej, zarys jednej z filologii romańskich, zarys filologii klasycznej, zarys filologii polskiej, zarys filologii niemieckiej, zarys filologii angielskiej, zarys historii powszechnej ze szczególnym uwzględnieniem historii Francji, zarys historii sztuki ze szczególnym uwzględnieniem sztuki francuskiej, jeden z działów nauk filozoficznych. Egzaminy te są ustne.

D. Egzamin ostateczny. Zadaniem tego egzaminu jest stwierdzenie ogólnej orientacji studenta w zakresie filologii francuskiej ze szczególnym uwzględnieniem czytania literackiego. Przy tym egzaminie odbywać się będzie dyskusja nad pracą magisterską. Egzamin jest ustny i odbywa się w języku francuskim.

Egzaminy wymienione pod A—1 i 2 student może zdawać po przesłuchaniu co najmniej 3 trymestrów wykładów i zaliczeniu mu 2 trymestrów ćwiczeń w proseminarjum języka francuskiego, jeżeli ono jest prowadzone.

Egzamin wymieniony pod A—3 student może zdawać po przesłuchaniu co najmniej 3 trymestrów wykładów i zaliczeniu mu 2 trymestrów ćwiczeń w proseminarjum literackim, jeżeli ono jest prowadzone.

Egzaminy wymienione pod B student może zdawać po przesłuchaniu co najmniej 6 trymestrów wykładów i po wykazaniu się czynnym udziałem w seminarjum w ciągu 3 trymestrów oraz po zdaniu uprzednio egzaminów wymienionych pod A—1, 2 i 3.

W czasie jednej sesji egzaminacyjnej student może zdawać nie więcej niż 2 egzaminy.

Temat pracy magisterskiej student może otrzymać po zdaniu wszystkich egzaminów wymienionych pod A i wybranych egzaminów z wymienionych pod B i C oraz po zaliczeniu mu 3 dalszych trymestrów seminarjum.

Praca magisterska winna być wykonana na temat z dziedziny przedmiotu egzaminu wybranego z wymienionych pod B. Zadaniem pra-

cy magisterskiej jest wykazanie, że student posiadał umiejętność samodzielnego operowania na obranym lub wskazanym materiale metodą naukową.

Każdy trymestr studiów studenta będzie mu zaliczony do magisterium, jeżeli łączna liczba godzin wykładów i ćwiczeń przesłuchanych i odrobionych będzie wynosić co najmniej 10 godzin tygodniowo.

6. Egzamin y z zakresu filologii niemieckiej¹⁾ na stopień magistra filozofii oraz warunki dopuszczenia do nich są następujące:

A. Egzamin y, obowiązujące każdego studenta, studującego w powyższym zakresie:

1. Gramatyka opisowa i fonetyka niemiecka (w porównaniu z polską) wraz z ortografią. Egzamin jest ustny.

2. Zarys gramatyki historycznej języka niemieckiego wraz ze znajomością ogólnej charakterystyki narzeczy starogermańskich i niemieckich. Egzamin jest ustny.

3. Zarys ogólnych dziejów literatury niemieckiej ze szczególnym uwzględnieniem epoki rozkwitu w wiekach średnich, epoki klasycznej i romantycznej wraz ze znajomością arcydzieł; znajomość bieżących prądów literackich; metryka, stylistyka i poetyka. Egzamin jest pisemny pod nadzorem i ustny. Egzamin pisemny odbywa się w języku niemieckim, ustny zaś częściowo w tym języku.

Egzamin pisemny pod nadzorem obejmować będzie: a) dla historyków literatury — interpretację tekstu, b) dla językoznawców — wolny temat z historii literatury.

4. Zarys dziejów niemieckich ze szczególnym uwzględnieniem prądów kulturalnych i politycznych po roku 1870. Egzamin jest ustny.

5. Główne zasady nauk filozoficznych. Egzamin jest ustny.

B. Do wyboru przez studenta jeden z następujących egzaminów:

6. Historia języka niemieckiego.

6. Historia literatury (studja szczegółowe w dowolnie obranej epoce).

6. Poezja t. zw. ludowa (pieśń ludowa, podania), traktowana z punktu widzenia literackiego.

6. Historia kultury duchowej z uwzględnieniem prądów społecznych i politycznych.

Egzamin y te są pisemne pod nadzorem i ustne i odbywają się w języku niemieckim.

C. Do wyboru przez studenta jeden z następujących egzaminów w zmniejszonym zakresie:

7. Zarys językoznawstwa indoeuropejskiego, zarys filologii klasycznej, zarys filologii francuskiej lub innego narodu romańskiego, zarys filologii angielskiej, zarys filologii polskiej (kierunek językowy lub literacki), zarys filologii słowiańskiej (kierunek językowy lub literacki), zarys historii średniowiecznej i nowożytnej ze szczególnym uwzględnieniem niemieckiej, zarys historii sztuki ze szczególnym uwzględnieniem niemieckiej, jeden z działów nauk filozoficznych. Egzamin y te są ustne.

D. Egzamin ostateczny. Zdaniem tego egzaminu jest stwierdzenie ogólnej orientacji studenta w zakresie filologii niemieckiej oraz stosunkowo szczegółowej znajomości tego działu wiedzy, z którego kandydat wykonał pracę magisterską. Egzamin jest ustny.

¹⁾ Dz. Urz. Min. W. R. i O. P. z 1926 r. Nr. 8, poz. 77.

Student obowiązany jest odbyć w czasie studjów co najmniej 6 trymestrów ćwiczeń proseminaryjnych lub seminaryjnych. Na pierwszy rok tych ćwiczeń student może być dopuszczony po zdaniu co najmniej jednego egzaminu z pierwszych czterech wymienionych pod A. Na drugi rok tych ćwiczeń student może być dopuszczony po zdaniu co najmniej dalszych dwóch egzaminów z liczby pierwszych czterech wymienionych pod A.

Temat pracy magisterskiej student może otrzymać po zdaniu wszystkich egzaminów wymienionych pod A i wybranych egzaminów z wymienionych pod B i C.

Praca magisterska winna być wykonana na temat z dziedziny przedmiotu egzaminu wybranego przez studenta z wymienionych pod B. Zadaniem pracy magisterskiej jest wykazanie, że student posiadał umiejętność samodzielnego operowania na obranym lub wskazanym materiale metodą naukową.

Każdy trymestr studjów studenta będzie mu zaliczony do magisterjum, jeżeli łączna liczba godzin wykładów i ćwiczeń przesłuchanych i odrobionych będzie wynosić co najmniej 10 godzin tygodniowo.

7. **Egzaminy z zakresu historii** ¹⁾ na stopień magistra filozofji oraz warunki dopuszczenia do nich są następujące:

A. Egzaminy, obowiązujące każdego studenta, studującego w powyższym zakresie:

1. Zasady metody badań historycznych, podstawowe wiadomości z nauk pomocniczych oraz źródeł historycznych w zakresie historii Polski. Egzamin jest ustny.

2. Dzieje starożytne. Egzamin jest ustny.

3. Dzieje średniowieczne (polskie i powszechne). Egzamin jest ustny.

4. Dzieje nowożytne i nowoczesne (polskie i powszechne). Egzamin jest ustny.

5. Główne zasady nauk filozoficznych. Egzamin jest ustny.

B. Do wyboru przez studenta jeden z następujących egzaminów:

6. Pogłębiona znajomość pewnego okresu dziejów politycznych polskich lub powszechnych.

6. Pogłębiona znajomość pewnego działu historii gospodarczej, lub ustrojowej lub kulturalnej.

6. Pogłębiona znajomość nauk pomocniczych historii.

6. Geografia historyczna.

Egzaminy te są ustne.

Jeden lub dwa z pośród egzaminów wymienionych pod A—2, 3 i 4 jest pisemny pod nadzorem i ustny, zależnie od decyzji Podkomisji Egzaminacyjnej.

Podczas studjów student obowiązany jest odbyć co najmniej 5 trymestrów ćwiczeń seminaryjnych.

Temat pracy magisterskiej student może otrzymać po zdaniu wszystkich egzaminów, wymienionych pod A. Praca magisterska winna być wykonana na temat z dziedziny wybranego przez studenta egzaminu z wymienionych pod B.

Ostatnim egzaminem, przy którym Podkomisja Egzaminacyjna przeprowadzać będzie ze studentem dyskusję na temat jego pracy magister-

¹⁾ Dz. Urz. Min. W. R. i O. P. z 1926 r. Nr. 8, poz. 80.

skiej i kontrolować ogólną znajomość wiedzy studenta z zakresu historii, jest egzamin wybrany z wymienionych pod B.

Każdy trymest studiów studenta będzie mu zaliczony do magisterium, jeżeli łączna liczba godzin wykładów i ćwiczeń przesłuchanych i odrobionych będzie wynosić co najmniej 10 godzin tygodniowo.

8. Egzaminy z zakresu geografji ¹⁾ na stopień magistra filozofji oraz warunki dopuszczenia do nich są następujące:

A. Egzaminy, obowiązujące każdego studenta, studującego w powyższym zakresie:

1. Geologja. Egzamin ten student może zdawać po zaliczeniu mu ćwiczeń (w połowie petrograficznych) w rozmiarach co najmniej 3 godzin tygodniowo w ciągu 2 trymestrów oraz po odbyciu przepisanych wycieczek naukowych. Egzamin jest ustny.

2. Elementy meteorologii ogólnej z uwzględnieniem potrzeb klimatologii. Egzamin ten student może zdawać po zaliczeniu mu ćwiczeń w rozmiarach co najmniej 2 godzin tygodniowo w ciągu 2 trymestrów. Egzamin jest ustny.

3. Podstawy geografji roślin lub geografji zwierząt. Egzamin jest ustny.

4. Etnologja (etnografja) w zarysie lub antropologja w zarysie. Egzamin ten student może zdawać po zaliczeniu mu ćwiczeń w rozmiarach co najmniej 2 godzin tygodniowo w ciągu 2 trymestrów. Egzamin jest ustny.

5. Geografja matematyczna lub astronomja elementarna. Egzamin jest ustny.

6. Geografja ogólna. Egzamin jest pisemny pod nadzorem i ustny.

7. Geografja regionalna z podkreśleniem zagadnień geografji politycznej i geografja Polski w zakresie szczegółowym. Egzamin jest pisemny pod nadzorem i ustny.

Egzaminy, wymienione pod 6 i 7 student może zdawać po zaliczeniu mu ćwiczeń (w połowie kartograficznych) i przepisanych wycieczek w rozmiarach co najmniej 4 godzin tygodniowo w ciągu 6 trymestrów oraz po stwierdzeniu udziału w seminarjach w wymiarze co najmniej 2 godzin tygodniowo w ciągu 3 trymestrów.

Warunkiem zaliczenia studentowi powyższych ćwiczeń i seminarjów jest zdanie uprzednio co najmniej trzech egzaminów z wymienionych wyżej pierwszych pięciu.

8. Główne zasady nauk filozoficznych. Egzamin jest ustny.

B. Do wyboru przez studenta jedna z następujących grup egzaminów:

a) Grupa kartograficzna:

9. Matematyka (trygonometria sferyczna, geometria wykreślna, rachunek różniczkowy i całkowy i geometria różniczkowa). Egzamin ten student może zdawać po zaliczeniu mu ćwiczeń w rozmiarach co najmniej 2 godzin tygodniowo w ciągu 3 trymestrów i po zdaniu egzaminu wymienionego wyżej pod A, 5. Egzamin jest pisemny pod nadzorem i ustny.

10. Kartografja (lub topografja). Egzamin ten student może zdawać po zaliczeniu mu ćwiczeń seminaryjnych i prac w terenie w rozmiarach co najmniej 2 godzin tygodniowo w ciągu 3 trymestrów. Warunkiem dopuszczenia do tego seminarjum jest zdanie uprzednio egzaminu z geografji ogólnej. Egzamin jest pisemny pod nadzorem i ustny.

¹⁾ Dz. Urz. Min. W. R. i O. P. z 1926 r. Nr. 8, poz. 73.

b) Grupa morfologiczna:

9. Geologia regionalna. Egzamin ten student może zdawać po odbyciu przepisanych wycieczek naukowych i po zdaniu egzaminu wymienionego wyżej pod A, 1. Egzamin jest ustny.

10. Geomorfologia. Egzamin ten student może zdawać po zaliczeniu mu ćwiczeń seminaryjnych w rozmiarach co najmniej 2 godzin tygodniowo w ciągu 3 trymestrów oraz po odbyciu przepisanych wycieczek naukowych. Warunkiem dopuszczenia studenta do tego seminarjum jest zdanie uprzednio egzaminu z geografii ogólnej. Egzamin jest pisemny pod nadzorem i ustny.

c) Grupa klimatologiczno-hydrograficzna:

9. Geofizyka lub fizyka doświadczalna. Egzamin ten student może zdawać po zaliczeniu mu ćwiczeń w rozmiarach co najmniej 3 godzin tygodniowo w ciągu 3 trymestrów. Egzamin jest ustny.

10. Klimatologia lub hydrografia. Egzamin ten student może zdawać po zaliczeniu mu ćwiczeń seminaryjnych w rozmiarach co najmniej 2 godzin tygodniowo w ciągu 3 trymestrów i odbyciu przepisanych wycieczek naukowych. Warunkiem dopuszczenia do tego seminarjum jest zdanie uprzednio egzaminu, wymienionego wyżej pod A, 2 i egzaminu z geografii ogólnej. Egzamin jest pisemny pod nadzorem i ustny,

d) Grupa antropogeograficzna:

9. Do wyboru przez studenta jeden z następujących egzaminów: historia kultury i gospodarcza, ekonomia, statystyka i socjologia. Każdy z tych egzaminów student może zdawać po zaliczeniu mu ćwiczeń seminaryjnych w rozmiarach co najmniej 2 godzin tygodniowo w ciągu 3 trymestrów. Egzaminy są ustne.

10. Do wyboru przez studenta jeden z następujących egzaminów: zasady antropogeografii ze szczególnem uwzględnieniem działu wybranego i geografia ekonomiczna. Każdy z tych egzaminów student może zdawać po zaliczeniu mu ćwiczeń seminaryjnych w rozmiarach co najmniej 2 godzin tygodniowo w ciągu 3 trymestrów. Warunkiem dopuszczenia studenta do tego seminarjum jest zdanie uprzednio egzaminu wymienionego wyżej pod A, 4 i egzaminu z geografii ogólnej. Egzaminy są pisemne pod nadzorem i ustne.

Wyboru egzaminów w tej grupie student dokonywa w porozumieniu z właściwą Podkomisją Egzaminacyjną.

Temat pracy magisterskiej student może otrzymać po zdaniu wszystkich egzaminów, wymienionych pod A, nie wcześniej jednak niż po 3 latach studjów. Praca magisterska winna być wykonana na temat z dziedziny grupy wybranej przez studenta z wymienionych pod B. Praca magisterska winna wykazać, że student zna w zakresie obranej specjalności metody pracy naukowej i zaznajomił się z najważniejszą literaturą ogólnoswiatową i polską i że może posługiwać się w literaturze naukowej przy najmniej dwoma najważniejszymi językami obcymi.

Ostatnim egzaminem, przy którym Podkomisja Egzaminacyjna przeprowadzać będzie ze studentem dyskusję na temat jego pracy magisterskiej oraz kontrolować ogólną znajomość wiedzy z zakresu geografii, jest egzamin, wymieniony w każdej grupie, jako dziesiąty.

Każdy trymestr studjów studenta będzie mu zaliczony do magisterjum, jeżeli łączna liczba godzin wykładów i godzin ćwiczeń oraz pracy seminaryjnej będzie wynosić co najmniej 15 godzin tygodniowo w pierwszych 9 trymestrach a 10 godzin w następnych.

9. Egzaminy z zakresu matematyki ¹⁾ na stopień magistra filozofji oraz warunki dopuszczenia do nich są następujące:

A. Egzaminy, obowiązujące każdego studenta, studującego w powyższym zakresie:

1. Rachunek różniczkowy i całkowity ze wstępem do analizy. Egzamin ten student może zdawać po zaliczeniu mu ćwiczeń w rozmiarach co najmniej 3 godzin trymestralnych. Egzamin jest pisemny pod nadzorem i ustny.

2. Geometria analityczna. Egzamin ten student może zdawać po zaliczeniu mu ćwiczeń w rozmiarach co najmniej 3 godzin trymestralnych. Egzamin jest pisemny pod nadzorem i ustny.

3. Zasady algebry wyższej wraz z elementami teorii liczb. Egzamin jest ustny.

4. Mechanika teoretyczna I. Egzamin jest pisemny pod nadzorem i ustny. Warunkiem dopuszczenia do tego egzaminu jest zdanie uprzednio egzaminów z rachunku różniczkowego i całkowego ze wstępem do analizy, geometrii analitycznej i z zasad algebry wyższej wraz z elementami teorii liczb.

5. Fizyka doświadczalna. Egzamin ten student może zdawać po zaliczeniu mu ćwiczeń (pracowni I) w rozmiarach 9 godzin trymestralnych. Egzamin jest ustny.

6. Główne zasady nauk filozoficznych ze szczególnem uwzględnieniem zasad logiki. Egzamin jest ustny.

B. Do wyboru przez studenta którykolwiek zespół dwóch egzaminów z matematyki oderwanej lub stosowanej, oznaczonych przez Radę Wydziału (jako egzaminy 7 i 8).

Każdy z tych egzaminów student może zdawać po zaliczeniu mu ćwiczeń seminaryjnych w rozmiarach co najmniej po 3 godzin trymestralnych.

Każdy z tych egzaminów jest pisemny pod nadzorem i ustny.

Warunkiem zaliczenia studentowi seminarjum przy egzaminie 7 jest zdanie uprzednio co najmniej dwóch egzaminów z liczby pierwszych trzech wymienionych wyżej pod A.

Warunkiem zaliczenia studentowi seminarjum przy egzaminie 8 jest zdanie uprzednio egzaminu z mechaniki teoretycznej.

C. Do wyboru przez studenta jeden z następujących egzaminów:

Jeden z działów fizyki teoretycznej. Egzamin jest ustny.

Astronomia ogólna. Egzamin jest ustny.

Krystalografia. Egzamin ten student może zdawać po zaliczeniu mu przepisanych ćwiczeń. Egzamin jest praktyczny pod nadzorem i ustny.

Logika (w szerszym zakresie). Egzamin jest ustny.

Metody graficzne i rachunek liczbowy (o ile przedmioty te są wykładane). Egzamin jest ustny.

Temat pracy magisterskiej student może otrzymać po zdaniu wszystkich egzaminów, wymienionych w § 1 pod A.

Ostatnim egzaminem, przy którym Podkomisja Egzaminacyjna będzie kontrolowała ogólną znajomość wiedzy studenta z zakresu matematyki, a także przeprowadzała z nim dyskusję na temat jego pracy magisterskiej, jest egzamin, wymieniony w § 1 pod B, jako egzamin 8.

Każdy trymestr studjów studenta będzie mu zaliczony do magisterjum, jeżeli łączna liczba godzin wykładów, przesłuchanych z zakresu

¹⁾ Dz. Urz. Min. W. R. i O. P. z 1926 r. Nr. 8, poz. 65.

wiedzy, odpowiadającego § 1 niniejszego rozporządzenia i godzin ćwiczeń i pracy seminaryjnej z tegoż zakresu, będzie wynosiła co najmniej 10 godzin tygodniowo.

10. Egzaminy z zakresu fizyki¹⁾ na stopień magistra filozofii oraz warunki dopuszczenia do nich są następujące:

1. Geometria analityczna (w zakresie teorii tworów II-go stopnia). Egzamin ten student może zdawać po zaliczeniu mu ćwiczeń. Egzamin jest ustny.

2. Analiza wraz z elementami algebry wyższej (wstęp do analizy, rachunek różniczkowy i całkowy z elementami zastosowań do geometrii, teoria równań różniczkowych, teoria wyznaczników i równań linjowych i podstawowe ogólne własności równań algebraicznych). Egzamin ten student może zdawać po zaliczeniu mu ćwiczeń. Egzamin jest pisemny pod nadzorem i ustny.

Egzamin z analizy wraz z elementami algebry wyższej może być zdawany w 2-ch częściach.

3. Mechanika teoretyczna (mechanika punktu i ciał sztywnych). Egzamin jest ustny. Warunkiem dopuszczenia do tego egzaminu jest zdanie uprzednio egzaminów z geometrii analitycznej i analizy wraz z elementami algebry wyższej.

4. Główne zasady nauk filozoficznych. Egzamin jest ustny.

5. Fizyka doświadczalna. Egzamin ten student może zdawać po zaliczeniu mu ćwiczeń w pracowni I-szej (pierwszy rok ćwiczeń) i w pracowni II-jej (drugi rok ćwiczeń). Warunkiem dopuszczenia do ćwiczeń w pracowni II-jej jest: zaliczenie pracowni I-szej, przesłuchanie wykładu chemii nieorganicznej i zaliczenie obowiązkowych ćwiczeń z chemicznej analizy jakościowej oraz zdanie uprzednio egzaminu z geometrii analitycznej. Nadto przed egzaminem z fizyki doświadczalnej student winien przesłuchać skrócony wykład i odrobić jednotrymestralne ćwiczenia z krystalografii. Egzamin z fizyki doświadczalnej jest ustny.

6. Fizyka teoretyczna (w zakresie dwuletniego wykładu). Egzamin ten student może zdawać po zaliczeniu mu ćwiczeń seminaryjnych, trwających 3 trymestry. Warunkiem dopuszczenia do tego seminarjum jest zdanie uprzednio egzaminu z mechaniki teoretycznej. Egzamin z fizyki teoretycznej jest ustny.

Temat pracy magisterskiej student może otrzymać po zdaniu egzaminu z mechaniki teoretycznej, zaliczeniu ćwiczeń fizycznych w pracowni II-jej i po przesłuchaniu co najmniej jednego roku wykładu z fizyki teoretycznej. Praca magisterska może być bądź doświadczalna, bądź teoretyczna. Praca magisterska doświadczalna winna być wykonana w zakładzie uniwersyteckim.

Wraz z ostatnim egzaminem, którym jest albo fizyka doświadczalna, albo fizyka teoretyczna, zgodnie z kierunkiem pracy magisterskiej, Podkomisja Egzaminacyjna przeprowadzać będzie ze studentem dyskusję na temat jego pracy magisterskiej.

W razie, jeżeli ostatnim egzaminem jest fizyka teoretyczna, wtedy egzamin ten jest pisemny pod nadzorem i ustny.

Każdy trymestr studjów studenta będzie mu zaliczony do magisterjum, jeżeli łączna liczba godzin wykładów, ćwiczeń laboratoryjnych i se-

¹⁾ Dz. Urz., Min. W. R. i O. P. z 1926 r. Nr. 8, poz. 67.

minaryjnych z zakresu wiedzy, odpowiadającego § 1 niniejszego rozporządzenia będzie wynosiła co najmniej 15 godzin tygodniowo. W ostatnim roku studiów liczba obowiązkowych godzin może być obniżona do 8.

11. **Egzaminy z zakresu chemii**¹⁾ na stopień magistra filozofji oraz warunki dopuszczenia do nich są następujące:

1. **Matematyka.** Egzamin ten student może zdawać po zaliczeniu mu ćwiczeń z tego przedmiotu w rozmiarach co najmniej 2 godzin tygodniowo w ciągu 3 trymestrów. Egzamin jest pisemny pod nadzorem i ustny.

2. **Fizyka doświadczalna.** Egzamin ten student może zdawać po zaliczeniu mu ćwiczeń (pracowni I-ej) w rozmiarach co najmniej 3 godzin tygodniowo w ciągu 3 trymestrów. Egzamin jest ustny. Warunkiem dopuszczenia do egzaminu z fizyki, jest zdanie uprzednio egzaminu z matematyki.

3. **Krystalografia i mineralogia.** Egzamin ten student może zdawać po zaliczeniu mu ćwiczeń z tych przedmiotów w rozmiarach co najmniej 3 godzin tygodniowo w ciągu 3 trymestrów. Egzamin jest ustny.

4. **Główne zasady nauk filozoficznych.** Egzamin jest ustny.

5. **Chemja nieorganiczna.** Student obowiązany jest wykazać się zaliczeniem ćwiczeń z chemji nieorganicznej, analitycznej: jakościowej i ilościowej w rozmiarach 15 godzin tygodniowo w ciągu co najmniej 4 trymestrów. Egzamin jest ustny. Warunkiem dopuszczenia do egzaminu z chemji nieorganicznej jest zdanie uprzednio egzaminu z fizyki doświadczalnej, krystalografji i mineralogji.

6. **Chemja organiczna.** Student obowiązany jest wykazać się zaliczeniem ćwiczeń z zakresu chemji organicznej (syntezy i analizy) w rozmiarach 15 godzin tygodniowo w ciągu co najmniej 3 trymestrów. Warunkiem dopuszczenia do ćwiczeń z chemji organicznej jest uprzednie zaliczenie ćwiczeń z chemji nieorganicznej, analitycznej: jakościowej i ilościowej. Egzamin jest ustny. Warunkiem dopuszczenia do egzaminu z chemji organicznej jest zdanie uprzednio egzaminu z chemji nieorganicznej.

7. **Chemja fizyczna.** Student obowiązany jest wykazać się zaliczeniem ćwiczeń w rozmiarach co najmniej 6 godzin tygodniowo w ciągu 2 trymestrów. Warunkiem dopuszczenia do tych ćwiczeń jest uprzednie zaliczenie ćwiczeń z chemji nieorganicznej, analitycznej: jakościowej i ilościowej oraz zdanie egzaminu z fizyki doświadczalnej. Egzamin jest ustny. Warunkiem dopuszczenia do egzaminu z chemji fizycznej jest zdanie uprzednio egzaminu z chemji organicznej.

8. **Technologia chemiczna.** Egzamin ten student może zdawać po zaliczeniu mu przepisanych ćwiczeń. Egzamin jest ustny.

9. **Egzamin ostateczny.** Przedmiotem egzaminu ostatecznego jest ściślejsza dziedzina pracy magisterskiej.

Temat pracy magisterskiej student otrzyma po zdaniu czterech pierwszych egzaminów, wymienionych powyżej oraz po zaliczeniu mu wszystkich obowiązkowych ćwiczeń chemicznych.

Praca magisterska winna być wykonana na temat z zakresu chemji nieorganicznej, organicznej lub fizycznej pod kontrolą właściwego profesora. Praca ta ma na celu wykazać zupełne opanowanie literatury naukowej tematu oraz stwierdzić uzdolnienie kandydata do badań naukowych pod względem doświadczalnym.

¹⁾ Dz. Urz. Min. W. R. i O. P. z 1926 r. Nr. 8, poz. 68.

Każdy trymestr studjów studenta będzie mu zaliczony do magisterjum, jeżeli łączna liczba godzin wykładów i ćwiczeń będzie wynosić co najmniej 20 godzin tygodniowo.

12. Egzaminy z zakresu botaniki¹⁾ na stopień magistra filozofji oraz warunki dopuszczenia do nich są następujące:

1. Matematyka dla przyrodników w zakresie elementarnym, potrzebnym do stosowania w genetyce i biometrii. Egzamin ten student może zdawać po zaliczeniu mu ćwiczeń w rozmiarach 2 godzin tygodniowo w ciągu 2 trymestrów. Egzamin jest pisemny pod nadzorem i ustny lub tylko ustny.

2. Fizyka doświadczalna. Egzamin ten student może zdawać po zaliczeniu mu ćwiczeń w rozmiarach 3 lub 4 godzin tygodniowo w ciągu 3 trymestrów. Egzamin jest ustny.

3. Chemja. Egzamin ten student może zdawać po zaliczeniu mu ćwiczeń w rozmiarach co najmniej 12 godzin tygodniowo w ciągu 3 trymestrów. Egzamin jest ustny.

4. Zasady geologii. Egzamin ten student może zdawać po zaliczeniu mu ćwiczeń w rozmiarach 2 godzin tygodniowo w ciągu 2 trymestrów. Egzamin jest ustny.

5. Główne zasady nauk filozoficznych. Egzamin jest ustny.

6. Zasady zoologii. Egzamin ten student może zdawać po zaliczeniu mu ćwiczeń w rozmiarach co najmniej 2 godzin tygodniowo w ciągu 3 trymestrów. Egzamin jest ustny.

7. Botanika (kurs ogólny). Egzamin jest ustny.

8. Anatomja i cytologja roślin. Egzamin ten student może zdawać po zaliczeniu mu ćwiczeń w rozmiarach 4 godzin tygodniowo w ciągu 3 trymestrów. Egzamin jest ustny.

9. Fizjologja roślin. Egzamin ten student może zdawać po zaliczeniu mu przepisanych ćwiczeń. Egzamin jest ustny.

10. Geografja roślin z uwzględnieniem flory polskiej. Egzamin jest ustny.

11. Morfologja i systematyka roślin (z paleobotaniką). Egzamin ten student może zdawać po zaliczeniu mu ćwiczeń w rozmiarach co najmniej 3 godzin tygodniowo w ciągu 3 trymestrów. Egzamin jest ustny.

12. Do wyboru przez studenta jeden z następujących egzaminów: 1) genetyka, 2) geografja fizyczna Polski, 3) geologja ziem polskich, 4) klimatologja, 5) gleboznawstwo, 6) mikrobiologja, 7) chemja rolna, lub innych, wskazanych przez Radę Wydziału. Egzaminy są ustne.

Warunkiem dopuszczenia studenta do każdego z egzaminów wymienionych pod 8, 9, 10 i 11 jest zdanie uprzednio egzaminów z matematyki, fizyki doświadczalnej, chemji, zasad geologii, zasad zoologii i botaniki (kursu ogólnego).

Warunkiem dopuszczenia studenta do ćwiczeń z fizjologii roślin jest zdanie uprzednio egzaminu z matematyki, fizyki doświadczalnej, chemji i zasad geologii oraz zaliczenie ćwiczeń z zasad zoologii.

Temat pracy magisterskiej student może otrzymać po zdaniu pierwszych siedmiu egzaminów, wymienionych wyżej i jednego z następujących czterech: anatomja i cytologja roślin, fizjologja roślin, geografja roślin, morfologja i systematyka roślin.

¹⁾ Dz. Urz. Min. W. R. i O. P. z 1926 r. Nr. 8, poz. 69.

Praca magisterska winna być wykonana na temat z dziedziny jednego z przedmiotów, wymienionych w punktach 8, 9, 10 i 11, pod kierunkiem właściwego profesora.

Ostatnim egzaminem, przy którym kontrolowana będzie ogólna znajomość całości kształtu wiedzy studenta z zakresu botaniki oraz przeprowadzona będzie dyskusja na temat pracy magisterskiej, jest ten przedmiot, z którego dziedziny student wykonał pracę magisterską.

Każdy trymestr studjów studenta będzie mu zaliczony do magisterjum, jeżeli łączna liczba godzin wykładów i ćwiczeń przesłuchanych i odrobionych będzie wynosiła co najmniej 15 godzin tygodniowo.

13. Egzaminy z zakresu zoologii wraz z anatomją porównawczą¹⁾ na stopień magistra filozofji oraz warunki dopuszczenia do nich są następujące:

1. Matematyka dla przyrodników w zakresie elementarnym. Egzamin ten student może zdawać po zaliczeniu mu ćwiczeń w rozmiarach 2 godzin tygodniowo w ciągu 2 trymestrów. Egzamin jest pisemny pod nadzorem i ustny lub tylko ustny.

2. Fizyka doświadczalna. Egzamin ten student może zdawać po zaliczeniu mu ćwiczeń w rozmiarach co najmniej 3 godzin tygodniowo w ciągu 3 trymestrów. Egzamin jest ustny.

3. Chemja. Egzamin ten student może zdawać po zaliczeniu mu ćwiczeń w rozmiarach co najmniej 12 godzin tygodniowo w ciągu 3 trymestrów. Egzamin jest ustny.

4. Zasady geologii. Egzamin ten student może zdawać po zaliczeniu mu ćwiczeń w rozmiarach co najmniej 2 godzin tygodniowo w ciągu 2 trymestrów. Egzamin jest ustny. Warunkiem dopuszczenia do ćwiczeń jest zdanie uprzednio egzaminu z fizyki doświadczalnej.

5. Botanika (podstawy morfologii, anatomji, fizjologii i systematyki roślin). Egzamin ten student może zdawać po zaliczeniu mu ćwiczeń w rozmiarach co najmniej 3 godzin tygodniowo w ciągu 3 trymestrów. Egzamin jest ustny.

6. Zoologia ogólna (biologiczne podstawy zoologii oraz podstawy morfologii i anatomji zwierząt). Egzamin jest ustny.

7. Zoologia systematyczna. Egzamin ten student może zdawać po zaliczeniu mu ćwiczeń w rozmiarach co najmniej 3 godzin tygodniowo w ciągu 3 trymestrów. Egzamin jest ustny.

8. Zoogeografia (ze szczególnem uwzględnieniem faunistyki Polski). Egzamin jest ustny.

9. Anatomja i fizjologia człowieka (w zarysie). Egzamin jest ustny.

10. Anatomja porównawcza z histologją i embriologją kręgowców. Egzamin ten student może zdawać po zaliczeniu mu ćwiczeń w rozmiarach co najmniej 3 godzin tygodniowo w ciągu 3 trymestrów. Egzamin jest ustny.

11. Fizjologia zwierząt. Egzamin ten student może zdawać po zaliczeniu mu ćwiczeń w rozmiarach co najmniej 3 godzin tygodniowo w ciągu 2 trymestrów. Egzamin jest ustny. Warunkiem dopuszczenia do ćwiczeń jest zdanie uprzednio egzaminu z matematyki, fizyki doświadczalnej, chemji, anatomji i fizjologii człowieka.

12. Paleozoologia. Egzamin ten student może zdawać po zaliczeniu mu ćwiczeń w rozmiarach co najmniej 2 godzin tygodniowo w ciągu 2 trymestrów. Egzamin jest ustny.

¹⁾ Dz. Urz. Min. W. R. i O. P. z 1926 r. Nr. 8, poz. 70.

13. Główne zasady nauk filozoficznych. Egzamin jest ustny.

14. Jeden egzamin dowolnie wybrany przez studenta z szeregu przedmiotów specjalnych, wskazanych przez Radę Wydziału, np.: 1) embriologia, 2) cytologia, 3) genetyka, 4) hydrobiologia, 5) entomologia, 6) antropologia i t. p. Egzaminy są ustne. Ćwiczenia mogą być ustanawiane zależnie od charakteru przedmiotów przez wykładającego. Warunkiem dopuszczenia do tych egzaminów jest zaliczenie przepisanych dla nich ćwiczeń oraz zdanie uprzednio egzaminów z matematyki, fizyki doświadczalnej, chemii i botaniki.

Po odbyciu ćwiczeń z zoologii systematycznej i anatomii porównawczej oraz po zdaniu egzaminów z matematyki, fizyki doświadczalnej, chemii, zasad geologii i botaniki student obowiązany jest odbyć practicum zoologiczne lub practicum anatomiczne, przeznaczone dla starszych studentów. Wybór practicum decyduje o późniejszym wyborze kierunku pracy magisterskiej.

Temat pracy magisterskiej student może otrzymać po odbyciu wybranego practicum. Praca magisterska winna być albo teoretyczna albo wykonana w zakładzie uniwersyteckim pod kierunkiem właściwego profesora. W razach wyjątkowych dopuszczalnem jest wykonanie pracy magisterskiej doświadczalnej poza uniwersytetem na temat obrany przez studenta; o zezwoleniu na takie wykonanie pracy decyduje właściwa Podkomisja Egzaminacyjna. Praca magisterska może iść w jednym z dwóch kierunków: zoologicznym lub anatomicznym.

Ostatnim egzaminem jest: a) w wypadku pracy z kierunkiem zoologicznym — połączony egzamin z zoologii ogólnej, zoologii systematycznej i zoogeografii, b) w wypadku pracy z kierunkiem anatomicznym — połączony egzamin z anatomii i fizjologii człowieka, anatomii porównawczej z histologią i embriologii kręgowców. Przy tym egzaminie Podkomisja Egzaminacyjna przeprowadzać będzie ze studentem dyskusję na temat jego pracy magisterskiej i kontrolować również ogólną znajomość wiedzy z zakresu zoologii i anatomii porównawczej.

Każdy trymestr studjów studenta będzie mu zaliczony do magisterjum, jeżeli łączna liczba godzin wykładów i godzin ćwiczeń będzie wynosiła co najmniej 20 godzin tygodniowo.

14. Egzaminy z zakresu biologii ogólnej¹⁾ na stopień magistra filozofii oraz warunki dopuszczenia do nich są następujące:

A. Egzaminy, obowiązujące każdego studenta, studjującego w powyższym zakresie:

1. Matematyka dla przyrodników. Egzamin ten student może zdać po zaliczeniu mu ćwiczeń w rozmiarach 2 godzin tygodniowo w ciągu 2 trymestrów. Egzamin jest pisemny pod nadzorem i ustny lub tylko ustny.

2. Fizyka doświadczalna. Egzamin ten student może zdać po zaliczeniu mu ćwiczeń w rozmiarach 3—4 godzin tygodniowo w ciągu 3 trymestrów. Egzamin jest ustny.

3. Chemia (nieorganiczna, organiczna i fizyczna). Egzamin ten student może zdać po zaliczeniu mu ćwiczeń: z analizy w rozmiarach co najmniej 12 godzin tygodniowo w ciągu 3 trymestrów, z chemii organicznej — 12 godzin w ciągu 1 trymestru i z chemii fizycznej — 6 godzin w ciągu 1 trymestru. Egzamin jest ustny.

¹⁾ Dz. Urz. Min. W. R. i O. P. z 1926 r. Nr. 8, poz. 71.

Studentów, którzy wybiorą grupę a — morfologii ogólnej —, łączy egzamin i ćwiczenia chemiczne w zakresie, wymaganym od botaników i zoologów.

4. Botanika (kurs ogólny). Egzamin ten student może zdawać po zaliczeniu mu ćwiczeń w rozmiarach co najmniej 2 godzin tygodniowo w ciągu 3 trymestrów. Egzamin jest ustny.

5. Zasady zoologii ogólnej i systematycznej. Egzamin ten student może zdawać po zaliczeniu mu ćwiczeń w rozmiarach co najmniej 2 godzin tygodniowo w ciągu 3 trymestrów. Egzamin jest ustny.

6. Biologia ogólna (zakres egzaminu ustala Rada Wydziału). Egzamin jest ustny.

7. Główne zasady nauk filozoficznych. Egzamin jest ustny.

B. Do wyboru przez studenta jedna z następujących grup egzaminów:

a) Grupa morfologii ogólnej:

8. Zasady geologii (ze szczególnym uwzględnieniem paleontologii). Egzamin ten student może zdawać po zaliczeniu mu ćwiczeń w rozmiarach co najmniej 2 godzin tygodniowo w ciągu 2 trymestrów. Egzamin jest ustny.

9. Anatomja porównawcza zwierząt z histologią i embriologią. Egzamin ten student może zdawać po zaliczeniu mu ćwiczeń w rozmiarach co najmniej 3 godzin tygodniowo w ciągu 3 trymestrów. Egzamin jest praktyczny pod nadzorem i ustny lub tylko ustny.

10. Morfologia i systematyka roślin (z paleobotaniką). Egzamin ten student może zdawać po zaliczeniu mu ćwiczeń w rozmiarach co najmniej 3 godzin tygodniowo w ciągu 3 trymestrów. Egzamin jest ustny.

11. Geografia z ekologią roślin lub geografia z ekologią zwierząt. Egzamin jest ustny.

12. Podstawy fizjologii (fizjologia roślin i fizjologia zwierząt lub człowieka). Egzamin ten student może zdawać po zaliczeniu mu ćwiczeń. Egzamin jest ustny.

b) Grupa fizjologii:

8. Podstawy morfologii i anatomji roślin lub podstawy anatomji porównawczej zwierząt z histologią i embriologią. Egzamin ten student może zdawać po zaliczeniu mu ćwiczeń w rozmiarach co najmniej 3 godzin tygodniowo w ciągu 2 trymestrów. Egzamin jest ustny.

9. Chemia fizjologiczna. Egzamin ten student może zdawać po zaliczeniu mu ćwiczeń. Egzamin jest ustny.

10. Mikrobiologia. Egzamin ten student może zdawać po zaliczeniu mu ćwiczeń w rozmiarach co najmniej 3 godzin tygodniowo w ciągu 2 trymestrów. Egzamin jest ustny.

11. Fizjologia roślin i zwierząt. Egzamin ten student może zdawać po zaliczeniu mu ćwiczeń z obu przedmiotów. Egzamin jest ustny.

c) Grupa mikrobiologii:

8. Systematyka roślin niższych. Egzamin ten student może zdawać po zaliczeniu mu ćwiczeń w rozmiarach co najmniej 3 godzin tygodniowo w ciągu 3 trymestrów. Egzamin jest ustny.

9. Protozoologia. Egzamin ten student może zdawać po zaliczeniu mu ćwiczeń. Egzamin jest ustny.

10. Fizjologia roślin i zwierząt. Egzamin ten student może zdawać po zaliczeniu mu ćwiczeń w rozmiarach co najmniej po 3 godziny tygodniowo w ciągu 3 trymestrów z każdego przedmiotu. Egzamin jest ustny.

11. Mikrobiologia. Egzamin ten student może zdawać po zaliczeniu mu ćwiczeń. Egzamin jest ustny.

Warunkiem dopuszczenia studenta do ćwiczeń z jakiegokolwiek przedmiotu wybranej przez niego grupy jest zdanie uprzednio co najmniej egzaminów z matematyki, fizyki doświadczalnej, botaniki i zasad zoologii oraz zaliczenie ćwiczeń z analizy chemicznej.

Warunkiem dopuszczenia studenta do któregokolwiek egzaminu z wybranej przez niego grupy jest zdanie uprzednio egzaminów z matematyki, fizyki doświadczalnej, chemii, botaniki i zasad zoologii.

C. Nadto student winien zdać jeden z egzaminów, wybranych przezeń z przedmiotów, zaleconych przez Radę Wydziału np.: 1) fizyka teoretyczna (jeden z działów), 2) mineralogia, 3) gleboznawstwo, 4) cytologia ogólna, 5) zagadnienia morfologii doświadczalnej, 6) hydrobiologia, 7) enzymatyka, 8) serologia, 9) higiena, 10) psychologia porównawcza, 11) patologia roślin lub zwierząt, 12) genetyka, 13) ekologia i t. p.

Temat pracy magisterskiej student może otrzymać po zdaniu wszystkich egzaminów, wymienionych pod A i co najmniej 2 egzaminów z grupy wybranej z wymienionych pod B.

Praca magisterska winna być wykonana na temat z dziedziny jednego z przedmiotów, wybranej przez studenta grupy. Praca może być albo teoretyczna albo wykonana w zakładzie uniwersyteckim pod kierunkiem właściwego profesora; w razach wyjątkowych dopuszczalnym jest wykonanie pracy doświadczalnej poza uniwersytetem na temat obrany przez studenta; o zezwoleniu na takie wykonanie pracy decyduje właściwa Podkomisja Egzaminacyjna.

Ostatnim egzaminem jest ten egzamin z wybranej przez studenta grupy, z którego zakresu student wykonał pracę magisterską. Przy tym egzaminie Podkomisja Egzaminacyjna przeprowadzać będzie ze studentem dyskusję na temat jego pracy magisterskiej oraz kontrolować jego znajomość wiedzy z zakresu biologii ogólnej.

Każdy trymestr studjów studenta będzie mu zaliczony do magisterjum, o ile łączna liczba godzin wykładów i godzin ćwiczeń będzie wynosiła co najmniej 20 godzin tygodniowo w pierwszych 6 trymestrach i 15 godzin tygodniowo w następnych.

15. Egzaminy z zakresu krystalografii, mineralogii i petrografii¹⁾ na stopień magistra filozofii oraz warunki dopuszczenia do nich są następujące:

A. Egzaminy, obowiązujące każdego studenta, studującego w powyższym zakresie:

1. Matematyka dla przyrodników. Egzamin ten student może zdać po zaliczeniu mu ćwiczeń w rozmiarach co najmniej 2 godzin tygodniowo w ciągu 3 trymestrów. Egzamin jest pisemny pod nadzorem i ustny.

2. Fizyka doświadczalna. Egzamin ten student może zdawać po zaliczeniu mu ćwiczeń w rozmiarach co najmniej 3 godzin tygodniowo w ciągu 3 trymestrów i po zdaniu egzaminu z matematyki. Egzamin z fizyki jest ustny.

3. Chemia ogólna (nieorganiczna, organiczna i fizyczna). Egzamin ten student może zdawać po zaliczeniu mu ćwiczeń w rozmiarach co najmniej 12 godzin tygodniowo w ciągu 4 trymestrów. Egzamin jest ustny.

4. Zarys krystalografii. Egzamin ten student może zdawać po zaliczeniu mu ćwiczeń w rozmiarach co najmniej 2 godzin tygodniowo w ciągu 3 trymestrów. Egzamin jest ustny.

¹⁾ Dz. Urz. Min. W. R. i O. P. z 1926 r. Nr. 8, poz. 72.

5. Mineralogja i petrografja (kursy ogólne). Egzamin ten student może zdawać po zaliczeniu mu ćwiczeń z obu przedmiotów w rozmiarach co najmniej 2 godzin tygodniowo w ciągu 3 trymestrów oraz po odbyciu przepisanych przez profesora wycieczek naukowych. Egzamin jest ustny. Warunkiem dopuszczenia do tego egzaminu jest zdanie uprzednio egzaminu z krystalografji.

6. Geologja ogólna. Egzamin ten student może zdawać po zaliczeniu mu ćwiczeń w rozmiarach co najmniej 2 godzin tygodniowo w ciągu 3 trymestrów oraz po odbyciu przepisanych wycieczek naukowych. Egzamin jest ustny.

7. Główne zasady nauk filozoficznych. Egzamin jest ustny.

B. Do wyboru przez studenta jedna z następujących grup egzaminów:

a) Grupa krystalograficzno-fizyczna:

8. Krystalografja (kurs szczegółowy). Egzamin ten student może zdawać po zaliczeniu mu ćwiczeń szczegółowych półdziennych w ciągu 3 trymestrów. Egzamin jest ustny.

9. Matematyka (dział wybrany, np. kurs analizy matematycznej, geometria analityczna w zakresie tworów II stopnia i t. p.).

10. Fizyka teoretyczna (dział wybrany) albo zaliczenie II pracowni fizyki doświadczalnej.

b) Grupa mineralogiczno-chemiczna:

8. Mineralogja (kurs szczegółowy). Egzamin ten student może zdawać po zaliczeniu mu ćwiczeń szczegółowych półdziennych w ciągu 3 trymestrów. Egzamin jest ustny.

9. Chemja fizyczna.

10. Chemja organiczna (dział wybrany).

c) Grupa petrograficzno-geologiczna:

8. Petrografja (kurs szczegółowy) ze szczególnem uwzględnieniem skał i minerałów Polski. Egzamin ten student może zdawać po zaliczeniu mu ćwiczeń szczegółowych półgodzinnych w ciągu 3 trymestrów. Egzamin jest ustny.

9. Optyka kryształów.

10. Geologja (dział wybrany, np. geologja opisowa ze szczególnem uwzględnieniem ziem polskich).

Wybrane działy student obiera w porozumieniu z właściwemi Podkomisjami Egzaminacyjnymi, które ustalają również zakres wymaganych ćwiczeń przy egzaminach, wymienionych wyżej pod 9 i 10 w każdej grupie oraz rodzaj egzaminu (pisemny (praktyczny) pod nadzorem i ustny, czy tylko ustny).

Warunkiem dopuszczenia studenta do ćwiczeń z jakiegokolwiek przedmiotu, wymienionego w obrębie wybranej przez studenta grupy jest zdanie uprzednio egzaminów z matematyki, fizyki, chemji i zarysu krystalografji.

Temat pracy magisterskiej student może otrzymać po odbyciu ćwiczeń, wymienionych pod B, p. 8.

Praca magisterska winna być wykonana pod kontrolą właściwego profesora na temat z dziedziny grupy, wybranej przez studenta z wymienionych pod B.

Ostatnim egzaminem, przy którym Podkomisja Egzaminacyjna kontroluje całokształt wiedzy studenta z zakresu obranej przezeń dziedziny, jest:

a) dla grupy krystalograficzno-fizycznej — krystalografja,

b) dla grupy mineralogiczno-chemicznej — mineralogja,

c) dla grupy petrograficzno-geologicznej — petrografja.

Na tym egzaminie Podkomisja przeprowadza dyskusję nad pracą magisterską.

Na dyplomie jako zakres studjów magistra wymienia się nazwę grupy przezeń obranej.

Każdy trymestr studjów studenta będzie mu zaliczony do magisterjum, jeżeli łączna liczba godzin wykładów i godzin ćwiczeń będzie wynosić co najmniej 15 godzin tygodniowo.

16. Egzaminy z zakresu nauk filozoficznych ¹⁾ na stopień magistra filozofji oraz warunki dopuszczenia do nich są następujące:

A. Egzaminy, obowiązujące każdego studenta, studjującego w powyższym zakresie:

1. Historia filozofji starożytnej i średniowiecznej. Egzamin jest ustny.

2. Logika i metodologia ogólna z zasadniczymi pojęciami logiki matematycznej. Główne zagadnienia teorii poznania. Egzamin jest ustny.

3. Psychologia ogólna. Egzamin jest ustny.

B—I. Do wyboru przez studenta jeden z następujących egzaminów:

4. Logika matematyczna i teoria mnogości.

4. Metodologia szczegółowa działu nauk, objętego wybranymi studjami studenta z wymienionych niżej pod C oraz teoria poznania.

4. Psychologia eksperymentalna wraz z jej metodyką i techniką.

4. Etyka i jeden z działów psychologii lub jeden z działów, objętych egzaminem pod A—2, według wyboru studenta.

4. Estetyka i jeden z działów psychologii lub jeden z działów, objętych egzaminem pod A—2, według wyboru studenta.

Egzaminy te są pisemne pod nadzorem i ustne, przyczem student, wybierający psychologję eksperymentalną może, zamiast egzaminu pisemnego, zdawać egzamin praktyczny pod nadzorem. Egzamin pisemny pod nadzorem odbywa się na jeden z trzech tematów, danych studentowi do wyboru i trwa najwyżej 4 godziny.

II. Nadto egzamin obowiązujący każdego studenta:

5. Historia filozofji nowożytnej, przyczem główny nacisk kładzie się na historję zagadnień, objętych działem wybranym z wymienionych pod B—1, oraz historja tych zagadnień w starożytności i w wiekach średnich. Przy tym egzaminie student winien wykazać szczegółowo znajomość poglądów lub systemów jednego z klasycznych przedstawicieli filozofji starożytnej, średniowiecznej lub nowożytnej na podstawie źródłowej znajomości jego dzieł. Egzamin jest ustny.

C. Dobrowolnie wybrany inny przedmiot w zarysie, dla którego jest przewidziany program osobnem rozporządzeniem, zdawany w jednym egzaminie.

Kolejność zdawania egzaminów, wymienionych pod A jest dowolna, jednak pierwszy z nich student może zdawać najwcześniej z końcem 3 trymestru.

Egzamin wymieniony pod C student może zdawać także najwcześniej z końcem 3 trymestru.

¹⁾ Dz. Urz. Min. W. R. i O. P. z 1926 r. Nr. 8, poz. 82.

W czasie jednej sesji egzaminacyjnej student może zdawać nie więcej, niż 2 egzaminy.

Temat pracy magisterskiej student może otrzymać po odbyciu co najmniej 6 trymestrów studjów oraz po zdaniu wszystkich egzaminów wymienionych pod A.

Po otrzymaniu tematu pracy magisterskiej, bądź po przyjęciu przez Komisję Egzaminacyjną do oceny pracy, student może zdawać egzaminy, wymienione pod B.

Z pośród przedmiotów, wymienionych pod B—1, należy wybrać ten, w którego zakres wchodzi tematem swoim praca magisterska. Jeżeli temat pracy wzięto z historii filozofji, student również winien wybrać jeden z przedmiotów wymienionych pod B—1.

Ostatnim egzaminem, przy którym Podkomisja Egzaminacyjna przeprowadzać będzie ze studentem dyskusję na temat jego pracy magisterskiej i kontrolować również ogólną znajomość całokształtu wiedzy studenta z zakresu nauk filozoficznych, jest jeden z egzaminów, wymienionych pod B.

Każdy trymestr studjów studenta będzie mu zaliczony do magisterjum, jeżeli łączna liczba godzin wykładów i ćwiczeń, przesłuchanych i odrobionych będzie wynosić co najmniej 10 godzin tygodniowo.

17. Egzaminy z zakresu pedagogiki ¹⁾ na stopień magistra filozofji oraz warunki dopuszczenia do nich są następujące:

A. Egzaminy, obowiązujące każdego studenta, studjującego w powyższym zakresie:

1. Psychologia ogólna. Egzamin jest ustny.
2. Logika z metodologią i teorią poznania. Egzamin jest ustny.
3. Historia filozofji w zarysie. Egzamin jest ustny.
4. Historia wychowania z uwzględnieniem historii wychowania w Polsce na tle rozwoju społecznego i prądów etycznych. Egzamin jest ustny.
5. Pedagogika i dydaktyka wraz z przeglądem współczesnych kierunków w tych dziedzinach i ze szczególnem uwzględnieniem poglądów jednego ze współczesnych autorów pedagogicznych. Ustawodawstwo szkolne i organizacja szkolnictwa. Egzamin jest ustny.
6. Psychologia wychowawcza i pedagogika eksperymentalna. Egzamin jest ustny.

B. Do wyboru przez studenta jeden z działów jednego z przedmiotów wymienionych pod A—4, 5 i 6 w szczegółowym opracowaniu. Egzamin jest pisemny pod nadzorem i ustny.

C. Do wyboru przez studenta jeden z następujących przedmiotów w zmniejszonym zakresie:

filologia klasyczna, filologia polska, filologia francuska, filologia niemiecka, filologia angielska, filologia słowiańska, filologia jednego z narodów słowiańskich, filologia litewska, historia, geografia, geologia, krystalografia, mineralogja, petrografia, biologia ogólna, zoologia, botanika, chemia, fizyka i matematyka—w zarysie, zdawany w jednym egzaminie.

Warunkiem dopuszczenia studenta do każdego z egzaminów, wymienionych pod A—4, 5 i 6, jest zdanie uprzednio egzaminów, wymienionych pod A—1, 2 i 3 i zaliczenie proseminarium pedagogicznego. Nadto warunkiem dopuszczenia studenta do egzaminu wymienionego pod A—6 jest zaliczenie ćwiczeń w pracowni psychologicznej w ciągu 3 trymestrów.

¹⁾ Dz. Urz. Min. W. R. i O. P. z 1926 r. Nr. 8, poz. 81.

Podczas studjów student winien odbyć co najmniej 3 trymestry ćwiczeń w proseminarjum pedagogicznym i 3 trymestry ćwiczeń w seminarjum pedagogicznym. Warunkiem dopuszczenia do tego seminarjum jest zdanie uprzednio egzaminów wymienionych pod A—1, 2 i 3 oraz zaliczenie proseminarjum.

Temat pracy magisterskiej student może otrzymać po zdaniu wszystkich egzaminów wymienionych pod A.

Praca magisterska winna być wykonana na temat z dziedziny przedmiotu wybranego z wymienionych pod B.

Ostatnim egzaminem, przy którym Podkomisja Egzaminacyjna przeprowadzać będzie ze studentem dyskusję na temat jego pracy magisterskiej i kontrolować również ogólną znajomość całokształtu wiedzy studenta z zakresu pedagogiki, jest egzamin z przedmiotu, wybranego przez studenta z wymienionych pod B.

Każdy trymestr studjów studenta będzie mu zaliczony do magisterjum, jeżeli łączna liczba godzin wykładów i ćwiczeń, przesłuchanych i odrobionych będzie wynosić co najmniej 10 godzin tygodniowo.

18. Egzamin na stopień magistra wychowania fizycznego ¹⁾.

1) Egzamin magisterski ma na celu zbadanie zakresu wiadomości teoretycznych kandydata z dziedziny jego specjalności, oraz umiejętności stosowania nabytej wiedzy do zagadnień konkretnych.

2) Do egzaminu magisterskiego mogą przystępować studenci (tłki) najwcześniej po upływie 2 trymestrów od czasu złożenia trzeciego egzaminu rocznego.

3) Do odbywania egzaminu magisterskiego ustanawia się dwa terminy, mianowicie z końcem pierwszego i trzeciego trymestru każdego roku akademickiego.

Datę rozpoczęcia okresu egzaminacyjnego, zatwierdzoną przez Radę Wydziałową i podaną do wiadomości Senatu Akademickiego, ogłasza przewodniczący Komisji Egzaminacyjnej, najpóźniej w terminie trzytygodniowym. Ścisłe terminy egzaminów wyznacza przewodniczący w porozumieniu z Komisją.

4) Egzamin magisterski przeprowadza Komisja Egzaminacyjna, wybierana przez Komisję Studium Wychowania Fizycznego z pośród jej członków i zatwierdzana przez Radę Wydziału Lekarskiego.

5) W skład Komisji Egzaminacyjnej dla egzaminu magisterskiego wchodzi: 1) przewodniczący, 2) jego zastępca, 3) co najmniej 2 egzaminatorów. Komisja Egzaminacyjna w składzie powyższym wybierana jest na lat 3. Skład jej podlega zatwierdzeniu przez Ministra W. R. i O. P.

6) Przewodniczący Komisji jest kierownikiem Biura Komisji, prowadzi akta i archiwum, ogłasza terminy egzaminów, przyjmuje zgłoszenia kandydatów, przewodniczy przy egzaminach i naradach, oraz zdaje Komisji Studium Wychowania Fizycznego sprawozdanie z wyniku odbytych egzaminów.

7) O dopuszczeniu kandydata do egzaminu magisterskiego decyduje Komisja Egzaminacyjna na podstawie podania, wniesionego przez kandydata, najpóźniej na 14 dni przed początkiem okresu egzaminacyjnego do Komisji Egzaminacyjnej na ręce przewodniczącego, względnie jego zastępcy z dołączeniem:

¹⁾ Dz. Urz. Min. W. R. i O. P. z 1926 r. Nr. 14, poz. 186.

a) świadectwa dojrzałości — o ile świadectwo to nie jest przez uczelnię przechowywane, względnie świadectwa, uznanego przez Ministerstwo W. R. i O. P. za równoważne ze świadectwem dojrzałości;

b) świadectwa trzeciego egzaminu rocznego, uzyskanego w Studium Wychowania Fizycznego jednego z uniwersytetów polskich;

c) świadectwa pracy magisterskiej (seminaryjnej lub laboratoryjnej), dającej się wykonać w ciągu 4—6 miesięcy i uznanej przez 2 profesorów za wystarczającą;

d) dowodu opłacenia taksy egzaminacyjnej.

Po decyzji Komisji zawiadamia kandydata przewodniczący z równoczesnym podaniem terminu ścisłego egzaminu.

8) Komisja Studium Wychowania Fizycznego władna jest uznać studia i egzaminy, odbyte w innych szkołach akademickich polskich zarówno jak i w uczelniach zagranicznych, za równoważne w części lub w całości ze spełnieniem warunków, podanych w punktach 2) i 3) niniejszego regulaminu.

9) Każdy kandydat winien zgłosić się do egzaminu w dniu i o godzinie wyznaczonej, niezgłoszenie się kandydata we właściwym terminie pozbawia go prawa składania egzaminu w danym okresie egzaminacyjnym.

10) Egzamin magisterski składa się z 2 części:

a) z egzaminu pisemnego,

b) z egzaminu ustnego.

Egzamin pisemny odbywa się pod kontrolą członków Komisji Egzaminacyjnej i ma trwać nie dłużej nad 5 godzin.

Kandydat otrzymuje do wyboru 6 tematów; z powyższych tematów winien opracować dwa.

11) Egzamin ustny odbywa się nie później, niż w dwa tygodnie po egzaminie pisemnym. Mogą do niego przystąpić tylko ci kandydaci, którzy zdali egzamin pisemny z wynikiem przynajmniej dostatecznym.

12) Egzamin ustny odbywa się przed Komisją Egzaminacyjną i obejmuje przedmiot główny ze szczególnem uwzględnieniem tych jego działów, które znajdują się w bezpośrednim związku z tematem pracy magisterskiej. Kandydaci, którzy zdali części przedmiotów egzaminu magisterskiego podczas egzaminów rocznych, są zwolnieni od ponownego składania egzaminu ustnego z wymienionych działów. Jednakże egzaminatorom przysługuje zawsze prawo sprawdzenia, czy egzaminowany kandydat przyswoił sobie należycie zasadnicze wiadomości z całokształtu tych przedmiotów.

Egzamin ustny nie powinien przekraczać ogółem 2 godzin.

13) Przy obradach i głosowaniach Komisji nad wynikiem odbytego egzaminu jest jawność wykluczona.

Wynik ogólny egzaminu magisterskiego ustala Komisja Egzaminacyjna w drodze głosowania imiennego na zasadzie:

a) wyniku egzaminu pisemnego i ustnego,

b) prac seminaryjnych i laboratoryjnych, wykonanych przez kandydata w czasie jego studjów,

c) wyniku egzaminów rocznych,

d) oceny pracy magisterskiej.

Uchwały Komisji zapadają bezwzględną większością głosów. W razie równości głosów rozstrzyga przewodniczący, względnie jego zastępca.

Od uchwał Komisji Egzaminacyjnej niema odwołania.

14) W powyższy sposób ustalony wynik egzaminu oznacza się stopniami: niedostateczny, dostateczny, dobry, bardzo dobry (celujący).

Przy wyniku bardzo dobrym (celującym) może być dodane określenie „z odznaczeniem”.

Wynik ostateczny zapisuje się w protokóle egzaminu.

Protokół ma oprócz tego zawierać: dane osobowe kandydata, dane, dotyczące jego poprzednich studjów, datę zdania trzeciego egzaminu rocznego, stopnie świadectw egzaminów rocznych. Protokół podpisuje przewodniczący oraz wszyscy członkowie Komisji, którzy w egzaminie uczestniczyli.

Jeżeli kandydat nie uczynił zadość wymaganiom egzaminacyjnym, natenczas Komisja orzeka w jakim terminie egzamin może być powtórzony. Przy powtórnym egzaminie zatrzymuje swą ważność pomysłnie zdany egzamin pisemny. Do składania egzaminu magisterskiego po raz trzeci może dopuścić w razach wyjątkowych Komisja Studjum Wychowania Fizycznego.

II. Egzaminy z rysunku, muzyki i śpiewu, robót ręcznych i ćwiczeń cielesnych.

Przepisy, odnoszące się do organizacji studjów i egzaminów z rysunku, jako przedmiotu nauczania w szkołach średnich ogólnokształcących i seminarjach nauczycielskich.

Przepisy ogólne.

§ 1. Kandydaci na nauczycieli rysunku w szkołach średnich ogólnokształcących i seminarjach nauczycielskich odbywają studia w państwowej Szkole Sztuk Pięknych w Warszawie, Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie, lub na Wydziale Sztuki Uniwersytetu Wileńskiego. Część studjów mogą kandydaci ci odbywać w Państwowej Szkole Przemysłu Artystycznego w Krakowie.

§ 2. Celem studjów, odbywanych przez kandydatów na nauczycieli rysunku w szkołach średnich ogólnokształcących i seminarjach nauczycielskich, jest:

a) opanowanie techniki rysunkowej i w pewnej mierze malarskiej, oraz przygotowanie się do odtwarzania świata zewnętrznego przy ich pomocy;

b) rozwinięcie zmysłu piękna, czyli zdolności odczuwania piękna w przyrodzie, sztuce i życiu;

c) rozwinięcie zdolności wcielania piękna w życie przez samodzielne komponowanie, projektowanie i realizowanie, zwłaszcza w dziedzinie sztuki stosowanej.

§ 3. Studja powyższe trwają conajmniej lat trzy i winny obejmować niżej wymienione przedmioty w wymiarze czasu, jaki ustalą zarządy szkół, nie mniejszym jednak od niżej wskazanego. Przedmiotami temi są:

a) rysowanie i malowanie lat 3—24 godz. tygodn.

b) modelowanie lat 2—4 godz. tygodn.

c) kompozycja i roboty warsztatowe z rysunkiem zawodowym lat 2—10 godz. tygodn.

d) kreślenie rok 1—4 godz. tygodn.

e) perspektywa rok 1—2 godz. tygodn.

f) anatomja rok 1—2 godz. tygodn.

g) przegląd sztuki lat 2—3 godz. tygodn.

h) dydaktyka przedmiotu rok 1—2 godz. tygodn.

Przez modelowanie rozumie się lepienie w glinie — z modelu i wyobraźni — form przestrzennych, oraz ich kolorowanie i wypalanie (gdzie-

jest piec muflowy), dalej odlewanie i reprodukowanie w rozmaitych materjach.

Przez kompozycję rozumie się komponowanie i projektowanie w zakresie wnętrza, dekoracji oraz rozmaitych technik warsztatowych.

Przez roboty warsztatowe rozumie się wykonywanie projektów (przy uwzględnieniu wymagań artystycznych) w zakresie tkactwa, ceramiki, (ze szklarstwem), technik drzewnych, metalowych, lub związanych z książką (a więc grafiki wraz z liternictwem, kartoniarstwem itd.). Każdy uczeń winien w ciągu swych studjów poznać gruntownie przynajmniej jedną z powyższych grup technicznych, według własnego wyboru.

Kreślenie obejmuje rozwiązywanie zadań z zakresu geometrii płaskiej, rzuty geometryczne ze szczególnem zwróceniem uwagi na przedmioty rysowane z wyobraźni, znajdujące wielkości rzeczywistej i rozwinięcie brył.

Nauka perspektywy doprowadzić ma do orjentowania się w zjawiskach perspektywicznych, a obejmuje wykresy perspektywiczne z rzutów geometrycznych oraz na podstawie pewnych danych.

Przez przegląd sztuki rozumie się przegląd najważniejszych dzieł sztuki plastycznej we wszystkich jej przejawach, a więc i przedmiotów życia codziennego — drogą pokazów (gdzie można autopsji), zestawień i wyjaśnień historyczno-naukowych:

- a) w porządku chronologicznym (całość);
- b) na podstawie syntetycznego ujęcia stylów.

Teorię sztuki uwzględnia się przy poszczególnych przedmiotach (§ 3), traktując ją w miarę potrzeby i w sposób niedogmatyczny.

§ 4. Szczegółowe programy studjów układają szkoły, a zatwierdza Ministerstwo W. R. i O. P. Szkoły winny uwzględnić wynikające z § 2 i 3 potrzeby kandydatów na nauczycieli rysunku w szkołach średnich ogólnokształcących i seminarjach nauczycielskich, umożliwiając im poważne studjum dzieł związanych z życiem, wymienionych w § 3 pod lit. b i c (t. zw. sztuka stosowana), oraz uwzględniając je również przy innych działach, zwłaszcza przy przeglądzie sztuki.

§ 5. Po odbyciu w charakterze studenta (ucznia zwyczajnego) studjów określonych § 1 i § 3, kandydat może przystąpić do egzaminu końcowego z rysunku, jako przedmiotu nauczania w szkołach średnich ogólnokształcących i seminarjach nauczycielskich. Pomyślne zdanie tego egzaminu jest dowodem skutecznego odbycia studjów. Świadectwo z tego egzaminu nie jest dyplomem na nauczyciela szkół średnich ogólnokształcących i seminarjów nauczycielskich, lecz tylko warunkiem dopuszczenia do właściwego egzaminu nauczycielskiego, ustanowionego osobnem rozporządzeniem.

§ 6. Celem dopuszczenia do egzaminu końcowego, kandydat musi udowodnić świadectwami z egzaminów rocznych z poszczególnych przedmiotów oraz świadectwami z ćwiczeń w pracowniach, że brał udział z pomyślnym wynikiem w przepisanych wykładach i ćwiczeniach. Program obowiązkowych egzaminów rocznych oraz wymiar obowiązkowych ćwiczeń układu szkoła, a zatwierdza Ministerstwo W. R. i O. P.

Egzaminy roczne odbywają się w obecności wykładającego przedmiot oraz Przewodniczącego Komisji Egzaminacyjnej, zaś w Państwowej Szkole Przemysłu Artystycznego w obecności wykładającego przedmiot i dyrektora uczelni.

§ 7. Świadcstwa z egzaminów rocznych z poszczególnych przedmiotów (§ 6) uwalniają kandydata przy egzaminie końcowym od egzaminu ustnego z tych przedmiotów (§ 25).

Komisja Egzaminacyjna, a mianowicie Komplet Egzaminujący (§ 16), może również po zbadaniu prac kandydata, wykonanych w czasie studjów, uwolnić go całkowicie lub częściowo od egzaminu praktycznego (§ 23).

§ 8. Kandydatowi, który odbywał studia częściowo w innym zakładzie (poza wymienionymi w § 1) lub w tym samym zakładzie w charakterze słuchacza nadzwyczajnego (wolnego), może zaliczyć studia Komisja Egzaminacyjna, o ile chodzi o 1 semestr, zaś Minister W. R. i O. P. — na wniosek Komisji Egzaminacyjnej — o ile chodzi o więcej semestrów. Takiego kandydata Komisja Egzaminacyjna może również zwolnić od odnośnych części egzaminu ustnego i praktycznego na podstawie świadectw innych uczelni, na zasadzie których zaliczono mu studia.

§ 9. Eksternów dopuszcza do egzaminu końcowego Minister W. R. i O. P. na wniosek Komisji Egzaminacyjnej. Warunkiem dopuszczenia jest conajmniej egzamin dojrzałości szkoły średniej ogólnokształcącej lub seminarjum nauczycielskiego. W odniesieniu do eksternów, którzy ukończyli uczelnię artystyczną zagraniczną, Komisja może wystąpić do Ministra W. R. i O. P. z wnioskiem o nostryfikację dyplomu zagranicznego, ewentualnie z wnioskiem o przeprowadzenie egzaminu uzupełniającego.

Komisja dla egzaminów końcowych.

§ 10. Przy każdej ze szkół wymienionych w § 1, z wyjątkiem Państwowej Szkoły Przemysłu Artystycznego, istnieje Komisja Egzaminacyjna dla odbywania egzaminów końcowych z rysunku, jako przedmiotu nauczania w szkołach średnich ogólnokształcących i seminarjach nauczycielskich. Komisja ta nosi nazwę: Państwowa Komisja Egzaminacyjna przy... dla egzaminów z rysunku, jako przedmiotu nauczania.

Komisje urzędują i egzaminują w języku polskim.

§ 11. Członków Komisji Egzaminacyjnej mianuje na przeciąg lat trzech Minister W. R. i O. P. na wniosek danej uczelni (Rady Głównej, Senatu, Rady Wydziałowej Uniwersytetu). Przewodniczy Komisji — w zastępstwie dyrektora szkoły, rektora Akademii lub dziekana Wydziału Uniwersytetu — jeden z profesorów, mianowany na to stanowisko przez Ministra W. R. i O. P. na przeciąg lat trzech na wniosek wymienionego wyżej ciała odpowiedniej uczelni. W razie choroby lub nieobecności przewodniczącego przewodniczy wyznaczony przezeń członek Komisji. Minister W. R. i O. P. może delegować do Komisji swego przedstawiciela, który ma prawo być obecnym na wszystkich egzaminach i posiedzeniach, nie ma jednak prawa głosowania.

§ 12. Przewodniczący Komisji kieruje pracami Komisji, prowadzi korespondencję urzędową i kieruje biurem Komisji, w którym są przechowywane jej akta. Akta Komisji dzielą się na ogólne oraz osobiste każdego kandydata, przystępującego do egzaminu.

§ 13. Sesje egzaminacyjne odbywają się corocznie w dwóch terminach, które wyznacza przewodniczący Komisji i podaje do wiadomości Ministerstwa W. R. i O. P.

Przebieg egzaminu końcowego.

§ 14. Kandydat wnosi podanie do Komisji Egzaminacyjnej o dopuszczenie go do egzaminu, dołączając życiorys, dokumenty osobiste i opłatę w wysokości ustanowionej przez Ministra. Wśród dokumentów osobistych należy przedłożyć metrykę urodzenia, fotografię i świadectwa

odbytych studjów. Eksterni, którzy nie ukończyli bezpośrednio przed zgłoszeniem się do egzaminu szkoły państwowej lub szkoły prywatnej, uznanej przez Państwo, winni nadto przedłożyć dowód tożsamości osoby z fotografią oraz urzędowe świadectwo moralności.

§ 15. O dopuszczeniu do egzaminu, oraz o zastosowaniu ewentualnych zwolnień z myśl § 7, rozstrzyga Komisja Egzaminacyjna. Od jej orzeczenia co do dopuszczenia do egzaminu wolno odwołać się do Ministerstwa W. R. i O. P., które rozstrzyga ostatecznie.

§ 16. Dla każdego kandydata wyznacza przewodniczący Komisji z pośród członków Komisji Egzaminacyjnej „Komplet Egzaminujący“, złożony z egzaminatorów przedmiotów, wchodzących w skład egzaminu, także i tych, od zdawania których kandydat jest zwolniony. Przewodniczącym Kompletu jest przewodniczący Komisji lub jego zastępca.

§ 17. Egzamin z rysunku jako przedmiotu nauczania w szkołach średnich ogólnokształcących i seminarjach nauczycielskich składa się z następujących części:

- a) egzaminu piśmiennego pod nadzorem,
- b) egzaminu praktycznego pod nadzorem ze sprawności artystyczno-technicznej,
- c) egzaminu ustnego.

Wszystkie części egzaminu muszą być zdane w tym zakładzie, w którym kandydat egzamin rozpoczął i w porządku wyżej zaznaczonym.

§ 18. Egzamin piśmienny pod nadzorem składa się z jednego wypracowania z dziedziny teorii sztuki na jeden z trzech zadanych tematów. Wypracowanie ma stwierdzić, że kandydat posiada w zakresie danego tematu wystarczające wiadomości, oraz że umie swe myśli jasno, ściśle i poprawnie wyrazić.

§ 19. Egzamin piśmienny odbywa się pod ścisłym nadzorem. Przy wypracowaniach wolno używać tylko środków pomocniczych, wskazanych przez Komisję. Przekroczenie tego zakazu pociąga za sobą usunięcie kandydata od zdawania w tym terminie.

§ 20. Czas przeznaczony na wypracowanie piśmienne nie może przekraczać 5 godzin.

§ 21. O wyniku wypracowania piśmiennego rozstrzyga zdanie członka Kompletu Egzaminacyjnego, wyznaczonego w tym celu przez przewodniczącego.

§ 22. Egzamin praktyczny i ustny muszą się odbyć w całości w tym samym okresie egzaminacyjnym, co egzamin piśmienny.

§ 23. Egzamin praktyczny obejmuje następujące wypracowania:

- a) rysunek z modelu,
- b) namalowanie przedmiotu z natury,
- c) wypracowanie z modelowania,
- d) kompozycja,
- e) wypracowanie z zakresu nauki o rzutach i perspektywie.

Na wypracowanie wymienione pod a) przeznaczają się 20 godzin; na wypracowanie pod b) — 10 godz.; na wypracowanie pod c) — 4 godziny; na wypracowanie pod d) — 20 godzin, na wypracowanie pod e) — 4 godziny.

O ile wypracowanie wymienione pod b) nie zostało wykonane techniką akwarelową, należy uzupełnić egzamin łatwym zadaniem do wykonania w tej technice, przeznaczając na nie 5 godz. O ile kandydat nie dał w związku z wypracowaniem wymienionem pod d) dowodu sprawności

w dziedzinie dekoracji oraz komponowania z zakresu wnętrz, winien dodatkowo wykonać wypracowanie z tych dziedzin, na co przeznaczają się 6 godzin.

§ 24. O wyniku każdej części egzaminu praktycznego rozstrzyga Komplet Egzaminacyjny na wniosek egzaminatora. W razie zupełnie ujemnego wyniku któregośkolwiek z wypracowań egzaminu praktycznego Komplet Egzaminujący może reprobować kandydata bez odbycia z nim dalszych stadjów egzaminu.

§ 25. W egzaminie ustnym biorą udział pod przewodnictwem przewodniczącego co najmniej dwaj członkowie Kompletu Egzaminującego, wyznaczeni przez przewodniczącego. Przedmiotem egzaminu ustnego jest przegląd sztuki, anatomja i dydaktyka. Egzamin nie może trwać dłużej niż godzinę.

§ 26. O wyniku każdej części egzaminu ustnego rozstrzygają na wniosek egzaminatora członkowie Kompletu Egzaminacyjnego, wyznaczeni do egzaminu ustnego (§ 25) na wniosek egzaminatora.

§ 27. Po ukończeniu egzaminu ustnego Komplet Egzaminujący rozstrzyga o ostatecznym wyniku egzaminu na podstawie wyników egzaminu piśmiennego, praktycznego i ustnego. Wynik ten — o ile jest dodatni — oznacza się jako „dobry” lub „bardzo dobry”.

§ 28. Wszystkie decyzje Kompletu Egzaminującego zapadają większością głosów jego członków.

§ 29. Wynik egzaminu, traktowanego jako całość, ogłasza się kandydatowi ustnie zaraz po egzaminie ustnym.

§ 30. Jeżeli ostateczny wynik egzaminu jest ujemny, kandydat może wszystkie części egzaminu (od których nie był uwolniony) powtórzyć w terminie, wyznaczonym przez Komisję Egzaminacyjną na podstawie uchwały Kompletu Egzaminacyjnego, nie wcześniej jednak, jak po upływie pół roku. Komisja Egzaminacyjna, reprobując kandydata, może z góry uwolnić go — w razie powtórnego zgłoszenia się do egzaminu przed tą samą Komisją — od tych części egzaminu, które uzna za odbyte zupełnie pomyślnie przy egzaminie poprzednim. W razie zgłoszenia się przed inną Komisją kandydat musi powtórzyć cały egzamin.

§ 31. Zgłaszając się do egzaminu powtórnego, kandydat winien wnieść ponownie przepisaną opłatę.

§ 32. Kandydat, który zdał pomyślny egzamin z rysunku, jako przedmiotu nauczania, otrzymuje świadectwo z tego egzaminu według przepisanego wzoru.

Zakres wymagań przy egzaminie.

§ 33. Rysunek z modelu.

Kandydat ma wykazać dostateczną biegłość w trafnem odtwarzaniu charakteru modelu z uwzględnieniem oświetlenia.

§ 34. Malowanie.

Obok trafnego odtwarzania przedmiotu kandydat winien wykazać umiejętność posługiwania się farbami oraz dać dowód właściwego poczucia koloru.

§ 35. Modelowanie.

Kandydat winien wykonać w glinie — z modelu lub pamięci — nieskomplikowaną formę przestrzenną.

§ 36. Kompozycja.

Kandydat winien umieć skomponować i zaprojektować formę z zakresu jednej z następujących technik (przez siebie wybranej): tkactwa,

ceramiki, stolarstwa, techniki metalowej, lub technik związanych z książką (traktowanych jako całość) i wykazać umiejętność realizowania tego projektu, t. j. dostateczną sprawność techniczną. Winien również orjentować się we wszystkich innych podstawowych materiałach i technikach, oraz okazać odpowiednią sprawność w dekoracji i komponowaniu wnętrza.

§ 37. Kreslenie i perspektywa.

Kandydat winien wykazać wystarczającą do projektowania sprawność 1-o w kresleniu, 2-o w rysowaniu perspektywicznym.

§ 28. Anatomja.

Kandydat winien wykazać znajomość kośćca i mięśni, Specjalną uwagę zwracać należy na te czynności grup mięśniowych i poszczególnych mięśni, które decydują o formach ciała.

§ 39. Przegląd sztuki.

Kandydat winien wykazać znajomość głównych cech wielkich epok w sztuce i z przedstawionych fotografii dzieł sztuki odczytać styl, względnie epokę i kraj, ewentualnie autora. Winien także rozumieć genezę i ewolucję zasadniczych przejawów i kierunków sztuki plastycznej. Należy przytem położyć nacisk na sztukę polską z uwzględnieniem polskiej sztuki ludowej i polskiego przemysłu artystycznego.

§ 40. Dydaktyka.

Rozwój historyczny nauki rysunku wogóle, ze szczególnem uwzględnieniem metod, które miały w ewolucji tej doniosłe znaczenie. Zasady i kierunki nowoczesnej dydaktyki rysunku.

Przepisy, odnoszące się do organizacji studjów i egzaminów z muzyki i śpiewu, jako przedmiotu nauczania w szkołach średnich ogólnokształcących i seminarjach nauczycielskich.

Przepisy ogólne.

§ 1. Kandydaci na nauczycieli śpiewu i muzyki w szkołach średnich ogólnokształcących i seminarjach nauczycielskich odbywają studia w Państwowych Konserwatorjach Muzycznych lub w prywatnem Konserwatorjum Towarzystwa Muzycznego we Lwowie.

§ 2. Celem studjów, odbywanych przez kandydatów na nauczycieli muzyki i śpiewu w szkołach średnich ogólnokształcących i seminarjach nauczycielskich, jest:

- a) dokładne opanowanie teoretycznej wiedzy muzycznej w zakresie potrzebnym do wykonywania zawodu;
- b) techniczne opanowanie gry fortepianowej lub skrzypcowej oraz praktyczne opanowanie impostacji i emisji głosu;
- c) rozwinięcie zdolności organizowania i prowadzenia chórów szkolnych, ludowych i amatorskich.

§ 3. Studja powyższe trwają conajmniej lat 3 i winny obejmować niżej wymienione przedmioty w wymiarze czasu, jaki ustalą zarządy wspomnianych wyżej szkół, po wzajemnem porozumieniu się ze sobą.

Przedmiotami temi są:

- a) zasady muzyki,
- b) harmonja,
- c) wiadomości z nauki o kontrapunkcie,
- d) nauka o formach muzycznych,
- e) historia muzyki z estyką, ilustrowana audycjami, ze szczególnem uwzględnieniem polskiej (także ludowej),

- f) literatura chóralna, głównie polska (w zastosowaniu do nauki szkolnej),
- g) zasady emisji głosu i solfeż (kurs całkowity),
- h) ćwiczenia w czytaniu a vista partytury chóralnej (w kluczu G i F),
- i) fortepian albo skrzypce wraz z wiadomościami teoretycznymi o obranym instrumencie oraz śpiew (w zakresie określonym w § 41),
- j) ogólna znajomość instrum. orkiestrowych (instrumentologia),
- k) ćwiczenia w elementarnem komponowaniu (dostosowywaniu melodji własnej do danego tekstu),
- l) dydaktyka przedmiotu z ćwiczeniami w tworzeniu i prowadzeniu chóru wielogłosowego.

§ 4. Szczegółowe programy studjów układają szkoły, a zatwierdza Ministerstwo W. R. i O. P. Szkoły winny w swych programach studjów i regulaminach uwzględnić wynikające z § 2 i § 3 potrzeby kandydatów na nauczycieli muzyki i śpiewu w szkołach średnich ogólnokształcących i seminarjach nauczycielskich.

§ 5. Po odbyciu studjów, określonych w § 1 i § 3, kandydat może przystąpić do egzaminu końcowego z muzyki i śpiewu, jako przedmiotu nauczania w szkołach średnich ogólnokształcących i seminarjach nauczycielskich. Pomyślnie zdanie tego egzaminu jest dowodem skutecznego odbycia studjów. Świadectwo z tego egzaminu nie jest dyplomem na nauczyciela szkół średnich ogólnokształcących i seminarjów nauczycielskich, lecz tylko warunkiem dopuszczenia do właściwego egzaminu nauczycielskiego, ustanowionego osobnem rozporządzeniem.

§ 6. Celem dopuszczenia do egzaminu końcowego kandydat musi udowodnić świadectwem, że zdał egzamin dojrzałości w zakresie gimnazjum lub seminarjum nauczycielskiego. Wyjątkowo Minister W. R. i O. P. na wniosek Komisji Egzaminacyjnej może uznać za wystarczający warunek ukończenia 6-ciu klas gimnazjalnych lub pełnej szkoły średniej, im równoważnej. Kandydat musi również przedstawić świadectwa z egzaminów rocznych z poszczególnych przedmiotów i ćwiczeń praktycznych, objętych programem studjum (§ 3) na dowód, że brał udział z pomyślnym wynikiem w przepisanych ćwiczeniach i wykładach. Program obowiązkowych egzaminów rocznych oraz wymiar obowiązkowych ćwiczeń układa szkoła, a zatwierdza Ministerstwo W. R. i O. P.

Egzaminy roczne odbywają się w obecności wykładającego przedmiot oraz przewodniczącego Komisji Egzaminacyjnej.

§ 7. Świadectwa z egzaminów rocznych z poszczególnych przedmiotów (§ 6) uwalniają kandydata przy egzaminie końcowym od egzaminu ustnego z tych przedmiotów (§ 25).

§ 8. Kandydatowi, który odbywał studja częściowo w innym zakładzie (poza wymienionemi w § 1), może zaliczyć studja Komisja Egzaminacyjna, o ile chodzi o 1 semestr, zaś Minister W. R. i O. P. — na wniosek Komisji Egzaminacyjnej — o ile chodzi o więcej semestrów. Takiego kandydata Komisja Egzaminacyjna może również zwolnić od odnośnych części egzaminu ustnego na podstawie świadectw innych uczelni, na zasadzie których zaliczono mu studja.

§ 9. Eksternów dopuszcza do egzaminu końcowego Minister W. R. i O. P. na wniosek Komisji Egzaminacyjnej. Warunkiem dopuszczenia jest co najmniej egzamin dojrzałości z gimnazjum lub seminarjum nauczy-

cielskiego; wyjątkowo Minister W. R. i O. P. na wniosek Komisji Egzaminacyjnej może dopuścić do egzaminu eksterna, który ukończył 6 klas gimnazjum lub pełną szkołę średnią im równoważną. W odniesieniu do eksternów, którzy ukończyli uczelnię muzyczną zagraniczną, Komisja może wystąpić do Ministra W. R. i O. P. z wnioskiem o nostryfikację dyplomu zagranicznego, ewentualnie z wnioskiem o przeprowadzenie egzaminu uzupełniającego.

Komisja dla egzaminów końcowych.

§ 10. Przy każdej ze szkół, wymienionych w § 1, ustanawia się Komisję Egzaminacyjną dla odbywania egzaminów końcowych z muzyki i śpiewu, jako przedmiotu nauczania w szkołach średnich ogólnokształcących i seminarjach nauczycielskich. Komisja ta nosi nazwę: Państwowa Komisja Egzaminacyjna przy ..... dla egzaminów z muzyki i śpiewu, jako przedmiotu nauczania.

Komisje urzędują i egzaminują w języku polskim.

§ 11. Członków Komisji Egzaminacyjnej mianuje na przeciąg lat trzech Minister W. R. i O. P. na wniosek dyrekcji danej uczelni. Przewodniczy Komisji — w zastępstwie dyrektora szkoły — jeden z profesorów, mianowany na to stanowisko przez Ministra W. R. i O. P., na przeciąg lat trzech, na wniosek Rady Pedagogicznej danej uczelni. W razie choroby lub nieobecności przewodniczącego przewodniczy wyznaczony przezeń członek Komisji. Minister W. R. i O. P. może delegować do Komisji swego przedstawiciela, który ma prawo być obecnym na wszystkich egzaminach i posiedzeniach, nie ma jednak prawa głosowania.

§ 12. Przewodniczący Komisji kieruje pracami Komisji, prowadzi korespondencję urzędową i kieruje biurem Komisji, w którym są przechowywane jej akta. Akta Komisji dzielą się na ogólne oraz osobiste każdego kandydata, przystępującego do egzaminu.

§ 13. Sesje egzaminacyjne odbywają się corocznie w dwóch terminach, które wyznacza przewodniczący Komisji i podaje do wiadomości Ministerstwa W. R. i O. P.

Przebieg egzaminu końcowego.

§ 14. Kandydat wnosi na piśmie podanie do Komisji Egzaminacyjnej o dopuszczenie go do egzaminu, dołączając życiorys, dokumenty osobiste i opłatę w wysokości, ustanowionej przez Ministerstwo W. R. i O. P. Wśród dokumentów osobistych należy przedłożyć metrykę urodzenia, fotografię i świadectwa odbytych studjów.

Eksterni, którzy nie ukończyli bezpośrednio przed zgłoszeniem się do egzaminu szkoły państwowej lub prywatnej, uznanej przez Państwo, winni nadto przedłożyć dowód tożsamości osoby z fotografią, oraz urzędowe świadectwo moralności.

§ 15. O dopuszczeniu do egzaminu oraz zastosowaniu ewentualnych zwolnień w myśl § 7 rozstrzyga Komisja Egzaminacyjna. Od jej orzeczenia co do dopuszczenia wolno odwołać się do Ministerstwa, które rozstrzyga ostatecznie.

§ 16. Dla każdego kandydata wyznacza przewodniczący Komisji z pośród członków Komisji Egzaminacyjnej Komplet Egzaminujący, złożony z egzaminatorów przedmiotów, wchodzących w skład egzaminu, także i tych, od zdawania których kandydat jest zwolniony. Przewodniczącym Kompletu jest przewodniczący Komisji lub jego zastępca.

§ 17. Egzamin z muzyki i śpiewu, jako przedmiotu nauczania w szkołach średnich ogólnokształcących i seminarjach nauczycielskich, składa się z następujących części:

- a) egzaminu piśmiennego pod nadzorem,
- b) egzaminu praktycznego ze sprawności artystyczno-technicznej,
- c) egzaminu ustnego.

Wszystkie części egzaminu muszą być zdane w tym zakładzie, w którym kandydat egzamin rozpoczął, i w porządku wyżej oznaczonym.

§ 18. Egzamin piśmienny pod nadzorem składa się z 4 wypracowań, a mianowicie:

- 1) dyktanda solfeżowego,
- 2) wypracowania z harmonji, obejmującego 2 zadania:
  - a) harmonizowanie melodji,
  - b) zadanie modulacyjne,
- 3) skomponowania i dostosowania melodji rytmicznie urozmaiconej do danego tekstu,
- 4) wypracowania z zakresu form muzycznych.

Wypracowania 1—4 mają stwierdzić, że kandydat posiada w zakresie danego tematu wystarczającą sprawność, opartą na potrzebnych wiadomościach; wypracowanie 4 ma nadto stwierdzić, że kandydat umie swe myśli jasno, ściśle i poprawnie wyrazić.

§ 19. Egzamin piśmienny odbywa się pod ścisłym nadzorem. Przy wypracowaniach wolno używać tylko środków pomocniczych, wskazanych przez Komisję. Przekroczenie tego zakazu pociąga za sobą usunięcie kandydata od zdawania egzaminu w tym terminie.

§ 20. Czas trwania egzaminów piśmiennych:

- a) solfeż (dyktando) — $\frac{1}{2}$ godziny,
- b) wypracowania z harmonji — razem 4 godziny,
- c) skomponowanie i dostosowanie melodji do tekstu — 2 godziny,
- d) wypracowanie z nauki o formach muzycznych — 3 godziny.

§ 21. O wyniku każdego wypracowania piśmiennego rozstrzyga zdanie członka Kompletu Egzaminującego, wyznaczonego w tym celu przez przewodniczącego. W razie zupełnie ujemnego wyniku któregośkolwiek z wypracowań Komplet Egzaminujący może reprobować kandydata bez odbycia z nim dalszych stadjów egzaminu.

§ 22. Egzamin praktyczny i teoretyczny muszą się odbyć w całości w tym samym okresie egzaminacyjnym, co egzamin piśmienny.

§ 23. Egzamin praktyczny obejmuje:

- a) solfeż (odczytanie i odśpiewanie),
- b) produkcję w zakresie śpiewu solowego celem wykazania opanowania prawideł emisji głosu,
- c) grę na fortepianie lub skrzypcach,
- d) umiejętność kierowania chórem wielogłosowym.

Egzamin nie może trwać dłużej niż $1\frac{1}{2}$ godziny.

§ 24. O wyniku każdej części egzaminu praktycznego rozstrzyga Komplet Egzaminujący na wniosek egzaminatora. W razie zupełnie ujemnego wyniku którejkolwiek części egzaminu praktycznego Komplet Egzaminujący może reprobować kandydata bez odbycia z nim dalszych stadjów egzaminu.

§ 25. W egzaminie ustnym biorą udział pod przewodnictwem przewodniczącego co najmniej dwaj członkowie Kompletu Egzaminującego, wy-

znaczeni przez przewodniczącego. Egzamin ustny obejmuje następujące przedmioty: a) zasady muzyki, b) zasady harmonji, c) wiadomości z nauki o kontrapunkcie, d) wiadomości z nauki o formach muzycznych, e) wiadomości teoretyczne o obranym instrumencie, f) historję muzyki, g) literaturę choralną (szczególnie polską), h) dydaktykę.

Egzamin ustny nie może trwać dłużej niż 2 godziny.

§ 26. O wyniku każdej części egzaminu ustnego rozstrzygają na wniosek egzaminatora członkowie Kompletu Egzaminującego, wyznaczeni do egzaminu ustnego (§ 25).

§ 27. Po ukończeniu egzaminu ustnego Komplet Egzaminujący rozstrzyga o ostatecznym wyniku egzaminu na podstawie wyników egzaminu piśmiennego, praktycznego i ustnego. Wynik ten — o ile jest dodatni — oznacza się jako „dobry“ lub „bardzo dobry“.

§ 28. Wszystkie decyzje Kompletu Egzaminującego zapadają większością głosów jego członków.

§ 29. Wynik egzaminu, traktowanego jako całość, ogłasza się kandydatowi ustnie zaraz po egzaminie ustnym.

§ 30. Jeżeli ostateczny wynik egzaminu jest ujemny, kandydat może wszystkie części egzaminu (od których nie był zwolniony) powtórzyć w terminie, wyznaczonym przez Komisję na podstawie uchwały Kompletu Egzaminującego, nie wcześniej jednak, jak po upływie pół roku. Komisja Egzaminacyjna, reprobując kandydata po egzaminie ustnym, może zgóry uwolnić go — w razie powtórnego zgłoszenia się do egzaminu przed tą samą Komisją — od tych części egzaminu, które uzna za odbyte zupełnie pomyślnie przy egzaminie poprzednim. W razie zgłoszenia się przed inną Komisją kandydat musi powtórzyć cały egzamin.

§ 31. Zgłaszając się do egzaminu powtórnego, kandydat winien wnieść ponownie przepisaną opłatę.

§ 32. Kandydat, który zdał pomyślnie egzamin z muzyki i śpiewu, jako przedmiotu nauczania otrzymuje świadectwo z tego egzaminu według przepisanego wzoru.

Zakres wymagań.

§ 33. Zasady muzyki.

Dokładna znajomość elementarnych zasad muzyki.

§ 34. Harmonja.

Od kandydata wymaga się gruntownej znajomości harmonji. Bardzo ważne tu jest poczucie i zrozumienie trzech funkcji harmonicznych zasadniczych, ich znaczenia i wzajemnego ustosunkowania. Każdy kandydat musi nadto grać biegle kadencje akordami konsonansowymi w zakresie jednej tonacji, a także modulacje przynajmniej do niedalekich tonacji. Musi też umieć wykonać łatwiejsze zadanie z zakresu harmonizowania gam, prostych melodyj i z zakresu modulacji (na fortepianie oraz piśmiennie).

§ 35. Wiadomości z nauk o kontrapunkcie.

Określenie dokładne różnicy między stylem harmonicznym a kontrapunktycznym (homofonja, polifonja) przez wyjaśnienie ich istoty, zasad, celów. Teoretyczne i przykładami poparte wyjaśnienia, odnoszące się do imitacji kanonów i fugi. Określenie pochodzenia fugi, przyczem pożądana jest znajomość i analiza form imitacyjnych (np. motetu i madrygału).

§ 36. Nauka o formach muzycznych.

Kandydat winien opisać i wskazać przykłady na różne rodzaje zdań i okresów muzycznych, form pieśni, tańców, ronda i sonaty, oraz posiadać ogólne wiadomości o muzyce operowej, oratoryjnej, kameralnej i symfonicznej.

§ 37. Wiadomości teoretyczne o instrumencie.

Znajomość budowy organu głosu i warunków emisji głosowej, dalej znajomość budowy obranego instrumentu (fortepianu lub skrzypiec) oraz ogólna znajomość instrumentów orkiestrowych.

§ 38. Historia muzyki.

Potrzebna jest ogólna znajomość historii muzyki i szczegółowa muzyki polskiej, przyczem niekonieczne jest wymaganie dat szczegółowych; kandydatowi powinny jednak być znane granice i duch epok muzycznych, oraz charakter twórczości wybitnych kompozytorów. Kandydat winien umieć określić je na zasadzie odegranego mu lub odśpiewanego w tym celu utworu lub jego części; winien również wykazać znajomość większych dzieł muzycznych (oper), ze szczególnem uwzględnieniem dzieł kompozytorów polskich.

§ 39. Literatura chóralna.

Gruntowna znajomość jak największego zasobu pieśni popularnych i ludowych, zwłaszcza o charakterze pogodnym i związanych z życiem, oraz dostępnych do wykonania w szkole utworów, zwłaszcza polskich (na cztery głosy mieszane, trzy głosy męskie lub żeńskie, dwa głosy oraz zespoły orkiestrowe) z zakresu muzyki pisanej do tekstów treści patriotycznej i religijnej, jakoteż z zakresu muzyki, ilustrującej poezję, zdarzenia historyczne i t. p.

§ 40. Solfeż.

Kandydat winien wykazać gruntowną znajomość solfeżu przez odczytanie i prawidłowe odśpiewanie z nut a vista trudniejszego okresu muzycznego, oraz napisanie co najmniej 2 głosowego dyktanda. Brać trzeba przytem pod uwagę dokładne trafianie interwałów głosem i subtelne poczucie rytmiki. Znajomość systemu Dalcroze'a jest pożądana, lecz nieobowiązująca.

§ 41. Śpiew solowy.

Wymagana jest sprawność w odśpiewaniu a vista nieznanej kandydatowi, a przez egzaminatora wybranej pieśni średniej trudności, przy czem sprawność tę oceniać należy z punktu widzenia celu egzaminu.

§ 42. Fortepian.

1) dla wszystkich:

- a) należyte odczytanie i odegranie a vista partytury chóralnej,
- b) należyte akompanjowanie śpiewu i nut oraz umiejętność dostosowania akompanjamentu do śpiewu (średniej trudności).

2) dla wybierających skrzypce:

pewna wprawa w odegraniu a vista łatwiejszego utworu fortepianowego (np. jednej z łatwiejszych Haydnowskich lub Mozartowskich sonat).

§ 43. Fortepian lub skrzypce.

(dla obierających specjalnie jeden z tych instrumentów).

- a) pewność w odegraniu a vista niezbyt trudnego utworu i pewna możność transponowania go,

b) pewność w odegraniu utworów trudniejszych, przez kandydata przestudjowanych.

§ 44. Komponowanie.

Kandydat winien umieć skomponować prostą melodię do przedstawionego mu nieskomplikowanego rytmicznie tekstu.

§ 45. Dydaktyka.

Rozwój historyczny nauki muzyki i śpiewu wogóle, ze szczególnem uwzględnieniem metod, które miały w ewolucji tej doniosłe znaczenie. Zasady i kierunki nowoczesnej dydaktyki śpiewu i muzyki. Umiejętność prowadzenia nauki tego przedmiotu wraz z umiejętnością organizowania chóru wielogłosowego i kierowania nim.

Przepisy, odnoszące się do organizacji studjów i egzaminów z robót ręcznych, jako przedmiotu nauczania w szkołach średnich ogólnokształcących i seminarjach nauczycielskich.

Przepisy ogólne.

§ 1. Kandydaci na nauczycieli robót ręcznych w szkołach średnich ogólnokształcących i seminarjach nauczycielskich odbywają studia w Państwowym Instytucie Robót Ręcznych w Warszawie. Warunkiem przyjęcia do Instytutu jest świadectwo dojrzałości z gimnazjum lub seminarjum nauczycielskiego.

§ 2. Celem studjów, odbywanych przez kandydatów na nauczycieli robót ręcznych w szkołach średnich ogólnokształcących i seminarjach nauczycielskich jest:

- a) opanowanie techniki najważniejszych gałęzi slöjdu—oraz w pewnej mierze techniki rysunkowej i malarskiej;
- b) rozwinięcie zmysłu dla pięknych form;
- c) rozwinięcie zdolności samodzielnego komponowania, projektowania i realizowania w zakresie poznanych działów slöjdu;
- d) umiejętność zastosowania poznanych technik do wykonywania pomocy naukowych;
- e) poznanie metod nauczania robót ręcznych.

§ 3. Studja powyższe trwają co najmniej lat 2 i winny obejmować następujące przedmioty:

Slöjd kartonowy i tekturowy z introligatorstwem; slöjd drzewny; slöjd szklarski; slöjd koszykarski; tkactwo, krój, szycie i haft (dla kobiet); wyrób pomocy naukowych; rysowanie i malowanie wraz z komponowaniem projektów; modelowanie; geometrja wykreślna i kreślenie techniczne; technologia mechaniczna (drzewa i metali); przegląd sztuki, zwłaszcza stosowanej; dydaktyka slöjdu.

§ 4. Szczegółowe programy studjów układa Instytut, a zatwierdza Ministerstwo W. R. i O. P.

§ 5. Po odbyciu studjów, określonych § 1 i § 3, kandydat może przystąpić do egzaminu końcowego z robót ręcznych jako przedmiotu nauczania w szkołach średnich ogólnokształcących i seminarjach nauczycielskich. Pomyślne zdanie tego egzaminu jest dowodem skutecznego odbycia studjów. Świadectwo z tego egzaminu nie jest dyplomem na nauczyciela szkół średnich ogólnokształcących i seminarjów nauczycielskich, lecz tylko warunkiem dopuszczenia do właściwego egzaminu nauczycielskiego, ustanowionego osobnem rozporządzeniem.

§ 6. Celem dopuszczenia do egzaminu końcowego kandydat musi udowodnić świadectwami z egzaminów rocznych z poszczególnych przedmiotów i ćwiczeń praktycznych, że brał udział z pomyslnym wynikiem w przepisanych ćwiczeniach i wykładach. Program obowiązkowych egzaminów rocznych oraz wymiar obowiązkowych ćwiczeń układa szkoła, a zatwierdza Ministerstwo W. R. i O. P. Egzaminu roczne odbywają się w obecności wykładającego przedmiot oraz przewodniczącego Komisji Egzaminacyjnej.

§ 7. Świadectwa z egzaminów rocznych z poszczególnych przedmiotów (§ 6) uwalniają kandydata przy egzaminie końcowym od egzaminu ustnego z tych przedmiotów (§ 25). Komisja Egzaminacyjna, a mianowicie Komplet Egzaminujący (§ 16), może również, po zbadaniu prac kandydata, wykonanych w czasie studiów, uwolnić go na wniosek odnośnych egzaminatorów całkowicie lub częściowo od egzaminu praktycznego (§ 23).

§ 8. Kandydatowi, który odbywał studja częściowo w innym zakładzie, może zaliczyć studja Komisja Egzaminacyjna, o ile chodzi o 1 semestr, zaś Minister W. R. i O. P. — na wniosek Komisji Egzaminacyjnej — o ile chodzi o więcej semestrów. Takiego kandydata Komisja Egzaminacyjna może również zwolnić od odnośnych części egzaminu ustnego i praktycznego na podstawie świadectw innych uczelni, na zasadzie których zaliczono mu studja.

§ 9. Eksternów dopuszcza do egzaminu końcowego Minister W. R. i O. P. na wniosek Komisji Egzaminacyjnej. Warunkiem dopuszczenia jest co najmniej egzamin dojrzałości z gimnazjum lub seminarjum nauczycielskiego. W odniesieniu do eksternów, którzy ukończyli uczelnię zagraniczną, Komisja może wystąpić do Ministra W. R. i O. P. z wnioskiem o nostryfikację dyplomu zagranicznego, ewentualnie z wnioskiem egzaminu uzupełniającego.

Komisja dla egzaminów końcowych.

§ 10. Przy Państwowym Instytucie Robót Ręcznych w Warszawie ustanawia się Komisję Egzaminacyjną dla odbywania egzaminów z robót ręcznych jako przedmiotu nauczania w szkołach średnich ogólnokształcących i seminarjach nauczycielskich. Komisja ta nosi nazwę: Komisja Egzaminacyjna przy Państwowym Instytucie Robót Ręcznych w Warszawie dla egzaminów z robót ręcznych jako przedmiotu nauczania. Komisje urzędują i egzaminują w języku polskim.

§ 11. Członków Komisji Egzaminacyjnej mianuje Minister W. R. i O. P. na wniosek dyrektora Instytutu na przeciąg lat dwóch. Przewodniczy Komisji z urzędu dyrektor Instytutu albo — w razie jego choroby lub nieobecności — wyznaczony przezeń członek Komisji. Minister W. R. i O. P. może delegować do Komisji swego przedstawiciela, który ma prawo być obecnym na wszystkich egzaminach i posiedzeniach, nie ma jednak prawa głosowania.

§ 12. Przewodniczący Komisji kieruje pracami Komisji, prowadzi korespondencję urzędową i kieruje biurem Komisji, w którym są przechowywane jej akta. Akta Komisji dzielą się na ogólne oraz osobiste każdego kandydata, przystępującego do egzaminu końcowego.

§ 13. Sesje egzaminacyjne odbywają się corocznie w dwóch terminach, które wyznacza przewodniczący Komisji i podaje do wiadomości Ministerstwa W. R. i O. P.

Przebieg egzaminu końcowego.

§ 14. Kandydat wnosi na piśmie podanie do Komisji Egzaminacyjnej o dopuszczenie go do egzaminu, dołączając życiorys, dokumenty osobiste i opłatę w wysokości, którą ustalili Ministerstwo W. R. i O. P. Wśród dokumentów osobistych należy przedłożyć metrykę urodzenia, fotografię i świadectwa odbytych studjów. Eksterni, którzy nie ukończyli bezpośrednio przed zgłoszeniem się do egzaminu szkoły państwowej lub szkoły prywatnej, uznanej przez Państwo, winni nadto przedłożyć dowód tożsamości osoby z fotografią, oraz urzędowe świadectwo moralności.

§ 15. O dopuszczeniu do egzaminu oraz o zastosowaniu ewentualnych zwolnień w myśl § 7 rozstrzyga Komisja Egzaminacyjna. Od jej orzeczenia co do dopuszczenia wolno odwołać się do Ministerstwa, które rozstrzyga ostatecznie.

§ 16. Dla każdego kandydata wyznacza przewodniczący Komisji z pośród członków Komisji Egzaminacyjnej Komplet Egzaminujący, złożony z egzaminatorów przedmiotów, wchodzących w skład egzaminu, także i tych, od zdawania których kandydat jest zwolniony. Przewodniczącym Kompletu jest przewodniczący Komisji lub jego zastępca.

§ 17. Egzamin z robót ręcznych jako przedmiotu nauczania w szkołach średnich ogólnokształcących i seminarjach nauczycielskich składa się z następujących części:

- a) egzaminu piśmiennego pod nadzorem,
- b) egzaminu praktycznego pod nadzorem ze sprawności technicznej,
- c) ustnego.

Wszystkie części egzaminu muszą być zdane w porządku wyżej określonym.

§ 18. Egzamin piśmienny pod nadzorem składa się z jednego wypracowania z zakresu teorii lub dydaktyki slöjdu na jeden z trzech zadanych tematów. Wypracowanie ma stwierdzić, że kandydat posiada w zakresie obranego tematu wystarczające wiadomości, oraz że umie swe myśli jasno, ściśle i poprawnie wyrazić.

§ 19. Egzamin piśmienny odbywa się pod ścisłym nadzorem. Przy wypracowaniach nie wolno używać żadnych środków pomocniczych. Przekroczenie tego zakazu pociąga za sobą usunięcie kandydata od zdawania egzaminu w tym terminie.

§ 20. Czas przeznaczony na wypracowanie piśmienne nie może przekraczać 4 godzin.

§ 21. O wyniku wypracowania piśmiennego rozstrzyga zdanie członka Kompletu Egzaminującego, wyznaczonego w tym celu przez przewodniczącego.

§ 22. Egzamin praktyczny i ustny muszą się odbywać w całości w tym samym okresie egzaminacyjnym co egzamin piśmienny.

§ 23. Egzamin praktyczny obejmuje wypracowania w zakresie następujących przedmiotów:

- a) rysowanie i malowanie,
- b) modelowanie,
- c) kreślenie techniczne,
- d) kompozycja w zakresie techniki drzewnej lub metalowej,
- e) slöjd kartonowy i tekturowy,
- g) slöjd koszykarski,
- h) slöjd metalowy albo (dla kobiet) krój, szycie, lub tkactwo,
- i) wyrób pomocy naukowych.

Na wypracowania pod a) i d) przeznaczają się po 10 godzin, na wypracowania pod b) i c) — po 4 godziny, na pozostałe — po 15 godzin.

§ 24. O wyniku każdej części egzaminu praktycznego rozstrzyga Komplet Egzaminujący na wniosek egzaminatora. W razie zupełnie ujemnego wyniku którejkolwiek części egzaminu praktycznego Komplet Egzaminujący może reprobować kandydata bez odbycia z nim dalszych stadiów egzaminu.

§ 25. W egzaminie ustnym biorą udział pod kierownictwem przewodniczącego co najmniej dwaj członkowie Kompletu Egzaminującego, wyznaczeni przez przewodniczącego. Przedmiotem egzaminu jest technologia mechaniczna, przegląd sztuki i dydaktyka.

Egzamin ustny nie może trwać dłużej niż 1 godzinę.

§ 26. O wyniku każdej części egzaminu ustnego rozstrzygają na wniosek egzaminatora członkowie Kompletu Egzaminującego, wyznaczeni do egzaminu ustnego (§ 25).

§ 27. Po ukończeniu egzaminu ustnego Komplet Egzaminujący rozstrzyga o ostatecznym wyniku egzaminu na podstawie wyników egzaminu piśmiennego, praktycznego i ustnego. Wynik ten — o ile jest dodatni — oznacza się jako „dobry“ lub „bardzo dobry“.

§ 28. Wszystkie decyzje Kompletu Egzaminującego zapadają większością głosów jego członków.

§ 29. Wynik egzaminu, traktowanego jako całość, ogłasza się kandydatowi ustnie zaraz po egzaminie ustnym.

§ 30. Jeżeli ostateczny wynik egzaminu jest ujemny, kandydat może wszystkie części egzaminu (od których nie był zwolniony) powtórzyć w terminie, wyznaczonym przez Komisję, na podstawie uchwały Kompletu Egzaminującego, nie wcześniej jednak, niż po upływie pół roku. Komisja Egzaminacyjna, reprobując kandydata po egzaminie ustnym, może zgóry uwolnić go — w razie powtórnego zgłoszenia się do egzaminu — od tych części egzaminu, które uzna za odbyte zupełnie pomyślnie przy egzaminie poprzednim.

§ 31. Zgłaszając się do egzaminu powtórnego, kandydat winien wnieść ponownie przepisaną opłatę.

§ 32. Kandydat, który zdał pomyślnie egzamin z robót ręcznych jako przedmiotu nauczania, otrzymuje świadectwo z tego egzaminu według przepisanej wzoru.

Zakres wymagań.

§ 33. **Rysunek i malowanie.** Kandydat winien wykazać biegłość w szkicowaniu z pamięci — kredą na tablicy lub ołówkiem i węglem na papierze — form przestrzennych (kształtów przyrody żywej i martwej), przy umiejętnym posługiwaniu się linją, światłocieniem i barwą w celu podkreślenia budowy, charakteru i ruchu obserwowanego modelu.

§ 34. **Modelowanie.** Kandydat winien wykazać dostateczną biegłość w następującym zakresie: modelowanie w glinie — z natury i z pamięci — przedmiotów z otoczenia (sprzęty, owoce, jarzyny, ptaki, zwierzęta), oraz komponowanie i modelowanie płaskich ornamentów i najprostszych form architektonicznych.

§ 35. **Kompozycja.** Kandydat winien umieć skomponować i zaprojektować formę z zakresu jednej z następujących technik: introligatorskiej, drzewnej, ceramicznej, metalowej; dla kandydatek obowiązują poza powyższymi techniki: krawiecka, hafciarska i tkacka. Nadto winien

wykazać umiejętność skomponowania i zastosowania ornamentu do figur geometrycznych oraz wykazać dostateczne zrozumienie materiału, z którego lub w którym ornament ma być wykonany.

§ 36. **Kreślenie techniczne.** Biegle wykreslenie przy pomocy cyrkla, trójkąta i kierownicy — ołówkiem i tuszem — wielokątów foremnych, owalu, elipsy, paraboli, siatek zasadniczych brył geometrycznych, (sześciąt, graniastosłup, ostrosłup, walec, stożek) oraz prostych ornamentów płaskich; nadto kreślenie w rzutach i przekrojach przedmiotów z otoczenia (ławka, szafka, stolik, piłka i t. p.) oraz elementów maszyn (łożyska, wentyle i t. p.).

§ 37. **Slöjd drzewny.** Kandydat powinien wykazać dokładną znajomość podstawowych zasad obrabiania i łączenia drzewa, jakimi są: struganie nożykiem, cięcie podłużne i poprzeczne piłą, piłowanie tarnikiem i pilnikiem, struganie strugiem (heblem), wiercenie otworów świdrami i kolcami, wyrzynanie krzywych linii piłą krzywicą, żłobienie dłotem, łączenie kilku kawałków drzewa zapomocą gwoździ i krętek (śrubek), łączenie drzewa na czopy i wczepy (cynki). Przytem powinien wykazać gruntowną znajomość systemu szwedzkiego lub duńskiego. Winien także wykazać znajomość slöjdu piłkowego. Kandydatki obowiązywać będą tylko te ćwiczenia, stosowne przy obrabianiu i łączeniu drzewa, które występują w pierwszych 12 modelach systemu szwedzkiego, oraz gruntowna znajomość slöjdu piłkowego i nożykowego.

§ 38. **Slöjd kartonowy i tekturowy.** Kandydat powinien wykazać biegłość w użyciu narzędzi, służących do wyrobu przedmiotów z kartonu i tektury, oraz gruntowną umiejętność dokładnego łączenia kartonu i tektury zapomocą zakładania, zszywania i sklejanja, w szczególności także umiejętność zszywania i oprawiania książek różnej grubości.

§ 39. **Slöjd koszykarski.** Kandydat powinien wykazać umiejętność robienia koszyczków i koszyków z rafji, pedyku, wikliny i szuwaru.

§ 40. **Slöjd metalowy** (dla mężczyzn). Kandydat winien wykazać umiejętność cięcia, wyginania i łączenia drutu i blachy. Umiejętność tę kandydat wykaże podczas egzaminu, robiąc takie przedmioty jak decymetr sześcienny, litr, lampkę spirytusową, lejek, puszkę do listów i t. p. Kandydat winien również wykazać znajomość podstawowych zasad ślusarskiego obrabiania żelaza, robiąc podczas egzaminu takie przedmioty, jak cyrkiel żelazny, linję, węgielnicę, młotek i t. p.

§ 41. **Krój, szycie i tkactwo** (dla kobiet). Kandydatka winna wykazać gruntowną znajomość kroju i szycia dla dzieci i dorosłych, w szczególności winna dać dowód, że potrafi skrajać i uszyć: halkę dla dziewczynki, bieliznę dla niemowląt — z zastosowaniem mereżek, dziergania i ściegów ozdobnych, ewentualnie haftu — koszulę damską, majtki, staniczek, bluzkę angielską, spódnicę. Winna także wykazać umiejętność tkania na warsztacie ręcznym pasiastych wełniaków oraz kilimków o nieskomplikowanym rysunku.

§ 42. **Wyrób pomocy naukowych.** Kandydat winien umieć wykonać nieskomplikowany przyrząd lub model do nauki fizyki, geografji lub matematyki ze szkła, metalu, tektury, drzewa, gliny, plasteliny. Znajomość techniki szklarskiej: cięcia, wyginania i łączenia płytek i rurek szklanych, obcinania butelek, szlifowania szkła i t. p. ma być w każdym wypadku stwierdzona.

§ 43. **Technologia mechaniczna.** Kandydat winien wykazać ogólne wiadomości teoretyczne w zakresie następujących działów:

Suszenie i impregnowanie drzewa. Mechaniczne obrabianie drzewa (obrabiarki). Budowa i sposób użycia narzędzi szklarskich. Zaprawy i politory. Hutnictwo żelaza i stali. Odlewnictwo. Kuźnictwo. Walcownictwo. Mechaniczna obróbka metali (obrabiarki). Budowa i sposób użycia narzędzi, używanych w ślusarstwie.

§ 44. **Przegląd sztuki.** Kandydat winien wykazać ogólną znajomość ewolucji i głównych kierunków sztuk plastycznych i naświetlonych przezroczach lub fotografjach umieć odczytać styl, względnie epokę dzieła, ze szczególnem uwzględnieniem sztuki polskiej, także ludowej, oraz wytworów polskiego przemysłu artystycznego.

§ 45. **Dydaktyka.** Kandydat powinien umieć uzasadnić wartość pedagogiczną robót ręcznych w wychowaniu fizycznym i umysłowym młodzieży. Powinien wykazać znajomość stosowanych u nas i zagranicą systemów słoju i umieć wykazać ich dodatnie i ujemne strony. Powinien znać choć w krótkim zarysie historję rozwoju słoju u nas i zagranicą.

Powinien także wykazać dokładną znajomość obowiązujących w naszym szkolnictwie programów robót ręcznych.

Przepisy, odnoszące się do organizacji studjów i egzaminów z ćwiczeń cielesnych jako przedmiotu nauczania w szkołach średnich ogólnokształcących i seminarjach nauczycielskich.

Przepisy ogólne.

§ 1. Kandydaci na nauczycieli ćwiczeń cielesnych w szkołach średnich ogólnokształcących i seminarjach nauczycielskich kształcą się na uniwersyteckich „Studjach Wychowania Fizycznego”, lub w „Państwowych Instytutach Wychowania Fizycznego”. Porządek studjów i egzaminów w uniwersyteckich „Studjach Wychowania Fizycznego” określa osobne rozporządzenie. Na studia w „Państwowych Instytutach Wychowania Fizycznego” przyjmuje się tylko osoby, posiadające egzamin dojrzałości ze szkoły średniej ogólnokształcącej lub seminarjum nauczycielskiego.

§ 2. Celem studjów, odbywanych w „Państwowych Instytutach Wychowania Fizycznego” przez kandydatów na nauczycieli ćwiczeń cielesnych w szkołach średnich ogólnokształcących i seminarjach nauczycielskich, jest:

- a) zdobycie naukowych podstaw wychowania fizycznego;
- b) zdobycie osobistego usprawnienia fizycznego, wdrożenie się do uprawiania sportów, wycieczek i t. p.;
- c) zdobycie umiejętności prowadzenia ćwiczeń cielesnych i kierowania wychowaniem fizycznym w szkole;
- d) wyrobienie się na krzewiciela i w potrzebie na kierownika bujnego i zdrowego życia fizycznego w społeczeństwie; poznanie środków do podniesienia poziomu tego życia.

§ 3. Studja powyższe trwają lat 2 i winny obejmować następujące przedmioty:

- a) działy z fizyki i chemji niezbędne do zrozumienia naukowych podstaw wychowania fizycznego; ćwiczenia praktyczne z tych działów;
- b) zarys anatomji człowieka ze szczególnem uwzględnieniem aparatu ruchowego;
- c) zarys fizjologii ze szczególnem uwzględnieniem fizjologicznych podstaw ćwiczeń cielesnych; odpowiednie ćwiczenia;
- d) higiena osobnicza, publiczna i szkolna, wraz z zasadami antropometrii; odpowiednie ćwiczenia;

- e) dzieje wychowania fizycznego i jego współczesna organizacja;
- f) teoria wychowania fizycznego;
- g) zarys psychologii ćwiczeń cielesnych;
- h) systematyka i metodyka ćwiczeń cielesnych;
- i) ćwiczenia gimnastyczne i lekkoatletyczne; zabawy i gry ruchowe, sporty, turystyka, obozowanie;
- j) harcerstwo;
- k) ogólne zasady ratownictwa, gimnastyki leczniczej i masażu z ćwiczeniami praktycznymi.

§ 4. Szczegółowe programy studjów układają uczelnie po wzajemnym porozumieniu się, a zatwierdza Ministerstwo W. R. i O. P. Programy te w odniesieniu do sportów i turystyki winny być tak ułożone, a organizacja studjum w Instytucie tak przeprowadzona, aby każdy student w czasie swych studjów nauczył się dobrze pływać, opanował dobrze przynajmniej trzy z następujących sportów: wiosłowanie, narciarstwo, ślizgawkę, jedną ze sportowych gier w piłkę, oraz wciągnął się należycie do turystyki i obozowania. Jeśli Instytut nie rozporządza odpowiednimi urządzeniami, uczestnicy winni postarać się o nabycie odpowiedniego usprawnienia poza Instytutem.

§ 5. Po odbyciu studjów w Państwowym Instytucie Wychowania Fizycznego, określonych § 3, kandydat może przystąpić do egzaminu końcowego z ćwiczeń cielesnych jako przedmiotu nauczania w szkołach średnich ogólnokształcących i seminarjach nauczycielskich. Pomyślne zdanie tego egzaminu jest dowodem skutecznego odbycia studjów. Świadectwo z tego egzaminu nie jest dyplomem na nauczyciela szkół średnich ogólnokształcących i seminarjów nauczycielskich, lecz tylko warunkiem dopuszczenia do właściwego egzaminu nauczycielskiego, ustanowionego osobnym rozporządzeniem.

§ 6. Celem dopuszczenia do egzaminu końcowego kandydat musi udowodnić świadectwami z egzaminów rocznych z poszczególnych przedmiotów, oraz świadectwami ćwiczeń praktycznych, że brał udział z pomyślnym wynikiem w przepisanych ćwiczeniach i wykładach. Program obowiązkowych egzaminów rocznych oraz wymiar obowiązkowych ćwiczeń układają uczelnie po wzajemnym porozumieniu się, a zatwierdza Ministerstwo W. R. i O. P.

Egzaminy roczne odbywają się w obecności wykładającego przedmiot oraz przewodniczącego Komisji Egzaminacyjnej.

§ 7. Świadectwa z egzaminów rocznych z poszczególnych przedmiotów (§ 6) uwalniają kandydata przy egzaminie końcowym od egzaminu ustnego (§ 25) z tych przedmiotów. Komisja Egzaminacyjna, a mianowicie Komplet Egzaminujący (§ 16), może na wniosek odnośnych egzaminatorów, uwolnić go również od części egzaminu praktycznego, wymienionej w § 23 lit. a).

§ 8. Kandydatowi, który odbywał studja częściowo w innym zakładzie (poza określonymi w § 1) może zaliczyć studja Komisja Egzaminacyjna, o ile chodzi o 1 semestr względnie 2 trymestry, zaś Minister W. R. i O. P. — na wniosek Komisji Egzaminacyjnej — o ile chodzi o więcej semestrów (trymestrów). Takiego kandydata Komisja Egzaminacyjna może również zwolnić od odnośnych części egzaminu ustnego i praktycznego na podstawie świadectw innych uczelni, na zasadzie których zaliczono mu studja.

§ 9. Eksternów dopuszcza do egzaminu końcowego Minister W. R. i O. P. na wniosek Komisji Egzaminacyjnej. Warunkiem dopuszczenia jest co najmniej egzamin dojrzałości gimnazjum lub seminarjum nauczycielskiego. W odniesieniu do eksternów, którzy ukończyli uczelnię zagraniczną, Komisja może wystąpić do Ministra z wnioskiem o nostryfikację dyplomu zagranicznego, ewentualnie z wnioskiem o przeprowadzenie egzaminu uzupełniającego.

Komisja dla egzaminów końcowych.

§ 10. Przy każdym państwowym Instytucie Wychowania Fizycznego istnieje Komisja Egzaminacyjna dla odbywania egzaminów z ćwiczeń cielesnych jako przedmiotu nauczania w szkołach średnich ogólnokształcących i seminarjach nauczycielskich. Komisja ta nosi nazwę: Państwowa Komisja Egzaminacyjna przy . . . . . dla egzaminów z ćwiczeń cielesnych jako przedmiotu nauczania. Komisje urzędują i egzaminują w języku polskim.

§ 11. Członków Komisji Egzaminacyjnej mianuje na przeciąg lat dwóch Minister W. R. i O. P. na wniosek dyrekcji Instytutu. Przewodniczy Komisji dyrektor Instytutu, lub jeden z profesorów mianowany na to stanowisko przez Ministra W. R. i O. P. na przeciąg lat dwóch na wniosek dyrekcji Instytutu. W razie choroby lub nieobecności przewodniczącego przewodniczy wyznaczony przezeń członek Komisji. Minister W. R. i O. P. może delegować do Komisji swego przedstawiciela, który ma prawo być obecnym na wszystkich egzaminach i posiedzeniach, nie ma jednak prawa głosowania.

§ 12. Przewodniczący Komisji kieruje pracami Komisji, prowadzi korespondencję urzędową i kieruje biurem Komisji, w którym są przechowywane jej akta. Akta Komisji dzielą się na ogólne oraz osobiste każdego kandydata, przystępującego do egzaminu końcowego.

§ 13. Sesje egzaminacyjne odbywają się corocznie w dwóch terminach, które wyznacza przewodniczący Komisji i podaje do wiadomości Ministerstwa W. R. i O. P.

Przebieg egzaminu końcowego.

§ 14. Kandydat wnosi na piśmie podanie do Komisji Egzaminacyjnej o dopuszczenie go do egzaminu, dołączając życiorys, dokumenty osobiste i opłatę w wysokości, ustanowionej przez Ministerstwo W. R. i O. P. Wśród dokumentów osobistych należy przedłożyć metrykę urodzenia, fotografię i świadectwa odbytych studjów. Eksterni, którzy nie ukończyli bezpośrednio przed zgłoszeniem się do egzaminu szkoły państwowej lub prywatnej, uznanej przez Państwo, winni nadto przedłożyć świadectwo tożsamości osoby z fotografią oraz urzędowe świadectwo moralności.

§ 15. O dopuszczeniu do egzaminu oraz zastosowaniu ewentualnych zwolnień (§ 7) rozstrzyga Komisja Egzaminacyjna. Od jej orzeczenia co do dopuszczenia do egzaminu wolno odwołać się do Ministerstwa W. R. i O. P., które rozstrzyga ostatecznie.

§ 16. Dla każdego kandydata wyznacza przewodniczący Komisji z pośród członków Komisji Egzaminacyjnej „Komplet Egzaminujący”, złożony z egzaminatorów przedmiotów, wchodzących w skład egzaminu także i tych, od zdawania których kandydat jest zwolniony. Przewodniczącym Kompletu jest przewodniczący Komisji lub jego zastępca.

§ 17. Egzamin z ćwiczeń cielesnych jako przedmiotu nauczania w szkołach średnich ogólnokształcących i seminarjach nauczycielskich składa się z następujących części:

- a) egzaminu piśmiennego pod nadzorem,
- b) egzaminu praktycznego z osobistej sprawności fizycznej oraz umiejętności metodycznego prowadzenia ćwiczeń,
- c) egzaminu ustnego.

Wszystkie części egzaminu muszą być zdane w tym zakładzie, w którym kandydat egzamin rozpoczął, oraz w porządku wyżej zaznaczonym.

§ 18. Egzamin piśmienny pod nadzorem składa się z jednego wypracowania z dziedziny teorii wychowania fizycznego, na jeden z trzech zadanych tematów. Wypracowanie ma stwierdzić, że kandydat posiada w zakresie obranego tematu wystarczające wiadomości, oraz że umie swe myśli jasno, ściśle i poprawnie wyrazić.

§ 19. Egzamin piśmienny odbywa się pod ścisłym nadzorem. Przy wypracowaniach nie wolno używać żadnych środków pomocniczych. Przekroczenie tego zakazu pociąga za sobą usunięcie kandydata od zdawania egzaminu w tym terminie.

§ 20. Na wypracowanie piśmienne przeznaczona jest 4 godziny.

§ 21. O wyniku wypracowania piśmiennego decyduje zdanie członka Kompletu Egzaminującego, wyznaczonego w tym celu przez przewodniczącego.

§ 22. Egzamin praktyczny i ustny muszą się odbyć w całości w tym samym okresie egzaminacyjnym, co egzamin piśmienny.

§ 23. Egzamin praktyczny obejmuje:

- a) usprawienie osobiste w zakresie ćwiczeń cielesnych,
- b) umiejętność metodycznego prowadzenia ćwiczeń cielesnych (gimnastyki, gier i sportów).

Usprawienie osobiste w dziedzinach wyszczególnionych w § 4 stwierdzone być może — zależnie od uznania Komisji — egzaminem, lub świadectwami, wystawionymi kandydatowi przez instytucje, które Komplet Egzaminujący uzna za miarodajne.

§ 24. O wyniku każdej części egzaminu praktycznego rozstrzyga Komplet Egzaminujący na wniosek egzaminatora. W razie ujemnego wyniku którejkolwiek części egzaminu praktycznego Komplet Egzaminujący może reprobować kandydata bez odbycia z nim dalszych stadiów egzaminu.

§ 25. Egzamin ustny obejmuje przedmioty wymienione w §§ od 33-go do 42-go włącznie. W egzaminie ustnym biorą udział pod przewodnictwem przewodniczącego co najmniej dwaj członkowie Kompletu Egzaminującego, wyznaczeni przez przewodniczącego. Czas trwania egzaminu ustnego nie może być dłuższy niż 1½ godziny.

§ 26. O wyniku każdej części egzaminu ustnego rozstrzygają na wniosek egzaminatora członkowie Kompletu Egzaminującego, wyznaczeni do egzaminu ustnego.

§ 27. Po ukończeniu egzaminu ustnego Komplet Egzaminujący rozstrzyga o ostatecznym wyniku egzaminu na podstawie wyników egzaminu piśmiennego, praktycznego i ustnego. Komplet Egzaminujący nie może uznać ostatecznego wyniku egzaminu za pomyślny, jeśli kandydat przy egzaminie ustnym otrzymał ocenę niedostateczną z więcej niż jednego przedmiotu, przyczem wypracowanie piśmienne liczy się jak egza-

min ustny z jednego przedmiotu. Wynik, o ile jest dodatni, oznacza się jako „dobry” lub „bardzo dobry”.

§ 28. Wszystkie decyzje Kompletu Egzaminującego zapadają większością głosów jego członków.

§ 29. Wynik egzaminu, traktowanego jako całość, ogłasza się kandydatowi ustnie zaraz po egzaminie ustnym.

§ 30. Jeżeli ostateczny wynik egzaminu jest ujemny, kandydat może wszystkie części egzaminu, od których zdawania nie był zwolniony, powtórzyć w terminie, wyznaczonym przez Komisję na podstawie uchwały Kompletu Egzaminującego, nie wcześniej jednak, jak po upływie pół roku. Komisja Egzaminacyjna, reprobując kandydata po egzaminie ustnym, może zgóry uwolnić go — w razie powtórnego zgłoszenia się do egzaminu przed tą samą Komisją — od tych części egzaminu, które uzna za odbyte zupełnie pomyślnie przy egzaminie poprzednim. W razie zgłoszenia się przed inną Komisją kandydat musi powtórzyć cały egzamin.

§ 31. Zgłaszając się do egzaminu powtórnego, kandydat winien wnieść ponownie przepisaną opłatę.

§ 32. Kandydat, który zdał pomyślnie egzamin z ćwiczeń cielesnych jako przedmiotu nauczania, otrzymuje świadectwo z tego egzaminu według przepisanego wzoru.

Zakres wymagań.

§ 33. **Fizyka i chemja.** Znajomość działów określonych w § 3 pod lit. a).

§ 34. **Anatomja człowieka.** Elementarne wiadomości z embriologii i histologii. Kościec, stawy, więzadła, mięśnie. Wiadomości z mechaniki ruchów: mechanizm i stopień swobody ruchów poszczególnych stawów, mięśni i grup mięśniowych. Zasadnicze wiadomości o budowie narządów wewnętrznych.

§ 35. **Fizjologia.** Znajomość fizjologii w zakresie wskazanym w § 3 lit. c).

§ 36. **Higjena.** Higjena osobnicza, publiczna i szkolna z uwzględnieniem zasadniczych wiadomości z bakterjologii. Higjena ćwiczeń cielesnych, sportów i wycieczek. Zasady antropometrii i jej zastosowania w higjenie wychowania fizycznego.

§ 37. **Dzieje wychowania fizycznego.** Zarys dziejów wychowania fizycznego, oraz przegląd krytyczny współczesnych usiłowań, prac i organizacji na polu wychowania i kultury życia fizycznego; piśmiennictwo w tej dziedzinie.

§ 38. **Teorja wychowania fizycznego.** Wpływ ruchu na rozwój organizmu; anatomo-fizjologiczne podstawy oraz wartość fizjologiczna i praktyczna poszczególnych form ćwiczeń cielesnych; anatomo-fizjologiczne odrębności wieku dziecięcego i młodzieńczego; patologia pracy mięśniowej; indywidualizacja ćwiczeń cielesnych stosownie do płci, wieku i siły ćwiczącego; teorja zaprawiania zmęczenia itp. Zasadnicze podstawy psychologiczne ćwiczeń cielesnych (sportów).

§ 39. **Systematyka i metodyka (dydaktyka) ćwiczeń cielesnych.** Systematyka i metodyka ćwiczeń gimnastycznych, lekkoatletycznych, zabaw i gier ruchowych, sportów. Szczegółowy rozbiór systemów gimnastycznych, ze szczególnem uwzględnieniem systemu Linga, rozkazownictwo, sale, przyrządy gimnastyczne i sportowe boiska.

§ 40. **Usprawnienie osobiste.** Prawidłowe wykonywanie ćwiczeń gimnastycznych i lekkoatletycznych, zabaw i gier ruchowych, dobre opanowanie sztuki pływania oraz trzech z pośród wymienionych w § 4 sportów.

§ 41. **Umiejętność prowadzenia ćwiczeń cielesnych z młodzieżą.** Umiejętność prowadzenia ćwiczeń, układanie wzorów lekcyjnych i programów sportowych w zastosowaniu do warunków miejscowych, sił, płci i wieku ćwiczących. Metodyka harcerstwa.

§ 42. **Zasady ratownictwa, gimnastyki leczniczej i masażu.** Zasady ratownictwa i umiejętności praktycznego ich stosowania ze szczególnem uwzględnieniem wypadków, zdarzających się przy ćwiczeniach cielesnych; najogólniejsze zasady gimnastyki leczniczej i masażu.

III. Dyplomy, uprawniające do zdawania egzaminu nauczycielskiego.

1) W myśl rozporządzenia Ministerstwa W. R. i O. P. z dn. 19 lutego 1927 r.¹⁾ dyplomy Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie oraz dyplomy z ukończenia wydziałów rolniczych i leśnych jednego z polskich uniwersytetów, względnie jednej z polskich szkół politechnicznych, uznane zostały za równoważne stopniom naukowym, względnie świadectwom, których uzyskanie stanowi warunek dopuszczenia do egzaminu państwowego na nauczyciela szkół średnich.

2) Dyplomy Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Lubelskiego w Lublinie²⁾ uzyskane po zdaniu egzaminów w zakresie jednej z następujących grup egzaminacyjnych: 1) filozoficznej, 2) filologii klasycznej, 3) historycznej, 4) polonistycznej, uznane są za równoważne stopniom naukowym, względnie świadectwom, wymienionym w punkcie d § 1 rozporządzenia Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 9 października 1924 r. w sprawie egzaminu państwowego na nauczyciela szkół średnich, jako warunek dopuszczenia do egzaminu państwowego na nauczyciela szkół średnich.

Egzaminy w zakresie poszczególnych grup egzaminacyjnych, o jakich mowa wyżej, odbywają się przed komisjami egzaminacyjnymi, powołanymi przy Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Lubelskiego. Skład komisyj zatwierdza Minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego.

Programy tych egzaminów obejmują materiał naukowy, określony rozporządzeniami Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w sprawie programu studiów i egzaminów na stopień magistra w zakresie następujących przedmiotów: 1) nauk filozoficznych, 2) filologii klasycznej, 3) historii i 4) filologii polskiej.

C. Kwalifikacje zawodowe, jakie dają złożone egzaminy.

Po zdaniu egzaminu państwowego na nauczyciela szkół średnich, określonego rozporządzeniem Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 9 października 1924 r.³⁾ magister filozofii otrzymuje kwalifikacje zawodowe do nauczania następujących przedmiotów w szko-

¹⁾ Dz. Urz. Min. W. R. i O. P. z 1927 r. Nr. 6, poz. 78.

²⁾ Dz. Urz. Min. W. R. i O. P. z 1927 r. Nr. 10, poz. 153.

³⁾ Dz. Urz. Min. W. R. i O. P. z 1924 r. Nr. 18, poz. 185.

łach średnich ogólnokształcących i seminarjach nauczycielskich, a mianowicie:

1) Magister filozofji, który uzyskał ten stopień w zakresie filologii polskiej —

a) do nauczania języka polskiego jako przedmiotu głównego;

b) o ile zdał egzaminy z gramatyki opisowej języka francuskiego i z historii literatury francuskiej, przewidziane programem magisterjum z filologii francuskiej (§ 1 A. 1. 3.), oraz o ile przy egzaminie państwowym na nauczyciela szkół średnich wykaże się znajomością języka francuskiego w słowie i w piśmie, — do nauczania języka francuskiego jako przedmiotu dodatkowego; o ile zdał egzaminy z gramatyki opisowej i fonetyki niemieckiej i z zarysu ogólnych dziejów literatury niemieckiej, przewidziane programem magisterjum z filologii niemieckiej (§ 1 A. 1. 3.), oraz o ile przy egzaminie państwowym na nauczyciela szkół średnich wykaże się znajomością języka niemieckiego w słowie i w piśmie, — do nauczania języka niemieckiego jako przedmiotu dodatkowego; o ile zdał egzaminy z gramatyki opisowej języka angielskiego i z zarysu dziejów angielskich, przewidziane programem magisterjum z filologii angielskiej (§ 1 A. 1. 2.), oraz o ile przy egzaminie państwowym na nauczyciela szkół średnich wykaże się znajomością języka angielskiego w słowie i w piśmie, — do nauczania języka angielskiego jako przedmiotu dodatkowego; o ile zdał egzaminy z dziejów starożytnych, średniowiecznych, nowożytnych i nowoczesnych, przewidziane programem magisterjum z historii (§ 1 A. 2. 3. 4.), — do nauczania historii jako przedmiotu dodatkowego; o ile zdał egzaminy z logiki i metodologii ogólnej, z psychologii ogólnej oraz bądź z etyki, bądź z estetyki, bądź z psychologii eksperymentalnej, przewidziane programem magisterjum z nauk filozoficznych (§ 1 A. 2. 3. B. 4.), — do nauczania propedeutyki filozofji jako przedmiotu dodatkowego.

2) Magister filozofji, który uzyskał ten stopień w zakresie filologii słowiańskiej —

a) do nauczania jednego z języków słowiańskich (ruskiego, białoruskiego, rosyjskiego), jako przedmiotu głównego i języka polskiego, jako przedmiotu dodatkowego;

b) o ile zdał egzaminy z gramatyki opisowej języka francuskiego i z historii literatury francuskiej, przewidziane programem magisterjum z filologii francuskiej (§ 1 A. 1. 3.), oraz o ile przy egzaminie państwowym na nauczyciela szkół średnich wykaże się znajomością języka francuskiego w słowie i w piśmie, — do nauczania języka francuskiego jako przedmiotu dodatkowego; o ile zdał egzaminy z gramatyki opisowej i fonetyki niemieckiej i z zarysu ogólnych dziejów literatury niemieckiej, przewidziane programem magisterjum z filologii niemieckiej (§ 1 A. 1. 3.), oraz o ile przy egzaminie państwowym na nauczyciela szkół średnich wykaże się znajomością języka niemieckiego w słowie i w piśmie, — do nauczania języka niemieckiego jako przedmiotu dodatkowego; o ile zdał egzaminy z gramatyki opisowej języka angielskiego i z zarysu dziejów angielskich, przewidziane programem magisterjum z filologii angielskiej (§ 1 A. 1. 2.), oraz o ile przy egzaminie państwowym na nauczyciela szkół średnich wykaże się znajomością języka angielskiego w słowie i w piśmie, — do nauczania języka angielskiego jako przedmiotu dodatkowego; o ile zdał egzaminy z logiki i metodologii ogólnej, z psychologii ogólnej oraz bądź z etyki, bądź z estetyki, bądź z psychologii eksperymentalnej, przewidziane programem magisterjum z nauk filozoficznych (§ 1 A. 2. 3. B. 4.), — do nauczania filozofji jako przedmiotu dodatkowego.

3) Magister filozofji, który uzyskał ten stopień w zakresie filologii klasycznej —

a) do nauczania filologii klasycznej (języka łacińskiego, greckiego i kultury klasycznej) jako przedmiotu głównego oraz historii starożytnej jako przedmiotu dodatkowego;

b) o ile zdał egzaminy z gramatyki opisowej współczesnej polszczyzny, z podstawowych wiadomości z historycznej gramatyki języka polskiego i dialektologii, oraz z historii literatury polskiej, przewidziane programem magisterjum z filologii polskiej (§ 1 A. 1. 3. 4.), — do nauczania języka polskiego jako przedmiotu dodatkowego; o ile zdał egzaminy z gramatyki opisowej języka francuskiego i z historii literatury francuskiej, przewidziane programem magisterjum z filologii francuskiej (§ 1 A. 1. 3.) oraz o ile przy egzaminie państwowym na nauczyciela szkół średnich wykaże się znajomością języka francuskiego w słowie i w piśmie, — do nauczania języka francuskiego jako przedmiotu dodatkowego; o ile zdał egzaminy z gramatyki opisowej i fonetyki niemieckiej i z zarysu ogólnych dziejów literatury niemieckiej, przewidziane programem magisterjum z filologii niemieckiej (§ 1. A. 1. 3.), oraz o ile przy egzaminie państwowym na nauczyciela szkół średnich wykaże się znajomością języka niemieckiego w słowie i w piśmie, — do nauczania języka niemieckiego jako przedmiotu dodatkowego; o ile zdał egzaminy z gramatyki opisowej języka angielskiego i z zarysu dziejów angielskich, przewidziane programem magisterjum z filologii angielskiej (§ 1. A. 1. 2.), oraz o ile przy egzaminie państwowym na nauczyciela szkół średnich wykaże się znajomością języka angielskiego w słowie i w piśmie, — do nauczania języka angielskiego jako przedmiotu dodatkowego; o ile zdał egzaminy z dziejów starożytnych, średniowiecznych, nowożytnych i nowoczesnych, przewidziane programem magisterjum z historii (§ 1 A. 2. 3. 4.), — do nauczania historii jako przedmiotu dodatkowego; o ile zdał egzaminy z logiki i metodologii ogólnej, z psychologii ogólnej oraz bądź z etyki, bądź z estetyki, bądź z psychologii eksperymentalnej, przewidziane programem magisterjum z nauk filozoficznych (§ 1 A. 2. 3. B. 4.), — do nauczania propedeutyki filozofji jako przedmiotu dodatkowego.

4) Magister filozofji, który uzyskał ten stopień w zakresie filologii francuskiej —

a) do nauczania języka francuskiego jako przedmiotu głównego;

b) o ile zdał egzaminy z gramatyki opisowej współczesnej polszczyzny, z podstawowych wiadomości z historycznej gramatyki języka polskiego i dialektologii, oraz z historii literatury polskiej, przewidziane programem magisterjum z filologii polskiej (§ 1 A. 1. 3. 4.), — do nauczania języka polskiego jako przedmiotu dodatkowego; o ile zdał egzaminy z gramatyki opisowej i fonetyki niemieckiej i z zarysu ogólnych dziejów literatury niemieckiej, przewidziane programem magisterjum z filologii niemieckiej (§ 1 A. 1. 3.), oraz o ile przy egzaminie państwowym na nauczyciela szkół średnich wykaże się znajomością języka niemieckiego w słowie i w piśmie, — do nauczania języka niemieckiego jako przedmiotu dodatkowego; o ile zdał egzaminy z gramatyki opisowej języka angielskiego i z zarysu dziejów angielskich, przewidziane programem magisterjum z filologii angielskiej (§ 1 A. 1. 2.), oraz o ile przy egzaminie państwowym na nauczyciela szkół średnich wykaże się znajomością języka angielskiego w słowie i w piśmie, — do nauczania języka angielskiego jako przedmiotu dodatkowego; o ile zdał egzaminy z logiki i metodologii ogólnej, z psychologii ogólnej oraz bądź z etyki, bądź z estetyki, bądź z psy-

chologii eksperymentalnej, przewidziane programem magisterjum z nauk filozoficznych (§ 1 A. 2. 3. B. 4.), — do nauczania propedeutyki filozofii jako przedmiotu dodatkowego.

5) Magister filozofii, który uzyskał ten stopień w zakresie filologii angielskiej —

a) do nauczania języka angielskiego jako przedmiotu głównego;

b) o ile zdał egzaminy z gramatyki opisowej współczesnej polszczyzny, z podstawowych wiadomości z historycznej gramatyki języka polskiego i dialektologii, oraz z historii literatury polskiej, przewidziane programem magisterjum z filologii polskiej (§ 1 A. 1. 3. 4.), — do nauczania języka polskiego jako przedmiotu dodatkowego; o ile zdał egzaminy z gramatyki opisowej języka francuskiego i z historii literatury francuskiej, przewidziane programem magisterjum z filologii francuskiej (§ 1 A. 1. 3.), oraz o ile przy egzaminie państwowym na nauczyciela szkół średnich wykaże się znajomością języka francuskiego w słowie i w piśmie, — do nauczania języka francuskiego jako przedmiotu dodatkowego; o ile zdał egzaminy z gramatyki opisowej, fonetyki niemieckiej i z zarysu ogólnych dziejów literatury niemieckiej, przewidziane programem magisterjum z filologii niemieckiej (§ 1. A. 1. 3.), oraz o ile przy egzaminie państwowym na nauczyciela szkół średnich wykaże się znajomością języka niemieckiego w słowie i w piśmie. — do nauczania języka niemieckiego jako przedmiotu dodatkowego; o ile zdał egzaminy z logiki i metodologii ogólnej, z psychologii ogólnej oraz bądź z etyki, bądź z estetyki, bądź z psychologii eksperymentalnej, przewidziane programem magisterjum z nauk filozoficznych (§ 1 A. 2. 3. B. 4.), — do nauczania propedeutyki filozofii jako przedmiotu dodatkowego.

6) Magister filozofii, który uzyskał ten stopień w zakresie filologii niemieckiej —

a) do nauczania języka niemieckiego jako przedmiotu głównego;

b) o ile zdał egzaminy z gramatyki opisowej współczesnej polszczyzny, z podstawowych wiadomości z historycznej gramatyki języka polskiego i dialektologii, oraz z historii literatury polskiej, przewidziane programem magisterjum z filologii polskiej (§ 1 A. 1. 3. 4.), — do nauczania języka polskiego jako przedmiotu dodatkowego; o ile zdał egzaminy z gramatyki opisowej języka francuskiego i z historii literatury francuskiej, przewidziane programem magisterjum z filologii francuskiej (§ 1 A. 1. 3.), oraz o ile przy egzaminie państwowym na nauczyciela szkół średnich wykaże się znajomością języka francuskiego w słowie i w piśmie, — do nauczania języka francuskiego jako przedmiotu dodatkowego; o ile zdał egzaminy z gramatyki opisowej języka angielskiego i z zarysu dziejów angielskich, przewidziane programem magisterjum z filologii angielskiej (§ 1 A. 1. 2.), oraz o ile przy egzaminie państwowym na nauczyciela szkół średnich wykaże się znajomością języka angielskiego w słowie i w piśmie, — do nauczania języka angielskiego jako przedmiotu dodatkowego; o ile zdał egzaminy z logiki i metodologii ogólnej, z psychologii ogólnej oraz bądź z etyki, bądź z estetyki, bądź z psychologii eksperymentalnej, przewidziane programem magisterjum z nauk filozoficznych (§ 1 A. 2. 3. B. 4.), — do nauczania propedeutyki filozofii jako przedmiotu dodatkowego.

7) Magister filozofii, który uzyskał ten stopień w zakresie historii —

a) do nauczania historii, jako przedmiotu głównego;

b) o ile zdał egzaminy z ekonomji i geografji ekonomicznej, przewidziane programem magisterjum z geografji (§ 1 B. d. 9. 10), — do nauczania nauki o Polsce współczesnej jako przedmiotu głównego; o ile zdał

egzamin z geologii, geografji ogólnej i geografji regionalnej, przewidziane programem magisterjum z geografji (§ 1 A. 1. 6. 7.), — do nauczania geografji jako przedmiotu dodatkowego; o ile zdał egzamin z gramatyki opisowej współczesnej polszczyzny, z podstawowych wiadomości z historycznej gramatyki języka polskiego i dialektologii, oraz z historii literatury polskiej, przewidziane programem magisterjum z filologii polskiej (§ 1 A. 1. 3. 4.), — do nauczania języka polskiego jako przedmiotu dodatkowego; o ile zdał egzamin z gramatyki opisowej języka francuskiego i z historii literatury francuskiej, przewidziane programem magisterjum z filologii francuskiej (§ 1 A. 1. 3.), oraz o ile przy egzaminie państwowym na nauczyciela szkół średnich wykaże się znajomością języka francuskiego w słowie i w piśmie — do nauczania języka francuskiego jako przedmiotu dodatkowego; o ile zdał egzamin z gramatyki opisowej i fonetyki niemieckiej i z zarysu ogólnych dziejów literatury niemieckiej, przewidziane programem magisterjum z filologii niemieckiej (§ 1 A. 1. 3.), oraz o ile przy egzaminie państwowym na nauczyciela szkół średnich wykaże się znajomością języka niemieckiego w słowie i w piśmie — do nauczania języka niemieckiego jako przedmiotu dodatkowego; o ile zdał egzamin z gramatyki opisowej języka angielskiego i z zarysu dziejów angielskich, przewidziane programem magisterjum z filologii angielskiej (§ 1 A. 1. 2.), oraz o ile przy egzaminie państwowym na nauczyciela szkół średnich wykaże się znajomością języka angielskiego w słowie i w piśmie, — do nauczania języka angielskiego jako przedmiotu dodatkowego; o ile zdał egzamin z logiki i metodologii ogólnej, z psychologii ogólnej oraz bądź z etyki, bądź z estetyki, bądź z psychologii eksperymentalnej, przewidziane programem magisterjum z nauk filozoficznych (§ 1 A. 2. 3. B. 4.), — do nauczania propedeutyki filozofji jako przedmiotu dodatkowego.

8) Magister filozofji, który uzyskał ten stopień w zakresie geografji —

a) do nauczania geografji, geologii z mineralogją i kosmografji jako przedmiotów głównych;

b) o ile zdał egzamin z ekonomji i geografji ekonomicznej, przewidziane programem jego magisterjum (§ 1. B. d. 9. 10.) — do nauczania nauki o Polsce współczesnej jako przedmiotu głównego; o ile zdał egzamin z botaniki, zoologii i biologji ogólnej, przewidziane programem magisterjum z biologji ogólnej (§ 1 A. 4. 5. 6.), — do nauczania przyrodoznawstwa (botaniki, zoologii, biologji ogólnej) jako przedmiotu dodatkowego; o ile zdał egzamin z logiki i metodologii ogólnej, z psychologii ogólnej oraz psychologii eksperymentalnej, przewidziane programem magisterjum z nauk filozoficznych (§ 1 A. 2. 3. B. 4.), — do nauczania propedeutyki filozofji jako przedmiotu dodatkowego.

9) Magister filozofji, który uzyskał ten stopień w zakresie matematyki —

a) do nauczania matematyki jako przedmiotu głównego;

b) o ile zdał egzamin z jednego z działów fizyki teoretycznej, przewidziany programem jego magisterjum (§ 1. C.), i egzamin z chemji dla przyrodników, przewidziany magisterjum z botaniki lub zoologii (§ 1. 3.), — do nauczania fizyki z chemją jako przedmiotu dodatkowego; o ile zdał egzamin z astronomji ogólnej, przewidziany programem jego magisterjum (§ 1. C.), — do nauczania kosmografji jako przedmiotu dodatkowego; o ile zdał egzamin z logiki i metodologii ogólnej, z psychologii ogólnej oraz z logiki matematycznej i teorii mnogości, przewidziane programem magisterjum z nauk filozoficznych (§ 1 A. 2. 3. B. 4.), — do nauczania propedeutyki filozofji jako przedmiotu dodatkowego.

10) Magister filozofji, który uzyskał ten stopień w zakresie fizyki —

a) do nauczania fizyki jako przedmiotu głównego i matematyki jako przedmiotu dodatkowego;

b) o ile zdał egzaminy z chemji organicznej, nieorganicznej i fizycznej, przewidziane programem magisterjum z krystalografji, mineralogji i petrografji (§ 1 A. 3.), — do nauczania chemji jako przedmiotu dodatkowego; o ile zdał egzaminy z botaniki i zoologji, przewidziane programem magisterjum z biologji ogólnej (§ 1 A. 4. 5.), — do nauczania przyrodoznawstwa (botaniki, zoologji) jako przedmiotu dodatkowego; o ile zdał egzaminy z logiki i metodologji ogólnej, z psychologji ogólnej oraz z logiki matematycznej i teorii mnogości, przewidziane programem magisterjum z nauk filozoficznych (§ 1 A. 2. 3. B. 4.), — do nauczania propedeutyki filozofji jako przedmiotu dodatkowego.

11) Magister filozofji, który uzyskał ten stopień w zakresie chemji —

a) do nauczania chemji jako przedmiotu głównego;

b) o ile zdał egzaminy z mechaniki teoretycznej, fizyki doświadczalnej i fizyki teoretycznej, przewidziane programem magisterjum z fizyki (§ 1. 3. 5. 6.), — do nauczania fizyki jako przedmiotu głównego; o ile zdał egzaminy z botaniki, zoologji, biologji ogólnej i zasad geologji, przewidziane programem magisterjum z biologji ogólnej (§ 1 A. 4. 5. 6. B. a. 8), — do nauczania przyrodoznawstwa (nauk biologicznych) jako przedmiotu głównego i geologji jako przedmiotu dodatkowego; o ile zdał egzaminy z logiki i metodologji ogólnej, z psychologji ogólnej oraz z logiki matematycznej i teorii mnogości, przewidziane programem magisterjum z nauk filozoficznych (§ 1 A. 2. 3. B. 4.), — do nauczania propedeutyki filozofji jako przedmiotu dodatkowego.

12) Magister filozofji, który uzyskał ten stopień w zakresie botaniki —

a) do nauczania przyrodoznawstwa (nauk biologicznych) jako przedmiotu głównego i geologji jako przedmiotu dodatkowego;

b) o ile zdał egzaminy z geografji ogólnej i geografji regionalnej, przewidziane programem magisterjum z geografji (§ 1 A. 6. 7.), — do nauczania geografji jako przedmiotu dodatkowego; o ile zdał egzaminy z logiki i metodologji ogólnej, z psychologji ogólnej oraz z psychologji eksperymentalnej, przewidziane programem magisterjum z nauk filozoficznych (§ 1 A. 2. 3. B. 4.), — do nauczania propedeutyki filozofji jako przedmiotu dodatkowego.

13) Magister filozofji, który uzyskał ten stopień w zakresie zoologji wraz z anatomją porównawczą —

a) do nauczania przyrodoznawstwa (nauk biologicznych) jako przedmiotu głównego i geologji jako przedmiotu dodatkowego;

b) o ile zdał egzaminy z geografji ogólnej i geografji regionalnej, przewidziane programem magisterjum z geografji (§ 1 A. 6. 7.), — do nauczania geografji jako przedmiotu dodatkowego; o ile zdał egzaminy z logiki i metodologji ogólnej, z psychologji ogólnej oraz z psychologji eksperymentalnej, przewidziane programem magisterjum z nauk filozoficznych (§ 1 A. 2. 3. B. 4.), — do nauczania propedeutyki filozofji jako przedmiotu dodatkowego.

14) Magister filozofji, który uzyskał ten stopień w zakresie biologji ogólnej —

a) do nauczania przyrodoznawstwa (nauk biologicznych) jako przedmiotu głównego;

b) o ile zdał egzamin z zasad geologii, przewidziany programem jego magisterjum (§ 1 B. a. 8.), i mineralogji (C. 2.), — do nauczania geologii z mineralogją jako przedmiotu głównego; o ile zdał egzamin z zasad geologii, przewidziany jego magisterjum, oraz egzamin z geografji ogólnej i regionalnej, przewidziane programem magisterjum z geografji (§ 1 A. 6. 7.) — do nauczania geografji jako przedmiotu dodatkowego; o ile zdał egzaminy z logiki i metodologii ogólnej, z psychologji ogólnej oraz z psychologji eksperymentalnej, przewidziane programem magisterjum z nauk filozoficznych (§ 1 A. 2. 3. B. 4.), — do nauczania propedeutyki filozofji jako przedmiotu dodatkowego.

15) Magister filozofji, który uzyskał ten stopień w zakresie krystalografji, mineralogji i petrografji —

a) do nauczania geologii z mineralogją jako przedmiotu głównego;

b) o ile zdał egzaminy, przewidziane programem jego magisterjum z grupy mineralogiczno-chemicznej (§ 1 B. b.), — do nauczania chemji jako przedmiotu głównego; o ile zdał egzaminy z botaniki, zoologii i biologji ogólnej, przewidziane programem magisterjum z biologji ogólnej (§ 1 A. 4. 5. 6.), — do nauczania przyrodoznawstwa (nauk biologicznych) jako przedmiotu dodatkowego; o ile zdał egzaminy z geografji ogólnej i geografji regionalnej, przewidziane programem magisterjum z geografji (§ 1 A. 6. 7.), — do nauczania geografji jako przedmiotu dodatkowego; o ile zdał egzaminy z logiki i metodologii ogólnej, z psychologji ogólnej oraz z psychologji eksperymentalnej, przewidziane programem magisterjum z nauk filozoficznych (§ 1 A. 2. 3. B. 4.), — do nauczania propedeutyki filozofji jako przedmiotu dodatkowego.

16) Magister filozofji, który uzyskał ten stopień w zakresie nauk filozoficznych —

a) do nauczania propedeutyki filozofji jako przedmiotu głównego;

b) o ile zdał egzaminy z przedmiotów pedagogicznych, przewidziane programem magisterjum z pedagogiki (§ 1 A. 4. 5. 6. B), — do nauczania przedmiotów pedagogicznych jako przedmiotu głównego; do nauczania zaś jako przedmiotu dodatkowego języka polskiego, jednego z języków słowiańskich, filologii klasycznej, matematyki, lub przyrodoznawstwa, o ile zdał egzaminy, objęte grupą A programu odnośnych magisterjów, przyczem — o ile chodzi o przyrodoznawstwo — wchodzi w rachubę grupa A. programu magisterjum z biologji ogólnej.

17) Magister filozofji, który uzyskał ten stopień w zakresie pedagogiki, — do nauczania pedagogiki i propedeutyki filozofji jako przedmiotów głównych.

18) Magister wychowania fizycznego otrzymuje po zdaniu egzaminu państwowego na nauczyciela szkół średnich kwalifikacje:

a) do nauczania ćwiczeń cielesnych i higieny jako przedmiotów głównych i somatologii jako przedmiotu dodatkowego;

b) o ile zdał egzaminy z botaniki, zasad zoologii, biologji ogólnej i zasad nauk filozoficznych, przewidziane magisterjum z biologji, — do nauczania przyrodoznawstwa (nauk biologicznych) jako przedmiotu dodatkowego; o ile zdał egzaminy z logiki i metodologii ogólnej, z psychologji ogólnej oraz psychologji eksperymentalnej, przewidziane programem magisterjum z nauk filozoficznych, — do nauczania propedeutyki filozofji jako przedmiotu dodatkowego.

Osoby, posiadające świadectwo egzaminu końcowego z rysunku, określonego rozporządzeniem Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia

Publicznego z dnia 7 października 1924 r. (Dz. Urz. Min. W. R. i O. P. Nr. 18, poz. 180) otrzymują po zdaniu egzaminu państwowego na nauczyciela szkół średnich kwalifikacje do nauczania rysunku jako przedmiotu głównego.

Osoby, posiadające świadectwo egzaminu końcowego z muzyki i śpiewu, określonego rozporządzeniem Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 7 października 1924 r. (Dz. Urz. M. W. R. i O. P. Nr. 18, poz. 181) otrzymują po zdaniu egzaminu państwowego na nauczyciela szkół średnich kwalifikacje do nauczania muzyki i śpiewu jako przedmiotu głównego.

Osoby, posiadające świadectwo egzaminu końcowego z robót ręcznych, określonego rozporządzeniem Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dn. 7 października 1924 r. (Dz. Urz. M. W. R. i O. P. Nr. 18, poz. 182) otrzymują po zdaniu egzaminu państwowego na nauczyciela szkół średnich kwalifikacje do nauczania robót ręcznych jako przedmiotu głównego.

Osoby, posiadające świadectwo egzaminu końcowego z ćwiczeń cielesnych, określonego rozporządzeniem Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dn. 7 października 1924 r. (Dz. Urz. M. W. R. i O. P. Nr. 18, poz. 183) otrzymują po zdaniu egzaminu państwowego na nauczyciela szkół średnich kwalifikacje do nauczania ćwiczeń cielesnych jako przedmiotu głównego.

Inżynier - chemik otrzymuje po zdaniu egzaminu państwowego na nauczyciela szkół średnich kwalifikacje do nauczania chemii jako przedmiotu głównego oraz fizyki jako przedmiotu dodatkowego;

inżynier elektrotechnik otrzymuje po zdaniu wymienionego egzaminu kwalifikacje do nauczania fizyki jako przedmiotu głównego oraz chemii i matematyki jako przedmiotów dodatkowych.

Osoby, posiadające dyplom Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie lub dyplom z ukończenia wydziału rolniczego lub leśnego lub rolniczo-leśnego w jednym z polskich uniwersytetów, względnie jednej z polskich szkół politechnicznych, otrzymują po zdaniu egzaminu państwowego na nauczyciela szkół średnich kwalifikacje do nauczania przyrodznawstwa jako przedmiotu głównego.

D. Egzaminy uproszczone.

Przewidziane w art. 7 ustawy o kwalifikacjach zawodowych do nauczania w szkołach średnich ogólnokształcących i seminarjach nauczycielskich egzaminy uproszczone unormowane zostały rozporządzeniem Ministerstwa W. R. i O. P. z dnia 21 czerwca 1923 r.¹⁾ Brzmi ono, jak następuje:

Postanowienia ogólne.

§ 1. Ustanawia się na czas do końca roku szkolnego 1930/31 uproszczone egzaminy państwowe na nauczycieli szkół średnich ogólnokształcących i seminarjów nauczycielskich według następujących przepisów:

§ 2. Do egzaminu uproszczonego mogą być dopuszczeni przed końcem roku szkolnego 1930/31²⁾ nauczyciele szkół średnich ogólnokształcących i seminarjów nauczycielskich, czynni przed dniem 1 stycznia

¹⁾ Dz. Urz. Min. W. R. i O. P. z 1923 r. Nr. 13, poz. 108.

²⁾ według art. 1 ustawy z dnia 12 stycznia 1929 r. (Dz. Urz. Min. W. R. i O. P. z 1929 r. Nr. 3, poz. 26).

1923 r., którzy a) mają skończoną szkołę średnią ogólnokształcącą lub seminarjum nauczycielskie, b) przed dniem 1 stycznia 1923 r. ukończyli 25 lat życia oraz c) przed tą datą odbyli 3 lata szkolnej praktyki nauczycielskiej, uznanej przez Ministra W. R. i O. P. za zadowalającą, w wymiarze co najmniej 14 godzin tygodniowo, z czego co najmniej 2 lata w szkole średniej ogólnokształcącej lub seminarjum nauczycielskiem, jako też nauczyciele czynni w szkołach średnich ogólnokształcących, seminarjach nauczycielskich lub szkołach powszechnych przed dniem 1 stycznia 1923 r., którzy czynią zadość warunkom, wymienionym pod a) i b), a nadto przed upływem 1928 r. wykażą się co najmniej 3-letnią praktyką nauczycielską szkolną, z czego co najmniej dwa lata w szkole średniej ogólnokształcącej lub seminarjum nauczycielskiem w wymiarze przynajmniej 14 godzin tygodniowo, jeśli Minister W. R. i O. P. tę ich praktykę uzna za wybitną. W wyjątkowych wypadkach może Minister W. R. i O. P. dopuścić do egzaminu uproszczonego kandydata, nie spełniającego jednego z dwóch pierwszych warunków. Minister W. R. i O. P. może również absolwentom Państwowego Instytutu Nauczycielskiego lub Państwowego Studium Pedagogicznego zaliczyć jako lata praktyki nauczycielskiej w szkole średniej ogólnokształcącej okres studjów, odbytych w tych instytucjach, oraz przedłużyć termin odbycia praktyki przed dniem 1 stycznia 1923 r. do końca 1924 r. osobom narodowości polskiej, pochodzącym z b. zaboru pruskiego lub b. zaboru rosyjskiego (z wyjątkiem b. Królestwa Kongresowego), które przed dniem 15 września 1924 r. pracowały w szkolnictwie polskim na tych obszarach, dalej repatriantom oraz osobom, które, służąc w wojsku w czasie wojny, nie mogły przed tymże terminem odbyć przepisanej praktyki szkolnej¹⁾.

§ 3. Podanie o dopuszczenie do egzaminu nauczyciel czynny wnosi drogą służbową przez dyrekcję szkoły do właściwego Kuratorjum Okręgu Szkolnego, które przesyła je Ministerstwu Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego; każda inna osoba wnosi podanie wprost do Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego. W podaniu należy wymienić:

1) język wykładowy, w jakim kandydat chce nauczać; 2) przedmiot, z którego ewentualnie przedmioty, z których egzamin zamierza zdawać; 3) dane, dotyczące specjalnego przygotowania kandydata, a mogące być uwzględnionymi przy egzaminie piśmiennym (lektura, działy nauki i t. d.), w myśl programu wymagań z poszczególnych przedmiotów, (§ 22); 4) Komisję Egzaminacyjną, przed którą kandydat chce zdawać egzamin; nadto należy dołączyć: fotografię, metrykę urodzenia, dowód obywatelstwa polskiego, świadectwa ukończenia szkoły średniej ogólnokształcącej lub seminarjum nauczycielskiego, świadectwo odbytej praktyki szkolnej, wystawione przez właściwe dyrekcje, oraz tablicę osobową według przepisane go wzoru. Mogą być również dołączone świadectwa ze studjów w wyższym zakładzie naukowym, oraz kollokwjów odbytych na kursach dokształcających. Dokumenty winny być dołączone w oryginałach lub przepisowo zalegalizowanych kopjach; w wyjątkowych wypadkach, np. zaginięcia lub zniszczenia aktu i niemożności uzyskania urzędowego duplikatu, zastąpić go wolno poświadczeniami co najmniej dwóch wiarygodnych świadków, stwierdzającymi wszystkie potrzebne dane; przyjęcie takich poświadczeń za wystarczające zależeć będzie od uznania Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego.

¹⁾ w brzmieniu art. 7 ustawy z dnia 16 lipca 1924 r. (Dz. Urz. Min. W. R. i O. P. z 1924 r. Nr. 18, poz. 178).

§ 4. O dopuszczeniu do egzaminu rozstrzyga Minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego.

§ 5. Wraz z decyzją o dopuszczeniu Minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego przesyła dokumenty osobiste dopuszczonego kandydata Komisji Egzaminacyjnej, która zwraca je kandydatowi po odbyciu egzaminu lub po odstąpieniu przezeń od egzaminu.

§ 6. Przed przystąpieniem do egzaminu składa kandydat w Komisji Egzaminacyjnej opłatę egzaminacyjną w wysokości oznaczonej przez Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego.

Komisje egzaminacyjne.

§ 7. Uproszczone egzaminy państwowe na nauczycieli szkół średnich ogólnokształcących i seminarjów nauczycielskich odbywają się przed państwowymi Komisjami egzaminacyjnymi dla kandydatów na nauczycieli szkół średnich, działającymi na podstawie § 22 rozporządzenia Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 29 stycznia 1923 r. (Dz. U. R. P. Nr. 38, poz. 256). Egzaminatorowie, działający przy egzaminach uproszczonych, tworzą pod przewodnictwem prezesa Komisji — osobny oddział Komisji. Członków oddziału wyznacza Minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w porozumieniu z prezesem Komisji z pośród jej członków. W razie potrzeby mianuje Minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w porozumieniu z prezesem Komisji egzaminatorów dla egzaminów uproszczonych także z poza grona członków Komisji.

§ 8. W egzaminie biorą udział pod przewodnictwem prezesa Komisji lub jego zastępcy dwaj egzaminatorowie. Te trzy osoby stanowią podkomisję do danego przedmiotu. Prezes Komisji może w razie potrzeby powołać do podkomisji jeszcze trzeciego egzaminatora. Minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego może delegować do każdej podkomisji swojego przedstawiciela, nie mającego prawa egzaminowania, ni głosowania.

Przedmioty i przebieg egzaminu.

§ 9. Kandydat może zgłosić się do egzaminu uproszczonego z jednego lub kilku z pośród następujących przedmiotów:

- 1) język polski,
- 2) język łaciński,
- 3) język grecki,
- 4) język francuski,
- 5) język angielski,
- 6) język niemiecki,
- 7) jeden z języków słowiańskich,
- 8) historia,
- 9) geografia z geologią,
- 10) matematyka,
- 11) fizyka,
- 12) chemia z mineralogią,
- 13) nauki biologiczne,
- 14) propedeutyka filozofii,
- 15) rysunki,
- 16) śpiew i muzyka,
- 17) wychowanie fizyczne,
- 18) roboty ręczne,
- 19) pedagogika.

§ 10. Egzamin dzieli się na dwie części:

- a) egzamin piśmienny,
- b) egzamin ustny, który prócz części teoretycznej może — w granicach, wskazanych programem wymagań z poszczególnych przedmiotów (§ 22) — obejmować część praktyczną, polegającą na wykonaniu zadanej pracy, lub ćwiczenia praktycznego (w laboratorium, pracowni, sali gimnastycznej i t. p.).

§ 11. Egzamin piśmienny ma stwierdzić, iż kandydat w zakresie danego tematu posiada wystarczające wiadomości, że potrafi je samodzielnie zastosować przy opracowaniu tematu, oraz, że umie swe myśli jasno, ściśle i poprawnie wyrażać.

§ 12. Egzamin piśmienny odbywa się pod ścisłym nadzorem i obejmuje jeden temat, wybrany przez kandydata z pośród dwóch przedstawionych mu przez Komisję. Na opracowanie tematu przeznaczają się 5 godzin. Wymiar czasu, przeznaczony na pracę, czy ćwiczenie praktyczne, stanowiące część egzaminu ustnego (zobacz § 10), nie może również przekraczać powyższej normy. Przy wypracowaniu piśmiennem, względnie praktycznym zadaniu, wolno używać tylko środków pomocniczych, wskazanych przez Komisję. Przekroczenie tego zakazu pociąga za sobą usunięcie kandydata od zdawania egzaminu w danym terminie.

§ 13. O dopuszczeniu do egzaminu ustnego decyduje podkomisja danego przedmiotu na podstawie wyniku egzaminu piśmiennego.

§ 14. Egzamin ustny musi się odbyć w tym samym okresie egzaminacyjnym i przed tą samą Komisją, co egzamin piśmienny.

§ 15. Przy egzaminie ustnym kandydat winien — prócz znajomości przedmiotu egzaminu — wykazać także znajomość zasad dydaktyki tego przedmiotu, oraz że potrafi go udzielać w języku, który obrał za język wykładowy.

§ 16. Kandydaci, którzy nie ukończyli polskiej szkoły średniej, winni nie tylko wykazać, że władają poprawnie językiem polskim, ale nadto zdać osobny egzamin z podstawowych wiadomości z literatury, historii i geografii polskiej, traktowanych razem jako jeden przedmiot egzaminacyjny. Komisja może jednak w poszczególnych wypadkach zwolnić kandydata z tego egzaminu.

§ 17. Egzamin ustny teoretyczny z jednego przedmiotu trwa najwyżej godzinę.

§ 18. Z przebiegu egzaminu prowadzi się protokół, który podpisuje przewodniczący i egzaminatorowie. Decyzja, przy której uwzględnia się wyniki zarówno egzaminu piśmiennego, jak i ustnego, zapada w każdej podkomisji większością głosów. W razie równości głosów, rozstrzyga głos przewodniczącego.

§ 19. Decyzję (wynik) ogłasza się kandydatowi zaraz po egzaminie.

§ 20. W razie ujemnego wyniku egzaminu, kandydat może zgłosić się ponownie do egzaminu nie wcześniej, niż po upływie czasu, przez Komisję wyznaczonego, a w każdym razie przed upływem okresu, ustanowionego w § 1 niniejszego rozporządzenia. Jeżeli ujemny wynik dotyczy tylko wiadomości, wymienionych w § 16, powtórny egzamin obejmuje tylko zakres tych wiadomości.

§ 21. Zgłaszając się do ponownego egzaminu, kandydat winien wnieść ponownie przepisaną opłatę.

§ 22. Program wymagań z poszczególnych przedmiotów przy egzaminie uproszczonym ustali osobne rozporządzenie.

§ 23. W przypadkach, w których niniejsze rozporządzenie nie daje rozstrzygnięcia, należy stosować odpowiednie postanowienia regulaminu, obowiązującego przy normalnych egzaminach państwowych na nauczycieli szkół średnich.

Świadectwa z egzaminu.

§ 24. Kandydat, który zdał pomyślnie uproszczony egzamin państwowy, otrzymuje od Komisji dyplom na nauczyciela szkół średnich ogólnokształcących i seminarjów nauczycielskich, w zakresie wymienionych w nim przedmiotów.

§ 25. Dyplom składa się z czterech części:

Część pierwsza zawiera imię i nazwisko kandydata, miejsce, dzień, miesiąc i rok urodzenia, wyznanie, ogólne dane, dotyczące studjów średnich i wyższych, datę i liczbę decyzji Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, którą kandydat został dopuszczony do egzaminu uproszczonego, oraz powołanie się na art. 7 ustawy z dnia 26 września 1922 r., dotyczącej kwalifikacji zawodowych do nauczania w szkołach średnich ogólnokształcących i seminarjach nauczycielskich państwowych i prywatnych.

Część druga zawiera temat wypracowania pismienego, ewentualnej pracy praktycznej oraz główne tematy egzaminu ustnego — osobno naukowe, osobno dydaktyczne — przyczem wynik każdej z tych trzech, względnie czterech części egzaminu winien być oceniony jednym ze stopni: bardzo dobrze, dobrze, dostatecznie.

Część trzecia zawiera ocenę władania przez kandydata językiem polskim oraz ewentualnie wyniki egzaminu z podstawowych wiadomości z literatury, historii i geografii Polski (§ 16).

Część czwarta zawiera orzeczenie, stwierdzające, że kandydat (imię i nazwisko) posiada kwalifikacje do nauczania (wymienić przedmiot) w szkołach średnich ogólnokształcących i seminarjach nauczycielskich z językiem wykładowym (wymienić język).

Świadectwo winno być podpisane przez prezesa Komisji lub jego zastępcę, tudzież przez dwóch przynajmniej egzaminatorów i opatrzone pieczęcią urzędową Komisji.

Świadectwo nosi datę dnia, w którym egzamin został ukończony.

PROGRAM

WYMAGAŃ PRZY UPROSZCZONYCH EGZAMINACH PAŃSTWOWYCH NA NAUCZYCIELI SZKÓŁ ŚREDNICH OGÓLNOKSZTAŁCĄCYCH I SEMINARJÓW NAUCZYCIELSKICH *)

JEZYK POLSKI.

I. Egzamin piśmienny.

Kandydat otrzymuje do wyboru dwa tematy, wybrane z uwzględnieniem tego działu literatury polskiej, który sam wskaże w swoim podaniu.

II. Egzamin ustny.

A. Nauka o języku.

1. Dokładna znajomość gramatyki opisowo-psychologicznej języka współczesnego (głosownia wraz z fizjologią dźwięków języka polskiego, słowotwórstwo, fleksja i składnia, znaczenie wyrazów).

*) ustalony rozporządzeniem Min. W. R. i O. P. z 28/8 1923 r. L. 2461/23.

2. Podstawowe wiadomości z gramatyki historycznej języka polskiego.
3. Umiejętność czytania i objaśniania tekstów staropolskich.
4. Elementy języka starocerkiewnego bez uwzględnienia stosunków pozasłowiańskich.

B. *Literatura.*

1. Umiejętność analizowania i objaśniania przedłożonego tekstu literackiego (lub jego części).
2. Dokładna znajomość poniżej wskazanych dzieł autorów polskich.
3. Znajomość najważniejszych arcydzieł obcych według poniżej podanej listy.
4. Znajomość historii literatury polskiej w zakresie opracowań, ażej wymienionych.
5. Podstawowe wiadomości z zakresu poetyki i stylistyki polskiej.
6. Znajomość najważniejszych zjawisk z dziedziny kultury polskiej.

C. *Dydaktyka.*

Należyte orientowanie się w głównych problemach dydaktyki języka i literatury ojczyznej, znajomość programów Ministerstwa.

Ad A.

Dzieła pomocnicze.

Szober St. Gramatyka języka polskiego (większa, wydanie drugie), lub

Gramatyka polska (wyd. zbiorowe Akad. Um.).

Nitsch K. Rozbiór językowy „Ojczenasza”. Kraków 1921.

Nitsch K. Mowa ludu polskiego. Kraków 1911.

A. Kryński i Z. M. Kryński. Zabytki języka staropolskiego (kilka głównych zabytków). Warszawa 1916 lub choćby Psalterz Puławski wyd. Słoński.

Łoś J. Pochodzenie polskiego języka literackiego (Język polski III).

Brückner A. Cywilizacja i język. Warszawa 1901.

Łoś J. Gramatyka języka starosłowiańskiego. 1922 lub

Lehr-Spławiński. Zarys gramatyki starocerkiewno-słowiańskiej. Poznań 1923.

J. Baudouin de Courtenay. „O zadaniach językoznawstwa” i „O ogólnych przyczynach zmian językowych”. (Prace filologiczne t. III, oraz Szkice językoznawcze, Warszawa 1904).

Bradzo pożądana jest znajomość czasopisma: „Język polski”, obfitującego w artykuły z różnych dziedzin gramatyki i słownictwa polskiego.

Ad B.

Lektura.

(*ad B2*).

Wszystkie utwory i wyjątki zawarte w „Historji literatury niepodległej Polski” I. Chrzanowskiego, a poza tem:

Rej. Żywot człowieka poczciwego (przynajmniej w znaczniejszych wyimkach).

Kochanowski. Odprawa posłów greckich, Treny.

Skarga. Kazania sejmowe.

Potocki. Wiersze wybrane (wyd. „Biblioteki Narodowej”).

Pasek. Pamiętniki.

- Krasicki. Monachomachja, Myszeis, satyry, bajki. Przypadki Doświadczyńskiego, Pan Podstoli, cz. I.
Zabłocki. Sarmatyzm.
Niemcewicz. Powrót posła, oraz wyjątki według „Stu lat myśli polskiej”.
Woronicz. Wyjątki według „Stu lat myśli polskiej”.
Feliński. Barbara Radziwiłłówna.
Brodziński. O klasycyzmie i romantyzmie. Wiesław.
Mickiewicz. Wszystkie dzieła.
Słowacki. Arab, Mnich, Jan Bielecki, Marja Stuart, Godzina myśli, Lambro, Kordjan, w Szwajcarii, Anelli, Ojciec Zadżumionych, Balladyna, Grób Agamemnona, Lilla Weneda, Horsztyński, Mazepa, Beniowski, Złota Czaszka, Księżę Niezłomny, Książę Marek, Genesis z ducha, Do autora trzech psalmów, Rozmowa z matką Makryną, rapsod I Króla Ducha, ważniejsze z drobnych utworów lirycznych.
Krański. Nieboska komedja, Irydjon, Przedświt, Psalm przy-
szłości, Resurrecturis.
Malczewski. Marja.
Zaleski. Wybór poezji według wyd. „Biblioteki narodowej”.
Goszczyński. Zamek kaniowski, Król zamczyska.
Fredro. Pan Geldhab, Zemsta, Śluby panieńskie, Dożywocie, Pan Jowialski.
Rzewuski. Listopad.
Korzeniowski. Karpaccy górale, Mnich, Żydzi, Kolokacja, Spe-
kulant.
Kraszewski. Stara baśń i jedna z powieści obyczajowych.
Pol. Część I Pieśni Janusza, Mohort.
Ujejski. Maraton, Skargi Jeremiego.
Syrokomla. Urodzony Jan Dębóróg.
Lenartowicz. Zachwycenie i kilka drobnych utworów.
Asnyk. Wybór poezji.
Konopnicka. Wybór poezji i nowel.
Sienkiewicz. Trylogja, Krzyżacy, Quo Vadis, Bez dogmatu, Rodzi-
na Połanieckich, najważniejsze nowele, W pustyni i w puszczy.
Prus. Lalka, Placówka, Faraon, najważniejsze nowele.
Orzeszkowa. Nad Niemnem, Meir Ezofowicz, Cham.
Dygasiński. Gody życia.
Reymont. Chłopi.
Żeromski. Ludzie bezdomni, Popioły, Wierna rzeka.
Wyspiański. Warszawianka, Wesele, Wyzwolenie, Klątwa, Bolesław Śmiały, Kazimierz Wielki, Legjon, Noc listopadowa.
Wybór poezji Kasprowicza, Tetmajera i t. d.

(ad B3).

- Homer. Iljada i Odyseja (przynajmniej w najważniejszych wy-
jątkach).
Sofokles. Antygona.
Dante. Boska Komedja (wyjątki z „Piekle”).
Szekspir. Makbet, Juliusz Cezar, Król Lear, Hamlet, Sen nocy
letniej.
Corneille. Cyd.
Racine. Fedra, Atalja.

Chateaubriand. René.
Molière. Mizantrop, Skapiec.
Byron. Giaur, Manfred.
Goethe. Cierpienia Wertera, Herman i Dorota, Faust część I.

Dzieła pomocnicze.

(ad B4).

- a) podręczniki Chrzanowskiego i Komarnickiego,
b) dzieła (do wyboru):
α) Chmielowski. Historia literatury polskiej.
β) Brückner. Historia literatury polskiej.
γ) Encyklopedia polska t. XX — XXI (Dzieje literatury pięknej w Polsce);
c) monografie:
Kallenbach. Adam Mickiewicz.
Małcki. Juliusz Słowacki. } do wyboru.
Kleiner. J. Słowacki. }
Kleiner. Z. Krasieński. } do wyboru.
Tarnowski. Z. Krasieński. }
Chrzanowski. O komedjach Fredry.
Wojciechowski K. H. Sienkiewicz.
Siedlecki. Wyspiański.

(ad B5).

Wóycicki K. Stylistyka i rytmika polska.
Wóycicki K. Ćwiczenia porównawcze z dziedziny poetyki, albo
Komarnicki. Stylistyka.

(ad B6).

Łoziński. Życie polskie.
Chlebowski. Rozwój kultury polskiej.
Jeden z podręczników Nauki o Polsce współczesnej.

Ad C.

Dzieła pomocnicze.

Wóycicki K. Rozbiór literacki w szkole.
Szober. Zasady nauczania języka polskiego w zakresie szkoły powszechnej i gimnazjum niższego (Warszawa 1921. Książnica Polska).
Wskazówki metodyczne do programu języka polskiego w gimnazjum wyższym i niższym (wyd. Ministerstwa W. R. i O. P.).

JĘZYK ŁACIŃSKI.

I. Egzamin piśmienny.

Kandydat pisze wypracowanie, składające się z dwóch części, z których jedna polegać będzie na spolszczeniu fragmentu z autora łacińskiego, druga na tłumaczeniu z języka polskiego na łacinę.

II. Egzamin ustny.

A.

1. Znaczna biegłość w tłumaczeniu tekstów łacińskich na język polski, oraz z języka polskiego na łacinę.

2. Znajomość zasobów leksykalnych języka łacińskiego, oparta na etymologii (słownik), synonimice i semazjologii.

B.

1. Dokładna znajomość gramatyki języka łacińskiego (głosownia, słotwórstwo, fleksja i składnia), przyczem wymagane jest genetyczne uzasadnienie głównych zjawisk językowych. Zasadnicze wiadomości z prozodji i metryki.

2. Znajomość mitologii greckiej i rzymskiej; gruntowna znajomość dziejów Grecji i Rzymu starożytnego ze szczególnem uwzględnieniem ustroju prawno-społecznego, głównych zjawisk w rozwoju sztuki plastycznej, głównych etapów filozoficznej myśli greckiej i wogóle kultury grecko-rzymskiej.

3. Oparta na dostatecznem odcytniu w autorach starożytnych, zwłaszcza czytanych w szkole, znajomość głównych okresów literatury greckiej (Homer, wiek V i VI) i rzymskiej (wiek złoty i Tacyt) według poniżej podanego kanonu lektury.

4. Znajomość przemożnych wpływów cywilizacji greckiej i rzymskiej na późniejsze okresy kultury europejskiej, zwłaszcza polskiej.

5. Z języka greckiego kandydat powinien posiadać przynajmniej znajomość pisma greckiego, oraz najelementarniejszą znajomość fleksji.

C.

Znajomość głównych zasad dydaktyki nauki filologii klasycznej oparta na przestudjowaniu przynajmniej jednego z dzieł o metodyce i dydaktyce języków klasycznych; znajomość programów szkolnych (Ministerstwa W. R. i O. P.).

Lektura.

Kanon lektury, określający nieodzowne minimum:

a) greckiej (w polskiem tłumaczeniu): Homer (Iljada i Odysea); Herodot (przynajmniej 1 z ksiąg, opisujących wojny perskie); Ksenofont (Anabasis — 3 księgi i wybór z Memorabilij); Plato (przynajmniej 4 dialogi, w tem obowiązkowo Gorgias); Demostenes (3 Filipiki lub jedna z większych mów, np. „O wieńcu”); Ajschylos (Oresteja); Sofokles (3 tragedje); Eurypides (3 tragedje).

b) łacińskiej (w oryginalu): Nepos, Cezar, Cycero (kilka mów, jedna księga de officiis, orator, lub I księga de oratore, wybór z listów); Wergiljusz — z Eneidy przynajmniej I, II, IV i VI pieśń (reszta w przekładzie) i kilka eklog; Horacy (przynajmniej 40 ód najcharakterystyczniejszych, 5 satyr i 3 listy); Owidjusz (15 metamorfoz, 6 elegij z Tristia i 3 listy ex Ponto); Liwjust (3 księgi do wyboru); Tacyt (z Annales przynajmniej 2 księgi).

Dzieła pomocnicze.

(ad A1).

J. Czubek. O tłumaczeniu. Kraków 1894.

Danysz. Materiały do kompozycyji łacińskich. Warszawa 1920.

(ad A2).

Heinichen. Lateinisch-deutsches Schulwörterbuch, IX wyd. Teubner. Stowasser. Lateinisch-deutsches Schulwörterbuch, III wyd. Freytag.

W obu słownikach niezwykle cenne wstępy, traktujące zasadnicze właściwości językowe.

Walde. Lateinisches etymologisches Wörterbuch (Heidelberg).

Rozwadowski. Semazjologja, czyli nauka o rozwoju znaczeń wyrazów, jej stan obecny, zasady i zadania.

(ad B1).

Ferd. Sommer. Lateinische Schulgrammatik mit sprachwissenschaftlichen Erläuterungen. Frankfurt 1920. } do
S. Reinach. Grammaire latine à l' usage de candidats } wyboru.
aux examens de licence et d'agrégation. Paris. Delagrave. }
Fr. Stolz. Geschichte der lateinischen Sprache (Sammlung Göschen 492).

Ernout. Morphologie historique du latin. Paris 1906. } do
Klincksieck. }
Ernout-Meltzer. Historische Formenlehre des Lateinischen. 1920. } wyboru.

P. Cauer. Grammatica militans. Berlin, 1912. Weidmann.

(ad B2).

Ot. Seemann. Mythologie der Griechen und Römer. Leipzig. Seemann.

Zakrzewski lub Korzon. Historia powszechna. Tom I-szy.

T. Zieliński. Historia kultury antycznej. Warszawa 1923.

T. Zieliński. Religja starożytnej Grecji. Warszawa 1921. Tow. Wydawnicze.

T. Zieliński. Rzym i jego religja. Zamość, 1920. Z. Pomarański.

K. Morawski. Rzym. 1921.

Guhl-Koner. Hellada i Roma.

St. Cybulski. Tabulae, quibus antiquitates graecae et romanae illustrantur (teksty objaśniające, obszernie w języku niemieckim lub rosyjskim).

Do t. zw. „starożytności“, czyli „realij“ b. przydatne byłyby również rosyjskie kompedja prof. Łatyszewa, Buzeskuła, Netusila.

(ad B3).

A. et M. Croiset. Manuel d'histoire de la littérature grecque (istnieje przekład rosyjski).

T. Zieliński i G. Srebrny. Literatura starożytnej Grecji. Warszawa—Kraków. 1923.

K. Morawski. Dzieje literatury rzymskiej (wyd. wielkie w odniesieniu do autorów, czytanych w szkole, zresztą: Zarys literatury rzymskiej.

(ad B4).

T. Zieliński. Świat antyczny a my.

T. Zieliński. Starożytność antyczna, a wykształcenie klasyczne. Zamość, 1920. Wyd. II. Z. Pomarański.

G. Przychocki. Co to jest filologja klasyczna? Pro arte et studio. Warszawa, 1919.

T. Sinko. Żywy spadek po Grecji i Rzymie. Przegląd współczesny Nr. 6, 1922 i w odtbitce.

T. Sinko. Echa klasyczne w literaturze polskiej. Kraków, 1923.

Vom Altertum zur Gegenwart. Die Kulturzusammenhänge in den Hauptepochen und auf den Hauptgebieten. Dziełko zbiorowe. Leipzig, 1919.

(ad C).

Dettweiler. Didaktik und Methodik des lateinischen Unterrichts. L. Kobierzycki. O nauczaniu języka łacińskiego na stopniu najniższym. Zamość, 1918. Z. Pomarański.

T. Sinko. Wskazówki metodyczne. Program gimnazjum państwowego. Język łaciński, 1922.

NB. Bardzo skuteczną i wszechstronną pomoc przy studjach samodzielnych samouk znaleźć może w trzynomowym wydawnictwie: A. Gercke und Eduard Norden. Einleitung in die Altertumswissenschaft. II Aufl. 1921. Po szczegóły odsyłając do dzieł specjalnych, wydawnictwo to stawia sobie za cel dać młodemu adeptom filologii możliwość rozejrzenia się w całości danej gałęzi wiedzy, wskazać w krótkim zarysie wyniki poszczególnych jej działów, oraz drogi, na których wyniki te osiągnięto, zalecić najlepsze wydania główniejszych autorów i wybitniejsze nowsze dzieła naukowe, zwrócić uwagę na problemy, oczekujące jeszcze rozwiązania, i w ten sposób podać ogólny obraz nauki o starożytności klasycznej, jej środków, oraz zadań.

JĘZYK FRANCUSKI.

I. Egzamin piśmienny.

(Patrz odsyłacz do ustępu „Lektura“).

II. Egzamin ustny.

A.

Biegłość i poprawność w posługiwaniu się językiem francuskim; praktyczna znajomość zasobu leksykalnego z uwzględnieniem synonimi i semazjologii.

B.

1. Podstawowe wiadomości z fizjologii mowy i ortopedji języka francuskiego (możność objaśnienia fizjologicznych warunków powstawania dźwięków francuskich i ich różnic, zwłaszcza w zestawieniu z językiem polskim).

2. Gruntowna znajomość gramatyki opisowej języka francuskiego, oparta na wiadomościach z gramatyki historycznej i elementarnej znajomości języka łacińskiego *).

3. Znajomość głównych kierunków literatury francuskiej oraz zasadnicze wiadomości o kulturze francuskiej.

4. Znajomość najwybitniejszych utworów literatury francuskiej, według niżej podanej listy.

5. Ogólne wiadomości z poetyki, stylistyki i wersyfikacji francuskiej.

C.

Znajomość głównych zasad i kierunków dydaktyki języków nowożytnych oraz programów szkolnych (Ministerstwa W. R. i O. P.).

---

*) Znajomość form i najważniejszych prawideł składni, jak: acc. c. inf., abl. abs., główne zasady użycia czasów i trybów; z lektury: Cezar (zwłaszcza B. G. I i VI 11—20) i Owidjusz (przynajmniej 100 wierszy).

Lektura *).

(ad B4).

Wyjątki podane w następujących wypisach:

Chrestomathie du moyen âge G. Paris'a i Langlois (Hachette).

*„Morceaux choisis des auteurs français“ Petit de Julleville'a I—III. (Paris, Masson) lub przynajmniej także „Morceaux choisis“, Cycle II, Des Granges'a (Hatier).

*La Chanson de Roland (przekład n. fr. Bédier'a).

*Tristan et Iseut (w opracowaniu n. fr. Bédier'a).

Lancelot (w opracowaniu n. fr. Boulanger'a).

*Ronsard. Wybór poezyj.

Rabelais. Gargantua et Pantagruel (kl. I—III).

Montaigne. Essais (wybrane rozdziały).

Corneille. *Le Cid, *Cinna, *Horace, *Polyeucte.

Racine. *Andromaque, Britannicus, Bérénice, *Phèdre, *Esther,

*Athalie.

Molière. *Les Précieuses ridicules, * L'Ecole des femmes, *Le Tartuffe, *Le Misanthrope, *L'Avare, *Le Bourgeois gentilhomme, *Les Femmes savantes, Le Malade imaginaire.

La Fontaine. *Fables (wybór).

Boileau. *Satires (wybór), *Épîtres (wybór), *L'Art poétique, Le

Lutrin.

Descartes. Discours de la méthode.

Pascal. *Provinciales (kilka); Pensées (wybór).

La Bruyère. Les Caractères (wybór).

La Rochefoucauld. Maximes.

Bossuet. Kilka mów pogrzebowych.

Fénelon. Les Aventures de Télémaque (kilka rozdziałów), L'Éducation des filles.

Montesquieu. Lettres persanes, *Considérations sur la grandeur des Romains (w skróc.).

Voltaire. *Satyry (wyb.), *Zaire, Mérope, Alzire, kilka pieśni z „Henriade“, jedna z powieści (Candide), *Le Siècle de Louis XIV (wybór), *Lettres philosophiques (wybór).

Beaumarchais. Le Barbier de Séville, Le Mariage de Figaro.

Rousseau. Discours sur les sciences et les lettres, La Nouvelle Héloïse, *Emile (przynajmniej wybór), Considérations sur le gouvernement de la Pologne (przynajmniej wybór).

Bernardin et St. Pierre. *Paul et Virginie.

Chateaubriand. *Atala, *René, Le Génie du christianisme (wybór), Les Martyrs.

M-me de Staël. De l'Allemagne.

Lamartine. *Wybór poezyj lirycznych (zwłaszcza „Méditations“),

Jocelyn.

V. Hugo. *Wybór poezyj lirycznych, *La Légende des Siècles (wybór), *Hernani, Ruy-Blas, jedna z powieści (Notre-Dame de Paris).

De Vigny. *Wybór poezyj.

---

*) Utwory oznaczone gwiazdką winien kandydat przeczytać obowiązkowo, inne winien czytać w miarę możliwości. Z przeczytanych obowiązkowo utworów kandydat może wskazać Komisji 15 utworów klasycznych rozmaitych autorów, szczególnie dokładnie przestudjowanych; na podstawie lektury tych ostatnich dane będą dwa tematy wypracowania piśmiennego (do wyboru).

- De Musset. *Wybór poezyj (w tem „Les Nuits“); Confession d'un enfant du siècle, *Comédies et Proverbes (kilka).
- G. Sand. *Indiana lub Lémie, *La Mare au diable.
- Balzac. *Eugénie Grandet, *Le Père Goriot, La Peau de chagrin, César Birotteau, La Cousine Bette.
- Lamennais. Paroles d'un croyant.
- Michelet. La Pologne.
- Wybór poezyj Baudelaire'a, parnasistów i symbolistów (Verlaine).
- Dumas fils. *La Dame aux camélias lub inny dramat.
- Augier. *Le Gendre de M. Poirier oraz inna komedja (do wyboru).
- Maeterlinck. *Jeden z dramatów wcześniejszych i jeden z późniejszych.
- Rostand. La Princesse lointaine. *Cyrano de Bergerac, L'Aiglon.
- Hervieu. Jeden z dramatów.
- Flaubert. *M-me Bovary, Salammbô.
- Zola. *Germinal i inna powieść.
- Daudet. *Le Petit Chose, *Tartarin de Tarascon lub inna powieść, *Lettres de mon moulin.
- Bourget. *Le Disciple i inna powieść.
- France. *Le Crime de Silvestre Bonnard i inna powieść.
- Loti. *Le Pêcheur d'Islande.
- Bazin. La Terre qui meurt.
- Rolland R. Jean Christophe (przynajmniej niektóre części).
- Wybór pism krytycznych Sainte-Beuve'a. Taine'a (Lafontaine et ses fables), Brunetière'a, Lemaitre'a, Faguet'a i t. d.

Dzieła pomocnicze.

(ad B1).

- Nyrop. Manuel phonétique du français parlé. (Paris. Picard).
Grammont. Traité pratique de prononciation française. (Paris, Delagrave 1920). } do wyboru.

(ad B2).

- Chassang - Humbert - Rinn. Nouvelle grammaire française. Cours supérieur (Hachette).
Larive et Fleury. Troisième année de grammaire.
Brachet et Dussouchet. Grammaire. Cours supérieur (Hachette).
Larousse. Grammaire. Cours supérieur. } do wyboru.
Claude-Augé. Troisième livre de grammaire.
Brunot et Bony. Méthode de langue française, 3-e livre, a zwłaszcza:
Sudre L. Grammaire française. Cours supérieur. Paris, Delagrave.
Strohmayer. Französische Schulgrammatik. Leipzig. 1916. Teubner.
Darmestetter. Cours de Grammaire historique de la langue franç. (Nouvelle éd. revue par Sudre) Delagrave.
Clédat. Grammaire historique de la langue française. } do wyboru.
Brunot. Précis de grammaire historique de la langue française.

(ad B3).

- Lanson. Histoire de la littérature française.
Des Granges. Histoire illustrée de la littérature française, (Paris, Hatier) lub
Abry-Audic-Crouzet. Histoire illustrée de la littérature franç. (Paris, Didier) lub inny podręcznik o zbliżonym zakresie wiadomości. } do wyboru.
Monografie: Corneille'a, Racine'a, Molière'a, Voltaire'a, Rousseau i V. Hugo (wyd. Les Grands Ecrivains français. Hachette).
Rambaud. Histoire de la civilisation française.

(ad B5).

Bally. Précis de stylistique française. Nadto odnośne rozdziały w gramatykach.

(ad C).

- Schweitzer et Simonnot: Méthodologie des langues vivantes (Colin).
Kappert H. Psychologische Grundlagen des neusprachlichen Unterrichts (Pädagogische Monographien hg. v. Meumann, t. XV. Lipsk 1915. O. Nennich) lub podobne.
Benni T. O językach obcych w polskiej szkole średniej. Warszawa 1915.
Kielski B. Wskazówki metodyczno-dydaktyczne i t. d. Lwów 1921. Jakubowski.
Kwiatkowski. Dydaktyka i metodyka jęz. nowożytnych (podaje także bibliografię). Warszawa, Książnica Polska.
Rudler. Explication française. (Colin).
U w a g a. Czytanie dzieł obszerniejszych jak Nyrop'a „Grammaire historique de la langue française”, Brunot'a „Histoire de la langue française”, Petit-Julleville'a „Histoire de la langue et de la littérature française”, Plattnera „Ausführliche Grammatik der französischen Sprache” i t. p. acz pożądane, nie jest koniecznie wymagane.

JĘZYK NIEMIECKI.

I. Egzamin piśmienny.

(Patrz odsyłacz do ustępu „Lektura”).

II. Egzamin ustny.

A.

Biegłość i poprawność w posługiwaniu się językiem niemieckim; praktyczna znajomość zasobu leksykalnego z uwzględnieniem synonimiki i semazjologii.

B.

1) Podstawowe wiadomości z fizjologii mowy i przygotowanie fonetyczne w zakresie języka niemieckiego.

2) Gruntowna znajomość gramatyki opisowej języka niemieckiego z uwzględnieniem historycznego rozwoju zasadniczych zjawisk.

3) Znajomość głównych kierunków literatury niemieckiej ze szczególnem uwzględnieniem najwybitniejszych pisarzy oraz zasadnicze wiadomości o kulturze niemieckiej.

4) Znajomość najwybitniejszych utworów literatury niemieckiej, według niżej podanej listy.

5) Ogólne wiadomości z poetyki, stylistyki i wersyfikacji niemieckiej.

C.

Znajomość głównych zasad i kierunków dydaktyki języków nowożytnych oraz programów szkolnych (Ministerstwa W. R. i O. P.).

Lektura *).

(ad B4).

*Das Nibelungenlied	}	w wyjątkach i nowszym przekładzie.
*Gudrun		
*Walter v. d. Vogelweide		
Wolfram v. Eschenbach. Parzival.		
Hartmann v. Aue. Der arme Heinrich albo Gre-	}	w wyjątkach i nowszym przekładzie.
gorius.		
Gottfried v. Strassburg. Tristan u. Isolde.		
Grimmelshausen. Simplicissimus.		
Klopstock. Niektóre ody.		
Wieland. Musarion; Agathon; Oberon; Die Abderiten.		
Herder. Fragmente (wyjątki); Kritische Wälder (wyjątki).		
Lessing. *Laokoon; *Hamburgische Dramaturgie (ważniejsze wy-		
jątki); *Emilia Galotti; *Minna von Barnhelm; *Nathan der Weise.		
Bürger. Ballady.		
Klinger. Sturm und Drang.		
Goethe. *Goetz v. Berlichingen; *Werther; *Egmont; *Iphigenie;		
Tasso; *Faust (część I); *Hermann u. Dorothea; *Wilhelm Meisters Lehr-		
jahre; *Aus meinem Leben (wyjątki); *wiersze liryczne (najwięcej znane).		
Schiller. *Die Räuber; *Kabale u. Liebe; *Don Carlos; *Wallen-		
stein; *Maria Stuart; *Die Jungfrau v. Orleans; *Die Braut v. Messina;		
*Wilhelm Tell; *wiersze liryczne (najwięcej znane).		
Kleist. *Kätchen v. Heilbronn; *Prinz v. Homburg; Michael Kohl-		
haas; Penthesilea; Der zerbrochene Krug; Hermansschlacht.		
Novalis. Heinrich v. Ofterdingen.		
E. T. A. Hoffmann. Jeden z utworów powieściowych.		
Eichendorff. Aus dem Leben eines Taugenichts.		
Chamisso. Peter Schlemihl.		
Uhland. Niektóre ballady i wiersze liryczne.		
Heine. Niektóre wiersze liryczne.		
Grillparzer. *Sappho; *Das goldene Viels; *König Ottokars Glück		
u. Ende; *Des Meeres u. der Liebe Wellen; Ahnfrau; Ein Bruderzwist in		
Habsburg.		
Hebel. *Maria Magdalena; Herodes u. Mariamne; Gyges u. sein		
Ring; *Die Nibelungen.		
Otto Ludwig. Der Erbförster; Die Makkabäer; Zwischen Himmel		
u. Erde.		
Freytag. Soll u. Haben; Die Journalisten.		
T. Storm. Immensee; Aquis submersus.		
G. Keller. D. grüne Heinrich; D. Leute v. Seldwyla.		

*) Utwory oznaczone gwiazdką winien kandydat przeczytać obowiązkowo, inne winien czytać w miarę możliwości. Z przeczytanych obowiązkowo utworów kandydat może wskazać Komisji 15 utworów klasycznych rozmaitych autorów szczególnie dokładnie przestudjowanych; na podstawie lektury tych ostatnich dane będą dwa tematy wypracowania piśmiennego (do wyboru).

- Raabe. Der Hungerpastor; Die Chronik der Sperlinggasse.
Scheffel. Ekkehard.
Spielhagen. Sturmflut; Problematische Naturen.
K. F. Meyer. Der Heilige; Jürg Jenatsch.
Anzengruber. Der Pfarrer v. Kirchfeld; Das vierte Gebot.
R. Wagner. Die Meistersinger v. Nürnberg; Der Ring der Nibelungen.
Rosegger. Die Schriften des Waldschulmeisters.
Ebner v. Eschenbach. Dorf- u. Schlossgeschichten; Das Gemeindekind.
Wildenbruch. D. wandernde Licht, Väter u. Söhne.
Th. Fontane. Vor dem Sturm; Irrungen Wirungen..
Liliencron. Wiersze liryczne (wybór).
Dehmel. Wiersze liryczne (wybór).
Benzmann. Moderne deutsche Lyrik (Reclam).
Sudermann. *Die Ehre; Heimat; Frau Sorge; Der Katzensteg.
G. Hauptmann. Der Biberpelz; Bahnwärter Thiel; *Die Weber;
*Einsame Menschen; Die versunkene Glocke; Der Narr in Christo; Emanuel Quint.

Dzieła pomocnicze.

(ad B1).

Jespersen. Lehrbuch d. Phonetik lub
Viëtor. Elemente der Phonetik.

(ad B2).

Heyse. Deutsche Grammatik lub
Sütterlin. Deutsche Grammatik.

(ad B3).

a) Jeden z zarysów historii literatury niemieckiej (Kluge, Klee, Röhl); pożądane jest przerobienie obszerniejszego dzieła jak: Vogt—Koch lub Biese.

b) Monografie: Lessinga (W. Öhlke), Schillera (K. Berger, Har-nack), Goethego (Bielschowsky, R. M. Meyer).

c) Günther. Deutsche Kulturgeschichte (Göschen) lub inne.

(ad B5).

Müller-Freienfels. Poetik (wyd. Aus Natur u. Geisteswelt).

Borinsky. Poetik (wyd. Göschen).

Engel. Deutsche Stilkunst lub

R. M. Meyer. Deutsche Stilistik; nadto odnośne rozdziały w gramatykach.

(ad C).

Präparationen für den Deutschunterricht. Mittelstufe, Oberstufe (wydawn. „Bücherschatz des Lehrers“ Zickfeldt, Osterwieck).

Kappert H. Psychologische Grundlagen des neusprachlichen Unterrichts. (Pädagogische Monographien hg. v. Meumann, Band XV. Lipsk 1915. (O. Nemnich).

Jedna z większych w języku niemieckim napisanych metodyk nauki obcych języków nowożytnych. (Patrz „Spis książek szkolnych“, wyd. Ministerstwa W. R. i O. P.).

Kwiatkowski S. Dydaktyka i metodyka nauczania języków nowożytnych. Książnica Polska.

Kielski. Wskazówki metodyczno-dydaktyczne i t. d. Lwów 1921. Jakubowski.

HISTORJA.

I. Egzamin piśmienny.

Kandydat otrzymuje do wyboru dwa tematy oparte na podstawie padnej niżej lektury obowiązującej, lub też na podstawie lektury uzupełniającej, przedstawionej przez niego.

II. Egzamin ustny.

A.

1. Kandydata obowiązuje: na znajomości faktów historycznych oparte zrozumienie dziejów powszechnych ze szczególnem uwzględnieniem Polski; w szczególności: zrozumienie rozwoju państwowego, społeczno-gospodarczego i kulturalnego (literackiego i artystycznego) Polski, oraz najważniejszych cywilizowanych narodów starożytności, wieków średnich i świata nowożytnego.

2. Znajomość najważniejszych źródeł do dziejów Polski. Dowody gruntownego przestudjowania kilku nowszych dzieł historycznych z pośród najwybitniejszych pod względem wartości naukowej^{*)}. Umiejętność wymienienia najważniejszych opracowań z zakresu historii powszechnej i polskiej.

3. Elementarne orjentowanie się w krytyce źródeł i metodologii badań historycznych.

4. Znajomość politycznej i gospodarczej geografji powszechnej, a zwłaszcza geografji ziem polskich przynajmniej w zakresie podręczników szkolnych; znajomość Atlasu Romera i umiejętność posługiwania się nim.

B.

Znajomość głównych zasad dydaktyki przedmiotu, oraz dokładne zapoznanie się z programami Ministerstwa.

Dzieła pomocnicze.

(ad A1 i A2).

Lektura obowiązująca.

Źródła:

Dokumenty historyczne. Warszawa, E. Wende, 1923 r.

Teksty źródłowe do nauki historii w szkole średniej. Kraków, 1923.

Henryk Mościcki. Dzieje porozbiorowe Polski w aktach i dokumentach. Gebethner i Wolff.

Konstytucje polskie 1791—1921, wyd. M. Handelsman, 1922.

Podręczniki:

Zakrzewski W. Historia powszechna 3. t.

Korzon T. Historia powszechna.

— Historia polityczna Polski, wyd. Akad. Umiejętności.

Lewicki A. Zarys historii Polski, oprac. H. Mościcki.

^{*)} Zob. Lektura uzupełniająca.

- Rutkowski J. Zarys gospodarczy dziejów Polski w czasach przed-rozbiorowych. 1923.
Kutrzeba St. Historia ustroju Polski.
Bujak — Pazdro — Próchnicki — Sobiński. Polska współczesna. Lwów. Jakubowski 1923.
Romer E. Geograficzno-statystyczny atlas Polski.

Lektura uzupełniająca*).

- Lavisse-Rimbaud. Histoire générale.
Seignobos Ch. Dzieje starożytne, średniowieczne i nowożytne 3 t.
Guhl i Koner. Hellada i Roma.
Zieliński T. Historia kultury antycznej.
Chłędowski K. Rzym. Ludzie Odrodzenia.
Taine H. Francja przed Rewolucją.
Sorel A. Kwestja Wschodnia w wieku XVIII.
Driault i Monod. Dzieje polityczne i społeczne w XIX w.
Seignobos Ch. Dzieje polityczne Europy współczesnej.
Szujski J. Dzieje Polski t. 1—4.
— Polska w kulturze dziejowej (praca zbiorowa).
Morawski K. Historia Uniwersytetu Jagiellońskiego.
Korzon T. Historia wojen i wojskowości w Polsce.
Łoziński Wł. Życie polskie w dawnych wiekach.
Wojciechowski T. Szkice historyczne XI wieku.
Smolka St. Mieszko Stary i jego wiek.
Prochaska A. Władysław Jagiełło, 2 t.
Dąbrowski J. Władysław Jagiellończyk na Węgrzech.
Kolankowski. Zygmunt August W. ks. Litwy do 1548 r.
Halecki O. Dzieje Unji Jagiellońskiej, 2 t.
Sobieski W. Nienawiść wyznaniowa tłumów za rządów Zygmunta III.
Sobieski W. Trybun ludu szlacheckiego.
" Żółkiewski na Kremlu.
Szajnocha K. Szkice historyczne.
Kubala L. Szkice historyczne.
" Wojna szwedzka.
" Wojna moskiewska.
Łoziński Wł. Prawem i lewem.
Konopczyński Wł. Polska w czasie wojny siedmioletniej.
Korzon T. Wewnętrzne dzieje Polski za Stanisława Augusta.
Korzon T. Kościuszko.
Kalinka W. Sejm czteroletni.
" Ostatnie lata panowania Stanisława Augusta.
Smoleński Wł. Ostatni rok Sejmu Wielkiego.
" Przewrót umysłowy w Polsce w wieku XVIII.
Balzer O. Konstytucja 3-go maja.
Dembiński Br. Polska na przełomie.
Askenazy Sz. Napoleon a Polska.
" Książę Józef Poniatowski.
" Rosja — Polska.
Handelsman M. Napoleon a Polska.

*) Z tej listy kandydat obowiązany jest przestudjować przynajmniej te dzieła, które dotyczą obranej przez niego epoki lub zagadnienia.

Mościcki H. Dzieje porozbiorowe Litwy i Rusi.

Limanowski B. Dzieje demokracji polskiej.

Kutrzeba St. Polska odrodzona.

Monografie zawarte w „Bibliotece Składnicy”. (Warszawa).

(ad A3).

Lektura obowiązkowa.

Handelsman M. Historyka.

Langlois Ch. et Seignobos Ch. Wstęp do badań historycznych.

(ad A4).

Lektura obowiązkowa.

Pawłowski. Geografja Polski. } do wyboru.
Sujkowski. Geografja ziem dawnej Polski. }

Lektura uzupełniająca.

Pawłowski. Geografja T. I—III.

Smoleński. Krajobraz Polski.

Baranowski. Dzieje przemysłu polskiego w XVI w.

Kutrzeba. Handel Polski ze Wschodem.

(ad B).

Sobiński St. Uwagi metodyczne o nauczaniu historii. 1910 r.

Kłodziński A. Z zagadnień dydaktyki historii.

GEOGRAFJA Z GEOLOGJĄ.

I. Egzamin piśmienny.

Kandydat otrzymuje do wyboru dwa tematy, zaczerpnięte z jednego z działów geografji, wskazanych przez siebie.

II. Egzamin ustny.

A. Geografja.

1) Podstawy geografji matematycznej, astronomicznej i kartografji. Znajomość mapy i jej użycia.

2) Zasady geografji fizycznej.

3) Znajomość geografji opisowej wszystkich części świata.

4) Geografja Polski: geografja fizyczna na podstawie stosunków geologicznych; rysy podstawowe flory i fauny; antropogeografja; zarys stosunków gospodarczych.

5) Znajomość map topograficznych, „Atlasu geograficzno-statystycznego” prof. E. Romera, „Mapy przeglądowej geologicznej ziem polskich” prof. Grzybowskiego i in.; umiejętność posilkowania się niemi.

B. Geologja.

1) Ogólne wiadomości z mineralogji i petrografji.

2) Zasady geologii dynamicznej i historycznej; rys dziejów ziemi ze szczególnem uwzględnieniem Polski; kopaliny pożyteczne, zwłaszcza Polski.

C. Dydaktyka.

Główne zasady dydaktyki przedmiotu i znajomość programów ministerjalnych.

Dzieła pomocnicze.

(ad A1).

Wagner H. Lehrbuch d. Geographie (4 pierwsze rozdziały); do podręcznika tego dostosowany jest atlas: Sydow-Wagner. Methodischer Schulatlas.

(ad A2).

Supan A. Grundzüge d. phys. Erdkunde. Lipsk. } do wyboru.
De Martonne E. Traité de Géographie physique }
lub przynajmniej:
Nałkowski W. Geografja fizyczna (w opracowaniu prof. Sawickiego).
Diels L. Pflanzengeographie. Sammlung Göschen.
Maas O. Lebensbedingungen und Verbreitung der Tiere. Aus Natur u. Geisteswelt.
Domaniewski J. Zarys geografji zwierząt.
Wagner H. Lehrbuch d. Geographie (rozdział: Anthropogeographie).
Nałkowski W. Historia ogólnej nauki o ziemi. Dzieje myśli T. II, z. I.

(ad A3).

Seydlitz E. Handbuch d. Geographie (Grosse Ausgabe.) } do
Fèvre J. et Hauser H. Précis de Géographie T. I i II. } wyboru.
Nałkowski W. Geografja rozumowa. Wyd. III.
Pawłowski St. Geografja. T. I—III.

(ad A4).

Lencewicz St. Kurs geografji Polski.
Nałkowski W. Materiały do geografji ziem dawnej Polski.
Sujkowski A. Geografja ziem dawnej Polski.
Sawicki i Witkowska. Nauka o Polsce współczesnej. } do wyboru.
Bujak — Pazdro — Próchnicki — Sobiński. Polska }
współczesna.
Pawłowski St., Bystron J. St., Peretiatkowicz A. Polska współczesna.
Loth J. Wykład geografji ekonomicznej ziem Polski.
Artykuły odnośne w „Encyklopedji Polskiej”, (wyd. Ak. Um.).
Sosnowski P. Geografja Polski.
Pawłowski St. Geografja Polski.

(ad B).

Friedberg W. Zasady geologii.
Lewiński J. Podstawy mineralogji i geologii.

(ad C).

Nałkowski W. Zarys metodyki geografji.
Karczewski St. Geologja i mineralogja w szkole średniej.

MATEMATYKA.

I. Egzamin piśmienny.

Temat wypracowania piśmiennego składa się z dwu części: a) zadania dyskusyjnego, opartego na wskazanej poniżej znajomości algebry, geometrii i trygonometrii; b) zadania, mającego na celu wykazanie sprawności w technice rachunkowej lub konstrukcji, a należącego bądź do geometrii analitycznej, bądź do geometrii wykreślnej. Komisja daje przeto do

wyboru dwie pary zadań; każdy z kandydatów wybiera jedną z nich jako całość.

II. Egzamin ustny.

Egzamin ustny obejmuje działy następujące:

A.

1) Arytmetyka teoretyczna; 2) algebra elementarna, 3) geometria elementarna; 4) geometria wykreślna; 5) trygonometria; 6) geometria analityczna; 7) początki rachunku różniczkowego.

B.

Kandydat winien wykazać również opanowanie zasadniczych pojęć z dziedziny dydaktyki matematyki elementarnej i dokładną znajomość programów ministerjalnych.

Zakres wymagań.

1. Zasady arytmetyki teoretycznej wraz z pierwszymi pojęciami z dziedziny teorii mnogości.

Liczby naturalne. Cyfry. Działania arytmetyczne na liczbach naturalnych oraz ich zasadnicze własności.

Dzielniki liczb naturalnych. Liczby pierwsze. Największy wspólny dzielnik dwóch lub więcej liczb naturalnych, sposób jego wyznaczania. Liczby względnie pierwsze. Twierdzenia: że iloczyn dwóch liczb pierwszych względem trzeciej jest względem niej pierwszy, że jeżeli ab jest podzielne przez c, zaś a pierwsze względem c, to b jest podzielne przez c i t. d. Rozkład liczby złożonej na czynniki pierwsze, jednoznaczność rozkładu. Najmniejsza wspólna wielokrotność dwóch lub więcej liczb. Liczba dzielników danej liczby; ich wyznaczanie.

Cechy podzielności przez 2, 5, 4, 8, 16, 3, 9, 6, 11 (wraz ze ściślemi dowodami).

Liczby ujemne. Działania arytmetyczne na liczbach względnych.

Ułamki zwyczajne. Pojęcie liczby wymiernej; związek z mierzeniem odcinków współmiernych z jednostką długości. Działania arytmetyczne na liczbach wymiernych. Liczby wymierne jako pary liczb całkowitych.

Ułamki dziesiętne; działania na nich. Ułamki okresowe (proste i mieszane); ich zamiana na ułamki zwykłe. Liczba cyfr nieregularnych i liczba cyfr okresu zasadniczego.

Wyrażanie liczb zapomocą cyfr przy dowolnej zasadzie numeracji. Przejście od jednej zasady do innej.

Przekroje zbioru liczb wymiernych. Luki. Ciągłość linii prostej. Ogólne pojęcie liczby niewymiernej z punktu widzenia a) teorii Dedekinda; b) teorii Cantora. Wartości przybliżone liczby niewymiernej.

Liczby algebraiczne i liczby przestępne.

Liczby zespolone jako pary liczb rzeczywistych. Interpretacja geometryczna liczb zespolonych.

Rachunki przybliżone.

Zbiory. Odpowiedniość doskonała; przykłady. Pojęcie mocy; liczby kardynalne. Suma i iloczyn zbiorów.

Mnogości przeliczalne i nieprzeliczalne. Przeliczalność zbioru liczb wymiernych; nieprzeliczalność zbioru liczb rzeczywistych.

2. Algebra elementarna.

Pogłębiona i szczegółowa znajomość działów, należących do programu wydziału matematyczno-przyrodniczego gimnazjum wyższego, ze szczególnem uwzględnieniem dyskusji równań i zagadnień. Oprócz tego:

Badanie funkcji ułamkowej wymiernej. Elementy kombinatoryki; podstawowe pojęcia z zakresu rachunku prawdopodobieństwa.

3. Geometria elementarna.

Pogłębiona i szczegółowa znajomość działów, należących do programu wydziału matematyczno-przyrodniczego gimnazjum wyższego, ze zwróceniem szczególnej uwagi: na znaczenie i rolę pewników w geometrii, na budowę określeń, na typy dowodów i kolejność twierdzeń — wogóle na stronę logiczno-konstrukcyjną.

Rozróżnianie zagadnień wykreslnych i miarowych. Pojęcie przekształcenia geometrycznego. Odmiany przekształcenia jednokreślnego.

4. Geometria wykreslna.

Wiadomości, stanowiące minimalne przygotowanie do wykonania odpowiedniej części programu ministerjalnego geometrii w wydziale humanistycznym, według następującego programu szczegółowego:

a) Zasady ogólne.

Pojęcia wstępne: Kierunek prostej. Ustawienie płaszczyzny. Utwory niewłaściwe (w nieskończoności): punkty, proste, płaszczyzna. Szereg punktów, pęk prostych, pęk płaszczyzn; układ płaski, wiązka.

Zadanie geometrii wykreslonej.

Metoda rzutów wogóle. Rzut środkowy. Jego charakter naturalny, zastosowania w sztuce, w kartografii. (Rzut stereograficzny w porównaniu z innymi sposobami odwzorowania powierzchni kulistej. Rzut równoległy ukośny, rzut prostokątny. Ślad prostej; ślad płaszczyzny. Twierdzenia zasadnicze o rzucie punktu, prostej, odcinka; rzuty dwu prostych w różnych położeniach wzajemnych. Różnice zasadnicze pomiędzy rzutem środkowym a równoległym, występujące: a) w położeniu wzajemnym rzutów prostych równoległych (pojęcie zbiegu równoległych w rzucie środkowym); b) w związkach miarowych: istnienie lub nieistnienie współczynnika skrócenia wzgl. wydłużenia, stałego dla każdego kierunku. Wnioski: zalety praktyczne rzutów równoległych, obok ich charakteru konwencjonalnego.

Spółczynnik skrócenia w rzucie prostokątnym. Twierdzenie o rzucie prostokątnym kąta prostego, którego jedno ramię jest równoległe do płaszczyzny rzutów; ćwiczenia, związane z tem twierdzeniem. Zbieg płaszczyzn równoległych przy użyciu rzutu środkowego. Linje charakterystyczne płaszczyzny; ich rzuty prostokątne. Twierdzenie o rzucie prostej, prostopadłej do dowolnej płaszczyzny.

Perspektywiczność czyli kolineacja albo jednokreślność (środkowa i równoległa) w położeniu perspektywicznym dwu figur, położonych w dwu różnych płaszczyznach. Trójkąty Desargues'a. Kolineacja w położeniu perspektywicznym dwu figur, położonych w tej samej płaszczyźnie (zwana według utartych zwyczajów krótko kolineacją środkową lub przy środku w nieskończoności—powinowactwem).

Przykłady konstrukcji wielokątów, skolineowanych z danymi wielokątami. Kolineacja w położeniu ogólnem.

Rzuty środkowe koła w trzech typowych przypadkach. Elipsa, jako rzut równoległy koła; istnienie środka, średnic i kierunków sprzężonych. Konstrukcja elipsy przy pomocy kolineacji równoległej (powinowactwa), w związku z tem konstrukcja typowa podług pary średnic sprzężonych.

Badanie szczegółowe rzutu prostokątnego koła. Konstrukcja elipsy według osi wielkiej i małej; wskazówki co do innych sposobów elementarnych konstrukcji elipsy, z naciskiem na sprawność techniczną. Określenie ogólne stycznej do krzywej. Konstrukcja stycznej do elipsy z pomocą kolineacji.

b) Zarysy dwu poszczególnych metod.

b₁) Rzut równoległy ukośny.

Pojęcie o metodzie aksonometrycznej. Układ osi współrzędnych, z których dwie są równoległe, a trzecia prostopadła do płaszczyzny rzutu „Skrócenie” i „kął zniekształcenia”. Wykreślanie rzutów figur płaskich i brył typowych: ostrosłupów, graniastosłupów, walców, stożków, kuli. Inne zadania, zamieszczone w „Przykładzie szczegółowego rozwinięcia działu geometrii, dotyczącego rzutów ukośnych”. (Program Gimnazjum państwowego, Wydział humanistyczny, Str. 89—91).

b₂) Rzut prostokątny: metoda dwu płaszczyzn rzutu.

Punkty 9—21 oraz 23 i 24*) „Przykładu rozwinięcia programu geometrii wykreslnej” w wydziale matematyczno-przyrodniczym. (Program gimnazjum państwowego. Wydział matematyczno - przyrodniczy. Str. 102—106).

5. Trygonometria płaska według programu wydziałów matematyczno-przyrodniczego i humanistycznego gimnazjum wyższego.

Początki trygonometrii kulistej wraz z zastosowaniami, w zakresie, uwzględnionym w „Trygonometrii” A. Łomnickiego. (wyd. z r. 1920, str. 162—185).

6. Zasady geometrii analitycznej.

a) Geometria analityczna w płaszczyźnie.

Oprócz tematów, wymienionych w programie klasy VIII oddziału matematyczno-przyrodniczego, roztrząsanie i przekształcanie równania ogólnego krzywej drugiego rzędu.

b) Początki geometrii analitycznej trójwymiarowej w zakresie następującym:

Spółrzedne prostokątne. Rzuty odcinków na osie. Dostawy kierunkowe prostej. Odległość między dwoma punktami. Równanie powierzchni i równania linii.

Równanie płaszczyzny; postaci: normalna, ogólna i odcinkowa. Płaszczyzny równoległe. Punkt przecięcia się trzech płaszczyzn.

Równania prostej w postaciach: ogólnej, zredukowanej:

$$x = mz + p, y = nz + q \text{ oraz } \frac{x - x_1}{a} = \frac{y - y_1}{b} = \frac{z - z_1}{c}$$

Proste równoległe. Kął dwu prostych; warunek, by kierunki dwu prostych były prostopadłe. Kął nachylenia prostej do płaszczyzny; prostokątne.

*) Bez zagadnienia: kolineacja środkowa między podstawą ostrosłupa i kładem jego przecięcia na płaszczyznę podstawy.

padłość i równoległość prostej do płaszczyzny. Punkt przebicia prostej przez płaszczyznę. Odległość punktu od płaszczyzny.

Równanie ogólne powierzchni kulistej. Równanie dowolnej powierzchni walcowej o tworzących, równoległych do jednej z osi współrzędnych. Elipsoida w najprostszym położeniu.

$$\left(\frac{x^2}{a^2} + \frac{y^2}{b^2} + \frac{z^2}{c^2} = 1\right)$$

7. Początki rachunku różniczkowego.

Pojęcie funkcji. Klasyfikacja funkcji algebraicznych. Przegląd znanych funkcji przestępnych, z uwzględnieniem funkcji kołowych:

$$y = \arcsin x \text{ i t. d.}$$

Granica funkcji, wzrost nieograniczony funkcji. Twierdzenia o granicach sumy, różnicy, iloczynu i ilorazu.

Ciągłość funkcji. Główne własności funkcji ciągłej w pewnym przedziale. Przykłady miejsc nieciągłości.

Pochodna. Interpretacja geometryczna. Zastosowanie w mechanice. Twierdzenia o pochodnej sumy, różnicy, iloczynu, ilorazu; pochodnej funkcji złożonej; pochodnej funkcji odwrotnej. Różniczkowanie funkcji. Zastosowanie pochodnych do badania funkcji; maximum i minimum. Przybliżone obliczanie rzeczywistych pierwiastków równań: reguła fałsi, metoda Newtona.

Całka, jako funkcja pierwotna. Całki zasadnicze, dające się wyznaczyć bezpośrednio. Całkowanie dowolnych funkcji wymiernych całkowitych.

Zastosowanie do badania ruchu prostoliniowego jednostajnie przyspieszonego i jednostajnie opóźnionego.

Dzieła pomocnicze *).

Oprócz podręczników szkolnych, zamieszczonych jako polecane lub dozwolone w spisach ministerjalnych — następujące książki (względnie rozdziały książek).

(ad A1).

J. Tannery. Arytmetyka teoretyczna i praktyczna, przekład Z. Czubalskiego, Warszawa 1917.

W. Sierpiński. Teoria liczb niewymiernych. Warszawa 1910.

Rozdziały: I — „O zmiennych rzeczywistych“ i III — „O liczbach zespolonych“, książki G. H. Hardy'ego „Wykłady elementarne z dziedziny analizy“ w przekładzie W. Wojtowicza.

Rozdziały I i II książki W. Sierpińskiego „Zarys teorii mnogości“. Warszawa 1912.

Pierwsze rozdziały tomu I (Elementare Algebra und Analysis) dzieła H. Webera i J. Wellsteina „Encyklopädie der Elementar-Mathematik“.

10 pierwszych rozdziałów „Arytmetyki teoretycznej“ S. Zaremby, Kraków 1912 (str. 350 — lektura stosunkowo trudna).

---

*) Kandydat może czynić wybór pomiędzy wymienionymi dziełami zależnie od możliwości zdobycia tego lub innego z nich, od znajomości obcych języków, wreszcie od osobistych upodobań. Może również przy czytaniu pomijać zagadnienia, nie należące do wskazanego powyżej zakresu wymagań; jedynie wypełnienie tego zakresu obowiązuje i stanowić winno myśl przewodnią pracy kandydata.

(ad A2).

Bourlet. Leçons d'algèbre élémentaire. Paris. Armand Colin.

H. Weber und J. Wellstein. Encyklopädie der Elementar-Mathematik. Erster Band. Elementare Algebra und Analysis. Leipzig. Teubner 1909.

Jako ewentualne uzupełnienie:

J. Tannery. Leçons d'algèbre et d'analyse. Paris 1906. Tom I; lub

B. Niewengłowski. Cours d'algèbre. Paris. Armand Colin 1902.

Tom I.

E. Huntington. O podstawowych twierdzeniach algebry. Warszawa 1914. (Odbitka z czasopisma „Wektor“).

(ad A3).

Hadamard. Leçons de géométrie élémentaire. Paris. Armand Colin. (Wychodzi przekład polski).

F. Enriques i U. Amaldi. Zasady geometrii elementarnej. Przekład W. Wojtowicza. Warszawa, Lwów 1916.

Zagadnienia dotyczące geometrii elementarnej. Zebrał i ułożył F. Enriques. Tom I. Krytyka podstaw. Przekład S. Kwietniewskiego i W. Wojtowicza. Warszawa 1914 (zwłaszcza artykuły: I, II i VII).

Jako uzupełnienie:

T. Klein. Elementarmathematik vom höheren Standpunkte aus. Teil II. Geometrie. Leipzig 1909.

R. Witwiński. Zarys algebraicznej teorii konstrukcyj geometrycznych.

(ad A4).

K. Bartel. Geometria wykreslna. Lwów 1919. (Wiadomości wstępne i rozdział pierwszy, z którego można pominąć rozważania, dotyczące przenikania się wielościanów).

G. Loria. Vorlesungen über darstellende Geometrie. Autorisierte... Ausgabe von F. Schütte. Erster Teil: Die Darstellungsmethoden. Leipzig und Berlin. Teubner 1907. Wstęp. Księga I: metoda Monge'a. Rozdział I księgi II. Z księgi IV podstawowe wiadomości o metodzie aksonometrycznej.

H. Müller und O. Pressler. Leitfaden der Projektionslehre. Ausgabe A. Leipzig und Berlin. Teubner 1903. (Część I: Rzut równoległy ukośny).

(ad A5).

A. Czajewicz. Trygonometria płaska i kulista.

E. W. Hobson. Trygonometria płaska. Przekład W. Wojtowicza, 1917.

(ad A6).

F. Schur. Podręcznik geometrii analitycznej. Przekład T. Łopuszańskiego. 1901.

Papelier. Précis de géométrie analytique. Paris. Vuibert et Nony.

Hochheim. Aufgaben aus der analytischen Geometrie (zawiera tylko geometrię płaską).

(ad A7).

G. H. Hardy. Wykłady elementarne z dziedziny analizy. Przekład W. Wojtowicza. Warszawa 1916. Rozdziały I, II, IV, V, VI do § 122 włą., § 138.

A. Hoborski. Wyższa matematyka. Część pierwsza. Kraków, 1923.

B. Niewengłowski. Cours d'algèbre. Paris. Armand Colin 1902.
Tom I, rozdział XX. Tom II, rozdziały II, III, VI.

Jako uzupełnienie:

J. Tannery. Leçons d'algèbre et d'analyse. Tom II.

J. Rudnicki. Rachunek różniczkowy i całkowy. Kurs I-szy.

(ad B).

Zarzecki. Nauczanie matematyki początkowej. Warszawa, 1920.

Lietzmann. Methodik des mathematischen Unterrichts. Leipzig.
Quelle und Meyer. 2 tomy.

Reidt. Anleitung zum mathematischen Unterricht.

FIZYKA.

I. Egzamin piśmienny.

Kandydat otrzymuje do wyboru dwa tematy zaczerpnięte z jednego z działów fizyki, wskazanych przez siebie.

II. Egzamin ustny i praktyczny.

A.

1) Dokładna znajomość fizyki ogólnej, przynajmniej w zakresie podręcznika A. Witkowskiego, oraz najważniejszych zastosowań technicznych.

2) Zasadnicze wiadomości z chemji ogólnej i fizycznej.

B.

Znajomość praktyczna pomiarów fizycznych. Umiejętność obchodzenia się z zasadniczymi przyrządami fizycznymi. Biegłość w wykonywaniu eksperymentów szkolnych.

C.

Znajomość głównych zasad dydaktyki przedmiotu oraz programów Ministerstwa.

Dzieła pomocnicze.

(ad A1).

Witkowski A. Zasady fizyki. Warszawa 1908.

Riecke-Lecher. Lehrbuch der Physik. 6 Aufl. 1919, (Berlin i Lipsk).

Joubert. Zasady elektryczności.

(ad A2).

Moycho S. i Zienkowski F. Zarys chemji nieorganicznej.

Walker. Wstęp do chemji fizycznej. Warszawa 1919.

Świętosławski. Chemja fizyczna. Warszawa 1923.

(ad B).

Hahn. Physikalische Schülerübungen.

(ad C).

Grimsel. Didaktik und Methodik der Physik.

CHEMJA Z MINERALOGJĄ.

I. Egzamin piśmienny.

Kandydat otrzymuje do wyboru dwa tematy zaczerpnięte z jednego z działów chemji, wskazanych przez siebie.

II. Egzamin ustny i praktyczny.

A.

- 1) Znajomość chemji nieorganicznej, organicznej i fizycznej.
- 2) Zasady technologii chemicznej.
- 3) Znajomość fizyki ogólnej.
- 4) Podstawy krystalografji. Mineralogja opisowa ze szczególnem uwzględnieniem minerałów skałotwórczych, występujących w Polsce.

B.

Praktyczny egzamin obejmuje zakres prostej analizy chemicznej jakościowej, oraz ćwiczenia z mineralogji w zakresie szkoły średniej. Kandydat winien wykazać biegłość w technice laboratoryjnej i wykonywaniu eksperymentów szkolnych.

C.

Znajomość głównych zasad dydaktyki przedmiotu oraz programów Ministerstwa.

Dzieła pomocnicze.

(ad A1).

Brunner i Tołłoczko. Chemja organiczna 1921.

Chemja nieorganiczna 1921.

Holleman A. F. Podręczniki chemji organicznej i nieorganicznej.

Walker. Wstęp do chemji fizycznej. Warszawa 1919.

(ad A2).

Tombeck D. i Gouard E. Chemja przemysłowa, 1915.

Schultz S. Technologia chemiczna ogólna. 1908.

(ad A3).

Warburg. Experimentalphysik. (Ostatnie wydania).

Witkowski i Zakrzewski. Zarys fizyki. 1916.

Natanson W. i Zakrzewski K. Nauka fizyki.

(ad A4).

Weyberg. Wiadomości początkowe z krystalografji.

Tschermak. Mineralogja (z części szczegółowej tylko minerały pospolite).

(ad B).

Schramm J. Podręcznik analizy chemicznej jakościowej 1922.

Treadwell. Chemja analityczna jakościowa. 1917.

Miłobędzki. Szkoła analizy jakościowej.

Harabaszewski J. Ćwiczenia laboratoryjne z chemji dla gimnazjum wyższego.

Karczewski. Geologja i mineralogja w szkole średniej. 1922.

(ad C).

Scheid K. Methodik d. chemischen Unterrichts. Leipzig 1913.

Rippel J. Methodik d. Unterrichts in d. Chemie. Wien 1915.

NAUKI BIOLOGICZNE.

I. Egzamin piśmienny.

Kandydat otrzymuje do wyboru dwa tematy zaczerpnięte z jednego z działów botaniki, zoologii lub biologji ogólnej, wskazanych przez siebie.

II. Egzamin ustny i praktyczny.

A.

Egzamin teoretyczny:

- 1) Znajomość podstawowych działów botaniki i zoologii.
- 2) Znajomość anatomji i fizjologii człowieka.
- 3) Zasady biologji ogólnej.

B.

Egzamin praktyczny:

Kandydat winien wykazać umiejętność rozpoznawania typowych przedstawicieli flory i fauny krajowej, wykonywania prostszych dysekcyj i doświadczeń fizjologicznych, obchodzenia się z mikroskopem i sporządzania łatwiejszych preparatów, wreszcie umiejętność kolekcjonowania i urządzania zbiorów szkolnych.

C.

Znajomość głównych zasad dydaktyki przedmiotu, oraz programów Ministerstwa.

Dzieła pomocnicze.

(ad A1).

15 Aufl.	Strasburger E. Lehrbuch der Botanik für Hochschulen.	} do wyboru
	Giesenhagen K. Lehrbuch der Botanik. 8 Aufl.	
	Daguillon. Cours de Botanique (revue p. Matruchot).	
	Warming. Zbiorowiska roślinne.	} do wyboru
	Hertwig R. Lehrbuch der Zoologie. 12 Aufl.	
	Boas. Lehrbuch der Zoologie für Studierende. 8 Aufl.	
	Perrier R. Cours élémentaire de Zoologie. 7 Edition.	
	Steinmann. Einführung in die Paläontologie.	

Dla zapoznania się z geografją roślin i zwierząt krajowych należy przestudjować odnośne artykuły w „Encyklopedji Polskiej, „Akad. Um.” T. I.

(ad A2 i A3).

- Fizjologja człowieka. Pod redakcją A. Becka i N. Cybulskiego, 1915.
Wilczyński J. Biologja ogólna. Wilno 1923.
Nusbaum. Idea ewolucji w biologji.

(ad B).

- Rostafiński J. Przewodnik do oznaczania roślin.
Flora Polska. Nakład Akad. Umiejętności 1919—1921.
Klucz do oznaczania zwierząt kręgowych ziem polskich. Kraków 1910.
Brohmer. Fauna von Deutschland. 2 Aufl. 1920.
Strasburger. Das kleine botanische Praktikum für Anfänger.
Czartkowski. Ćwiczenia z anatomji roślin.
Czartkowski. Doświadczenia z fizjologii roślin.

- Gayówna D. *Tradescantia zebrina*. Warszawa 1923.
Bykowski J. L. *Wskazówki do zajęć praktycznych z dziedziny zootomji*.
Gayówna D. *Organizacja ćwiczeń zoologicznych*. Warszawa 1923.
Firewicz J. i Firewiczowa. *Wskazówki do zajęć praktycznych z dziedziny zootomji*.
Bykowski J. L. *Przewodnik do ćwiczeń fizjologicznych w zakresie szkoły średniej*. 1923.
Hryniewiecki. *Zielnik i Muzeum botaniczne* 1922.
Czerwiński K. *Kolekcjonowanie zwierząt*.

(ad C).

- Heilpern M. *Zasady metodyki ogólnej nauk przyrodniczych*. Wyd. 2, 1919.
Trzebiński J. *Metodyka botaniki*. 1909.
Męczkowska i Rychterówna. *Metodyka przyrodoznawstwa*.
Dyakowski B. *Zarys metodyki niższego kursu nauki o przyrodzie*. 1923.

RYSUNKI.

I. Egzamin piśmienny.

Kandydat pisze wypracowanie klauzurowe na temat z zakresu estetyki, historii sztuki lub dydaktyki nauczania rysunków, które będzie mu zadane na podstawie przedstawionej przez niego lektury. (Dwa tematy do wyboru).

II. Egzamin ustny i praktyczny.

A. *Wiadomości teoretyczne.*

1. *Nauka o sztuce i stylach.*

Znajomość głównych epok sztuki w jej historycznym rozwoju i znajomość ważniejszych artystów. Kandydat musi umieć scharakteryzować znamienne cechy ważniejszych okresów i cechy twórczości ich przedstawicieli. Musi też znać cenniejsze dzieła wybitnych artystów.

To samo dotyczy stylów historycznych zwłaszcza w architekturze i przemyśle artystycznym.

2. *Najważniejsze wiadomości z zakresu nauki o perspektywie.*

B. *Umiejętności praktyczne.*

Szkicowanie. Rysunek z pamięci. Tworzenie z wyobraźni. Malowanie. Modelowanie.

1. *Rysunek z modelu martwego w sylwecie i światłocieniu.*

Kandydat ma wykazać dostateczną biegłość w trafnym spostrzeganiu cech przedmiotu płaskiego i w odtwarzaniu właściwego charakteru modelu traktowanego w sylwecie. Przy przedmiotach o formie bryłowej prócz kształtu zewnętrznego ma trafnie pochwytać światłocień, obrysować ściśle płaszczyznę światła i wyszukując granice cienia.

2. *Rysunek z modelu żywego: a) głowy, b) aktu.*

Powyżej określona umiejętność trafnego obserwowania i odtwarzania formy powinien kandydat okazać również w ujmowaniu kształtu i ruchu istot żywych z modelu żywego. Wymagane jest zatem umiejętne

studjum głowy ludzkiej zwłaszcza z profilu z uchwyceniem podobieństwa i charakteru głowy i ze zrozumieniem jej budowy; dalej pólaktu i aktu figury ludzkiej w dowolnym ruchu modelu z należytem odczuciem konstrukcji ciała i logiki ruchu. Głowę i akt należy traktować o ile możności w światłocieniu. Środki techniczne: węgiel, kredka czarna i sangwina, miękki ołówek.

3. Kompozycja ornamentalna.

Umiejętne schematyzowanie form przedmiotów wziętych z natury martwej i żywej, ich stylizowanie dekoracyjne i przetwarzanie w ornament; układanie ornamentu o motywach zaczerpniętych z natury lub podsuniętych przez obserwację przyrody.

Motyw abstrakcyjny, uzyskany z wycinanki, stempla, patronu i t. d. w układzie ornamentalnym według zasad budowy ornamentu, których znajomość jest bezwzględnie wymagana; harmonja, symetria, eurytmja, równowaga mas i plam barwnych. Znajomość pisma ornamentalnego.

C. Dydaktyka.

Kandydat powinien znać metody nauczania rysunku i umieć je uzasadnić, opierając je na podstawach naukowych psychologii tudzież na swej intuicyjnej znajomości duszy dziecka. Konieczna też znajomość najważniejszych dzieł odnośnej literatury obcej tudzież szczegółowe obeznanie się z publikacjami autorów polskich w zakresie nauki rysunku.

U w a g i.

Ad A1.

Kandydat winien na konkretnym okazie przemysłu artystycznego zarówno jak i na konkretnym okazie architektury umieć określić styl, zdając sobie dokładnie sprawę z jego znamion oraz powinien wydać sąd swój o artystycznej wartości przedmiotu.

Ad B1.

Zadanie z zakresu martwej natury może wymagać przedstawienia modelu w barwach. Dlatego trafne odczuwanie barw lokalnych, ich różnicowanie i odtwarzanie w głównych zasadniczych plamach powinno wchodzić w zakres przygotowania kandydata do egzaminu. Tak samo elementarna umiejętność modelowania łatwych form bryłowych.

Ad B2.

Przy studjum żywego modelu powinien kandydat wykazać we wstępnym szkicu biegłość w pośpiesznem ujmowaniu głównych linii stanowiących istotę charakteru zjawiska. Szkic jako synteza wrażenia ma ograniczać się do kilku linii tak, aby jednak już oddawał wyraz, podobieństwo, formę i ruch. Przytem przesadę charakteru zjawiska należy wyżej cenić niż niedosć trafne jego ujęcie.

Ad B3.

Przy tworzeniu kompozycji ornamentalnej na dany temat ma kandydat pole do popisania się swoją wyobraźnią, zmysłem dekoracyjnym a nadewszystko smakiem estetycznym.

Obeznanie się ze stylowemi formami ornamentu historycznego, a zwłaszcza z rodzimą sztuką ludową i bogactwem motywów ludowych nie powinno krępować swobodnej i oryginalnej inwencji projektanta w jego własnych pomysłach zdobniczych.

Dzieła pomocnicze.

W języku polskim:

- *Leńczyk G. i Policht H. Podręcznik do nauczania rysunku w szkołach powszechnych. Kraków. Ognisko Naucz. 1923.
- Szymański Adam. Zmiana pojęć o znaczeniu rysunków w szkole elementarnej. Kraków 1913.
- Gerson Dąbrowska Marja. Modelowanie jako nauka i zabawa. Warszawa. M. Arct.
- *Matzke St. Zasady rysunku początkowego, wyd. 2. Książnica Polska. 1921.
- *Matzke St. Nauczanie rysunku przestrzennego, wyd. 1. Książnica Polska. 1920.
- Misky L. Dydaktyka nauki rysunku. Książnica Polska. 1918.
- Misky L. Rysunek głowy i figury ludzkiej. Kraków, Gebethner i Sp., 1914 — 2 wyd. Książnica Polska. 1923.
- Misky L. „Rysunki”. Encyklopedia wychowawcza. Warszawa, 1922.
- *Misky L. Plastyczne uzmysławianie przedmiotów. Część I. Lwów, T. N. S. W. 1922.
- Gołębiowski J. Nowy kierunek w rysunku elementarnym.
- Maszyński Julian. Zasady perspektywy. Warszawa, 1908.
- *Szyller. Czy mamy polską architekturę. Warszawa.
- *Mokłowski. Sztuka ludowa w Polsce.
- *Matlakowski. Zdobnictwo i sprzęt ludu polskiego na Podhalu.
- Matzke St. Przyroda modelem rysunkowym. Lwów, 1922.
- *Ramułtowa M. Początkowa nauka rysunku i jej znaczenie pedagogiczne. Warszawa, M. Arct.
- Wójcik Stan. Modelowanie w szkole elementarnej. Kraków 1907.
- *Program i metodyka nauki rysunku w szkołach średnich ogólnokształcących. Wydaw. Sekcji Rysunkowej przy Warszawskim Tow. Artyst. Warszawa. 1919.
- Gross Eugenjusz. Wycinanie z papierów barwnych jako rodzaj ćwiczeń przy nauce rysunku. Kraków. 1917.
- Janczyk Fr. Nauka rysunku czynnikiem wychowania i rozwoju umysłowego. — Odbitka ze sprawozdania gimn. w Nowym Sączu. 1913.
- *Homolacs K. Podstawowe zasady budowy ornamentu płaskiego i metodyka kursu zdobniczego. Lwów. Książnica Polska. 1921.
- *Materiały Polskiej Sztuki Stosowanej. Kraków, Wydawn. Muzeum Przemysłowego.
- Stanisław Swarc. Znaczenie ruchu w sztuce. Krosno, 1913.
- Przekłady:*
- Prang. Wychowanie artystyczne w szkołach początkowych. — Część I. Warszawa, M. Arct.
- Liberty Tadd. Nowe drogi wychowania artystycznego. Przekład U. N. Warszawa, M. Arct.
- Studja ruchu i rysowanie zwierząt podług metody prof. Augsburga. Przełoż. Z. Skorobohata-Stankiewicz. Warszawa, Arct.
- Cassagne A. Wykład praktyczny perspektywy. Warszawa, 1919. Tow. podręczników szkolnych.
- Lukas-Ullman. Rysunek elementarny. I i II część.

*) Dzieła oznaczone gwiazdką winny być bezwarunkowo znane kandydatowi.

Muthesius H. Sztuka stosowana i architektura. Kraków. Wydawnictwo Muzeum Przemysłowego, 1909.

Charvet-Pillet. Wykład początkowy rysunków dla użytku szkół początkowych. Warszawa, 1908.

Obce:

Mina Audemars et Lafendel. Dessin pour les petits. Paris, Fernand Nathan. 1912.

van Dijk. Wie lerne ich zeichnen, 3 t. Leipzig, Koehler.

Meumann E. Vorlesungen zur Einführung in die experimentelle Pädagogik. Tom III. Wykład 20.

Cornelius Hans. Elementargesetze der bildenden Kunst. Teubner. Kerschensteiner. Die Entwickelung der zeichnerischen Begabung der Kinder. München.

Elsner. Aufgaben für Zeichnen und Werkstätigkeit, Leipzig.

Kunzfeld Alois. Naturgemässer Kunst- u. Zeichenunterricht. Gerlach Wiedling, Wien-Prag, 1915, tom I.—VI.

Vanderpoel J. H. The Human Figure. Chicago. The Inland Printer Company, 1908.

Meheut. Etudes d'animaux. Paris.

Pazurek. Guter u. schlechter Geschmack in Kunst u. Kunstgewerbe.

Kuhlmann. Das Gedächtniszeichnen.

Kuhlmann. Der Mensch als Gegenstand des Zeichenunterrichts.

Kuhlmann. Die Praxis des Skizzierens.

Thieme-Elsner. Anleitungen zu Skizzierübungen.

Cizek Franz. Papier Schneide- u. Klebearbeiten. Wien. Anton Schroll.

Sapożnikow. Kurs risowańja. Petersburg. 1878.

Czasopisma:

„Czasopismo pedagogiczne“, r. 1916 (artykuły p. Zajączkowskiej, Misky'ego, Szwarca, Wolińskiej-Dymkowej).

„Kształt i barwa“, kwartalnik, V zeszytów, 1913—1914. Lwów, red. Matzke.

„Schaffende Arbeit und Kunst in der Schulle“ — Zeitschrift für die praktische Ausgestaltung der Arbeitsschule u. Kunsterziehung. Wyd. A. Haase, Praga.

„Jahrbuch für den Zeichenunterricht“. Wyd. Georg Friese, Hannover.

„Nas Smer“. Berno Morawskie.

SPIEW I MUZYKA.

I. Eg z a m i n pi ś m i e n n y.

Kandydat pisze wypracowanie klauzurowe z zakresu nauki o formach (np. analiza fugi, części sonaty i t. d), historii lub dydaktyki muzyki na jeden z dwu tematów otrzymanych do wyboru.

II. Eg z a m i n u s t n y i p r a k t y c z n y.

A.

1. Zasady muzyki i solież.

Od kandydata wymaga się dokładnej znajomości zasad elementarnych muzyki, w czym, prócz samej teorii, brać trzeba pod uwagę dokład-

ne trafianie interwałów głosem i subtelne poczucie rytmiki. Kandydat winien dlatego wykazać gruntowną znajomość solfeżu przez odczytanie i odśpiewanie z nut trudniejszego okresu muzycznego, oraz napisanie dyktanda. Znajomość systemu Dalcroze'a jest pożądana, lecz nieobowiązująca.

2. Harmonja.

Od kandydata wymaga się gruntownej znajomości harmonji. Bardzo ważne tu jest poczucie i zrozumienie trzech funkcji harmoniczných zasadniczych, ich znaczenia i wzajemnego ustosunkowania. Kandydat musi nadto grać biegle kadencje akordami konsonansowemi w zakresie jednej tonacji, a także modulacje, przynajmniej do niedalekich tonacji.

3. Wiadomości encyklopedyczne z nauki kontrapunktu.

a) Co to jest kontrapunkt, b) jakie są jego rodzaje, c) co to jest imitacja i kanon, d) jakie są rodzaje kanonów, e) co to jest fuga, i jaka jest jej budowa?

4. Nauka o formach muzycznych.

Kandydat winien opisać ustnie i przegrać lub wskazać przykłady na różne rodzaje zdań i okresów muzycznych, form pieśni, tańców, rondo i sonaty, i posiadać ogólne wiadomości o muzyce operowej, oratoryjnej, kameralnej i symfonicznej.

5. Historia muzyki.

Potrzebna jest ogólna znajomość historii muzyki, w czem niekoniernie jest wymaganie dat szczegółowych, ale kandydatowi powinny być znane granice i duch epok muzycznych, oraz charakter twórczości wybitnych kompozytorów.

6. Znajomość literatury chóralnej, przeważanie polskiej w zakresie szkoły średniej.

* Pożądana jest znajomość dostępnych do wykonania w gimnazjach utworów (na cztery głosy mieszane, trzy głosy męskie lub żeńskie, dwa głosy, oraz zespoły orkiestrowe), z zakresu muzyki patriotycznej, religijnej, muzyki ilustrującej poezję, dzieje historyczne, następnie pieśni ludowe, tańce i t. p.

B.

Kandydat otrzymuje ponadto do wykonania następujące ćwiczenia praktyczne:

- 1) szarmonizowanie danej melodji,
- 2) skomponowanie melodji do danego tekstu ze specjalnem uwzględnieniem rytmiki,
- 3) wykonanie utworu fortepianowego lub skrzypcowego, albo utworu wokalnego.

UWAGA. Egzamin z gry fortepianowej w zakresie średniej techniki polega na poprawnem wykonaniu przez kandydata jednej z inwencji dwugłosowych i suit Bacha, sonaty Mozarta, Haydna, jednej z łatwiejszych sonat Beethovena, oraz utworów nowszych tego samego stopnia trudności. Od kandydata należy wymagać zupełnej porawności rytmicznej wykonywanych utworów. Ponadto kandydat winien złożyć dowody biegłości w czytaniu nut, t. j. odegrać à vista nieznaný sobie utwór średniej trudności.

Jeżeli kandydat jest skrzypkiem, powinien rozwój gry jego stać na stopniu, wymaganym od kandydata fortepianisty. Oprócz złożenia egzaminu z czytania nut, kandydat winien odegrać jedną z trudniejszych etiud Kretzera, jedną część z łatwiejszych koncertów Viottiego, Rodego lub Be-riota, oraz jedną z sonat skrzypcowo-forte-pianowych Haendla lub Mozarta.

Kandydat śpiewak winien wykazać poprawną emisję głosu przez odśpiewanie utworu wokalnego, klasycznego lub współczesnego.

Fortepianem powinien skrzypek lub śpiewak władać o tyle, aby mógł złożyć egzamin z przedmiotów teoretycznych, z harmonji, nauki form muzycznych i wykonać nietrudny akompanjament do utworu skrzypcowego albo wokalnego.

C.

Kandydat powinien znać zasady i cele nauki śpiewu w szkołach średnich ogólnokształcących w zakresie programów, przyjętych przez Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, oraz główne zasady dydaktyki przedmiotu.

Dzieła pomocnicze.

(ad A1).

Biernacki M. M. Zasady muzyki, wyd. VI. Warszawa, Gebethner i Wolff.

Joteyko Tadeusz. Zasady muzyki. Arct. Warszawa. 1914.

Rzepko Władysław. Zasady nauki śpiewu. Warszawa, Gebethner i Wolff.

Kazuro Stanisław. Solfeggio. Kurs I i II.

(ad A2).

Roguski i Żeleński. Nauka harmonji. Gebethner i Wolff.

Noskowski i Zawirski. Nauka harmonji. Gebethner i Wolff.

Reiss Józef. Harmonja. Warszawa, 1923. Gebethner i Wolff.

Riemann Hugo. Handbuch der Harmonie- und Modulationslehre. 1920.

Riemann Hugo. Vereinfachte Harmonielehre. [Są tłumaczenia: angielskie (1895), francuskie (1899) i rosyjskie (1901)].

Reber Napoléon. Traité d'harmonie.

(ad A3).

Noskowski Zygmunt. Kontrapunkt, kanony i fuga. Warszawa, 1907. Gebethner i Wolff.

(ad A4).

Reiss Józef. Zagadnienia muzyczne. Lwów—Warszawa. Książnica Polska. 1923.

Leichtentritt Hugo. Musikalische Formenlehre. 1921.

(ad A5).

Chybiński Adolf. Historia muzyki, wyd. z licznymi przykładami i ilustracjami. Lwów, 1922, Jakubowski.

Reiss Józef. Historia muzyki, wyd. 2. Warszawa, 1922.

Opieński Henryk. Dzieje muzyki powszechnej, wyd. 2. Warszawa.

Jachimecki Zdzisław. Historia muzyki polskiej w zarysie. Warszawa, 1922. Gebethner i Wolff.

Poliński Aleksander. *Dzieje muzyki polskiej.*
Cybulski Stefan. *Kilka uwag w sprawie śpiewu kościelnego.*
Płock, 1900.

(*ad C*).

Chrzanowski Witold. *Poradnik dla nauczycieli śpiewu.* Warszawa, M. Arct, 1919.

Joteyko Tadeusz. *Nowy podręcznik do nauki śpiewu w szkołach ogólnokształcących.* Warszawa, Gebethner i Wolff.

Kazuro St. *Nauka śpiewu (metodyka dla nauczycieli).* Warszawa, Gebethner i Wolff.

Wysocki Stefan. *Zarys celowego nauczania muzyki w szkole ogólnokształcącej.* 1921, Lwów—Warszawa. Książnica Polska.

WYCHOWANIE FIZYCZNE.

I. Egzamin piśmienny.

Kandydaci otrzymują dwa tematy do wyboru; z tych jeden z zakresu dydaktyki ćwiczeń cielesnych, drugi z działu wiadomości teoretycznych, niżej wskazanych pod A, w punktach 1—4.

II. Egzamin ustny i praktyczny*).

A. *Wiadomości teoretyczne.*

1. Anatomja człowieka: Kościec, stawy, więzadła, mięśnie. Podstawowe wiadomości z mechaniki ruchów. Mechanizm i stopień swobody ruchów poszczególnych stawów, mięśni i grup mięśniowych. Zasadnicze wiadomości o budowie narządów wewnętrznych.

2. Fizjologia ogólna w zarysie: przemiana materji w przyrodzie, trawienie, krążenie, oddychanie, układ nerwowy, zmysłowy.

3. Fizjologia, patologia i higjena pracy mięśniowej. Wpływ ruchu na główne procesy życiowe.

4. Anatomico-fizjologiczne odrębności wieku dziecięcego i młodzieńczego z uwzględnieniem wskazań ilości i jakości ruchu w różnych okresach.

5. Historia systemów wychowania fizycznego, rozbiór systemów i rodzajów ćwiczeń cielesnych.

6. Systematyka i metodyka ćwiczeń gimnastycznych, gier, zabaw ruchowych i sportów. Szczegółowy rozbiór gimnastycznych zabiegów szwedzkich, rozkazownictwo, sale i przyrządy gimnastyczne, boiska.

7. Higjena ogólna, osobnicza i społeczna. Higjena szkolna. Zasadnicze wiadomości z bakterjologii.

8. Ratownictwo, antropometria i t. p. (wskazówki ogólne).

B. *Umiejętności praktyczne.*

1. Usprawnienie osobiste: prawidłowe wykonywanie zabiegów gimnastycznych, zabaw, gier ruchowych i sportowych (w miarę środków i warunków miejscowych — pływanie, szermierka, pływanie, wiosłowanie, ślizgawka, jazda konna, narty, wycieczki, lekka atletyka, szkolenie wojskowe i t. p.).

---

*) Zob. Statut Państwowych Kursów Wychowania Fizycznego w Dz. Urz. Ministerstwa W. R. i O. P. Nr. 17 z r. 1921, poz. 175, oraz Rozporządzenie Ministra W. R. i O. P. z 29 marca 1922 Nr. 587/H. w sprawie programów i egzaminów końcowych na Państwowych Kursach Wychowania Fizycznego.

2. Układanie wzorców ćwiczeń i gier.
3. Umiejętność stosowania ćwiczeń do wieku ćwiczących i warunków miejsca i czasu.

C. *Dydaktyka.*

Prócz wiadomości wymienionych w punkcie A 6, oraz stanowiących podstawę punktów B 2 i B 3, także znajomość programów Ministerstwa W. R. i O. P. w zakresie ćwiczeń cielesnych.

Dzieła pomocnicze.

(*ad A1*).

Bochenek. Anatomja człowieka. Kraków 1922.

(*ad A2, A3 i A4*).

— Fizjologia człowieka. Pod redakcją Becka i Cybulskiego. Warszawa 1915.

Schmidt A. F. Unser Körper. Wyd. V. Lipsk 1920.

Demeny-Philippe-Racine. Cours théorique et pratique d'Education Physique, Paris. 1919.

Lagrange. Physiologie des exercices du corps. Paris, Alcan.

(*ad A5*).

Drabczyk. Wychowanie fizyczne młodzieży z punktu historycznego. Warszawa 1916.

Piasecki Eug. Historyczny przegląd najnowszych systemów gimnastycznych. — „Wychowanie Fizyczne” r. 1920 Nr. 5—8.

(*ad A6*).

Sikorski. Gimnastyka. Lwów, 1922.

Gebethnerówna — Filipowicz — Majkowski. Gimnastyka metodyczna dla szkół. Wyd. II. — Warszawa, 1922.

Germanówna. Gimnastyka w szkole powszechnej. Lwów 1922.

Cenar — Kapałka. Gimnastyka szkolna i gry. Lwów, 1923.

Piasecki Eug. Zabawy i gry ruchowe. Wyd. 3. 1922.

(*ad A7*).

Kopczyński. Higjena szkolna. 1921, Warszawa.

Biehler. Podręcznik higieny. 1922, Warszawa.

(*ad A8*).

Łazarowicz. Pierwsza pomoc w nagłych wypadkach. Warszawa. M. Arct.

Loth. Wskazówki do badań antropologicznych.

ROBOTY RĘCZNE.

I. Egzamin piśmienny.

Kandydat pisze wypracowanie klauzurowe na temat z dziedziny estetyki, historii sztuki lub dydaktyki nauczania robót ręcznych, który będzie zadany na podstawie przedstawionej przez niego lektury. (Dwa tematy do wyboru).

II. Egzamin ustny i praktyczny.

A. *Wiadomości teoretyczne.*

1. Geometria. Kandydat powinien wykazać gruntowną znajomość geometrii w zakresie sześciu klas szkoły średniej ze specjalnem uwzględ-

nieniem tych działów, które mają zastosowanie przy robotach ręcznych (zadania konstrukcyjne oraz obliczanie powierzchni i objętości zasadniczych brył geometrycznych).

2. *Historja sztuki. Podział sztuk plastycznych (malarstwo, rzeźba, architektura). Sztuka klasyczna. Stan kultury i cywilizacji w Polsce przed przyjęciem chrześcijaństwa. Style: romański, ostrołukowy, odrodzenia i baroku w Polsce. Znajomość ważniejszych zabytków u nas, najlepiej charakteryzujących wspomniane style. Znaczenie sztuki. Sztuka ludowa: wycinanki, ceramika, kilimy, hafty, koronki, ubiory ludowe.*

B. Umiejętności praktyczne.

1. *Rysunek ręczny. Kandydat powinien wykazać dostateczną biegłość w następującym zakresie: Rysowanie z natury pojedynczych drzew i łatwych motywów pejzażowych. Szkicowanie ołówkiem, kredą, węglem i pendzlem roślin, owadów, ryb, ptaków, figur ludzkich z natury i z pamięci. Komponowanie ozdób z wystylizowanych form roślinnych.*

2. *Modelowanie. Kandydat powinien wykazać dostateczną biegłość w następującym zakresie: Modelowanie w glinie z natury i z pamięci przedmiotów ze swego otoczenia (owoce, jarzyny, ptaki, zwierzęta, sprzęty). Komponowanie płaskich ornamentów. Modelowanie najprostszych motywów architektonicznych.*

3. *Kreślenie techniczne. Biegłe wykreślanie przy pomocy cyrkla, trójkąta i kierownicy tuszem i ołówkiem: prostych ornamentów płaskich, wielokątów foremnych, owalu, elipsy, paraboli oraz siatek zasadniczych brył geometrycznych (sześcián, graniastosłup, walec, stożek). Kreślenie w rzutach zasadniczych brył geometrycznych i najprostszych przedmiotów z otoczenia (ławka, stołeczek, stół, półka, szafka).*

4. *Slójd drzewny. Kandydat powinien posiadać gruntowną znajomość systemu slójdru szwedzkiego lub duńskiego; podczas egzaminu powinien wykazać dokładną znajomość podstawowych zasad obrabiania i łączenia drzewa, jakimi są: struganie nożykiem, cięcie podłużne i poprzeczne piłą, piłowanie tarczkiem i pilnikiem, struganie strugiem (heblem), wiercenie otworów świdrami i kolcami, wyrzynanie krzywych linii piłą krzywicą, żłobienie dłotem, łączenie kilku kawałków drzewa zapomocą gwoździ i krętek (śrubek), łączenie drzewa na czopy i na jaskółczy ogon (cynki). Barwienie i lakierowanie drzewa. Poza slójdem szwedzkim lub duńskim, kandydat winien wykazać znajomość slójdru piłkowego.*

U w a g a. Kobiety, pragnące otrzymać świadectwo, uprawniające do nauczania robót ręcznych w szkołach żeńskich, mogą być zwolnione od egzaminu ze slójdru szwedzkiego lub duńskiego, ale wzamian za to powinny wykazać znajomość slójdru piłkowego, oraz gruntowną znajomość szycia i kroju.

5. *Slójd kartonowy i tekturowy. Kandydat powinien wykazać biegłość w użyciu narzędzi, służących do wyrobu przedmiotów z kartonu i tektury, oraz gruntowną umiejętność dokładnego łączenia kartonu i tektury zapomocą zakładania, zszywania i sklejania. W czasie egzaminu kandydat powinien zrobić jakieś większe pudełko, np. do zbiorów mineralogicznych i oprawić książkę średniej grubości.*

U w a g a. Przedmioty, wykonywane podczas egzaminu z drzewa i tektury, winny być najpierw narysowane w odpowiednich rzutach i przekrojach i powinny być samodzielnie zaprojektowane przez kandydata.

6. Koszykarstwo. Kandydat powinien wykazać umiejętność robienia koszyczków i koszyków z rafji, pedyku i wikliny.

C. Dydaktyka.

Kandydat powinien umieć uzasadnić wartość pedagogiczną robót ręcznych w wychowaniu fizycznym i umysłowym młodzieży. Powinien wykazać znajomość stosowanych u nas i zagranicą systemów slöjdu i umieć wykazać ich dodatnie i ujemne strony. Powinien znać choć w krótkim zarysie historję rozwoju slöjdu u nas i zagranicą.

Powinien znać dokładnie obowiązujące w naszym szkolnictwie programy robót ręcznych.

Dzieła pomocnicze.

w języku polskim:

*Szyller. Tradycje budownictwa ludowego w Polsce.

*Domański i Wawrzeniecki. Rozróżnianie stylów w architekturze.

— *Materiały polskiej sztuki stosowanej. Kraków. Wydawnictwo Muzeum Przemysłowego.

Zubrzycki. Zwięzła historja sztuki.

*Kotula. Nowoczesna nauka rysunków, cz. I, II i III.

*Ramułtowa. Początkowa nauka rysunku i jej znaczenie pedagogiczne. M. Arct.

*Matzke St. Zasady rysunku początkowego. Książnica Polska, 1921.

*Homolacs. Podstawowe zasady budowy ornamentu płaskiego i metodyka kursu zdobniczego. Książnica Polska, 1921.

Wójcik. Modelowanie w szkole i w domu.

*Malanowicz. Kreślenie i zdobienie geometryczne, cz. I i II.

Bruchnalski K. Tok nauki zręczności dla szkół wydziałowych męskich.

*Dunin-Sulgustowska. Slöjd.

Przekłady:

*Pabst A. Wychowanie praktyczne.

Liberty Tadd. Nowe drogi wychowania artystycznego, M. Arct.

Prang. Wychowanie artystyczne w szkołach początkowych, część I. M. Arct.

Obce:

Pabst A. Die Knabenhandarbeit in der heutigen Erziehung.

Enderlin M. Erziehung durch Arbeit.

Meumann E. Vorlesungen zur Einführung in die experimentelle Pädagogik. Tom III. Wykład 20.

Wald. Nääs nya modellserie för pedagogik snickerislöjd. Zachrissons boktryckerei Göteborg.

— Züricher Führer durch die Knabenhandarbeit. Frankenstein i Wagner w Lipsku.

Pabst A. Normallehrgang für den Papparbeit-Unterricht. Frankenstein i Wagner w Lipsku.

*) Książki oznaczone gwiazdką winny być bezwarunkowo znane kandydatowi.

PEDAGOGIKA.

I. Egzamin piśmienny.

Kandydat otrzymuje do wyboru dwa tematy z działu przedmiotu szczególnie dobrze sobie znanego, który sam wskaże.

II. Egzamin ustny.

Kandydat winien okazać:

1. znajomość głównych zasad logiki tradycyjnej i ogólne orjentowanie się w metodologii nauk;

2. opartą na psychologii ogólnej znajomość psychologii wieku dziecięcego i młodzieńczego;

3. znajomość rozwoju przewodnich idei pedagogicznych i zrozumienie ich zależności od filozoficznych prądów umysłowych, oraz warunków społecznych; znajomość głównych prądów w organizacji szkolnictwa ze szczególnem uwzględnieniem Polski i czasów nowszych; opartą na lekturze znajomość przynajmniej jednego wybitnego dzieła pedagogicznego lub rozwoju jednego z ważniejszych zagadnień pedagogicznych;

4. znajomość głównych zagadnień i wyników współczesnej teorii wychowania i nauczania;

5. znajomość najważniejszych prawideł higieny wieku dziecięcego i młodzieńczego, oraz higieny szkolnej.

Dzieła pomocnicze.

(ad 1).

W. S. Jevons. Logika, przekł. Dr. Cz. Znamierowskiego. Warszawa. Trzaska, Evert i Michalski.

(ad 2).

a) psychologia ogólna:

Dr. A. Hoefler. Zasady psychologii, przełożył	} do wyboru
Dr. Z. Zawirski, Lwów, Księgarnia Naukowa.	
E. B. Titchener. Początki psychologii, przełożył Dr.	
Cz. Znamierowski, Warszawa, M. Arct.	
G. F. Stout. Zarys psychologii, przeł. Dz. Cz. Znamierowski. Warszawa, Trzaska, Evert i Michalski.	

Z podręczników w językach obcych poleca się:

Wilhelm Wundt. Grudriss der Psychologie. Lipsk. W. Engelmann.

b) psychologia pedagogiczna:

J. Sully. Psychologia wychowawcza, przekł. A. Szyćówna. Warszawa, Księgarnia naukowa.

E. Claparède. Psychologia dziecka i pedagogika eksperymentalna, tłum. F. Baumgarten. Warszawa 1918.

A. Binet. Pojęcia nowoczesne o dzieciach, przekład M. Szymanowskiej. Biblioteka dzieł wyborowych. Warszawa.

Podręczniki w językach obcych:

E. Meumann. Abriss der experimentellen Pädagogik. Lipsk. W. Engelmann.

J. de la Vaissière. Psychologie pédagogique. Paris. Gabriel Beauchesne.

R. R. Rusk. Experimental Education. Londyn, Longmans, Green and Co.

(ad 3).

Stanisław Kot. Historia wychowania. Warszawa. Gebethner i Wolff.

Dr. Fr. Majchrowicz. Historia pedagogji. Lwów, nakł. Polskiego Tow. Ped.

Franciszek Bizoń. Historia wychowania ze źródeł czerpana. Lwów (wypisy).

Wilhelm Wundt. Wstęp do filozofji, przeł. W. M. Kozłowski, wyd. Przegl. Filozof.

Podręczniki w językach obcych:

Paul Monroe. A Text-book in the History of Education New-York, Macmillan Co. (istnieje tłumaczenie rosyjskie).

G. Compayré. Histoire de la pédagogie. Paris, Delaplane.

Th. Ziegler. Geschichte der Pädagogik. Monachjum. C. H. Beck.

(ad 4).

Z teorii wychowania:

L. Zarzecki. Wstęp do pedagogiki. Lwów—Warszawa. Książnica Polska.

Dr. Fr. W. Foerster. Szkoła i charakter, przekład M. Łopuszańskiej. Warszawa, Gebethner i Wolff.

Z dydaktyki ogólnej:

Dr. A. Danysz. O kształceniu. Lwów, wyd. Macierzy Polskiej.

L. Zarzecki. Dydaktyka ogólna. Lwów—Warszawa. Książnica Polska. } do wyboru

Fr. Regener. Zarys dydaktyki ogólnej, tłumacz. W. Osterloff. Warszawa. Książnica wychowawcza Nr. 8. }

Podręczniki w językach obcych:

Dr. Paul Barth. Die Elemente der Erziehungs- und Unterrichtslehre. Lipsk. J. A. Barth.

G. Compayré. Cours de pédagogie. Paris, Delaplane.

E. L. Thorndike. Education. New-York. The Macmillan Co.

E. L. Thorndike. The Principles of Teaching based on Psychology. New-York. A. G. Seiler.

(ad 5).

Dr. T. Jaroszyński. Higiena wychowawcza. Warszawa. M. Arct.

C. Janke. Zasady higieny szkolnej.

Dr. St. Kopczyński. Zasady higieny szkolnej. Warszawa, M. Arct.

WYMAGANIA

z języka polskiego, historii i geografii Polski

od kandydatów, którzy nie ukończyli polskiej szkoły średniej, przewidziane w § 16 Rozporządzenia z dnia 21 czerwca 1923 roku w sprawie uproszczonych egzaminów państwowych

(Dz. Urz. Min. W. R. i O. P. Nr. 13 (114) z r. 1923, poz. 108).

A. JĘZYK POLSKI.

1. Kandydat powinien porawnie i biegle mówić i pisać po polsku;
2. rozumieć podstawowe właściwości gramatyczne współczesnego języka literackiego;
3. dowieść, że przeczytał ze zrozumieniem wskazane poniżej arcydzieła literatury polskiej;
4. orjentować się w rozwoju najważniejszych prądów literackich w Polsce.

Książki i podręczniki.

(ad 2).

Drzewiecki K. Początki gramatyki języka polskiego z ćwiczeniami i przykładami;	} do wyboru
Kryński A. A. i Kryński M. Z. Gramatyka języka polskiego szkolna;	
Stein I. i Zawiliński R. Gramatyka języka polskiego dla szkół powszechnych i średnich.	

(ad 3).

J. Kochanowski. Kilka fraszek, pieśni, psalmów, Treny.
P. Skarga. Jedno z Kazań Sejmowych (II, albo III, albo VIII).
I. Krasicki. Kilka satyr i bajek.
A. Mickiewicz. Oda do młodości, kilka ballad, Dziadów cz. II i IV, kilka Sonetów Krymskich, Konrad Wallenrod, Farys, Dziadów cz. III, Księgi narodu i pielgrzymstwa (wybór), Pan Tadeusz.
A. Fredro. Zemsta, albo Śluby panieńskie.
J. Słowacki. Kordjan, Anelli, Grób Agamemnona, Lilla Weneda,
Beniowski (wybór), z liryków: Testament mój, Tak mi dopomóż, Chryste Panie Boże.
Z. Krasieński. Nieboska Komedja, Przedświt, Psalm dobrej woli.
A. Asnyk. Wybór liryk.
B. Prus. Kilka nowel, jedna z powieści.
H. Sienkiewicz. Kilka nowel, Ogniem i mieczem, Krzyżacy. Znajomość kilku najwybitniejszych dzieł współczesnych autorów polskich (prozaików lub poetów).

(ad 4).

K. Wojciechowski. Zwięzły podręcznik historii literatury polskiej;	} do wyboru
M. Szykowski. Zarys rozwoju piśmiennictwa polskiego, Poznań, 1918.	

B. HISTORJA POLSKI.

Znajomość najważniejszych wydarzeń z dziejów Polski; ogólna orientacja w rozwoju państwa polskiego i narodu, jego kultury duchowej i materialnej, oraz stosunków do sąsiadów i świata cywilizowanego za-

równy za czasów niepodległości, jak w okresie porozbiorowym. Polska współczesna. Historia odbudowy państwa polskiego; jego obecny ustrój, warunki rozwoju i potrzeby. Prawa i obowiązki obywatela Rzeczypospolitej.

Podręczniki.

1. Lewicki. Zarys historii Polski. Wyd. skrócone. Warszawa, (z pominięciem mniej ważnych szczegółów).

2. Pawłowski St., Bystron J. St., Peretiatkowicz A. Polska współczesna. Książnica Polska, 1923.

C. GEOGRAFJA POLSKI.

Wahania granic państwa Polskiego w przebiegu dziejów. Granice obszaru dziejowego Polski. Przegląd geograficzny tego obszaru.

Obraz geograficzny Rzeczypospolitej Polskiej. Granice państwa. Poszczególne krainy. Życie gospodarcze, rozwój kulturalny. Podział administracyjny.

Polacy poza granicami Rzeczypospolitej: w krajach sąsiednich, na obczyźnie.

Znaczenie Polski w Europie, wynikające z położenia geograficznego.

Podręczniki.

Pawłowski Stanisław. Geografia dla klas wyższych. } do
T. II, cz. II. Polska; } wyboru
Sosnowski Paweł. Geografia Polski w dawnych gra- }
nicach. }

Pawłowski St., Bystron J. St., Peretiatkowicz A. Polska współczesna. Książnica Polska, 1923.

Uzupełnienia i zmiany, jakie zaszły w ciągu druku

(do wykazu dyplomów, które uprawniają do zdawania egzaminu nauczycielskiego, patrz str. 105).

- 1) Przy dopuszczaniu do egzaminu państwowego na nauczyciela szkół średnich uznane zostały rozporządzeniem Ministerstwa W. R. i O. P. z dn. 11 maja 1929 r. ¹⁾ za równoważne z dyplomem na stopień magistra filozofji dyplomy wydziału humanistycznego, wydziału matematyczno-przyrodniczego i wydziału pedagogicznego Wolnej Wszechnicy Polskiej w Warszawie, uzyskane po zdaniu egzaminów w zakresie jednej z następujących grup egzaminacyjnych: a) filozoficznej, b) filologii polskiej i c) historycznej na wydziale humanistycznym lub: a) matematycznej, b) fizycznej, c) chemicznej, d) botanicznej, e) zoologicznej, f) fizjologicznej, g) geologicznej i h) geograficznej na wydziale matematyczno-przyrodniczym lub wreszcie pedagogicznej na wydziale pedagogicznym — z warunkiem posiadania przez kandydata gimnazjalnego świadectwa dojrzałości.
- 2) W myśl rozporządzenia Ministerstwa W. R. i O. P. z dn. 11 czerwca 1929 r. ²⁾ dyplom słuchacza Uniwersytetu Łubelskiego, uzyskany po zdaniu egzaminów w zakresie grupy egzaminacyjnej romanistycznej na wydziale humanistycznym uznany został przy dopuszczaniu do egzaminu państwowego na nauczyciela szkół średnich za równoważny z dyplomem na stopień magistra filozofji.

---

¹⁾ Dz. Urz. Min. W. R. i O. P. z 1929 r. Nr. 6, poz. 77.

²⁾ " " " " " " " " z 1929 r. Nr. 7, poz. 97.

TREŚĆ.

	Str.
Pierwszy egzamin nauczycielski (seminarjalny egzamin dojrzałości)	5
Kursy nauczycielskie	17
Drugi egzamin nauczycielski (egzamin praktyczny)	19
Egzamin w zakresie Wyższych Kursów Nauczycielskich	26
Zakres wymagań na egzaminie z programu Wyższych Kursów Nauczycielskich	37
Podręczniki, których znajomość jest niezbędna do egzaminu na W. K. N.	40
Egzamin na nauczyciela szkół średnich ogólnokształcących i seminarjów nauczycielskich	50
Egzaminy magisterskie	57
Egzaminy z rysunku, muzyki i śpiewu, robót ręcznych i ćwiczeń cielesnych	84
Dyplomy, uprawniające do zdawania egzaminu nauczycielskiego	105
Egzaminy uproszczone	112
Program egzaminów uproszczonych i dzieła niezbędne do przestudjowania	116
Zakres wymagań z języka polskiego, historii i geografii Polski od kandydatów, którzy nie ukończyli polskiej szkoły średniej	152

